

CENGİZ AYTMATOV

Al Yazmalım, Selvi Boylum
Erken Gelen Turnalar
Fuji-Yama

Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek

cem yayınevi

eskikitaplarim.com

ÇAĞDAŞ DÜNYA YAZARLARI

CENGİZ AYTMAOV

**AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM
ERKEN GELEN TURNALAR
FUJİ-YAMA
DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK**

Rusça aslından çeviren
MEHMET ÖZGÜL

Nuruosmaniye Cad. Kardeşler Han 3/3
Cağaloğlu-İstanbul
Tel: 527 17 41 – Fax: 526 97 42

İkinci Basım, 1992
Dizgi: Cem Yayınevi
Baskı: Başaran Ofset
Mart 1993

AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM

Gazetecilik görevim gereği sık sık Tiyen-Şan dağlarına giderim. Gene böyle bir görev sırasında il merkezi Narın'dayken beni gazeteden apar topar geriye çağırdılar. Terslik bu ya, garaja vardığımda otobüsün birkaç dakika önce kalktığını söylediler. İkinci otobüs tam beş saat sonra kalkıyormuş. Önüme çıkacak bir kamyon binmekten başka çıkar yol kalmamıştı. Ben de bu niyetle kent'in kıyısından geçen şoseye doğru yürüdüm.

Dönemeci kıvrıldığımda benzin istasyonunda duran bir kamyon gördüm. Şoför yeni benzin almıştı, deponun kapağını kapatıyordu. Çok sevindim bu işe. Kamyonun ön camında Ribaçye ulaştırma merkezinin işareti vardı. Oradan Frunze'ye geçmek benim için çok kolay olacaktı.

- Hemen kalkıyorsanız beni de Ribaçye'ye götürür müsünüz? diye sordum şoföre.

Adam başını çevirdi, omzunun üstünden şöyle bir baktıktan sonra sakın bir sesle:

- Götüremem, ağabey, dedi.

- Çok rica edeceğim. İvedi bir işim çıktı. Frunze'den çağırıyorlar beni.

Şoför bir kere daha ters ters baktı.

- Anlıyorum. Kusura bakmayın, ağabey. Arabaya kimseyi alamam.

Şaşırmıştım doğrusu, bomboş duran şoför mahalline bir kişi alsın ne çıkardı?

- Gazeteciyim, dedim. Hemen gitmem gerekiyor. İstedığınız parayı veririm.

Şoför konuşmamı sertçe keserek tekere öfkeli bir tekme savurdu.

- Paranın ne önemi var, ağabey? Başka zaman olsa seve seve götürürdüm, ama bu sefer yapamam. Kusura bakmayın. Çok sürmez, bizim öteki kamyonlar gelir; onlardan birine atlar gidersiniz. Ama benimki olmaz.

Yolda yanına birini alabileceği geldi aklıma.

- Arkaya bineyim öyleyse?..

- Farketmez... Çok özür dilerim, ağabey.

Saatine baktıktan sonra kalkış hazırlığı yapmaya başladı.

Canım bir hayli sıkılmıştı. Omuzlarımı silkerek benzin istasyonu görevlisine anlamamış gibi baktım. Yaşlı bir Rus kadını olan istasyon görevlisi penceresinde otururken bütün konuşmaları dinlemişti. Benim kendisine baktığımı görünce; «Yapmayın, bırakın adamın yakasını» dercesine başını salladı. Tuhaf bir işti doğrusu.

Şoför yerine geçti, ağzına bir sigara tutuşturduktan sonra yakmadan motoru çalıştırdı. Genç sayılabilecek bir yaşta, uzun boylu, kamburca bir adamdı bu. Onun direksiyona sımsıkı sarılan iri ellerini, yorgunluktan kapanacakmış gibi duran gözlerini hiç unutmam. Adam kalkmadan önce eliyle yüzünü sıvazladı, derin derin göğüs geçirdi, sonra dağlara doğru uzanan yola tasalı bir bakış fırlattı.

Hemen ardından bastı gaza.

Benzin istasyonu görevlisi kadın gönlümü almak istercesine kulübesinden çıktı, yanıma geldi:

- Canımız sıkılmasın. Çok geçmez, siz de gidersiniz.

Ben yanıt vermedim.

- Delikanlının büyük acısı var... Uzun bir öyküdür bu... Bir zamanlar bizim ulaştırma merkezinde çalışırdı...

Yaşlı kadının öyküsünü bitirmesine fırsat kalmadı, «Pobeda» marka bir kamyon yanaştı benzinliğe.

Ancan Dolon beline varınca yetişebildik önden giden kamyona. Öndeki arabanın şoförü kamyonu öyle hızlı sürüyordu ki, görüp geçirmiş Tiyen-Şan şoförleri bile parmak ısırırlardı. Dönemeçlerde hızını azaltmadan yalçın kayaların önünden yıldırım gibi geçiyor, aynı hızla yokuşlara tırmanıp çukurlarda bir süre kaybolduktan sonra önümüzde birden belirliyordu. Kamyonun üstüne örtülmüş olan branda bezinin uçları rüzgârda uçuşurken bütün hıncıyla dövüyordu kasanın yan tahtalarını.

Ne de olsa «Probeda» daha iyi yol alıyordu, az sonra önümüzdeki kamyonu geçmeye başladık. Kamyonun yanından geçerken bu kelle koltukta giden adamı pek merak ettiğim için dönüp baktım. Dağ geçitlerinde sık sık görülen doluyla karışık bir yağmur yağıyordu o sırada. Dişleriyle sigarasını sıkkan sinirli bir adamın solgun yüzü seçiliyordu cama vuran yağmur ve dolu sağanağı arasından. Direksiyonu çevirirken elleri bir sağa, bir sola gidip gi-

dip geliyordu. Ne yanında, ne de kamyonun arkasında kimsecikler yoktu.

Narın'dan döndükten kısa bir süre sonra Kırgızistan'ın güneyindeki Oş'a gönderildim. Şu bizim gazetecilik mesleğindeki işler hep ucu ucuna yetişir. O zaman da öyle, tam tren kalkacağı sırada vardım istasyona, yerimi bulup kompartımana kendimi zor attım. Yüzü cama dönük bir adamın pencerenin önünde oturduğunu neden sonra farkedebildim. Adam tren kalktığı zaman bile dönüp bakmadı bana.

Radyoda müzik vardı, kopuzla çalınan, bildiğim bir türkü yayınlanıyordu. Bu türküyü ne zaman işitsem akşam üzeri bozkırda ilerleyen yalnız bir atlı gelir gözümün önüne. Engin bozkırda uzun bir yolculuğa çıkan insan neler düşünmez ki! Çok şeyler düşünür. Çünkü geniş düzlükte ondan başka kimsecikler yoktur, atının nal seslerinden başka bir şey işitilmez. Öyleyse ruhu taşırın duyguları türkölere dökmenin tam zamanıdır. Dinlediğimiz kopuzun telleri kaygan çakıllar üstünden akan duru bir arkın suları gibi mırıldanıyor; güneşin az sonra tepelerin ardında kaybolacağını, morumsu bir serinliğin çıkarak sessizce ovaya yayılacağını, güneşin kavurduğu yol boyunca dizilmiş boz renkli pelin otlarının, sarı püskül çayırlarının tozlarını silkeleyerek sallanacaklarını anlatıyordu. Yolcuyu dinledikçe coşan bozkır da onunla birlikte türküye başlardı...

Belki de bir zamanlar buralardan gerçekten bir yolcu geçmiş•tir. O zaman da böyle bozkırın enginlerinde gittikçe solgunlaşan bir güneş ufka yaklaşmış, dağların doruklarında güneşin son ışıklarını emen karlar önce pembeleşerek, sonra hızla esmerleşmiştir...

Pencerenin ötesinde bahçeler, bağlar, koyu yeşil mısır tarlaları ard arda birbirini kovalıyordu. Derken tren yolu geçidine hızla yaklaşan taze biçilmiş yonca yüklü, çift atlı bir araba kapalı engelin önüne gelerek durdu. Arabanın içindeki soluk, eski ceketli, pantolonunun paçaları dizlerine kadar kıvrılmış, kavruk yüzlü bir çocuk ayağa kalktı; geçen trene gülümsedi, elini salladı.

Radyodaki hava, trenin yürüyüş temposuna öyle de güzel uyuyordu ki! Yalnız bu sefer nal sesleri yerine tekerlerin raydaki tıkırtıları vardı. Kompartıman komşum kırma masaya dayanarak ellerini yüzüne siper etmişti. O anda onun da bozkırdaki atının

türküsünü içinden söylediğini düşündüm. Adamın öyle üzgün, öyle hulyalı bir duruşu vardı ki, derin bir üzüntü içinde olduğu bir bakışta anlaşılabilir. O dalgın otururken benim içeri girdiğimi bile farketmemişti. Gözüm ısırıyordu bu adamı, onu yüzde yüz tanıyordum. Kalın uzun parmaklarını, esmer ellerini bir yerde görmüş olmalıydım.

Sonra birden anımsadım, beni kamyonuna almayan şoförün ta kendisiydi. Bunu anlayınca rahatladım. Kendimi tanıtmak gerektiğini duymadığım için kitabımı açarak okumaya başladım. Kimbilir, adam beni çoktan unutmuştu. Bir şoförün karşısına günde bir nice yolcu çıkar!..

Böylece ikimiz de kendi evrenimize dalmış olarak bir süre gittik. Dışarda hava kararmaya yüz tutmuştu. Bir ara yol arkadaşım sigara içmeye niyetlendi. Sigarasını çıkardı. Derin derin içini çektikten sonra kibritini çakıp yaktı. Ve başını kaldırmayla beni tanınması bir oldu. Şaşırdı, kızarıp bozardı. Yüzünde suçlu bir gülümsemeyle:

– Merhaba, ağabey! dedi.

Şoförün elini sıktım.

– Uzağa mı yolculuk? diye sordum.

Cigerlerine doldurduğu dumanı usul usul dışarı püskürdü, bir süre bekledikten sonra:

– Evet, uzağa... Pamirlere, dedi.

– Pamirlere mi? Demek aynı yöne gidiyoruz. Benim yolculuk Oş'a. İzine mi, yoksa yeni bir iş durumu mu var?

– Onun gibi bir şey... Sigara?

Sigaralarımızı tütürürken ikimiz de susuyorduk. Konuşacak bir şey kalmamıştı. Komşum gene düşüncelere daldı, başını önüne eğerek, trenin sallanmasına uygun, bir ileri–bir geri sallanmaya başladı. Adam son gördüğümde beri bir hayli değişmiş göründü bana. Yüzü zayıflayıp çökmüş, alnında derin kırışıklıklar belirmişti. Bitişik, gür kaşlarından yüzüne koyu bir gölge düşüyordu. Yol arkadaşım bir ara acı acı güldü.

– O gün bana herhalde çok gücendiniz, ağabey, dedi.

Adamın karşımda utanmasını istemediğim için:

– Ne zaman? Anımsayamadım, dedim.

Fakat bakışlarında öyle derin bir üzüntü okunuyordu ki, itiraf etmek zorunda kaldım.

- Ha, o şeyi mi diyorsun? Boş ver, canım, ben onu çoktan unuttum. Yolda insan nelerle karşılaşmaz ki! Demek siz hâlâ unutmadınız?

- Başka bir zaman olsa unutturduğum, ama o gün...

- Ne, yoksa bir kaza filan mı geçirdiniz?

Şoför söylemek istediği sözcükleri arıyormuşcasına durakladı.

- Kaza değil, başka bir durum vardı... Şimdi olsa istediğinin yere götürürdüm sizi; fakat görüyorsunuz, kendim de yolcuym.

- Ziyani yok. At aynı ize binlerce kere basarmış. Belki birgün gene karşılaşırız...

Adam başını salladı.

- Eh, karşılaşsaksak kendim buyur ederim.

- Demek anlaştık? diye şakalaştım.

O da neşelenmişti.

- Söz veriyorum, ağabey.

- Peki, o gün niçin almadınız beni arabaya?

- Niçin mi?

Yüzü birden durgunlaştı, gözlerini yere indirip öne doğru eğilerek sigarasından derin derin çekti. Sorumun yersizliğini anlamıştım. Kırdığım potu düzeltmemenin çaresizliği içinde bir süre kıvrandım. Adam sigarasını kül tablasına bastırdı, konuşmak için kendini bir hayli zorlayarak:

- Alamazdım sizi... Çünkü oğlumu gezdirecektim. O sırada beni bekliyordu, dedi.

- Oğlunuzu mu?

- Evet, size nasıl anlatsam bilmem ki...

Şoför sigarasından bir daha çekti, heyecanı biraz yatışmış olacak ki, yüzüne ciddi, kararlı bir bakışla bakarak, başından geçenleri anlatmaya başladı.

Şoför'ün öyküsünü öğrenmem işte böyle oldu.

Tren Oş'a iki gün iki gecede varacağı için önümüzde uzun bir zaman bulunuyordu. Vaktimizin bolluğu dolayısıyla acele edip sorularıyla adamın konuşmasını kesmeye kalkmadım. Başından geçenleri anlatırken olayları yeniden yaşayan, arada bir susup düşüncelere dalan birisi için araya girmek daha iyiydi. Ama adamın anlattıklarına karışmamak hiç de kolay olmadı. Çünkü birtakım rastlantılar sonucu ve durmak dinlemek bilmez gazetecilik mesleğim dolayısıyla şoförün karşılaştığı bir nice insanla ben de

tanıŖmıŖtım. Olaylarla ilgili açıklamalar yapmayı, boŖlukları tamamlamayı onu dinledikten sonraya bıraktığım halde sonra bundan da vazgeçtim. Öyle sanıyorum ki iyi etmiŖim. Öyküyü kahramanlarının ağzından dinleyelim.

ŞOFÖRÜN ÖYKÜSÜ

... Birdenbire başladı her şey. O sırada askerden yeni dönmüştüm. Askere liseyi bitirmiş, şoförlük yapmış bir er olarak gittim, görevimi motorlu birliklerde tamamladım. Yetimler yurdunda yetişmiş bir çocuktum. Ribaçye ulaştırma merkezinde çalışan yakın arkadaşım Alibek benden bir yıl önce terhis olduğu için askerliğimi bitirir bitirmez ben de onun yanına gittim. İkimizin de gerçekleştirmek istediğimiz bir düşümüz vardı: Tiyen-Şanlar'da ya da Pamirlerde çalışmak. Beni merkezde iyi karşıladılar, hemen genel yatakhaneye yerleştim. Üstünde tek çiziği olmayan, az kullanılmış, Zil marka bir kamyon verdiler altıma. Şurası bir gerçek ki, arabamı bir insanı sever gibi sevdim. Gözüm gibi koruyordum onu. Güçlü bir motoru olan, sağlam bir arabaydı doğrusu, ama ben de fazla yük vurmuyordum. Tiyen-Şan yollarını bilirsiniz, yeryüzünün en yüksek yoludur. İnişler, çıkışlar, dar geçitler birbirini kovalar. Dağlarda su istemediğiniz kadar boldur, gel gelelim biz yanımıza gene de su alırdık. Kasanın ön köşesine çaprazlamasına çakılmış, iki tahta gözünüze çarpmıştır, işte oraya suyla dolu bir iç lastiği asarız hep. Motorun yokuşlarda ne kadar ısındığını bilmezsiniz. Oysa fazla yük de almazdık. Önceleri nasıl etsem de daha çok yük götürsem diye bir hayli kafa yorduysam da çıkar yol bulamadım. Dağa laf anlatamazsın ki!..

İşimden memnundum. Oralar da hoşuma gitmişti. Ulaştırma merkezi hemen Isık-Göl'ün kıyısındaydı. Yabancı gezginler gölü görmeye geldiklerinde saatlerce ayrılamazlardı oradan. Onların böyle hayran hayran baktıklarını görünce: «Görün işte, Isık-Göl'ümüz nasılmış. Var mı dünyada bir eşi daha?» diye koltuklarını kabarırdı.

İlk günler yalnız bir şeye hayli içerledim. Bahardı, işlerin en kızıştığı bir mevsim. Parti kurultayının aldığı bir kararla kooperatif çiftliklerinde işler hızlandırılmıştı. Adamlar işe sıkı sarılmışlardı ama ellerinde fazla araç yoktu ki! Bunun üzerine ulaştırma merkezindeki araçlardan bir bölümünü çiftliklere yardıma gönderdiler. En çok da yeni şoförler görevlendiriliyordu. Tabii ben de onların arasında. Tam uzun yolun zevkini aldığım sırada, «Hadi,

yürü bakalım köylere!» demezler mi? Evet, bunun yapılması gerekli, önemli bir iş olduğunu anlıyordum, ama bir yandan da arabama kıyamıyordum. O köy yollarında çamurlara batıp çıkan, çukurlarda, tümseklerde sarsılan benmişim gibi içim gidiyordu. Yolun öylesini düşününüzde görerseniz inanmazsınız.

Bir keresinde çiftlikte kurulacak bir mandıra için taş götürüyordum. Gideceğim köy dağın eteğindeydi, ovayı baştan başa geçtikten sonra varılıyordu oraya. Yolların çamuru kurduğundan fazla güçle karşılaşmadan bir hayli yol aldım; fakat köye az bir şey kalmıştı ki, tam bir su arkının üstünden geçerken birdenbire batağa saplandım. Baharda yolu gide gele öyle oymuşlar, öyle çukurlar açmışlardı ki, deve, yavrusunu yitirse bulamazdı. Çukurdan kurtulmak için ileri gittim, geriye geldim, ıh! Çamur sanki sımsıkı yakalamıştı tekerleri, bırakmak istemiyor. Bu arada canımın sıkıntısından kamyonu iyice batağa saplamışım. Arabanın altına girmekten başka çarem kalmamıştı. Ben öyle çamura, tere batmış bir durumda yola en sunturlu küfürleri savururken birden kulağıma bir ayak sesi geldi. Baktım, bir çift lastik çizme bana doğru yaklaşıyor. Çizmeler iyice yaklaştıktan sonra durdular. Zaten bütün cinlerim başıma toplanmış, bir de tepemde birinin dikildiğini görünce kan beynime sıçradı. Ayı oynatıyorduk da seyre mi gelmişlerdi yoksa! Yattığım yerden:

- Tepemde dikilmeyi bırak da git yoluna! diye bağırdım.

Aşağıdan, gözümün ucuna eski püskü, gübreye bulanmış bir entari eteği ilişti. «Köye kadar bırakıvermem için bekleyen yaşlı bir kadın» diye geçirdim içimden.

- Git yoluna, nine! Benim işim hemen bitmez, boşuna bekleme! diye bağırdım.

Beriki:

- Ben nine filan değilim, demez mi?

Bunu biraz bozulmuş, biraz da alaylı bir sesle söylüyordu.

- Nesin ya?

- Genç bir kızım.

- Genç bir kız mı?

Çizmelere bir kere daha göz attım, sırf hergelelik olsun diye:

- Güzel misin bari? diye sordum.

Çizmeler kıpırdandı, gitmek niyetiyle yana doğru döndü. O zaman ben de arabanın altından çıktım. Bir de baktım, incecik bir

kız durmuyor mu karşımda? Kaşları öfkeyle çatılmış, al yazmalı, babasının olduğu anlaşılın, üstüne bol gelen bir ceket giymiş dal gibi bir kız. O da bana gözlerini açmış bakıyordu. Ağzım-yüzüm toprak, çamur içinde; yerde oturduğumu unutarak gülümsedim.

- Eh güzelmişsin! dedim.

Gerçekten güzeldi. Oturduğum yerden doğrulurken:

- Bir çift de güzel ayakkabın olsaydı bari! diye takıldım.

O zaman kızcağız sertçe geriye döndü, arkasına bakmadan yürüdü gitti.

Ne yapmıştım ben ona? Yoksa gücendirmiş miydim? Aklım başımdan gitti. Az sonra kendimi toparlayarak peşine düşüysem de hemen geriye döndüm. Arabanın altındaki gereçleri topladım, yerime atladım. Kafamdaki tek düşünce bir an önce kıza yetişmekti. Bu düşünceyle kamyonu bir ileri, bir geri silkelemeye başladım. Motor homurdanıyor, arabayı zangır zangır titretiyordu. Kamyonla birlikte bir o yana, bir bu yana kayıyordum, ama bir adım bile ilerliyemiyordum. Kızın git gide uzaklaştığını gördükçe öfkeden deliye dönüyordum. Tekerler boşa döneceksinler ben de ağzıma geleni söylemeye başladım.

- Bırak, ulan! Bırak beni! Bırak diyorum sana!

Gaz pedalına olanca gücümle yüklendim, araba inleyerek yavaş yavaş ilerledi, sonra birden kurtuldu çukurdan. Nasıl olduğuna ben de inanmadım. Öyle sevindim ki, bilemezsiniz! Yolda hızımı arttırdım, mendille yüzümdeki çamurları sildim, saçımı başımı düzelttim. Az sonra kızın hizasına gelmiştim. Arabayı frenleyip durdurdum, nerden geldiğini bilmediğim bir rahatlıkla kapıyı açtım, ileri doğru uzandım.

- Buyurun! dedim, elimle içeriyi göstererek.

Kız hiç orali olmadı, yürüdü gitti. Gördünüz mü başıma gelenleri! Artık bende yürek kalır mı? Gene yetiştim kıza, bu sefer özür dileyerek arabaya binmesini rica ettim.

- Darıldınsa özür dilerim. Şaka yapmıştım size. Hadi, buyurun!

Kızdan gene yanıt yok.

O zaman ben de ileri geçtim, kamyonu yola yanlamasına durdurdum. Sonra yere atlayarak kızdan yana koştum, kapıyı açıp tutağı elimden bırakmadan kızın karşısında öylece durdum. Kızcağız yaklaştı; «Bu herife de nerden çattık?» dercesine, ürkek ürkek

baktı yüzüme. Ben tek söz söylemeden bekliyordum. Durumuma mı acıdı, yoksa aklına başka bir şey mi geldi, bilmem artık; başını şöyle bir salladıktan sonra bindi kamyonu.

Hemen hareket ettik.

Konuşmaya nerden başlayacağımı bilemiyordum. Daha önce birçok kızla tanışıp görüşmüştüm, ama bu sefer içime bir ürkeklik çökmüştü. Neden diye sorarsanız, ben de bilemem. Direksiyonu çivirirken kaçamaklı bakışlar atıyordum kızdan yana. Kıvrım kıvrım incecik saçları arkasında toplanmıştı. Omzundan kayan bol ceketini dirseğiyle tutuyordu. Kolu bana değmesin diye iyice büzülüyordu kapağı doğru. Bakışlarının sertliğine karşın yüzünün tatlılığı açıkça belliydi. Çok uğraştığı halde kaşları bir türlü çatılmıyor gibiydi. Sonunda o da bana kaçamak bakmaya başladı. Bir ara göz göze geldik. Gülümsediğini görünce konuşmaya karar verdim.

– Söyley misiniz, ne diye tepemde dikilmiştiniz öyle?

– Size yardım etmek istemiştim.

Güldüm

– Yardım etmek mi? Gerçekten de dokundu yardımınız. Siz olmasaydınız akşama kadar çıkamazdım o bataktan... Hep bu yoldan mı gider-gelirsiniz?

– Evet, harada çalışıyorum da...

– Çok iyi!

Bir an sevinerek güldüm, fakat toparladım hemen.

– Burada yol düzgünmüş.

Öyle demeye kalmadı, araba bir çukura girip çıkarken bizi öyle bir sarstı ki, omuzlarımız birbirine dokundu. Ben utancımın kıpkırmızı kesildim. Gözlerimi kaçırdım kızdan, fakat onun güleceği tutmuştu. O zaman ben de bastım kahkahayı.

– Beni bu çiftliğe göndermemeleri için bayağı direnmiştim. Karşıma böyle bir yardımcı çakacağını bilsem hareket memuruna çatar mıydım hiç! Hey, gidi İlyas, hey! Şey, adım İlyas benim.

– Benim de Asel...

Köye yaklaşmıştık. Yol iyice düzgünleşmişti şimdi. Pencereden giren rüzgâr Asel'in yazmasını uçuruyor, saçlarını dağıtıyordu. İkimiz de susuyorduk, ama bir gönül rahatlığı içindeydik. Bir insan az öncesine değin zerrece tanımadığı, fakat o anda bütün düşüncelerini çelen ve kendisine dirseği dokunurcasına yakın oturan biriyle yolculuk ederse gönlü rahat olmaz da ne olur? Asel'in ne-

ler düşündüğünü bilmiyordum, yalnız gözlerinin içi gülüyordu. Yolculuğun bitmesine hiç razı değildim. Ne yaparsınız ki, köye varmıştık. Asel'in aklı başına yeni gelmiş gibi irkildi.

- Durun, ineceğim!

Frene bastım.

- Burada mı oturuyorsunuz?

Heyecanı, tedirginliği iyece belliydi.

- Hayır. Fakat burada insem iyi olacak.

- Neden? Sizi evinize kadar götüreyim.

Böyle diyerek, onun karşı koymasına aldırmadan sürdüm arabayı.

Asel yalvarırcasına:

- Burası yeter! dedi. Teşekkür ederim.

- Bir şey değil, diye homurdandım.

Ve şakadan çok, ciddi bir tavırla ekledim:

- Yarın gene aynı yerde çamura sapsam, yardıma gelir misiniz bana?

Asel'in yanıt vermesine fırsat kalmadı, bir evin kapısı açılarak yaşlıca bir kadın çıktı dışarıya. Kadının tedirgin bir görünüşü vardı.

- Asel, kız! diye bağırdı! Hay, boyun devrilsin e mi? Hangi cehennemde kaldın;

Kadın elini ağzına koyarak sesini alçalttı.

- Çabuk git, üstünü değiştir. Köyden dünürler geldi.

Asel utancından omuzlarına asılı duran ceketi düşürdü. Fakat hemen kaptı onu, annesinin ardından uslu uslu yürüdü. Kapıda durup şöyle bir geriye baktı, fakat aynı anda da kapı kapandı. Evin önünde, uzaktan geldikleri belli olan, köpükler içinde birkaç atın durduğunu o zaman farkedebildim. Oturduğum yerde doğrudan doğruya duvarın üstünden bakınca avluda koşuşturan kadınlar çarptı gözüme. Ortada bakır bir semaver fokur fokur kaynıyordu. İki erkek sundurmanın altında bir koyunun derisini yüzüyorlardı. Burarlarda görenek böyledir, dünürler adamakıllı ağırlandıktan bırakılmazlar. Gidip yükümü boşaltmaktan başka yapılacak iş kalmamıştı bana.

Ulaştırma merkezine döndüğümde akşam olmak üzereydi. Arabamı yıkayıp garaja çektim. Fakat durmadan kendime başka işler buluyordum. O günkü olayın bende neden bu derece büyük bir

etki bıraktığına aklım ermiyordu. Yolda gelirken kendi kendime çıkıştım durdum. «Nedir senin bu salaklığın? Aklını peynir ekmele mi yedin? O kız senin nen olur; yavuklun mu, kız kardeşin mi? Hayır, yolda karşılaştığım, arabana alıp köyüne götürdüğün bir kız. Sanki birbirinizi sevdiğinizi söylemiş gibi yanıp tutuşuyorsun. Bakalım o seni hiç düşünüyor mu? Ohooo, vız gelirsin sen ona! Yolda arabasına bindiği şoförlerden hangi birini anımsayacak? Sonra umut besleyecek bir durum da yok ortada. Kızı istemeye gelmişler, arkasından düğün–dernek yapılacak. Peki, sen ne ci oluyorsun? Hiç! Öyleyse boş ver bu işe! Sen direksiyonunu çevirmene bak...»

İşin kötüsü şu ki, kendimi kandırmak için ne denli uğraşırsam uğraşayım Asel çıkmıyordu aklımdan.

Arabanın başında yapılacak işim kalmamıştı. En iyisi yatı yerine gitmekti; neşeli, gürültülü arkadaş topluluğundan başka okunacak bir şeyler de bulunurdu. Ama canım yalnız kalmak istiyordu nedense. Bunun üzerine sağ çamurluğa uzandım, ellerimi başımın altına koydum. Bizim şoförlerden biri olan Cantay makinesinin altında bir şeylerle uğraşıyordu o sırada. Beni orada görünce başını çukurdan çıkararak:

– Derin derin ne düşünüyorsun, babayiğit? diye takıldı.

– Para! diye yapıştırdım yanıtı.

Hiç sevmezdim o herifi, cimrinin tekiydi çünkü. Herkes gibi yatı yerinde kalmaz, bir kadının evinde geçirirdi gecelerini. Söylenlere bakılırsa evleneceğini söylemiş kadına, evi gibi girip çıkıyormuş. Herife arkamı döndüm.

Avluda, araba yıkama yerinde bir curcunadır gidiyordu. Kamyonun üstüne çıkan biri sırada bekleyen şoförlerin üstüne hortumdan su sıkmaya başlamıştı. Kahkahalar, bağırımlar alabildiğine... Basınçlı su insana çarptı mı, bayağı sarsıyordu. Su sikan delikanlıyı kamyonun damından indirmek istedilerse de hoplayıp zıylayarak kimseyi sokmadı yanına, hortumu makineli tüfek gibi kullanarak başlarındaki kepleri düşürdü. Bir ara havaya doğru yükseldi sular, güneş ışınları renk renk yansıyarak bir gökkuşağı çıktı ortaya. Baktım, suyun püskürdüğü yerin yakınında, merkezin hareket görevlisi Kadiça duruyor. Kadiça öyle her gürültüye pabuç bırakacak kadınlardan değildi. Erkekler kolay kolay sokulamazdı yanına. Şimdi de öyle, hiç istifini bozmadan dikiliyordu orada.

«Nerde sizde o yürek, hele bir dokunun da göreyim!» der gibiydi. Ayaklarında çizme vardı, bir bacağını arkaya atmıştı. Bir yandan gülüyordu, bir yandan da ağzına doldurduğu firketeleri çıkarıp çıkarıp saçlarına takıyordu. Pırıl pırıl su zerrecikleri dökülüyordu üstüne. Bizim oğlanlar kakhahalarla gülerек su sıkını kışkırtmaya başladılar:

- Arkasına püskürt, arkasına!
- Akli başına gelsin şunun!
- Kadiça kolla kendini!

Ama beriki göze alamadı bunu, suyu bir sağında, bir solunda dolandırdı durdu. Ben olsam onu tepeden turnağa bir güzel ıslatırdım. Bana kızmazdı gene de, hatta hoşuna bile giderdi. Nedense öteki delikanlılardan ayrı tutardı beni. Biraz hırçındı ama sonunda yumuşayıverirdi. Oyuna getirip saçlarını okşadığım zaman için için sevindiğini bilirdim. En çok hoşlandığım yanı benimle sık sık kavga çıkarması, haksız bile olsam, arkasından yatışivermesiydi. Arada bir sinemaya götürürdüm onu, yatı yerime giderken de evine kadar bırakırdım. Ayrıca öteki arkadaşlar yazıhanesinin penceresinden işlerini görürken ben rahatça içeri girer çıkardım.

Fakat o anda kimseyi gördüğüm yoktu, delikanlıların eğlenmelerine aldırış bile etmedim.

Kadiça firketelerinin hepsini taktıktan sonra:

- Yeter artık, bırakın oyunu! diye bağırdı.

Hortumlu delikanlı:

- Baş üstüne efendim! diyerek eliyle bir selam çaktı.

Kahkalar arasında onu yaka paça aşağı indirdiler.

Bu sırada Kadiça da garaja doğru geliyordu. Bize epey yaklaştıktan sonra Cantay'ın kamyonunun yanında durdu, birisini arıyormuş gibi bakınmaya başladı. Aramızda garajı ayıran tel örgü bulunduğu için beni birden farkedememişti. Cantay kafasını çukurdan çıkardı, yaltaklanarak:

- Merhaba güzelim! dedi.
- Ha, sen misin, Cantay?..

Beriki gözlerini kadının bacaklarına dikmişti. Kadiça hoşlanmadı bundan, omuzlarını silkti.

- Yiyecekmiş gibi ne bakıp duruyorsun? diyerek çizmesinin burnuyla herifin çenesine hafifçe dokundu.

Başkası olsa gücenirdi buna, ama adam tınmadı bile. Üstelik

yanacağına öpücük kondurmuşlar gibi sevine sevine gömüldü çukura.

Tam bu sırada kadın beni gördü.

– Hey, İlyas! Nasıl, rahatın yerinde mi?

– Kuş tüyü yatakta gibiyim.

Yüzünü tel örgüye dayadı, gözlerini benden ayırmadan yavaşça:

– Yazıhaneye uğra, dedi.

– Peki uğrarım.

Kadiça'nın arkasından ben de gitmeye hazırlanıyordum ki, Cantay'ın başı gene göründü çukurdan.

– Esaslı parça, değil mi? diyerek göz kırptı.

– Öyle ama sana göre değil!

Alınıp kavga çıkaracağını sandım. Kavgaдан hiç hoşlanmadığım halde Cantay'la dövüşmeyi seve seve göze alabilirdim. O anda canım burnuma gelmişti. Zaten çatacak birini arıyordum.

Fakat Cantay hiç alınmadı.

– İlerde görürüz, diye homurdandı.

Hareket odasında kimsecikler yoktu. Nereye defolup gitmişti bu kadın? Canım sıkılarak gitmek üzere geriye dönmüştüm ki, Kadiça'yla göğüs göğüse geldim. Sırtı kapıya dayalıydı, başını geriye atmıştı. Yarı kapalı gözlerle beni süzerken sıcak soluğu alev gibi yalıyordu yüzümü. Kendime bir an karşı koyamadım, tam üzerine abanırken aklım başıma geldi, geriye çekildim. Asel'e ihanet ediyormuşum gibi tuhaf bir duygu vardı içimde.

– Niçin çağırдың beni? dedim surat asarak.

Kadiça hep öyle, sesizce süzüyordu beni.

Sabrım taşmak üzereydi.

– Bir şey mi söyleyeceksin? diye üsteledim.

– Bakıyorum da, pek aldırдың yok bana, dedi kırılgan bir sesle. Yoksa gönlüne düşen biri mi var?

Ne diyeceğimi şaşırđım. Durup dururken niçin sitem ediyordu bu kadın bana? Yoksa bir şeyler mi öğrenmişti?

Tam o sırada pencere açılarak Cantay'ın başı göründü. Herifin yüzüne sinsî bir gülümseme yayılmıştı. Elindeki kâğıdı içeri uzatarak, alaycı bir sesle:

– Buyurun, memur hanım, dedi.

Kâğıdı alırken Kadiça öfkeyle baktı adama. Sonra bana döndü, terslercesine:

- Yol belgeni almaya niçin gelmiyorsun? dedi. Adına özel çağrı çıkarmamızı mı bekliyorsun, ha?

Koluyla beni yana itip masasına doğru hızlı hızlı yürüdü.

- Al şunu!

Elinde benim yol belgem vardı. Baktım, gene aynı çiftliğe vermişler. Bir ürperti geçti sırtımdan. Asel'in orada olduğunu bile bile gitmek tuhaf geliyordu bana. Herkesten çok çiftlik işlerinin verilmesi de canımı sıkımaya başlamıştı zaten.

- Gene mi çiftlik? diye patladım. Gübre, tuğla taşımaktan bıktım artık! Gitmiyorum işte! Biraz da çamurlarda başkaları de-belensin!

Yol belgemi masanın üstüne fırlatmıştım. Kadiça çileden çıktı.

- Ne bağırıp duruyorsun, be? Bir haftalık emrin var. Gerekirse daha da uzatırlar...

Sesimi alçaltarak:

- Gitmeyeceğimi söyledim sana, dedim.

Kadiça gene yumuşadı, kâğıdı masadan alarak:

- Peki, ben yukardakilerle bir konuşayım, dedi.

«Bu demektir ki, çiftliğe gitmek yok. Öyleyse Asel'le de bir daha görüşemeyeceğim,» diye düşündüm. İçim bir tuhaf olurdu. Yaşam boyunca pişmanlık duyacağımı anladım. Ne olursa olsun gitmeliydim.

- Neyse, ver şunu! diyerek Kadiça'nın elinden kâğıdı kaparcasına aldım.

Cantay hergelesi pencereden kıkırdadı.

- Gitmişken bari nineme de selam söyle!

Sesimi çıkarmadım ama herifin suratına esaslı bir tokat indirmek geçti içimden. Kapıyı çarparak yatı yerime yollandım.

Ertesi gün gözüm hep yollardaydı. Al yazmalı mı, selvi boylumu bir daha göreceğim miydim? Nerelelerdeydi benim fidan boylum, ince bozkır kavağım? Ayaklarında lastik çizmeler, sırtında babasının ceketi de olsa aldırıldığım yoktu. Ben bunların içindekini görmüştüm ya!

Asel allak bullak etmişti zihnimi, ruhumun altını üstüne getirmişti.

Gözlerimi yollardan ayırmadan sürüyordum makineyi, fakat Asel yoktu görünürlerde. Köye varınca evinin önünde durdurdum

arabayı. Evde miydi acaba? Onu dışarıya çağırarak, gelince ne söyleyecektim? Hayır, kör talih karşılaşmamızı istemiyordu. Yü-kümü boşaltmak üzere bastım gaza. İçimde hep aynı umut vardı, belki dönüşte gördüm onu. Ne var ki dönüşte de kimseye rastlamadım. O zaman haraya kırdım direksiyonu. Köyden epey uzaktı, sapa bir yerdeydi hara. Karşıma çıkan ilk kıza sordum.

– Bugün çalışmaya gelmedi, dedi.

«Benimle yolda karşılaşmamak için gelmemiştir.» diye dü-şündüm, yüreğime bir şey saplandı sanki. Merkeze döndüğümde bütün neşem kaçmıştı.

Ertesi gün gene aynı yoldaydım. Yalnız bu sefer Asel'i görme umudum iyice kırılmıştı. Sonra ben onun nesi olurdu? Sözlü bir kıızı ne diye rahatsız edecektim? Ne var ki, ilişkilerimizin böyle birdenbire kesileceğine inanamıyordum. Çünkü bizim bütün köy-lerde kızları görücülük yoluyla isterler, kızın düşüncesini sorma-dan kocaya verirler. Bu çeşit olaylar üstüne çok yazı okumuştum. Saçma bir şeydi bu. Testi kırıldıktan sonra ağlamışsın, ne çare? Asel'i de kocaya verdikten sonra her şey bitecekti. Yazık olacaktı kızacağıza. Kafamda hep bu düşünceler dönüp duruyordu.

İlkbaharın en coşkulu zamanıydı. Dağ etekleri baştan başa la-lelerle süslenmişti. Çocukluğumdan beri severim bu çiçekleri. Bir kucak dolusu lale toplayıp götürseydim ya Asel'e! Ama nerede bulacaktım şimdi onu?

A, bir de ne göreyim, Asel yolun kıyısında, bir kayanın üstün-de oturmuyor mu? Gözlerime inanamadım. Hem de geçen sefer arabanın saplandığı yerin yakınında. Sanki birini bekliyormuş gibi bir duruşu vardı. Beni görünce şaşırıp, oturduğu yerden korkuyla doğrularak yazmasını başından aldı, elinin içinde buruşturdu. Ü-zerinde güzel bir entari, ayaklarında kadın iskapinleri vardı. Bun-ca yolu yüksek topuklu ayakkabılarla yürümesi şaşılacak şeydi.

Yanına varınca sert bir fren yaptım. Heyecandan yüreğim ağ-zıma gelecek gibiydi.

– Merhaba, Asel! dedim.

– Merhaba! dedi alçak sesle.

Yanıma binmesi için yardım etmek istediysen de razı olmadı, yolun kıyısında yürümeye başladı. Demek binmek istemiyordu. Kapıyı açık bıraktım, kamyonu onun hızında ağır ağır sürmeye başladım. Böylece ben direksiyon başında, o da yolun kıyısında,

yan yana ilerliyorduk. Aklımıza söyleyecek bir şey gelmediği için ikimiz de susuyorduk. Sonunda önce o konuştu.

- Dün haraya geldiniz mi?
- Geldim ya. Bir şey mi oldu?
- Hiç, sordum işte... Oraya gitmeseniz iyi olur.
- Sizi görmek istemişim.

Asel karşılık vermedi. Aklımda hep o yere batası düğün işi vardı. Neler olduğunu nasıl öğrenecektim? Sormaya bir türlü dilim varmıyordu. Korkuyordum. Vereceği yanıtı korkuyordum.

Bir ara Asel bakınca dayanamadım, sordum:

- Doğru mu o iş?
- Başını salladı. Direksiyon elimden fırladı sandım.
- Düğün ne zamana?
- Yakında, dedi yavaşça.

O anda arabayı gazladığım gibi çekip gitmek istedim. Aynı zamanda debriyaja basmış olacağım ki, kamyon büyük bir uğultu çıkarmaya başladı. Asel korkudan yana sıçradı. Özür bile dilemedim ondan. Özür dilemeyi düşünen kim?

- Demek bir daha görüşmeyeceğiz.
- Bilmem. Görüşmesek iyi olur.
- Ben... Benim için farketmez... Ben arayacağım sizi...

Gene sustuk. O anda belki ikimiz de aynı şeyi düşünüyorduk. Fakat aramızda bir duvar vardı sanki; benim ona yaklaşmamı, onun da yanıma binmesini önleyen bir duvar.

- Asel, dedim, ne olur, kaçmayın benden. Sizi hiç rahatsız etmem. Yalnız uzaktan göreyim yeter. Söz veriyor musunuz?
- Bilmiyorum, belki de...
- Hadi, binin arabaya...
- Hayır. Gidin artık. Köye yaklaştık...

Ondan sonra yolda gene karşılaştık, sözde buluşmamız hep rastgeleydi. Eskisi gibi ben direksiyon başında oturuyordum, o ise yolun kıyısında yürüyordu. Bundan çok utanıyordum ama yapılacak bir şey yoktu.

Bir kere olsun sormadım nişanlısını. Yakışık almayacağı gibi bilmek de istemiyordum. Fakat Asel'in anlattıklarından onun da nişanlısını fazla tanımadığını öğrendim. Anne tarafından akrabaları olurmuş; uzakta, dağların arkasındaki bir orman köyünde otururlarmış. Geleneksel olarak iki köy, kız alışverişiyle nesiller boyu

akrabalıklarını korumuşlar. Aşel'in annesi–babası kızlarını bir yabancıya vermeyi akıllarının köşesinden geçiremezlermiş. Hele benim sözüm bile edilmeye değmezdi. Yabanın şoförüne kız mı verirdi? Zaten kendim de göze alamazdım böyle bir şeyi.

Birkaç gün sonra iyice sessizleşti Aşel. Hep dalgın dalgın düşünüyordu. Ben de aslında bir şey beklemiyordum ondan. Yazgısı belli bir kızla buluşmanın ne yararı olabilirdi ki. Fakat çocuklar gibi ikimiz de bu konuyu açmamaya çalışıyor, birbirimizi görmeden duramadığımız için görüşüyorduk. Sanki ayrılık bize ölüm geliyordu.

Böylece bir–iki gün daha geçti. Bir sabah yola hazırlanırken hareket odasından çağrıldığımı söylediler. Kadiça neşeyle karşıladı beni.

– Hadi, gözün aydın, Dolon hattına çıkıyorsun bugün.

Beynimden vurulmuşa döndüm. Çiftliğe gidiş–gelişlerin birgün sona ereceğini nasıl da düşünememiştim? Dolon üzerinden bir sefer iki gün sürerdi, bir fırsatını bulup Aşel'i görmek zordu artık. Ayrıca kızcağıza haber vermeden çekip gitmek istemiyordum.

Durgunlaştığımı Kadiça da anladı:

– Memnun olmadın galiba?

– Çiftliğin durumu ne olacak? İşler daha bitmedi ki!

Şaşırmak sırası ona gelmişti.

– Ama önce hiç öyle demiyordun!

– Bırak sen şimdi önce ne dediğimi!

Böyle diyerek öfkeyle sandalyenin üstüne oturdum. Ne yapacağımı bilemiyordum. O sırada Cantay yaklaştı koşu koşu. Benim yerime çiftlik işlerini ona vermişlerdi. Köy yollarında ücret düşük olduğu için, kabul etmeyeceğini düşünerek merakla bekledim. Fakat adam yol belgesini sevine sevine aldı.

– Giderim, Kadiça, sen dünyanın öbür ucuna göndersen gene giderim! Şimdi köyde tam kuzuların büyüme zamanı. İstersen bir tane kapıp getireyim!

Cantay beni neden sonra gördü.

– Oo, özür dilerim. Engel olmadım ya size?

– Hadi, çek arabanı! diye azarladım başımı kaldırmadan.

Kadiça yanıma gelerek omzuma dokundu.

– Daha ne oturuyorsun, İlyas. Gitsene!

- Bak, Kadiça, ben çiftliğe gitsem iyi olacak. Ne olur, beni oraya gönder.

Kadıncağız yüzüme merakla baktı.

- Yoksa aklını mı kaçırdın sen? Gnderemem, yetkim yok buna. Sonra nedir, bir çiftliktir tutturmuş, geveleyip duruyorsun?

Ne diyebilirdim ona? Karşılık vermeden dışarı çıktım, garaja doğru yürüdüm. Cantay hergelesi kamyonuyla yanımdan geçiyor-
du. Tam karşıma gelince kurnazca göz kırptı, az kaldı çamurlu-
ęuyla çarpıyordu.

Kamyonun şurasını burasını kurcalayarak ağırdan aldıysam da başka çıkış yolu yoktu. İster istemez yükleme noktasına gittim. Önümde birkaç kamyon vardı.

Arkadaşlar beni sigara içmeye ağırdılarsa da oturduğum yer-
den hiç kalkmadım. Gözlerimi kapar kapamaz Asel geliyordu ak-
lıma. Birgün,  gün... Boşu boşuna bekleyecekti yolun kıyısında.
Kimbilir hakkımda neler düşünürdü,

Sıram yaklaşmıştı, önümdeki kamyonu yklyorlardı. Az son-
ra vincin altına benim araba girecekti. «Bağışla beni, Asel! Kusu-
ra bakma, selvi boylum.» diye geçirdim içimden. O anda şimşek
gibi bir düşünce çaktı zihnimde: Asel'e haber verdikten sonra ı-
kardım sefere. Birkaç saat geç kalmakla dünya batacak değildi ya!
Sonra ulaştırma müdürüne durumu açıklardım. Beni anlarsa anl-
lar, anlamazsa biraz ıkışırdı, hepsi o kadar! Bir de ihtar alsam ne
ıkardı? «Ne olursa olsun gideceğim.»

Arabamı geriye almak için motoru çalıştırdım. Fakat arkam-
daki kamyonlar birbirineyle yakın yanaşmışlardı ki, geriye ala-
cak yer yoktu. Zaten o sırada yükleme işi biten önümdeki kamyon
da ayrılmıştı. şimdi sıra bendeydi.

Vinç makinisti:

- Hey, İlyas, yanaş bakalım! diye bağırdı.

Vincin kolu üstüme doğru uzandı. Her şey bitmişti artuk. İve-
di götürülmesi gereken bir yükle bir yere kıpırdayamazdım. Nasıl
da düşünmemiştim bunu? ıkış görevlisi elindeki belgelerle yak-
laştı. Dönüp arka pencereden geriye baktım. Vincin ucunda koca
bir sandık sallana sallana iniyordu kamyonun kasasına. O anda.

- Dikkat et! diye bağırdım makiniste.

Motor çalışmakta olduğu gibi yaklaşmakta olan yükün altın-
dan kamyonu yıldıırım gibi kaçırdım. Arkamdan gelen bağırmala-

rın, ıslıkların, küfürlerin bini bir para...

Depoların, istiflenmiş, tahtaların, kömür yığınlarının önünden kamyonu uçarcasına sürüyordum. Sımsıkı sarılmıştım direksiyona. Toprak ayaklarımın altında zıplıyordu sanki, koca makine bir o yana, bir bu yana savruluyordu. Hoş, böyle şeyler ilk başıma za gelmiyordu ya!

Çok geçmeden Cantay'a yetiştim. Pencereden başını çıkarıp beni tanıyınca fal taşı gibi açıldı gözleri. Herif koşturduğumu gördüğü halde yana çekilip de yol vermedi bana. Bunun üzerine vurdum yolun kıyasına kamyonu, tarladan hızla sürmeyi başladım. Bu sefer arabasını o da hızlandırmaz mı? Amacı yola girmemi önlemek. Böylece o yolda, ben tarlada, bir yarışma başladı. İkimiz de direksiyonlarımıza abanmış, birbirimize yiyecekmiş gibi bakıyor, ağzımıza geleni söylüyorduk.

- Nereye koşturuyorsun be adam? diye bağırıldığını duyunca pencereden yumruğumu salladım.

Ne de olsa boş kamyonu benimkisi. Az sonra geçtim onu.

Yolda Asel'e rastlayamadım. Evlerinin önüne vardığımda, sanki bütün yolu koşarak geçmişim gibi soluk soluğaydım. Ne dışarda ne de avluda kimsecikler yoktu. Kapının önünde eyerli bir at duruyordu, o kadar. Ne yapacaktım şimdi? Asel'in kamyonu görerek dışarı çıkabileceğini düşündüm bir an, beklemeye karar verdim. Motor kapağını açtım, bir şey onarıyormuşum gibi eğilerek kapıyı gözetlemeye başladım. Gözetleme fazla sürmedi; dış kapı açılarak kızın annesi ile yaşlı, şişman, kara sakallı bir adam çıktılar dışarıya. Adam üst üste iki kadife pardesü giymişti. Elinde iyi cins bir kamçı tutuyordu. Atın yanına gelince Asel'in annesi üzeniyi saygıyla tuttu, ihtiyarın ata binmesine yardım ettikten sonra:

- Hayırlısı olsun, dünür, çok sevindik, dedi. Sizler de bizi merak etmeyin, kızımız için mal esirgeyecek insanlardan değiliz. Tanrıya şükür, yoksul da sayılmayız.

Yaşlı adam eyerin üstüne rahatça yerleşti.

- Eh, biz de buna seviniriz, kadın hanım. Gençlerin canları sağ olsun da. Zaten vereceğimiz kime gidiyor, gene kendi çocuklarımıza... Ayrıca bu bizim ilk akrabalığımız da değil... Hadi, hoşça kal, kadın hanım. Demek, kararınız cuma günü.

- Öyle ya... Kutsal gündür cuma. Yolun açık olsun, öteki dü-

nüre de selam...

«Neymiş bu cuma günü yapılacak şey?» diye düşündüm. «Günlerden ne bugün? Çarşamba mı? Yoksa cumaya götürecekler mi kızı? Hay, yere batsın eski gelenekler! Biz gençler daha ne kadar zaman acı çekeceğiz?»

Yaşlı adam atını dağlara doğru sürdü. Geride kalan kadın o uzaklaşınca kadar bekledikten sonra bana döndü. Bakışlarını hiç beğenmedim.

– Hey, delikanlı, bakıyorum da buraya iyi dadandın! Evin ö-nü han değil, anladın mı? Hadi, çek git bakalım!

Demek gözünden kaçmamıştı. Kararımdan döner miyim hiç?

– Arabam bozuldu, diyerek motor kapağının altına yarı belime kadar sokuldum.

Asel'i görmeden oradan bir adım atacak değilim. Kadın bir süre daha kendi kendine söylendikten sonra gitti.

Arabanın önünden çıktım; basamağa oturarak bir sigara tütürdüm. Baktım, ufak bir kız çocuğu tek ayağının üstünde sekerek kamyonun çevresinde dolanıyor. Asel'e öyle de benziyordu ki! Yoksa kardeşi miydi?

Çocuk yanımdan seke seke geçerken:

– Asel gitti! Asel gitti! diyordu bir yandan da.

Hemen yakaladım onu.

– Nereye gitti, küçük?

– Ne bileyim? Bırak beni, bırak!

Elimden kurtulunca dilini çıkararak koştu.

Motor kapağını kapattım, yerime geçtim. Şimdi nereye gidip de bulacaktım onu? Üstelik dönüş zamanı da gelmişti. Yavaş yavaş geriye çevirdim kamyonu. Su arkının üstünden geçerken bir daha durdum. Aklımı başıma toparlayamıyordum bir türlü. Arabadan inip boylu boyunca uzandım yere. Yaşamaktan nefret ediyordum. Asel'i bulamadığım gibi yoldan da geri kalmıştım. Kara kara düşünmeye başladım. Çevremde olup bitenlere aldırıldığım yoktu artık. Böyle ne kadar yattığımı bilemiyorum, bir ara başımı kaldırdım; baktım, kamyonun öbür yanında bir çift ayak duruyor mu? Hem de tanıdığım iskarpinleriyle! Onun olduğunu anlayınca öyle sevindim ki, yüreğim duracaktıymış gibi çarpmaya başladı. Dizlerimin üstüne doğruldum, ayağa kalkacak gücüm yok... İlk karşılaştığımız yerde onu görmek beni daha bir heyecanlandırmıştı.

- Git yoluna, nine, bekleme beni!
- Asel oyuna katıldı hemen:
- Ben nine değilim ki?
- Nesin ya?
- Genç bir kızım.
- Genç bir kız mı? Güzel misin bari?
- Gel de gör!

İkimiz de gülmeye başladık. Ayağa fırladım, ona doğru atıldım. O da bana doğru geliyordu. Karşı karşıya gelince durdu.

- Ah, ne kadar da güzelmiş!

Rüzgârda sallanan selvi fidanı gibi duruyordu karşımda. Kısa kollu bir entari giymişti, koltuğunun altında iki kitap vardı.

- Nerden öğrendin burada olduğumu? diye sordum.
- Kütüphaneden geliyordum. Arabanın izini görünce tanıdım.

Bu karşılık benim için «seni seviyorum» demek kadar değerliydi. Demek düşünüyordu beni, teker izlerini arayacak kadar akıllıydım.

- Sonra?
- Beni bekleyeceğini düşündüğüm için koştum buraya. Kolundan tuttum.
- Atla içeri, Asel, gezelim biraz.

Sevinçle kabul etti. Bir anda ikimiz de bambaşka insanlar olmuştuk. Bütün kaygılarımız, üzüntülerimiz uçup gitmişti. Yeryüzünde ikimizden, mutluluğumuzdan, yerden, gökten başka bir şey yoktu. Kapıyı açıp önce onu bindirdim, sonra direksiyonun başına geçtim.

Düştük yola... Nereye gittiğimizi, niçin gittiğimizi düşünmüyordum bile. Bunun ne önemi olabilirdi ki? İkimiz yan yana olduktan, bazen göz göze geldikten ellerimiz birbirine dokunduktan sonra daha ne isterdik! Asel başımdaki asker kasketini düzeltti. (İki yıl kadar giydim bu kasketi.)

- Hah, böyle daha çok yakışıyor! diyerek omzuma yaslandı.

Kamyon bozkır yolunda kuş gibi uçuyordu. Çevremde her şey harekete gelmişti; dağlar, tarlalar, ağaçlar bize doğru koşuyordu. Rüzgâr kamçılıyordu yüzümüzü. Pırıl pırıl güneşe karşı sevinçle gülmeye başladım. Pelin otu, lale kokan havayı ciğerlerimize doldurduk...

Yıkık bir türbenin taşları arasından havalanan bir bozkır çaylağı bizimle yarışırçasına, alçaktan, yol boyunca uçmaya başladı.

İki atlı korkuyla yana çekildiler. Sonra atlarını sürdüler arkamızdan.

– Hey! Dur! Dur!

Atlarını kamçılıyarak karınları yere değene kadar dörtünale kaldıran bu iki adamı tanımamıştım. Belki Asel tanıyordu. Çok geçmeden ikisi de toza karıştılar.

İlerden bir at arabası saptı. Bir delikanlıyla genç bir kız ayağa kalktılar, bizi görünce omuz omuza el salladılar.

– Teşekkürler! diye bağırdım yanlarından geçerken.

Bozkır yolu bitmiş, asfalta çıkmıştık. Tekerlerin uğultusu de-ğişmişti şimdi.

Gölün yakınlarda olması gerekiyordu. Yoldan sertçe kırdım; fundalar, otlar arasından ham toprağa sürdüm makineyi. Tam suyun kıyısında, dağın eteğinde durdum.

Köpüklü mavi dalgalar, el ele tutuşmuş gibi, birbiri ardından sarı kumlara doğru koşuyordu. Dağların arkasına aşan güneşten dolayı uzaktaki sular pembeleşmişti. Gölün karşı yakasında tepeleri karlı mor dağlar yükseliyordu. Kül rengi bulutlar toplanmıştı çevrelerinde.

– Asel, bak, kuğular!

Isık-Göl'e kuğular yalnız güzün, bir de kışın gelirler. Baharda onları gören olmaz pek. Kuzeye doğru uçan güneyli kuğularmış bunlar. Görenlere mutluluk getirirlermiş.

Bir sürü beyaz kuğu geçiyordu gölün üstünden. Kimisi yükseliyor, kimisi de süzülerek alçalıyordu. Suya konan hayvanlar gürültüyle çırpındıkça köpüklü halkalar dağılıyordu çevrelerine. Konanlar gene havalanıp gidiyorlardı.

Sonra hepsi bir araya toplanıp sıra oldular, tünemek için kumluk sahile doğru uçtular.

Kamyonun içinde sessizce oturuyorduk. Sonra, sanki kararı-mızı vermişiz gibi konuşmaya başladım.

– Ta, şu kıyadaki damları görüyor musun? İşte şurası bizim merkezimiz. Burası da –elimle şoför mahallinin içini gösterdim-evimiz.

Güldüm. Doğrusu da buydu, onu başka nereye götürebilir-dim ki!

Asel gözlerimin içine baktı, iyice sokuldu, gülmekle ağlamak arasında sarıldı bana.

– Sevgilim benim, canım! Ev filan istemem senden. Sonradan da olsa annemle babam beni anlarsınlar da, başka bir istediğim yok. Bilirim, küsecekler bana, bir daha konuşmayacaklar. Ama benim suçum ne bunda,..

Hava birden kararmaya başladı. Bulutlar alçalarak suyun üstüne çöktü. Gölün yüzü donuklaştı, karardı. Dağlarda göz kamaştırıcı parlaklıklar yanıp yanıp sönüyordu. Fırtına çıkacaktı anlaşılmalı. Kuğular durup dururken inmemişlerdi göle. Fırtınanın onları dağlarda yakalayacağını sezmişlerdi.

Gök gürlledi. Şakırdayarak yağın, şiddetli bir yağmur geldi arkasından. Gölün suları kaynaştı, kabaran dalgalar birbiri ardından sahili dövmeye başladı. Baharın ilk fırtınasıydı bu. Bizim de ilk gecemiz... Şarıl şarıl sular akıyordu camlardan. Altı üstüne gelmiş gölün koyu dalgaları üzerine göz kamaştıran yıldırımlar düşüyordu. Asel'le iyice birbirimize sokulmuştuk, fısıldayarak konuşuyorduk. Titrediğini hissettim birden: Korkudan mıydı, yoksa üşümüş müydü, bilmiyorum artık. Ceketimi çıkarıp üstüne örttüm, sımsıkı kucakladım. Böylece bir güçlülük duydum içimde, kendi gözümde büyüdüm. Bir kimseye karşı bu denli içimin kaynayacağını, birini korumanın, yakınlık göstermenin bu denli hoşuma gideceğini hiç bilmezdim. Kulağına eğilerek; «Kimsenin seni üzmesine göz yummayacağım; al yazmalım, selvi boylum benim» diye fısıldadım.

Fırtına başladığı gibi ansızın kesildi. Fakat gölün üstünde gene köpüklü damlalar vardı, yağmur yavaş yavaş yağıyordu.

O zaman tek değerli malım olan küçük yol radyomu çıkardım. Aradığım istasyonu buldum hemen. Bugün gibi anımsarım, başkent tiyatrosunda oynayan «Çolpan» balesini yayınlıyorlardı. Dağların, dağ sıralarının arkasından aşan sesler arabanın içini doldurmuştu. Balenin konusu olan aşk kadar tatlı ve güçlü bir müziği bu. Müzik bitince salon alkışlardan inledi, seyirciler oynayanların adlarını haykırmaya, belki de balerinlerin ayaklarının dibine çiçek atmaya başladılar. Fakat, öyle sanıyorum ki, azgın Isık-Göl'ün kıyısında, kamyonun içinde duyduğum zevki, coşkunluğu onlardan hiçbiri duymamıştır. Sanki bizim aşkımız anlatılıyordu çalınan eserde. Mutluluğunu aramaya çıkan «Çolpan'ın yaşamı

bizi etkilemişti. Benim «Çolpan»ım, sabah yıldızım yanımdaydı. Gece yarısına doğru Asel omzumda uyuyakaldı, benim heyecanım bir süre daha yatışmadı. Yüzünü usul usul okşarken enginlerde Isık-Göl'ün iç çekmelerini dinliyordum.

Ulaştırma merkezine sabahleyin gittik. İyi bir azar işittim doğrusu. Fakat kaçışımın nedenini anlatınca bağışladılar beni. Yükleme vincinin ardından gazlayıp gitmem uzun bir zaman gülüşerek anımsandı.

Dolon seferine hazırlandım. Asel'i de alacaktım yanıma. Onu, yolumun üstünde oturan arkadaşım Alibek Canturin'in evine bırakmayı tasarlıyordum. Arkadaşımın evi Narın yakınlarındaki ikmal merkezinin yanındaydı. Burası sınıra çok yakın olduğu için gelip geçerken hep uğrardım. Alibek'in karısı da sevip saydığım bir kadındı.

Böylece çıktık yola. İlk yaptığım iş yolumuzun üstündeki bir mağazadan Asel'e giyecek almak oldu. Üstündeki entariden başka bir şeyi yoktu çünkü. Aldığımız öteberi arasında büyük, parlak, çiçekli atkı pek işimize yaradı. Yolda bizim merkezin yaşlı sürücülerinden Urmat-Ağa ile karşılaştık. Daha uzaktan durmam için işaret etti bana. Fren yaptım. Karşılıklı arabalardan indik.

- Selamün aleyküm, Urmat-Ağa!

- Aleyküm selam, İlyas! Koluna konan şahinin ipi sağlam olsun, dedi geleneklere göre. Tanrı mutluluğunu esirgemesin sizden, çocuklarınız bol olsun!

- Teşekkür ederim! Nereden öğrendiniz, Urmat-Ağa?

- E, oğlum iyi haber çıktığı yerde durmaz. Ağızdan ağıza yol boyunca yayılmış...

- Ya, demek öyle! diye çok şaşırardım.

Ayakta dikilmiş konuşurken Urmat-Ağa bir kere olsun benim kamyonun yanına gidip de Asel'i görmeye kalkışmadı. Asel durumu anlamış, atkıyı başına sararak yüzünü örtmüştü. Bu Urmat Ağa'nın çok hoşuna gitti.

- Ha şöyle, kızım! Geleneklerimize uyduğun için teşekkür ederim. Bundan böyle bizim gelinimizsin sen, ulaştırma merkezinin bütün yaşlıları sana gelinleri gözüyle bakacaklar. Al, İlyas, bu da benim yüz görümlüğüm.

Böyle diyerek para verdi. Almasam kırılacağını bildiğim için geri çevirmedim. Ondan ayrıldıktan sonra da atkısını çıkarmadı

Asel. Geleneksel bir Kırgız evine gelin gelmiş gibi, tanıdık şoförlerle karşılaştıkça yüzünü örtüyordu. Başbaşa kalınca epey güldük buna.

Başında atkısıyla Asel bana daha güzel görünüyordu.

– Hadi, gelinim, gözlerini yerden kaldır da öp beni.

– Olmaz, büyükler görürler sonra.

Gene de kaçamak bir öpücük kondurdu yanağıma.

Bizim merkezin şoförleri yolda rastladıkça bizi durduruyorlar, mutluluk dileğiyle evliliğimizi kutluyorlardı. Yolda toplanmış çiçeklerden başka bir sürü de armağan verdiler. Çiçek vermeyi kimin akıl ettiğini bilmiyorum, sanırım bunu merkezde çalışan Rus delikanlıları düşündüler. Onların köylerinde gelin arabasını çiçeklerle süslerler. Bizim arabamız da kısa zamanda mavi, yeşil kurdelelerle, ipekli yazmalarla demet demet çiçeklerle bezenmişti. Alacalı-bulacalı görünüşüyle kamyonumuzun kilometrelerce uzaktan göze çarptığını sanıyorum. Arkadaşlarımın gösterdikleri bu yakınlık koltuklarımı kabarttı, Asel’le ikimizi çok duygulandırdı. Dostluk yalnız kara günde değil, iyi günlerde de belli olurmuş.

En yakın arkadaşım Alibek Canturin’in arabasıyla karşılaştık yolda. Benden iki yaş büyük olan Alibek tıknaz, iri kafalı bir adamdı. Akli başında, ağır bir insan oluşu yanında iyi bir sürücüydü de. Merkezde onu saymayan yok gibiydi, bu yüzden şoförler derneğine üye seçilmişti. Evlenmemize onun ne diyeceğini pek merak ediyordum doğrusu.

Alibek başını sallayarak sessizce seyretti kamyonu. Arkasından Asel’in yanına gitti, elini sıktıktan sonra mutluluklar diledi.

– Ver bana şu yol kâğıdını bakayım.

Ne yapacağını bilmediğim için istediğini şaşkın şaşkın verdim eline. Alibek cebinden bir tükenmez kalem çıkardı, yol belgesinin üstüne iri harflerle: «Balayı yolculuğu No: 167» diye yazıverdi. Sefer numaramdı 167.

Ben iyice afalladım.

– Ne yaptın? diye bağırdım. Resmi belgeye yazı yazılır mı?

Alibek güldü.

– Tarihe geçecek bir yolculuk bu. Ne yani, saymanlıkta çalışanların insan olmadıklarını mı sanıyorsun? Hadi, ver şimdi elini.

Böyle diyerek beni kucakladı, öpüştük, arkasından kakkahayla güldük ikimiz de.

Arabalarımıza doğru yürüyorduk ki, Alibek beni durdurdu.

– Peki, oturacağınız bir yer var mı?

Kollarımı iki yana açtım.

– İşte bizim ev! dedim kamyonu göstererek.

– Ne, arabada mı oturacaksınız? Çocukları da orada büyüteceksiniz öyleyse. Bak, sana ne söyleyeceğim. Bizim ikmal merkezinde oturduğumuz bir ev ar. Ben müdürle konuşurum, siz oraya geçersiniz, biz de kendi evimize taşınırız.

– Ama senin ev bitmedi ki daha!

Alibek, Ribaççe’de, ulaştırma merkezine yakın bir ev yaptırıyordu. Boş zamanlarımda gider, yardım ederdim ona.

– O da laf mı? Yapılacak fazla bir şey kalmadı zaten. Konut sıkıntımızı bildiğine göre bundan fazlasını bekleme benden.

– Teşekkür ederim, Alibek. Bize yeter de artar bile. Asel’i size bir süreliğine bırakmayı düşünürken sen bütün evi bize veriyorsun.

– Şimdilik kalsın hele. Dönüşümde eve bekle beni. Karılarımızla oturur, bir güzel karar veririz.

Böyle diyerek Asel’e göz kırptı.

– Öyle ya, artık karımız da var, dedim.

Alibek arkamızdan:

– Hadi yolunuz açık olsun, balayı yolcuları! diye uğurladı.

Hey, Tanrım! Gerçekten bu bizim balayı yolculuğumuzdu. Hem de ne yolculuk!

İşlerin böyle tıkrınca gitmesi sevincimizi arttırıyordu, gene de bir olay bayağı canımızı sıktı.

Böyle şenlik içinde giderken dönemeçlerden birinde Cantay’la burun buruna geldik. Cantay arabasında yalnız değildi, yanında Kadiça da vardı. Cantay el sallayınca sert bir fren yaptım. Birbirine iyice yanaşıştı arabalar. Cantay pencereden uzandı.

– Ne o, sanki düğün varmış gibi niye süsledin arabayı?

– Düğünüm var da ondan.

İnanmamıştı bana.

– Yok canım! diyerek Kadiça’ya döndü. Biz de seni arıyorduk...

Cantay’ın bunu ağzından kaçırıldığını anlamıştım.

Kadiça dili tutulmuş bir halde, mum gibi sararmıştı.

– Merhaba, Kadiça! dedim gülerek.

Kadın yalnız başını sallamakla yetindi.

Cantay'ın yeni akı başına gelmişti.

– Demek yanındaki de nişanlın?

– Hayır, karım, dedim kolumu Asel'in omzuna atarak.

Cantay buna sevinmiş mi, üzülün mü bilemedi.

– Vay anasını! dedi gözlerini belerterek. Öyleyse sizi candan kutlarım! Hayırlı, uğurlu olsun!

– Teşekkür ederim...

Cantay'ın yüzünde sinsi bir gülümseme belirdi.

– Becerikli adamsın, be İlyas. Desene, başlık parası vermeden aldın kızı!

– Sür arabanı, sersem!

Ne insanlar var şu dünyada! Öfkemi alamadım, herife adamaklı küfretmek için başımı pencereden dışarı çıkardım. A, bir de ne göreyim, arabasının yanında ayakta duran Cantay bir yanağını eliyle ovalarken bir yandan da Kadiça'ya yumruğunu sallayarak bağırıyor mu? Kadıncağzı alabildiğine kaçıyordu tarlalara doğru. Koştı koştı; o hızla yere kapaklanarak başını ellerinin arasına aldı. Aralarında ne geçtiğini anlayamadım ama ona karşı bir acıma duydum içimde, olanlardan bir dereceye kadar kendimi de suçlu gördüm. Asel'e bu konuda bir şey söylemedim doğal olarak.

Bir hafta sonra ikmal merkezindeki küçük eve yerleştik. İki ufak odası, daracık sahanlığıyla gerçekten küçük bir evdi burası. Benzin istasyonundaki görevlilerle birkaç şoför ailesi için yan yana üç-dört ev yapmışlardı. Güzel yerlerdi buralar, üstelik ana yolun üstündeydi, Narın'a yakındı. İl merkezi Narın'ın mağazaları, sineması, hastanesi vardı. İkmal merkezinin yarı yolda olması ayrıca hoşumuza gidiyordu. Dolon'dan geçen seferler Ribaçye ile Atbaşı arasında yapıldığından bir süre dinleniyor, istersek geceyi evde geçiriyorduk. Ben Asel'i hemen hemen hergün görüyordum. Yolda biraz geciksem de vakit gece yarısı bile olsa eve uğramadan duramıyordum. Çünkü ben gelmeden gözüne uyku girmiyordu Asel'in. Eve ufak tefek eşyalar da almaya başlamıştık. Sözün kısası yaşamımız yavaş yavaş düzene giriyordu. Köyde doğup büyüdüğünü, eli boş oturamayacağını ileri sürerek çalışmak isteyen Asel'i işe yerleştirmeye karar vermiştik ki, beklenmedik bir haber ikimizi de sevindirdi. Çok geçmeden anne olacaktı Asel.

...Asel'in doğum yaptığı gün Atbaşı'ndan dönüyordum. Gitmeden Narın'da doğumevine yatırmıştım onu. Yolun bitmesini merakla, heyecanla bekledim. Bir de vardım ki, bir oğlum olmamış mı? Karımla görüştürmediler tabii. Kamyona atladığım gibi dağ yoluna vurdum. Bir kış günüydü; çevremde kardan, kayalardan başka bir şey görünmüyordu. Bunlara baktıkça beyaz, siyah lekeler uçuşmaya başladı gözlerimde. Dolon geçidine nasıl tımandığımı anımsamıyorum. Burası o kadar yüksek bir yerdi ki, bulutlar ayaklarımın dibinde sürünerek geçiyordu, dağlar ufacık kalıyordu aşağılarda. Arabayı durdurarak dışarıya fırladım. Ciğerlerimi temiz havayla doldurduktan sonra avazım çıktığı kadar bağırdım:

- Ey, dağlar! Benim de bir oğlum var artık!

Dağlar oldukları yerde titrediler sanki. Haykırışım dağlardan dağa sekerek yuvarlandı bir süre.

Bebeğe Samet adını taktık, daha doğrusu bu adı ben seçtim. Artık tüm konuşmalarımız onun üstündeydi. Samet ağladı, Samet güldü, Samet'in dişleri çıktı. Bütün genç anne-babalar da böyle değil midir?

Mutluyduk, Asel'le birbirimizi seviyorduk. Sonra beklenmedik bir bela geldi başıma...

Felaketin neden ileri geldiğini bulup çıkarmak şimdi öyle zor ki! Her şey birbirine karıştı, arap saçına döndü. Gene de ben bazı gerçekleri anladım, ama iş işten geçtikten sonra ne işe yarar?

O adamla yolda karşılaştıktan sonra ilerde bir daha karşılaşıcağımızı aklımızın köşesinden geçirmeden ayrıldık birbirimizden.

Güzün sonlarıydı, havalar iyice bozmuştu. Gökyüzünden karla yağmur arasında ufak ufak tanecikler dökülüyordu. Süt gibi bulutlar yaslanmıştı dağların yamaçlarına. Camlar durmadan terlediği için silecekleri çalıştırıyordum. Dağların ortasında, Dolon geçidine yakın bir yerde olmalıydım. Ah, Dolon, Dolon; Tiyen-Şanlar'ın dev anası, Dolon! Onun yüzünden neler gelmedi başıma! Yolun en çetin, en tehlikeli yeri Dolon geçidiydi. Dönemeç dönemeç üstüne, kıvrıla kıvrıla gider yollar. Araban dik yokuşlardan bulutları çiğnercesine tırmanırken göklere yükseldiğini sanır, üstüne abanarak sımsıkı tuttuğun direksiyonun başında, koltuğuna

iyice perçinlenirsin. Sonra birden taş gibi düşersin bayır aşağıya, ellerin önündeki tekerleğe kenetlenir kalır. Geçidin havasını dersin, azgın deveye benzer; yaz-kış demez, aklına estiği anda dolusunu, sağanağını yağdırır başından aşağı. Hele o kar fırtınaları yok mu ya, bir çıkmaya görsün, zıندان kesilir ortalık. Bizim Dolon böyle bir yerdir işte! Ancak biz Tiyen Şanlı şoförler alışmışızdır cilvesine; gece demez, gündüz demez, vururuz yola. Uzaktan bakınca tehlike insanın gözünde büyüyor, ama işin içine girince böyle şeyleri düşünmüyorsunuz.

Dolon geçidine yakın boğazlardan birinde yüklü bir kamyonun arkasından yetiştim. Hiç unutmam, 951 model Gaz marka bir arabaydı. Daha doğrusu arkasından yetişmedim, kamyon olduğu yerde duruyordu. Başında da iki kişi... Bunlardan biri yavaş yavaş yolun ortasına yürüdü, ellerini kaldırdı. Fren yapıp durdum. Yağmurluğu sırlıslam, kukuletalı bir adam yaklaştı yanıma. Kahverengiye çalan bıyıklarını asker biçimi kısa kestirmiş, asık suratlı, kırk yaşlarında biriydi. Yalnız bakışları sakindi adamın.

– Delikanlı, beni Dolon yol bakım istasyonuna kadar ativer, dedi. Motor çalışmıyor, bir traktör alıp makineyi çektireyim.

– Atlayıp da gidelim. Ama durun, belki kendimiz de bir şey yaparız, diyerek aşağıya atladım.

Kamyonun şoförü motor kapağını sertçe kapadı.

– Buna yapılacak bir şey kalmadı, tıs bile demiyor.

Soğuktan mosmor kesilmişti zavallı. Bir bakışta bizim buralı olmadığını anladım. Başkentli filan bir şofördü anlaşılan, bütün umutlarını yitirmiş görünüyordu. Frunze'den yol bakım istasyonuna malzeme götürüyor olmalıydılar. Nasıl yardım edebilirdim kendilerine? Birden delice bir fikir geldi aklıma. Önce geçide doğru baktım. Hava kararmaya, bulutlar alçalmaya başlamıştı. Ama ben kararımı vermiştim. Aslında benimkisi pek parlak bir fikir değildi, ama o anda tehlikeli bir işi göze almanın heyecanı içindeydim.

– Nasıl, frenlerin sağlam mı? diye sordum şoföre.

– Şunun sorduğuna bak... Yola frensiz çıkacağımı mı sanıyor-sun? Sana motor bozuldu diyoruz...

– Çekme halatın var mı?

– Var, ne olacak,

– Hadi getir de bağla benim arabaya.

İkisi birden gözlerini faltaşı gibi aşarak yüzüme baktılar.

– Yoksa aklını mı kaçırdın, arkadaşı? diye sordu şoför.

Benim huyum böyle işte, aklıma bir şey koyunca iyi mi, kötü mü düşünmeden sonuna kadar götürürüm.

– Beni dinle de, bağla arabanı, dedim. Korkma, yarı yolda bırakmam sizi.

Şoför «olmaz» dercesine elini salladı.

– Bırak, canım! Bu yolda yedekte araba çekilemeyeceğini bilmen gerekir. Böyle bir şeyi nasıl düşünüyorsun, anlamıyorum.

Adam, önemli bir dileğimi reddetmiş gibi kızdım.

– Korkak eşeğin birisin! dedim.

Bunun üzerine şoför yol bakım ustasına seslendi. Daha doğrusu onun yol bakım ustası olduğunu sonra öğrendim. Usta bana şöyle bir baktıktan sonra:

– Getir halatı, dedi.

Beriki hâlâ çekiniyordu.

– Ama bundan siz sorumlusunuz, Baytemir ağabey.

– Hepimiz sorumluyuz, dedi beriki kısaca.

Yanıtı hoşuma gitmişti. Bazı insanlar bir görüşte saygı uyanırlar, bu da onlardan biriydi.

Böylece buzuk kamyonu çekmeye başladım. Başlangıçta her şey yolunda gitti, fakat Dolon geçidine varınca durum değişti birden. Dik yokuşların ardından beklenmedik inişler geliyor, arazi gittikçe yükseliyordu. Motorun gürültüsünden başka bir şey duymaz olmuştum. «Kurtulamazsın elimden, senin suyunu çıkaracağım» diyordum. Daha önce de fark etmişim: Dolon geçidi ne kadar sarp olursa olsun, motor, çekiş gücünün hepsini kullanmaz, bir kısmını yedeğe saklardı. Sonra kamyonları yüklerlerken hesaplı davranırlar, sığasının ancak yüzde yetmiş beşini doldururlardı. Tabii o anda aklımda böyle şeyler yoktu. Bir yarışmacının kazanma hırsıyla, adamları yerlerine ulaştırmak için var gücümü kullanıyordum. Oysa sandığım kadar kolay bir iş değildi bu. Kamyon zorlanıyor, bas bas bağırıyordu. Silecekler habire çalıştığı halde gene de yetişemiyordu camlardaki karları silmeye. Bir yerlerden kopup gelen bulutlar yerden sürüne sürüne tekerlerin altına giriyordu. Derken dik ve sert dönemeçler başladı. «Nerden de girdim bu işe, adamları öbür dünyaya göndermeyelim de...» diye kızırıyordum kendi kendime. Kamyondan çok kendim eziyet çekiyordum. Üstümde ne varsa; şapkamı, kazağımı, ceketimi, süveterimi... çir-

kardım. Yalnız gömleğimle kaldığım halde, hamamda terler gibi terliyordum. Dile kolay, yedekte çektiğim kamyonun boşu yetmişmiş gibi bir de yükü vardı. İyi ki, Baytemir, öbür şoförle aramızda uyum sağlamak için benim kamyonun basamağına çıkmıştı. Bir yandan bana yol gösterirken, bir yandan da ötekine eliyle işaret ediyordu. Dönemeçlerden fır fır döndüğümüz sırada onun basamakta durmayı göze alamayacağını, canını kurtarmak için kendini aşağıya atacağını sandıysam da kıpırdamadı bile yerinden. Bir eliyle kapıya tutunurken, göklere yükselen bir kartal görünümüyle basamakta dimdik duruyordu. Bir ara baktım; yanaklarından, bıyıklarından sular süzüldüğü halde, yüzü sakindi. Demek hiçbir şey aldıracağı yoktu adamın.

Son bayırımız kalmıştı, onu da tırmandık mı, zafer bizimdi. Baytemir'in bağırmasıyla aklım başıma geldi:

– Dikkat et, ilerden bir kamyon geliyor, yolun sağına al!

Sağa aldım. Gerçekten yokuş aşağı yüklü bir kamyon iniyordu. Hem de Cantay'ın kamyonu. «Tamam,» dedim, «gider gitmez ulaştırma merkezine yetiştirir haberi. Ondan sonra ayıkla pirincin taşını!» Herif üstüme üstüme geliyordu. Suratı bir karış, sımsıkı yapıştığı direksiyona iyice yumulmuştu. Nerdeyse birbirimize sürtünerek geçtik, kolumuzu uzatsam değerdi. Cantay beni görünce korkuyla pencereden içeri çekildi, tilki kürkünden kırmızı bir kalpak giydiği başını tehdit edercesine salladı. «Cehenneme kadar yolun var. Canının istediğini söyle!» dedim.

Yokuşu tırmanıp dik bir bayırdan indikten sonra düzlüğe çıktık, arkasından da bakım istasyonuna giden yola saptık. Becermiştim bu işi. Motoru durdurduğum zaman seste hiçbir azalma hissetmedim. Sanki sağır olan ben değil de beni saran doğaydı. Çıt çıkmıyordu çevremden. Aşağı indim, basamağa oturdum. İyice yorulmuştum, geçitteki hava düşük basınçlı olduğu için güçlkle soluk alıyordum. Baytemir koştu yanıma, kazağımyı sırtıma attıktan sonra şapkayı başıma geçirdi. Derken öbür kamyonun şoförü geldi güçlkle yürüyerek. Adamın yüzü kireç gibiydi, dili tutulmuştu. Yanımıza gelince yere çömeldi, sigara paketini uzattı. Elim titreyerek bir sigara aldım. Ancak birkaç nefes çektikten sonra geldik kendimize. O kazanma hırsı gene depresmişti.

– Nasıl, gördün mü? diyerek şoförün omzuna öyle bir vurdum ki, adam kış üstü yere oturdu.

Sonra üçümüz de ayağa fırladık; birbirimizin sırtına, omzuna rastgele vurmaya başladık. Bu arada neşeyle bağırıyor, olur olmaz şeylere gülüyorduk.

Sonunda yatışıp birer sigara daha tüttürdük. Üstümü başımı giyindim, bir de saatime baktım ki, ne göreyim?

– Eh, yolcu yolunda gerek, ben gideyim, dedim.

Baytemir'in hemen suratı asıldı.

– Hayır, bırakmayız seni, bugün konuğumuz olursun.

Geçirecek bir dakika zamanım kalmamıştı.

– Sağolun, dedim. Bir an önce eve gitmeliyim, karım merak eder.

Bu sefer de şoför üstelemeye başladı:

– Kalsan çok iyi olur. Şöyle karşılıklı kadeh tokuştururduk.

Baytemir:

– İsrar etme, dedi. Madem karısı bekliyormuş, gitsin. Adın ne senin?

– İlyas.

– Peki, güle güle İlyas. Bizi güç bir durumdan kurtardığın için teşekkür ederiz.

Baytemir basamakta benimle yol ayrımına kadar geldi, orada elimi sıktıktan sonra aşağıya atladı.

Yokuşu tırmanırken dönüp geriye baktım. Hâlâ orada, ayakta duruyordu. Şapkasını elinin içinde buruşturmuştu; başı önünde, düşünceli bir hali vardı.

Bu karşılaşma böylece son bulmuştu...

Başımın geçenleri inceden inceye anlatamadım Asel'e. Yol-da birilerine yardım ettiğimi, bu yüzden geciktiğimi söyledim, o kadar. Aslında karımdan hiçbir şey gizlemezdim, fakat onun bunu öğrenmesini istemiyordum. Dönüşümü merakla bekleyen bir kadını bir daha tekrarlamayacağım bir çılgınlığımla neden üzecektim? Madem Dolon geçidiyle bir kereliğine güç yarışına girmiştim, bu kadarı yeterdi. Ertesi gün belki de bu olayı unuttur giderdim, ama hasatlığa yakalanmam bunun üstüne tuz–biber ekti. Dağ başında iyice üşütmüştüm anlaşılan, eve döner dönmez kendimi yatağa zor attım. Aklım başımda değildi artık, kötü kötü düşler görüyordum. Gene Dolon geçidinde yedekte bir kamyon çekiyormuşum. Kar fırtınası yüzümü cayıır cayıır yakıyor, zor soluk alıyordum. Elimdeki direksiyon değil de pamuktan bir halka sanki, çe-

vireyim derken bükülüyor, ellerimin içinde. Önümde ucu bucağı görünmeyen bir geçit, arabanın ucu havaya kalkmış, durmadan tırmanıyorum. Derken motor homurtuları arasında tepe taklak uçurumdan aşağıya, güml!. Meğer hastalığının «geçit»ini aşmışım o anda. Üçüncü günü aştım geçidi, iyileşmeye başladım. İki gün daha yattıktan sonra kendimde ayağa kalkacak gücü bulunca, «artık kalkayım,» dediysem de Asel hiç fırsat verir mi? Gerisin geriye yattırdı beni. Asel'in yüzünün zayıflığı o anda çarptı gözüme: Hastalanan ben miyidim, yoksa o mu? Gözlerini mor halkalar çevirmiş, zayıflayıp çökmüştü. Hani rüzgâr püf dese uçverecek. Üstelik çocuk da kucağında. Hemen kararımı verdim: «Oğlum, yangelip yatmanın sırası değil, karını düşün biraz!» Hemen kalktım yattaktan, giyinmeye başladım. Oğlan uyuyordu.

– Asel, dedim yavaşça. Samet'e bakacak birini bul da sinemaya gidelim.

Bu sözüm üzerine Asel yatağa atıldı, beni yastığın üstüne devirerek yüzüme dikkatle bakmaya başladı. Sanki çoktandır görmemişti beni. Göz yaşlarını tutmaya çalıştığı halde kirpiklerinde damlalar ışıldıyor, dudakları titriyordu. Yüzünü göğsüme bastırarak hıçkırıklarını bıraktı. Çok şaşırmıştım.

– Ne oldu, Asel? Neyin var? diye sordum.

– Yok bir şeyim. İyileşmene sevindim de...

– Ben de sevindim, ama ortada bu kadar heyecanlanacak bir şey yok ki! Biraz hasta yattıysam da zamanımı senin yanında geçirdim, Samet'le doya doya oynadım.

Oğlan o sıralar emekliyordu, nerdeyse yürümeye başlardı. Çocukların en sevimli çağıdır bu.

– Sen ne dersen de, fakat ben bir kere daha hastalanmayı seve seve göze alırım, diye takıldım.

– Ağzından yel alsın. O ne biçim söz?

O sırada Samet uyandı. Karım onu yatağından sımsıcak alarak getirdi yanıma. Yatağın içinde üçümüz birden alt alta, üst üste yuvarlanmaya başladık. Samet ayı yavrusu gibi üstümüze tırmanıyordu.

– Gördün mü? İyi değil miymiş? dedim. Bunda ağlayacak ne var? Yakında köye gider, annenin–babanın elini öperiz. Bizi bağışlamasınlar da görevim onları! Bakalım Samet'in afacanlığına, sıcaklığına dayanabilecekler mi?

Gerçekten de köye gitmeye niyetliydim o sırada. Geleneğe göre bizim durumumuzda olanların, kızın anasından–babasından af dilemeleri gerekiyordu. Asel’in ailesi, belli ki, iyice darılmıştı ona. Hatta onlardan Nann’a haber getiren bir hemşehrileri kızlarını bir daha bağışlamayacaklarını bildirmişti. Asel’i evlat olarak tanımıyorlarmış. Ama biz ellerini öperek aramızın düzeleceğini umuyorduk.

Yalnız, önce izin almak gerekiyordu, sonra da yol hazırlığı yapmak... Köye eli boş gitmek istemediğim için Asel’in hısım akrabalarına bir şeyler almalıydım.

Tam o sırada kış bastırdı. Tiyen–Şan’larda kış serttir, karın yağmadığı gün yok gibidir. Yollardan tipiden, çığdan geçilmez. Biz şoförlerin derdine dert katılır, ama asıl yol bakımcılarının işi zordur. Adamlar yolu sürekli açık tutabilmek için çığ düşebilecek yamaçlardaki karları temizlerler, düşen çığları kaldırırılar. Gerçi o kış pek sert geçmiş sayılmazdı, ya da ben farkına varmamıştım. Biz kamyon şoförlerinin işten sağına–soluna dikkat edecek pek vakitleri olmaz. Zaten o sırada bizim ulaştırma merkezine fazladan bir taşıma görevi vermişlerdi, daha doğrusu bizim şoförler gönüllü olarak almışlardı görevi. Ben de ilk gönüllüler arasındaydım. Böyle yaptığım için gene de pişman değilim, ama işlerin ondan sonra ters gitmeye başladığını sanıyorum. Bakın, nasıl oldu...

Bir akşam ulaştırma merkezine dönüyordum. Asel, Alibek’in karısına verilmek üzere bir paket göndermişti benimle. Kapılarının önünde durup korna çaldım, karısı çıktı. Atbaşı Hidroelektrik santralından telgraf çektiklerini, santral malzemesini bir an önce istediklerini ondan öğrendim.

– Alibek nerede?

– Nerede olacak, boşaltma noktasına gitti. Yük katarları gelmiş. Herkes orada şimdi.

Durumu öğrenmek için istasyona sürdüm arabayı. Bizim boşaltma noktası boğazın göle açıldığı yerde, demiryolunun sonundadır. Oraya vardığımda hava kararmaya yüz tutmuştu. Sokak lambalarını sallayan, karları traverslerin arasından savuran rüzgâr sanki bu tedirgin edici alaca karanlığı da oynatıyor gibiydi. Lokomotifler arkalarında vagonlarla manevra yapıyordu. Yolun bitiminde vincin kolunun ileri geri gidip gelerek, Atbaşı Hidroelektrik Santralına ait sandıkları indirdiğini gördüm. Bu şeritlenmiş tel hatlatlarla bağlanmış malzeme kutuları Atbaşı’na taşınacaktı.

Santaralın kuruluşu hayli ilerlemiş olmalıydı, çünkü daha önce de bir şeyler taşımıştık oraya.

Yüklerin başında bir sürü kamyon toplandığı halde kimsede hareket yoktu. Sanki bekledikleri bir şey vardı şoförlerin. Kimisi arabalarının içine, kimisi basamaklara otmuşlar; kimisi de rüzgârdan korunmak için sandıkların arkasına sinmişlerdi. Selam verdiğim halde aldırın bile olmadı. Büyük bir sesizlik içinde sigaralarını içiyorlardı. Biraz ilerde Alibek'i görünce yanına gittim.

– Ne oluyor burada! Telgraf almışsınız, öyle mi?

– Evet. Elektrik Santralını bir an önce açmak istiyorlar.

– Ee e, bundan bize ne?

– Bize ne olur mu? Bütün iş bize bağlı. Görmüyor musun, yol boyunca ne kadar yük yığılmış! Daha da gelecek. Nasıl kalkacağız bu işin altından, bilmem! Adamlar dört gözle malzeme bekliyorlar. Her günün değeri var onlarca...

– Sanki bundan ben suçluymuşum gibi konuşuyorsun. Benim ne ilgim var bu işle?

– İlgin olmaz olur mu? Yoksa sen başka bir ülkenin çocuğu musun? Belki de işin önemini kavramış değilsin.

– Hadi be, aklını oynatmışsın sen! diyerek yanından ayrıldım.

O sırada ulaştırma merkezi müdürü Ananjolov yaklaştı yanımıza. Şoförlerden birinin verdiği sigarayı paltosunun koynunu si-per ederek yaktıktan sonra hepimizi gözden geçirdi.

– Arkadaşlar, dinleyin beni. Bakanlığa telefon edeceğim, belki yardım gönderirler bize. Fakat buna bel bağlamamalıyız. Ne yapacağımıza henüz ben bile karar vermiş değilim...

Birisi oradan:

– Çözümü zor bir sorun, Ananjolov yoldaş! diye atıldı. Sandıklar havaleli, bir kamyonu iki-üç parçadan fazla sığmaz. Geceli-gündüzlü çalışılsa bile bunların taşınması bahara kalır.

– İşte bu zorluğu yenmemiz gerek. Şimdi evlerinize gidin de bir çıkış yolu düşünün bakalım.

Müdür böyle diyerek arabasına bindi gitti. Bizim çocuklar oturdukları yerde kıpırdamadan kaldılar. Karanlıkta biri ortaya:

– Bu iş olmaz! Bir deriden iki kürk çıktığı nerede görülmüş? Zamanında toplasaydılar akıllarını başlarına! diye bir laf attıktan sonra ayağa kalktı, sigrasanın izmaritini ayağıyla ezerek arabasına yürüdü.

Onu bir ikincisi destekledi:

– Bizde hep böyledir. Bıçak kemiğe dayanınca gelir akılları başlarına!

Birkaç kişi onu payladılar:

– Sorun sandığından daha önemli İsmail! Sağa–sola çatmakla iş halledilmez!

O zamana değin tartışmaya katılmadan bir köşede duruyordum. Fakat aklıma geçitte kamyonu yedekte çekişim gelince birden coşarak ortaya atıldım:

– Bunda fazla düşünecek ne var! Kamyonlara birer de römork takarız.

Kimseden ses çıkmadı. Hatta bazıları benden yana bakmama-ya çalışıyorlardı. Bu lafi söyleyenin dünyanın en mankafa herifi olduğunu düşünüyorlardı herhalde.

Cantay hafiften bir ıslık çaldı.

– Bak sen hele!

Onu sesinden tanımıştım.

Çevremdekileri teker teker süzerken başımdan geçen olayı anlatmaya hazırlanıyordum. O sırada çam yarması gibi bir şoför sandıklardan birinin üstünden indi, elidvenlerini arkadaşına verdikten sonra yakamı toplayarak yüzünü yüzüme yaklaştırdı.

– Hele bir «hoh» de bakalım!

– Hoh! dedim adamın yüzüne.

– Ayık vallahi! dedikten sonra yakamı bıraktı.

– Öyleyse dangalağın biridir! diye lafa karıştı arkadaş.

Ondan sonra kamyonlarına binerek oradan uzaklaştılar. Ötekiler de sessizce birer–ikişer dağılmaya başlamışlardı. O zamana değin insanların önünde böylesine gülünç düştüğümü hiç anımsamıyorum. Utancımın yerin dibine geçmiştim. Birinden ötekine koşarak:

– Durun gitmeyin! Bir dakika! diye bağırma-ya başladım. Söylediklerim doğru. Römork takılabilir, diyorum size!

Yaşlı şoförlerden biri bayağı bozulmuştu. Hırslı hırslı geldi yanıma.

– Ben şoförlüğe başladığımda sen daha donsuz geziyordun, ulan! Tiyen–Şanlar’ı dans alanı mı sandın? Kendini fazla maskara etmeden çekil git, haydi!

Gülüşerek arabalarına yürüdüler. Benim tepem atmıştı:

- Bir de şoförüm diye geçiniyorsunuz, değil mi? Sizin kadından ne farkınız var?

Yersiz bir çıkıştı benimkisi, sonunda olanlar bana oldu.

Adamlar bir an durakladıktan sonra hep birden üstüme yürüdüler.

- Bakın şunun yediği halta! Başkasının yaşamıyla oynamaya ne hakkı var?

- İlle bir yenilik çıkaracak! Herhalde madalya verecekler kendisine! diye laf sokuşturdu Cantay.

Her kafadan bir ses çıkıyordu, beni iyice sandıkların arasına sıkıştırmışlardı. Yumruklarıyla canımı çıkarmalarından korktuğum için yerden bir tahta parçası kaptım.

O sırada biri ıslık çalarak beni kuşatanları itip kakmaya başladı.

- Durun! Yol verin bana!

Alibek'ti bu.

- Kesin sesinizi!

Sonra bana döndü:

- Hadi, konuş, İlyas! Yalnız kısa kes!

Ben soluk soluğa kalmıştım.

- Daha ne konuşayım? Adamlar üstümde düğme mi bıraktılar! Yedekte çektiğim bir kamyonu geçitten aşırıp yol bakım istasyonuna götürdüm. Hem de yüklü bir kamyondu. Hepsi bu işte!

Çocuklar iyice şaşırmışlardı.

- Demek oraya kadar götürdün? diye sordu biri inanmamışcasına.

- Evet, Dolon geçidini bir baştan öbür başa geçtik hem de.

- Daha neler! dedi bir başkası.

- Yok canım, palavra sıkıyor! dedi bir üçüncüsü.

- Palavra sıkıyorum, Cantay tanıgım. Hey, Cantay! Gel de anlat gördüklerini!

Fakat kodunsa bul Cantay'ı. Yer yarıldı da yere geçti sanki. Neyse kimsenin o anda buna dikkat ettiği yoktu. Bir tartışmadır başlamış, kimisi şimdiden benim tarafıma geçmişti. Fakat bu işe akli yatmaya, onlardan biri onları caydırmaya çalıştı.

- Boşuna çabalamayın, arkadaşlar! Birisi bir zamanlar bir şey yapmış olsa bile bundan ne çıkar? Aklınızı başınıza toplayın! Bu yollarda römork çekmek yasak bir kere! Kimsenin de böyle bir

şeye izin vereceğini düşünmeyin. İsterseniz müdüre bir çıtlatın. Adam sizi öyle bir sıvar ki, nerden geldiğinizi şaşırırsınız! Sizin yüzünüzden kodese girmek isteyeceğini hiç sanmıyorum. Var mı buna bir diyeceğiniz?

Biri bana arka çıkmaya kalktı:

– Boş ver sen ona! Ne diye izin vermesinler? Dokuz yüz otuz yıllarında İvan Stepanoviç bir buçuk tonluk kamyonuyla geçidi ilk olarak geçtiğinde kimse ona bir şey diyebilirdi mi? O zaman da kamyonla geçidi aşmak yasaktı. İşte kendisi burada! Anlatsın...

İvan Stepanoviç onu doğruladı:

– Evet, öyle bir şey olmuştu. Ama bu işe benim de aklım yatmadı. Yazın bile römorkla geçilemeyen bir yerden kışın nasıl geçilir, bilmem...

O zamana değin sesini çıkarmamış olan Alibek konuşmaya karıştı:

– Arkadaşlar, tartışmayı keselim! Bu iş her ne kadar olmaz gibi görünüyorsa da bir kere düşünmeye değer. Yalnız, İlyas, senin tutumun çok yanlış! «Haydi, tak halatı, bas gaza!» demekle iş bitmez. Önce uzun uzun düşünmeli, uzmanlarına sormalı, denemesini yapmalıyız. Senin «geçtim» demenle bu işlerin oluvereceğini mi sanıyorsun?

– Kanıtlayacağım! dedi. Siz ölçüp biçene dek ben bir daha geçeyim de görün! O zaman aklınız iyi yatar!

Her insanın huyu başkadır. Bir insan kendini tanırsa sorun kalmaz. Gel gelelim bir an gleiyor ki, ipin ucunu kaçırıyorsunuz. Ben de öyle, kamyonu bindiğim zaman ne elimin altındaki direksiyonun farkındaydım, ne gittiğim yolun. İçimde öfke ve üzüntüyle karışık bir kırgınlık, bir güceniklik vardı. Yolda ilerledikçe gürurumun incinmişliği artıyordu. Gösterecektim ben onlara! İnsana inanmamanın ne demek olduğunu gösterecektim! Bakalım benimle nasıl alay ederlermiş! Onlar ölçüp biçedursunlardı hehe! Aferin Alibek'e, ondan bunu hiç ummuyordum! Bakalım uzun uzun düşünmekten ne geçecekti cline! Tüküreydim tedbirine, denemeleri kendinin olsundu. Ben kanıtlayınca onların burnu nasıl sürtülecekti!..

Arabayı garaja çektikten sonra bir süre daha ıvır zıvır işlerle oyalandım. Sinirlerim kopacak denli gerilmişti. Kafamda tek düşünce vardı. Yedeğe bir römork takıp geçide yürümek! Ne pahası-

na olursa olsun yapacaktım bunu. Fakat römorku kim verecekti bana?

Bu düşüncelerle garajdan çıkıp avluda ileri geri dolaşmaya başladım. Vakit hayli ilerlemişti. Hareket odasından başka hiçbir yerde ışık yoktu. Birden aklıma geldi: Hareket görevlisi tam aradığım insandı! Bu işi yaparsa o yapardı. O gün nöbetin Kadiça'da olduğu geldi aklıma. Böylesi daha da iyiydi. Kadiça geri çevirmeydi beni, çevirmemesi gerekirdi. Her şeyden önce bir suç işlemiyordum ki! Tam tersine, herkese yarayacak bir iş yapıyordum.

Hareket odasına doğru yürürken çoktandır Kadiça'nın yanına uğramadığımı, öteki şoförler gibi işimi pencereden gördüğümü anlamıştım. Girmek istemedim içeriye. Tam o sırada kapı açıldı, Kadiça görüldü eşikte.

- Ben de sana geliyordum, Kadiça, dedim. İyi ki buldum seni.
- Eve gidiyordum ben de...
- Öyleyse birlikte yürürüz.

Kuşkuyla baktı yüzüme, tepeden tırnağa süzdü beni, fakat sonra güldü.

- İyi, gidelim...

Kapıdan çıktık. Dışarısı karanlıktı. Gölden dondurucu bir rüzgâr esiyor, azgın dalgaların gürültüsü duyuluyordu. Kadiça koluma girdi, rüzgârdan korunmak ister gibi sokuldu...

- Üşüyor musun?
- Senin yanında üşür müyüm hiç! dedi şaka yollu.

Bir süre öncesine kadar heyecandan ölürlen birinden sakinleşivermiştim.

- Yarın nöbetin ne zaman, Kadiça?
- Öğleden sonra. Niçin sordun?
- Sana bir işim düştü. Hem de önemli bir iş... Her şey senin «he» demene bağlı.

Baştan beni dinlemek istemedi, ama ben inat etmiştim bir kere. Köşede fenerin dibinde durduk. Kadiça kaygılı bakışlarını gözlerimin içine dikti.

- Of, İlyas! Senin bu yaptığın neye benziyor, bilmem!

Onun istediğini yerine getireceğini anlamıştım. Elini sımsıkı tuttum.

- Güven bana, Kadiça! Hiçbir aksaklık olmayacak. Nasıl, anlaştık mı?

Derin derin göğüs geçirdi, başını salladı.

– Ne yapayım? Sana laf anlatılmaz ki!

Elimde olmadan kucakladım onu.

– Yaşa be, Kadiça! Sen tam erkek olacak biriymişsin! Hadi, iyi geceler! Akşama kâğıtları hazırla, e mi? Böyle diyerek elini sıktım. Fakat o elimi bırakmadı.

– Dur, gitme hemen!

Sonra birden sırtını döndü.

– Peki, git... Bugün yatı yerinde misin?

– Evet.

– İyi geceler öyleyse...

Ertesi gün teknik denetleme vardı. Ulaştırma merkezinde herkesin sınırları bozulmuştu. «Bu denetlemeciler de hep zamansız gelirler! İşleri-güçleri kusur bulup rapor tutmak! İnsanı bu denli uğraştırmakla ne geçiyor ellerine?» diye sızlanıyorlardı. Oysa berikilerin buna aldıkları bile yoktu.

Kamyonum yönünden içim rahattı; gene de denetlemecilere uzak bir yerde, arabamın bakımını yapıyormuşum gibi davrandım. Amacım arabamın denetlemesini Kadiça'nın nöbeti alış saatinden sonraya bırakmaktı. Arkadaşlarımdan biri çıkıp da birgün önce aramızda geçenleri anımsamadı bile. Beni mi düşüneceklerdi adamlar? Bir an önce denetlemeden geçip yola çıkmaya bakıyorlardı. İçimdeki kırgınlık geçmemişti daha.

Öğleden sonra benim arabamın denetlemesi de bitti. Denetleyiciler gittiğinde ulaştırma merkezi boşalmış, iyice ıssızlaşmıştı. Avlunun dip köşesine dizilmiş, açıkta duran römorklar vardı. Bunları bazen kısa yollar için, düz arazilerde yedeğe takardık. Aralarından birini seçtim kendime; dört tekerli, düz bir kasaydı bu. Römork sorununu böylece çözmüştüm, ama asıl heyecan onda! sonra başlıyordu...

Başıma geleceklere bilmediğim için huzur içinde yatı yerime yollandım. Böyle önemli bir yolculuğa çıkmadan önce karnımı iyice doyurmalıydım. Fırsat bulursam bir saat kadar da kestirecektim; fakat bir türlü gözüme uyku girmedi, o yandan bu yana döndüm durdum. Hava kararmaya başlarken gene merkeze geldim.

Göreve başlayan Kadiça yol belgesini çoktan hazırlamıştı. Kâğıdı kaparak hızla garaja yürüdüm. «Sıkı durun şimdi!» dedim içimden. Kamyonu geriye çevirdikten sonra römorka yanaştırdım,

motor ısınırken aşığıya inip çevreme bakındım. Görünürlerde kimsecikler yoktu. Onarım atölyesindeki tezgâhların gürültüsünden, gölün dalga hışırtısından başka hiçbir ses işitilmiyordu. Gök-yüzünde tek bulut görünmemekle birlikte yıldızlar da yoktu ortada. Yanımda çalışan motorun takırtılarını dinlerken yüreğimin küt küt attığını duyuyordum. Bir sigara yakmakla yere fırlamam bir oldu. «Sonra!» diye düşündüm, «Daha sonra!»

Bekçi kapıda durdurdu arabayı.

- Nereye gidiyorsun?

- Yük almaya, dedim kayıtsız görünmeye çıkarak. İşte geçiş izni.

Yaşlı adam yol belgesini gözlerine yaklaştırdı, ama lambanın kör ışığında yazıları görmek kolay mı?

- Beni yolumdan alıkoyuyorsun, ihtiyar! dedim sertçe. Senin yüzünden işimi bekletmem!

Yükleme işi kolay geçti. İki sandık kamyonun arkasına, iki sandık da römorka koydular. En çok şaşıtım şey, kimsenin tek söz söylememesiydi. Ancak yola çıktıktan sonra bir sigara yaktım. Yerime rahatça yerleştim, uzak farları yakarak bastım gaza. Yol boyunca karanlık kıpırdanmaya, hop hop oynamaya başladı. Giden-gelen araçların olmayışı arabayı istediğim hızda sürmemi kolaylaştırıyordu. Altımda araba kuş gibiydi, arkamda arada bir tı-kırdayan römorkun varlığını bile duymuyordum. Dönemeçlerde biraz yana savruluyordum, direksiyonu çevirmek de zorlaşıyordu, ama bunun acemiliğimden ileri geldiğini düşünüyör, alışmaya çalışıyordum. «Açıl önümde, Dolon! Ver elini, Atbaş!» diye haykırarak bir binicinin, atının yelesine sarılışı gibi direksiyonun üstüne kapandım. Yol düzken gidebileceğim hızla gitmeliydim. Gece yarısına doğru Dolon'a saldırıya geçecektim.

Başlangıçta umduğumdan da çabuk yol aldım, fakat yokuşlar başlayınca hızımı kesmek zorunda kaldım. Buna sebep motorun yükü çekmemesi değildi, yokuşlardan çok inişler engelliyordu hızlı gitmemi. Bayır aşığı inerken römork yalpanıyor, sarsılıyor, kamyonu yükleniyordu. Herhangi bir şeye meydan vermemek için ikide birde fren yapmak zorundaydım. Sık sık vites değiştirmeler, direksiyon kırmalar da caba... Önce buna aldırılmama, kendimi yüreklendirmeye çalıştım. Fakat zaman geçtikçe sınırlarım geriliyor, tedirginliğim artıyordu. Daha önce birinin aklına gelip de

yoldaki bu inişleri, çıkışları saymış mıydı acaba? Gene de yüreği mi berk tutum, korkuya kapılmadım. Gücüm kesilmediği sürece bu işin üstesinden gelecektim. «Aldırma!» dedim kendime. «Geçide varmadan bir mola verirsin. Ondan sonra basar gidersin!» Yalnız bir şeye pek aklım ermiyordu: Geçen sonbaharda kamyonu yedekte çekmek bu kadar zor gelmemişti bana.

Dolon geçidine yaklaşıyordum artık. Dönemeçleri kıvrıldıkça farın ışıkları koyu taş yığınlarına, üzerine karların çöktüğü sarp kayalara vuruyordu. Derken havada kar tanecikleri uçuşmaya başladı. «Herhalde yukardan rüzgâr savuruyor.» diye düşündüysem de, bunların ön cama yapışıp aşağıya kaymasından, kar yağmaya başladığını anladım. Kar suluydu, gittikçe de şiddetleniyordu. «Bir bu eksikti!» diye küfrederek silecekleri çalıştırdım.

Geçidin dik yokuşları da başlamıştı. Motor o alışılmış türküsünü tutturdu. Tekdüze bir uğultu gecenin karanlığını yırtarcasına ilerliyordu. Birinci yokuşu almıştım sonunda. Şimdi uzun bir iniş vardı önümde. Kamyon keyifli bir homurtuyla aşağıya doğru saldı kendini. Ve o anda da sağa sola kaymaya başladık. Römorkun kamyonu itişini, bir o yana, bir bu yana savuruşunu sırtımda hissediyor; demirlerin bağlantı yerinden şakırdayışını, gıcırdayışını ta kulaklarımın dibinde duyuyordum. O gıcırtyla birlikte belime giren ağırlı oradan kürek kemiklerime vurdu. Tekerler fren tutmaz olmuştu, sulu karın üstünden kayıp kayıp gidiyordu. Öyle bir an geldi ki, kamyon aşağı doğru yan verdi; direksiyon çekilip alınmış gibi kırtuldu ellerimden, yolun dışına çıktığımı hissettim. Direksiyonu sertçe kırarak fren yaptım. Daha ileri gidecek gücüm kalmamıştı. Farları söndürdükten sonra motoru durdurdum. Heyecandan uyuşan ellerim birer tahta parçası olmuştu sanki. Kendimi arkaya attığımdan soluğum hırıltı gibi çıkıyordu. Böylece birkaç dakika dinlenmişim, kendimi toparlayınca bir sigara yaktım. Dışarıda koyu bir karanlık vardı. Kapı aralıklarından giren rüzgârın ıslığından başka çıt çıkmıyordu. İlerde olabilecekleri düşünmek bile istemiyordum artık. Buradan öteye dik dönemeçler başlıyordu. Hem motor, hem şoför için dayanılmaz bir azap. Fakat kara kara düşünmenin de zamanı değildi, kar iyice bastırılmıştı.

Motoru yeniden çalıştırdım. Kamyon homurdanarak ileri atıldı. Sonra dişlerimi sıkıp hiç ara vermeden, birbiri ardından dönemeçleri almaya başladım. Dönemeçler de bitmişti. Şimdi sıra

dimdik inen bayırdıydı; bunun arkasından bakım istasyonuna kadar uzanan yumuşak eğilimli, düz bir yol, bunun da arkasından geçidin sonuncu yokuşu geliyordu. Dört kilometre kadar uzanan düz yolda kamyonu iyice hızlandırdım, o hızla yokuşa tırmandım. gittim, gittim, gittim... Sonra hızım kesilmeye başladı. Motorun gücünü artırmak için vitesi önce ikiye, sonra bire taktım. Arkaya dayanarak sımsıkı yapıştım direksiyona. Bulutların aralığından birkaç yıldız ilişti gözüme. I-ıh! Bir adım kıpırdamıyordu kamyon. Tekerler yerinde dönmeye, araba yana kaymaya başladı. Sonuna kadar bastım gaza.

– Ha gayret! Biraz daha! Biraz daha! diye haykırdım.

Motorun uğultusu titrek bir tıkırtı şeklini aldı, sonra silkinerek durdu. Kamyon geri geri gidiyordu şimdi. Freni kökledim, fakat çaresiz... Römorkun da ağırlıyla bayır aşağı kaymaya başlamıştı. Bir süre sonra bir kayaya bindirmemizle sertçe durmamız bir oldu. Çıt çıkmıyordu ortalıktan. Kapıyı iterek arkaya baktım. Korktuğum başıma gelmiş, römork şarampola düşmüştü. Onu oradan çıkarma olanağım da yoktu artık. Deli gibi motoru çalıştırdım, gaza bastım. Tekerler oldukları yerde fır fır dönüyor, kamyon bütün gücüyle ileri doğru yekindiği halde yerinden bile kıpırdamıyordu. Arabadan atladım, römorkun yanına vardım. Kahrolasının tekerleri iyice girmişti şarampola. Ne yapacağımı şaşırılmışım. Öfkeden kudurmuş bir durumda bir tekerden ötekine koşuyor, saplandıkları yerden kucaklayıp çıkarmaya çalışıyordum. Baktım olmadı, bunun üzerine kasanın altına girip omuz vererek römorku yola doğru itmeye uğramışım. Olacak şey mi? Başım ağrıdan çatlıyor, hırısmdan yaban hayvanı gibi böğürüyordum. Sonunda bütün gücümü yitirerek yüzükoyun yere kapandım; karları, çamurları avuçlayarak ağlamaya başladım. Neden sonra kalktım ayağa, sendeleye sendeleye kamyonun yanına gittim, basamağa oturdum sessizce.

Birden uzaktan gelen bir arabanın motor gürültüsüyle irkil-dim. Bir çift ışık tepeyi aşarak düz yoldan aşağı doğru iniyordu. Geceyarısı yollara düşmüş bu şoförün kim olduğunu bilmediğim halde bir korku kapladı içimi. Sanki gittikçe yaklaşan bu ışıklar beni yoklamaya geliyordu. Suçüstü bastırılan bir hırsız gibi römorka koştum, bağlama kancasını çıkardıktan sonra kamyonu atlardım ve yokuş yukarı bastım gaza. Römork saplandığı yerde kalmıştı.

İçimdeki korku da benimle birlikte gidiyordu. Kaçarken arkamda römork takılıymış gibi bir duygu vardı içimde. Beni adım adım izleyen, peşimden yetişmesini istemediğim kendi römorkum... Arabayı o denli hızlı sürüyordum ki, eğer bir kaza olma- mışsa bunu yolları ezberle bilmeme borçluyum.

Şafak sökerken ikmal merkezine geldim. Eve varıp kapıyı yumrukladığım sırada aklım başımda değildi artık. Kapı açıldı, A- sel'in yüzüne bile bakmadan daldım içeriye. Oysa üstüm başım ça- mura batmıştı. Derin derin soluyarak ıslak bir şeyin üstüne çök- tüm. Meğer Asel'in yıkayıp iskemlenin üzerine koyduğu çamaşır- lara oturmamış mıyım? Sigara almak için elimi cebime atınca kontak anahtarları değdi parmaklarıma. Anahtarları çıkardığım gibi odanın bir köşesine fırlattım. Başım önüme düştü; ezik, ye- nik, ne yapacağını şaşırılmış bir durumda, olduğum yerde dondum kaldım. Asel'in, masanın çevresinde dolaşan çıplak ayaklarını gö- rüyordum yalnız. Ne söyleyecektim şimdi ona?

Asel yere fırlattığım anahtarı alıp masanın üstüne koyarak:

- Yıkanacak mısın? Akşamdan su ısıtmıştım, dedi yavaşça.

Ağır ağır kaldırdım başımı. Soğuktan büzüşen karım, sırtında yalnız geceliği ile karşımda duruyordu; incecik ellerini göğsüne bastırmıştı. Korkudan irileşen gözlerinden üzüntü ve yardım etme isteği okunuyordu.

- Geçitte römorku devirdim, dedim.

Sesimi kendim bile tanımamıştım.

Asel ne dediğimi anlamadı önce.

- Ne römorku? diye sordu.

- Demirden, yeşil bir römork! Numarası da 02-38! dedim a- lay edercesine. Çaldım onu, anladın mı, çaldım!

Zavalcılık bir «ah» çekerek yatağın üstüne oturdu.

- Neden yaptın bunu?

Onun durumu kavrayamayışı beni gitgide sinirlendiriyordu.

- Neden mi? Geçidi römorkla aşmak istedim de onun için! Anladın mı şimdi? İnandığım bir şeyi kanıtlamaya kalktım, ama sonunda yaktım başımı!..

Böyle diyerek gene yüzümü ellerimin arasına aldım. Bir süre ikimiz de konuşmadık. Asel birden ayağa kalkıp giyinmeye başla- dı. Kararlı bir hali vardı.

- Ne oturup duruyorsun? diye sordu sertçe.

- Oturmayıp da ne yapacağım?
- Merkeze döneceksin hemen!
- Nasıl, römorku almadan mı?
- Durumunu anlatırsın orada.

Artık iyice tepem atmıştı.

- Aklını mı kaçırdın sen? Hangi yüzle dönerim oraya? «Bağışlayın beni. Bir kusur işledim, bir daha yapmam» mı diyeceğim? Ayaklarına kapanıp özür dileyeceğimi mi sanıyorsun? Yanlıyorsun öyleyse! Ellerinden geleni ardlarına koymasınlar! Canları cehennemine hepsinin!

Bağırmalarımdan Samet uyanmıştı. Onun ağladığını duyan Asel, çocuğu kucığına aldıysa da ağlaması daha çok arttı.

Karım kararlı, fakat alçak bir sesle:

- Korkağın birisin sen! dedi.

Gözlerim karardı birden, ne yaptığımı bilmez bir durumda yumruklarımı sıkıp üzerine yürüdüm.

- Ne dedin? Ne dedin bakayım?

Fakat korkudan iri iri açılan gözleri karşısında daha ileri gidemedim. Göz bebeklerinde çarpılmış, korkunç yüzümü görüyordum.

Onu kabaca ittikten sonra dışarı yürüdüm, kapıyı arkamdan sertçe çarparak çıktım.

Ortalık iyice ağarmıştı. Birgün önce olanlar gün ışığı altında daha çirkin, iç karartıcı, umut kırıcı geldi bana. O anda gördüğüm tek çözüm yolu hiç olmazsa kamyondaki yükü yerine teslim etmektir. Bundan ötesini düşünemiyordum.

Dönüşte eve uğramadan geçtim. Asel'le kavgalı oluşum deşildi bunun nedeni. Ne kimsenin gözüne görünmek istiyordum, ne de kimseyi görmek. Bu gibi durumlarda başkaları ne yapar bilmem, ama ben yalnızlığı ararım. Üzüntümü kimseye belli etmem. Herkesin derdi kendine yeter... Dişimi sıkır, üzüntümün geçmesini beklerim.

O gece yoldaki bir konuk evinde uyudum. Pek uyudum da sayılmaz. korkulu düşlerle geçirdim. Sözde römorku yitirmişim de bulamıyordum. İzini gördüğüm halde kendisi yoktu ortada. Sabaha dek aramadığım yer, sormadığım insan kalmadı.

Bıraktığım yerden geçerken römorku gerçekten bulamayayım mı? Sonra öğrendim ki, Alibek çekip merkeze götürmüş.

Römorkun arkasından da ben geldim. Bir ara dikiz aynasına ilişti gözüm, nerdeyse tanıyamıyordum kendimi. O denli zayıflamış, çökmüştüm.

Ulaştırma merkezi olağan günlerinden biri yaşıyordu, oysa benim için hiç de öyle değildi. Kapıdan sessizce girdikten sonra avludan çekine çekine geçtim, kamyonu garajdan uzakça bir yerde durdurdum. Hemen çıkmadım arabadan, çevreyi bir süre inceledim. Herkes işini-gücünü bırakmış, bana bakıyordu. Tanrı bilir ya, o anda kamyonu geriye çevirerek basıp gitmek geldi içimden. Ama nereye gidecektim? İster istemez indim arabadan. Bütün gücümü toplayıp avluyu geçerek hareket odasına yürüdüm. Umursamaz görüldüğüm halde neler çektiğimi bir ben bilirim. Arkadaşlarımın arasından geçerken suç işlemiş bir asker kaçağı gibi hissediyordum kendimi. Bütün milletin sert bakışları üzerime çevrilmişti. Ne bir seslenen oldu, ne de «merhaba» diyen. Onların yerinde olsam herhalde ben de aynı şeyi yapardım.

Eşiğe varınca birden aklım başıma geldi: Kadiça'nın başını belaya soktuğumu nasıl da unutmuştum!

Tam karşıma, duvara bir levha asmıştı. Levhaya iri harflerle «Ayıp!» diye yazılmıştı, bunun altında dağda bırakılmış bir römork resmi vardı...

Tokat yemiş gibi yaparak yüzümü çevirdim. Odasından içeri girdiğimde Kadiça telefonla konuşuyordu. Beni görünce ahizeyi bıraktı.

- Al şunu! diyerek yol belgesini masanın üstüne bıraktım.

Acıyan bakışlarını yüzüme çevirdi Kadiça. Bana bağırarak, ağlamaya başlayacak diye ödüm patladı. «Ne olur bırak şimdi; sonra, başka bir yerde yaparsın» dercesine baktım. Ne istediğimi anladı, hiç ses etmedi.

- Fazla gürültü-patırtı oldu mu? diye sordum yavaşça...

Başını salladı. Bunun üzerine onu yüreklendirmek için:

- Boş ver, dedim dişlerimin arasından.

- Seferden aldılar seni.

- Ya? Araba vermeyecekler mi hiç?

- Önce öyle düşündüler. Bakım atölyesine geçmeni istiyorlardı, ama arkadaşların arka çıktı. Şimdilik yakın yerlere gideceksin. Müdür seni çağırır, git de konuş.

- Gitmem. Ben olmadan versinler verecekleri kararı. Her şe-

ye razıyım.

Odadan çıkarak, başım önümde, koridorda ağır ağır yürüme-ye başladım. Karşıdan biri geliyordu. Yana çekilip yol vermek istediysem de Alibek:

- Nereye gidiyorsun, dur bakalım! diyerek önüme geçti...

Yüzüme diktiği bakışlarından çok kızdığı belliydi. Öfkeli, kısık sesiyle:

- Söyle bakalım, babayığit, dedi. Yaptığını beğendim mi? Ne-yi kanıtladın? Eşoğlu eşeğin teki olduğunu, değil mi?

- Elimden geleni yaptım ben, dedim.

- Yalanı bırak şimdi! Bütün şeref kendinin olsun istedin! Kendini düşüneyim derken bir çuval inciri bok ettiğini biliyor musun? Hadi şimdi git de kamyona römork takılabileceğini anlat herkese! Zıdır! Akılsız budala!

Bir başkası bu sözlerden dersini alır, aklını başına toplardı. Ama benim içimdeki yenilikten başkasını gözümün gördüğü yoktu. Demek ben çıkarıma düşkün, şeref peşinde koşan zıdırın biriydim, öyle mi? Hayır, doğru değil bu.

- Çekil yolumdan! diyerek ittim onu. Benim derdim bana yeter!

Merdiven başına çıktığımda buz gibi bir rüzgâr karşıladı beni. Avluya ince bir kar yağıyordu. Yanımdan geçenler bana konuşmadan ters ters bakıyorlardı. Ben ne diyebilirdim buna? Ellerimi ceplerimin içinde yumruk yaparak çıkış kapısına doğru yürüdüm. Su birikintilerinin üstündeki buzlar ayaklarımın altında çatırdayarak kırılıyordu. Yerde gördüğüm boş bir yağ kutusuna olanca gücümle bir tekme attım. Kutu kapıdan fırladı, ben de arkasından.

O gün akşama dek sokaklarda serseri serseri dolaştım, bom-boş iskelede vakit öldürdüm. Isık-Göl fırtınalıydı, iskeleye bağlanmış mavnalar dalgalarla kalkıp kalkıp iniyordu.

Sonra kendimi bir meyhanede buldum. Önümde yarım litrelik bir votka şişesi, bir tabakta mezeler vardı. Daha birinci kadeh başıma vurduğu için boş gözlerle ayaklarımın ucuna bakıyordum.

- Öyle derin derin ne düşünüyorsun, aslanım? dedi bir ses yarı dost, yarı alaylı bir tonla. Başımı güçlkle doğrultarak baktım. Kadiça tepemde dikiliyordu.

- Yalnız içmekten zevk almadın, değil mi?

Böyle diyerek gülümsedi, bir iskemle çekip yanıma oturdu.

- Haydi, şimdi birlikte içelim.

Kadehleri doldurdu, birini bana uzatırken:

- Al bakalım! dedi neşeyle göz kırparak.

Herkes de bizi buraya gönül eğlendirmeye geldik sanırdı.

- Niye bu kadar keyiflisin? dedim.

- Üzülecek ne var ki, İlyas? Senin yanında dünya vız geliyor başta! Bırak şimdi kara kara düşünmeyi! Ben de seni daha sağlam biri sanırdım.

Kadıça bana iyice sokularak güldü; okşayan, koyu gözlerini gözlerime dikti.

İçkimizi bitirdik, ben bir sigara yaktım. Biraz açılmıştım, o gün ilk kez güldüm.

- Yaman kadınsın, Kadıça, diyerek elini sıktım.

Sokağa çıktığımızda hava kararmıştı. Gölden gelen sert rüzgâr ağaçları, sokak lambalarını sallıyordu. Ayakta duracak durumda değildim. Kadıça koluma girdi, üşümemden korktuğu için yakamı kaldırdı. Ona karşı hem suçluluk, hem de minnet duygusu içindeydim.

- Senin de başını belaya soktum, Kadıça, dedim. Yalnız şunu iyice bil ki, söz getirtmem sana. Bütün suçu üzerime alacağım.

- Düşünme böyle şeyleri, canım! Çok huzursuz bir insansın sen. Kendini bu denli yıpratmana içim razı gelmiyor. Bir zamanlar ben de böyleydim. Oysa fazla zorlamayacaksın kendini, yaşamdan alabildiğin kadarına razı olacaksın. Yazgısıyla fazla oynamamalı insan.

- Duruma göre değişir, dedim önce, fakat biraz düşündükten sonra:

- Belki de sen haklısın, diyerek onayladım onu.

Oturduğu eve gelmiştik. Kocasından ayrılan Kadıça çoktandır yalnız yaşıyordu.

- Eh, benim eve geldik, dedi.

Ağırdan aldım, hemen gitmedim. Beni o kadar çeken bir şey vardı, üstelik yatı yerime bir an önce gitmem için bir neden yoktu. Gerçek güzel bir şeydir; gel gelelim bazen öyle acı gelir ki, ister istemez görmemeye çalışırsın.,

Kadıça durakladığımızı gördü:

- Ne o, yoruldu mu, sevgilim? dedi.

- Olsun, yavaş yavaş giderim. İyi geceler.

Kadıca elimi tuttu.

– Uu! Ne kadar da üşümüş! Dur, biraz ısıtayım, diyerek mantosunun önünü çözdü, elimi göğsünün üstüne bastırdı.

Ne elimi çekebiliyor, ne de onun bu sıcak ilgisine karşı koya-biliyordum. Elimin altında yüreğinin vuruşlarını duydum. Sanki çoktandır beklediği bir şeyin hemen olmasını ister gibi çarpıyordu yüreği. Sarhoştum ama hiçbir şeyin farkında olmayacak kadar de-ğil. Usulca çektim elimi.

– Ne o, gidiyor musun? dedi.

– Evet.

– İyi geceler öyleyse.

İçini çektikten sonra hızlı hızlı evine doğru yürüdü. Karanlık-ta bahçe kapısının kapandığını duydum. Gitmek için döndüm, a-ma ancak birkaç adım atabildim. Nasıl oldu bilmem, gerisin geriye evinin önüne gelmişim. Kadıca beni bekliyordu. Boynuma atıldı, beni kucaklayarak dudaklarımdan öptü.

– Demek döndün, dedi yavaşça, koluma girerek içeri aldı.

Geceleyn bir ara gözümü açınca bir süre nerede bulunduğ-u anlayamadım. Başım çatlarcasına ağrıyordu. Sıcak soluşunu omzuma veren Kadıca yarı çıplak bir durumda bana iyice sokul-muştu. Kalkıp usulca gitmek niyetiyle kıpırdandım. Kadıca gözle-rini açmadan sarıldı bana:

– Ne olur, gitme!

Sonra başını doğrulttu, karanlıkta gözlerimin içine bakarak heyecanlı bir fısıltıyla:

– Sensiz yapamam artık, dedi. Benimsin sen! Her zaman da benimdin. Beni sevmenden başka bir şey istemiyorum. Sev beni, İlyas! Başkasına vermem seni!..

Sonra ağlamaya başladı. Gözyaşları yüzümü ıslatıyordu.

Gitmedim. Şafak vakti gene dalmışız. Uyandığımızda ortalık ağarmıştı. Kalkıp giyinmeye başladım. Bir tedirginlik, içimi bulan-dıran bir duygu sarmıştı yüreğimi. Gocuğumu sırtıma yolda geçi-rerek dışarı attım kendimi. Bahçe kapısından adımımı yeni atmış-tım ki, Cantay'la burun buruna geldik. Tilki derisinden, geniş ke-narlı kızıl bir kalpak giyen Cantay evinden işe gidiyordu. Bakışla-rımın ok gibi öldürücü olmasını istedim o anda. İkimiz de bir an donup kalmıştık. Fakat ben görmezlikten gelerek sert bir dönüşle ulaştırma merkezine doğru yürümeye başladım. Arkamdan anlam-

lı anlamlı öksürdüğünü duyuyordum. Böylece ben önde, o arkada, aramızdaki mesafe ne uzayarak, ne kısalarak merkeze kadar yürüdük.

Garaja doğrudan doğruya yazıhaneye yöneldim. Çalışmaya başlamadan önce başmühendisin odasında toplanır, beş-on dakika iş durumunu görüşürdük. Bu sırada her kafadan bir ses çıkar, herkes yüksek sesle tartışırdı. O anda nedense içeri girip bir pencere önünde oturmak, ayak ayak üstüne atıp bir sigara yaktıktan sonra şoförlerin küfür dolu konuşmalarını istedim. Canımın böylesine bir şeyi çekeceğini daha önce nereden bilecektim? Fakat hemen içeri girmeyi göze alamadım. Oysa korktuğum filan da yoktu. Yalnız öfkem yatışmamıştı daha; o her şeye meydan okuyan, kör inadımın etkisi altındaydım hâlâ. Üstelik buna Kadiça'yla geçirdiğim gecenin tedirginliği de eklenmişti... Ayrıca arkadaşlarım başarısız deneyimi kolay unatacağa benzemiyorlardı. Odada benim sözümün edildiğini duydum.

- Rezilliğin daniskası! diye bağıryordu birisi. Mahkemeye verilmesi gereken bir adamı kalkmış savunuyorsun. Herifin doğru düşündüğünü söylemek küstahlıktan başka bir şey değil, arkadaş! Madem doğru düşünüyordu, ne diye römorku bırakıp kaçtı?

Biri onun konuşmasına katıldı:

- Doğru söylüyor! Biz böylelerini çok gördük. Akıllı geçinen budalalardan... Gürültüye getirip parsa toplamak istedi, ama sonu fos çıktı. Bir de ulaştırma merkezinin şerefini yükseltecekmiş! Hah, güleyim bari!

Daha bir sürü şamata, gürültü! Kapının arkasında durup dinlemek istemediğimden uzaklaştım oradan.

Birkaç kişinin arkamdan konuşarak geldiklerini anlayınca adımlarımı sıklaştırdım. Tartışma bitmemişti daha. Alibek birilerine ateşli ateşli şunları söylüyordu:

- Biz de römorklara birer fren takarız. Fren yapması zor bir şey mi sanki? Hava sıkıştırıcısından bir hortum uzatıp tekerlere birer balata geçirdik mi tamam!

Beni görmüş olacak ki, arkamdan seslendi:

- İlyas mı şu giden? Hey, İlyas! Dur, gitme!

Durmadım, garaja doğru yürüdüm. O zaman Alibek arkamdan yetişerek omzumdan tuttu.

- Ulan, ne cehennemdesin, be! Bak, hepsini kandırdım. Yol-

culuğa hazır ol. Benimle eşli sefere var mısın? Römork takıp çıkıyoruz.

Tepem attı. Sözde güç durumdaki arkadaşına yardım edecekti. Bir silkinişte elini omuzumdan ittim.

– Römorkunun da, senin de canınız cehennem! diye bağırdım.

– Amma da ters herifsin, ben! Ne yapalım, asıl suçlu kendidinsin. Ha, az kalsın unuttuyordum. Volodka Şaryayev gördü mü seni?

– Hayır. Bir şey mi var?

– Var ya? Nerelerdesin, be kuzum? Asel gelen–geçenden seni soruyormuş. Görünmedin diye merak ediyormuş kadıncağz.

Dizimin bağı çözüldü, oraya yığılıvereceğim sandım. İçime öyle bir karamsarlık çöktü ki, o anda ölmeyi seve seve göze alabilirdim. Alibek ikide–birde kolumu çekiyor, römorka takılacak bir şeylerden söz ediyordu. Cantay biraz uzakta, kulak kabartıyordu konuşmamıza.

– Bırak beni! diyerek kolumu kurtardım. Daha benden ne istiyorsunuz? Yeter artık! Römorkunuz da yere batsın, siz de! Eşlik meşlik bekleme benden! Anladın mı şimdi?

Alibek'in kaşları çatıldı, öfkesinden yüz kaşları gerildi.

– Bu işe önce sen başladın, şimdi de yan çiziyorsun öyle mi?

– Nasıl istersen öyle kabul et...

Kamyonun yanına geldiğimde ellerim titriyordu, hiçbir şey düşünecek durumda değildim. Niçin yaptığımı bilmeden kamyonun altındaki bakım çukuruna atladım, serinlemek için başımı tuğla duvara dayadım.

Tam o sırada bir fısıltı geldi yukarıdan:

– Hey, İlyas!

Kimdi bu seslenen? Başımı kaldırıncı kırmızı kalpağıyla mantara benzeyen Cantay'la göz göze geldim. Orada çukurun kıyısına çömelmiş, iyice kısılarak birer yarık şeklini almış gözleriyle sinsi sinsi gülüyordu:

– Herife haddini iyi bildirdin, İlyas!

– Kimden söz ediyorsun sen?

– Kimden olacak, Alibek denen işgüzardan! Ağzının payını iyi verdin, ha! Anlasın, eski köye yeni icat getirmek ne demekmiş!..

– Peki bundan sana ne?
– Bak, öyle sanıyorum ki, biz şoförlere römork takmanın hiçbir yarar sağlamayacağını sen de anlamış bulunuyorsun. Sonunda kabak gene bizim başımıza patlayacak. Az zamanda çok yük taşıdığımızı görünce ton başına düşen taşıma ücretini kesecekler. E, bundan benim kazancım ne? Şan şeref düşündüğüm yok, arkadaşım; bunlar karın doyurmaz. Biz senin arkadayız...

Kızdığımı belli etmeden:

– Biz demekle kimi kastediyorsun? dedim. Kendini mi?
– Yalnız ben değilim, diyerek göz kırptı.
– Hadi oradan, bok herif! Sana inat takacağım römorku! Bu yolda canımı vereceğimi bilsem gene dönmem! Yalnız şimdi defol karşımdan! Yanına bir gelirim!

– Hey, ağır ol bakalım! Senin ne mal olduğunu bilmiyor muyum sanıyorsun? Öbür işe gelince, gönlünü eğlendir eğlendirdiğin kadar...

– Bak şu pezevenge! diyerek olanca gücüyle çenesine bir yumruk indirdim.

Olduğu yerde sırt üstü devrildi, kalpağı başından yuvarlandı. Çukurdan çıkarak üstüne atıldım. Fakat Cantay tez davranmış, kendini kurtardıktan sonra avazı çıktığı kadar bağırmağa başlamıştı:

– Haydut herif! Külhanbeyi! Canın kavga etmek mi istiyor? İyice gemi azıya aldın ama belanı bulacaksın!

Sağdan soldan koşuşanlar oldu. Alibek de gelmişti.

– Ne var? Niye vurdun ona?

Cantay ağlamaya başlamıştı.

– Gerçeği söyledim diye, değil mi? Römorku çalıp dağ yolunda bırakan sensin! Ondan sonra başkaları kusurunu düzeltmeye kalktılar diye kavga çıkarıyorsun! İşin şerefini kaçırmak hoşuna gitmedi, değil mi?

Alibek deli gibi atıldı üstüme. Öfkeden yüzü bembeyaz olmuştu.

– Alçak herif! dedi göğsümden iterek. Fazla ileri gittin! Dağda kaldığının acısını mı çıkarıyorsun? Korkma, sensiz de yaparız bu işi; kahramanlara gereksinmemiz yok!

Dilim tutuldu, bir şey söyleyemedim. Cantay'ın utanmadan yalan söylemesi beni serseme çevirmişti. Adamlar gözleriyle yiye-

cekmiş gibi bakıyorlardı bana.

Ordan bir an önce uzaklaşmalıydım. Yerimden sıçradığım gibi arabaya koştum, hızla uzaklaştım merkezden.

Yolda iyice kafayı çektim. Önce küçük bir meyhaneye uğramıştım, pek faydasını görmeyince ikincisinin önünde durup bir şeyi yuvarladım. Köprüler, yol işaretleri, karşıdan gelen kamyonlar süzülüp süzülüp geçiyordu yanımdan. Keyfim de yerine gelmişti. «Eh,» dedim, «battı balık, yan gider. İşte önümde direksiyon, çevir çevirebildiğin kadar. Ondan sonrası can sağlığı... Kadiça'ya gelince... Başkasından nesi eksik? Güzelliğine güzel, genç de sonra. Deli gibi seviyor beni, canını istesem verir. Sen de bulduğunca bunadın!»

Eve ancak akşamleyin gelebildim. Kapının önüne vardığımda ayakta duracak halde değildim. Gocuğum sıyrılmış, bir omzumdan aşağı sarkıyordu. Direksiyonu kolay çevirmek için bazen sağ kolunu çıkarırım. Çocukluğumda taş atarken kazandığım bir alışkanlıktı bu.

Asel koştu yanıma.

– Ne oldu, İlyas?

Fakat durumu kavramıştı.

– Hadi, orada dikilme, gir içeri. Yorulmuş, üşümüşsündür. Gir de soyun hemen.

Soyunmama yardım etmek için yaklaşınca ittim onu. Utancımla kabalıkla gizlemeye çalışıyordum. Odada sendeleye sendeleye bir süre dolaştım, ayağım takılıp bir şeyi devirdikten sonra bir sandalyeye yığılırcasına oturdum.

Baygın gözlerime üzüntüyle bakıyordu.

– Bir şey mi oldu, söyle, İlyas?

– Bilmiyormuşsun gibi sorma, dedim başımı önüme eğerek.

Gözlerine bakmak istemiyordum. Başıma kakmasını, talihsizliğinden yakınıp bana bağırmasını bekliyordum. Sesimi çıkarmadan sonuna dek dinleyecektim onu. Fakat Asel sanki odada değilmiş gibi sus pus olmuştu. O zaman yavaş yavaş kaldırdım gözlerimi. Pencerenin önündeydi, sırtını bana dönmüştü. Yüzünü görmediğim halde ağladığını biliyordum. Yüreğime bir bıçak saplandı sandım.

– Bak, Asel, sana bir şey söylemek istiyorum, dedim kekeleyerek. Şey, ben...

Arkasını getiremedim. Suçumu söyleyecek gücü bulamadım kendimde. Hayır, ona bunu yapamazdım, böyle bir darbe indiremezdim. Acıdığım için lafı çevirdim:

- Biliyor musun, sizin köye gidemeyeceğiz hemen, dedim. Başka bir zaman olsa...

- Olsun, başka zaman gideriz, dedi.

Gözyaşlarını silerek yanıma sokuldu.

- Şimdi bunu düşünme, İlyas. O işler yoluna girer. Sen biraz kendine baksan iyi olacak. Son zamanlarda iyice değiştin. Nerdeyse tanıyamayacağım seni.

Ödlekliğim tutup yarı yolda kaldığım için kendime kızmaya başlamıştım.

- Peki, peki, dedim. Yoruldum, yatacağım ben.

Birgün sonra dönüşte Alibek'le geçidin öbür yanında karşılaştık. Arkasında römork vardı, Dolon'u geçmişti.

Beni görünce arabasını durdurmadan atladı içinden, bana da el salladı. Hızımı azaltarak yaklaştım. Alibek yolun ortasında sevinçten uçuyordu nerdeyse.

- Merhaba, İlyas! İn de birer sigara tütürelim, dedi.

Fren vaptım. Alibek'in kamyonunu gencecik bir şoför sürüyordu, onu yardımcı almıştı yanına. Kamyonun tekerlerine zincir bağlanmış, römorka da hava freni takılmıştı. Bakar bakmaz anladım bunu. Fakat durdurmadım kamyonu. Aferin, başarmışlardı. Ama dokunmasınlardı bana...

Alibek arkamdan koşarken bağıriyordu.

- Dur, bekle beni, İlyas! Seninle konuşacaklarım var!.. Vay, köpoğlusu! Peki, senin dediğin olsun!..

Gaza basıp hızlandım. «Bağır, bağırma; seninle konuşacak i-şim kalmadı. Ben yanacağım kadar yanmışım» dedim içimden. Oysa hiç iyi etmemiş, bu davranışımı en yakın dostumu yitirmiş-tim. Alibek'in yerden göğe kadar haklı olduğunu ancak şimdi an-layabiliyorum. Benim onca uğraşmam, didinmem, yıpranmam so-nunda elde edemediğimi onun bir çırpıda başarması o zaman çok zoruma gitmişti.

Alibek akli başında, ciddi bir gençti. Benim gibi kelle koltuk-ta tek başına geçide saldırmayı düşünmezdi. Yanına yardımcı al-makla akıllılık etmiş, arabayı nöbetleşe kullanarak geçide taze güçle girmişti. Çünkü bu yalnız motor gücü ve hırsıyla değil, aynı

zamanda bilek gücüyle yapılacak bir işti. Ayrıca iki kişi olmaları yolculuk süresini de yarı yarıya kısaltıyordu. Her şeyi inceden inceye hesaplamıştı Alibek.

Hava sıkıştırıcısından hortum uzatıp römorka fren bağladığı gibi, en basidinden, kamyonun arka tekerlerine zincir takmayı da unutmamıştı. Sözün kisası benim yaptığım gibi karakucak girmemiş, bütün silahlarıyla saldırmıştı dağ geçidine.

Alibek'den gören öteki şoför arkadaşlar da arkalarına römork takmaya başlamışlardı. Başlamak bitirmenin yarısıdır derler, doğru bir söz. Bu arada komşu ulaştırma merkezinden yardım gönderilmiş, araba sayısı artmıştı. Tiyen-Şan yolları tam bir buçuk hafta geceli gündüzlü inim inim inledi. Bütün güçlülere karşın elektrik santralının işleri aksatılmamış, istekleri zamanında karşılanmıştı. Ben bile iş aldım sonra...

Siz benim böyle sakın sakın anlattığıma bakmayın; aradan yıllar geçti, olaylar unutuldu. Oysa ben o zamanlar kabıma sığmayan bir adamdım. Sonra feleğin sillesini yedik, o başka...

Neyse olanları sırasıyla anlatalım.

Alibek'le karşılaştığımız günün akşamı merkeze geç vakit döndüm. Oradan yatı yerime gittim, ama bir meyhaneye uğradıktan sonra. O sırada içkiye karşı dayanılmaz bir istek duyuyordum. Körkütük sarhoş olmak, sonra her şeyi unutarak ölü gibi uyumak iyi bir şeydi. O gün de öyle, bir sürü içki içtim. Gel gelelim sarhoşluktan eser yok. Meyhaneden çıktığım zaman sınırlarım öyle bozuktu ki, nereye bastığımı bilmiyordum. Gecenin karanlığında sokaklarda yürüyerek fazla düşünmeden Kadiça'nın Kıyı Sokağındaki evine girdim.

Bu, böyle sürdü gitti. İki ateş arasında kalmıştım. Gündüzlerim direksiyon başında geçiyor, akşam olur olmaz kendimi Kadiça'nın yanında buluyordum. Onu bir çeşit sığınak yapmıştım kendime. İnsanlardan, gerçeklerden kaçmam, kendimi huzur ve güven içinde hissetmem için birebirdi. Beni yalnız Kadiça'nın sevip anladığını sanıyordum o zamanlar. Evime de elimden geldiğince kısa uğramaya çalışıyordum. Ah, Asel, sevgili Asel! Ruhunun temizliğiyle, bana bağlılığıyla beni evden ve kendinden uzaklaştırdığını biliyor muydu acaba? Onu aldatamazdım, ona layık değildim çünkü. Öyleyse asla yüz yüze gelmemeliydim. Eve sarhoş geldiğim zamanlar ağzını açıp tek acı söz söylememişti. Bugüne dek anlamış

değilim: Acaba bunu zayıflığından, pısrıklığından mı, yoksa, tam tersine, kendine ve bana güveninden mi yapıyordu? Şunu iyice biliyorum ki, birgün benim aklımı başıma toplayıp eskisi gibi bir insan olacağıma inancı vardı. Keşke bana sövüp saysa da doğruyu açıkça söylememi isteseydi, sonu böyle bitmeyebilirdi. Belki de yapardı bunu, fakat başımı derde sokanın yalnız işim olmadığını nereden bilsin zavallı? Ruhumu altüst eden olaylardan haberi bile yoktu. Ben de ona acıyor; her şeyi açıklamayı bir sonraki güne bırakarak onun için, aşkımız için, yuvamız için yapmam gereken şeyi yapamıyordum...

Son gittiğimde karım büyük bir sevinçle karşıladı beni. Yanakları alev alev yanıyor, gözleri parlıyordu. Gocuğumu, çizmele-
rimi çıkarmama fırsat vermeden beni içeri soktu.

– Bak, İlyas! Samet ayakta durmaya başladı.

– Doğru mu? Hani, nerede?

– İşte, masanın altında.

– Ama durmuyor ki, emekliyor çocuk.

– Şimdi görürsün! Hadi, oğlum, durduğunu göster babana! Gel, gel bana, Samet!

Samet annesinin ne dediğini anlamıştı sanki. Büyük bir sevinçle masanın altından emekliye emekliye çıktı, karyolanın kenarına tutunup yavaş yavaş doğru olarak babacan bir gülümsemeye kıçüstü yere düştü. Durur muyum hiç! Oğlum kaptığım gibi kucağıma aldım, süt kokan körpe vücudunu bağrıma bastım. Onun bebek kokusu da Asel gibi değerliydi benim için.

Karım Samet’i kucağımdan zorla aldı.

– Dur, İlyas, çocuğu boğacaksın... Gördün mü, doğru söylemiyor muyumşum? E, daha ne duruyorsun? Soyunsana. Oğlumuz yakında koca adam olacak, o zaman ben de çalışırım. Yakında her şey düzeliş işler yoluna girecek. Öyle değil mi, oğlum? Sen buna ne diyorsun, İlyas?

Asel böyle diyerek kederli bir gülümsemeye baktı yüzüme. Sandalyeye çöktüm, Asel’in bu kısa tümcyesinden son günlerde söylemek isteyip de söyleyemediğim her şey anlaşılıyordu. Hem umut, hem dilek, hem de sitem vardı bu sözlerinde. O anda ya her şeyi olduğu gibi anlatmalıydım, ya da çekip gitmeliydim. Hiçbir şeyden haberi olmayan karım son derece mutluydu, gitmekten başka çare göremedim.

Ayağa kalkarak:

- Gidiyorum, dedim.

Şaşırdı Asel'cik.

- Nereye gidiyorsun böyle? Bu gece de mi kalmayacaksın? Bari bir çay içseydin!

- Kalamam, hemen gitmeliyim, dedim. Biliyorsun iş durumum sıkışık.

Doğru değildi, iş için çıkmıyordum evden. Ertesi sabaha dek serbesttim.

Kamyonun koltuğuna çuval gibi yığılarak derinden bir ah çektim. Kontak anahtarını deliğine sokana dek aradan bir hayli zaman geçti. En sonunda çalıştırdım arabayı, yola çıkıp evlerin ışıkları görünmez oluncaya dek gittim. Boğazda köprüyü geçince bir düzlük vardır. Orada çalıların arasına sapıp söndürdüm farları. Geceyi arabada geçirecektim. Bir sigara çıkardım. Kutuda tek kibrit kalmıştı. O da sigaramı yakmadan sönmüş sigara kutusunu pencereden kaldırdım attım, gocuğuma sarılıp koltuğun üstüne kıvrıldım.

Karanlık, soğuk dağların tepesinde somurtkan bir ay donup kalmıştı. Boğazdan esen rüzgâr aralık duran kapıyı gıcırdatarak sallarken kapı aralığında ılık çalıyordu. O güne dek böylesine derin bir yalnızlık duymamıştım. İnsanlardan, ailemden, iş arkadaşlarımdan kendimi bütünüyle kopmuş hissediyordum. Böyle yaşantıya daha fazla dayanamayacaktım. Ulaştırma merkezine döner dönmez Kadiça'ya, aramızda olanları unutup beni bağışlamasını söylemeye karar verdim. Bu mertçe ve yerinde bir davranış olacaktı.

Oysa hiç de düşündüğüm gibi çıkmadı. Başıma böyle bir şeyin gelebileceği aklımın köşesinden bile geçmezdi. Birgün sonra sabahleyin ikmal merkezine vardığımda evde kimseyi bulamadım. Dış kapı açıktı. Önce Asel'in su getirmeye filan çıktığını sandım. içeri girip sağa sola baktım, odamın altı üstüne gelmişti. Yakılmadan bırakılan kapkara sobadan insanın yüzüne soğuk, ürpertici bir hava çarpıyordu sanki. Samet'in karyolasına koştum, orası da boştu.

- Asel! diye fısıldadım korkuyla.

- Asel! diye karşılık verdi duvarlar.

- Asel! diye haykırarak kapıya koştum.

Yanıt yoktu.

Komşulara sordum, benzin istasyonunda çalışanlara koştum; hiçbiri doğru-dürüst bir şey söyleyemedi. Birgün önce çocuğu birine bırakarak çıkmış, akşamleyin de geç vakit dönmüştü. «Her şeyi öğrenince gitti!» dedim. Bu korkunç tahminden tüylerim ürperti.

Tiyan-Şanlar'da o uğursuz günkü kadar hızlı araba sürdüğümü hiç anımsamıyorum. Sanki Asel'e az ilerde yetişecektim gibi bir duygu vardı içimde. Dönemeçleri kıvrılıp boğazları geçiyor, arkadan kavuştuğum bir kamyonla bir süre yan yana gittikten sonra arkasında, önünde kimsenin bulunmadığını anlayınca ok gibi fırlıyordum ileriye. O sırada şoförlerin savurduğu küfürlerin bini bir paraydı. Motor su kaynatıncaya dek böyle tam üç saat koşturdum. O zaman kamyonu durdurup aşağıya atladım, radyatörün üstüne kar küredikten sonra su doldurdum. Koşmaktan terlemiş bir at gibi buhar fışkırıyordu arabanın önünden. Tam yerime oturmak üzereydim ki, Alibek'in römork takılmış kamyonu göründü karşıdan. Büyük bir sevinçle yolun ortasına koşup elimi kaldırdım. Alibek'le aramız iyice bozulmuştu, ama Asel'in onlara gidip gitmediğini öğrenebilirdim.

- Dur! Alibek, dur! diye bağırdım.

Arabayı süren yardımcısı sorarcasına baktı ona; Alibek kaşlarını çattı, yüzünü çevirdi. Bu sırada kamyonla römork hızla geçmişlerdi yanımdan. Ben kara belenmiş bir durumda, elim havada bir süre daha bekledikten sonra yüzümü sildim, kamyonu yürüdüm. Ettiğimi bulmuştum, ama güvenmiyordum Alibek'e. Demek Asel onlara uğramamıştı. Böylesi daha da kötüydü ya! Başka sığınacak bir yeri olmadığına göre Asel ister istemez köyüne gitmişti. Kucağında bir bebekle utanmadan baba evine döndüğü için kimbilir ne laflar işitecekti!

Hemen köye yollanmaktan başka çare yoktu.

Yükümü çabucak boşalttum, kamyonu dışarıda bıraktıktan sonra belgeleri vermek için hareket odasına koştum. Tam kordorda Cantay'la, o rezil, yılışık herifle burun buruna gelmeyeyim mi?

Pencereden uzanıp yol kâğıdımı masanın üstüne bırakırken Kadiça, yüzünde tuhaf bir gülümsemeye baktı bana. Bakışlarından tedirginlik, suç işlemiş birinin huzursuzluğu okunuyordu.

- Aliver şunu! dedim.
- Bir şey mi oldu yoksa?
- Asel yok evde. Gitmiş...

Kadıca sarardı, sordu, dudaklarını ısırarak masanın başından doğruldu.

- Sen neler söylüyorsun? Ah, bağışla beni İlyas, bağışla! Hep benim yüzümden oldu, diye inledi.

- Ne oldu? Doğru-dürüst anlatsan a! diyerek kapıya atıldım.

- Olan bitenleri bir an ben de anlayamadım. Yemin ederim, doğru söylüyorum, İlyas. Dün akşam kapı bekçisi pencereyi çalarak beni genç bir hanımın görmek istediğini söyledi. Görür görmez tanıdım Asel'i. Yüzüme bir süre sessizce baktıktan sonra; «Duyduklarım doğru mu?» diye sordu. Bir an aklımı başıma toplayamadım. «Doğru,» dedim. «Söylenenlerin hepsi doğru. Onunla sevişiyoruz.» Bu söz üzerine pencereden çekildiğini gördüm. Deli gibiydim. Başımı masaya koyarak; «Benim o benim!» diye ağlamaya başladım. Bir daha da görmedim kadıncağızı... Ne olur, bağışla beni!

- Peki, nerden öğrenmiş o bunu?

- Nerden olacak, Cantay'dan. Çoktandır tehdit ediyordu beni. Alçak herifi bilmez değilsin ya! Hemen git, İlyas, git de karımı bul. Bir daha aranıza girmem. Başka yere giderim buradan.

Karla örütlü bozkırdan uçarcasına sürdürdüm arabayı. Altımda donmuş, bozumsu bir toprak uzanıyordu. Rüzgâr karları alıp alıp savuruyor; çukurlara sığınmış, geçen yıldan kalma dikenleri önüne katıp sürüklüyordu. Uzakta köyün çıplak bahçeleri, kararmış duvarları görünmeye başlamıştı.

Akşam sularıydı köye vardığımda. Tanıdık evin önüne çektim hemen kamyonu. Heyecanımı yatıştırmak için bir sigara yaktım, ama daha bitirmeden attım yere. Arabanın düdüğünü bir-iki kere öttürünce Asel'in annesi göründü kapıda. Oysa ben Asel'i bekliyordum. Basamaka durarak, alçak sesle:

- Merhaba, apa⁽¹⁾! dedim.

- Ya, gene mi sen geldin? diye bağırdı kadın. Bütün olanlardan sonra hangi yüzle bana apa diyebiliyorsun? Defol, git buradan! Gözüm görmesin seni! Sokak serserisi, baldırı çıplak! Sevgili kızımı baştan çıkardıktan sonra bir de sıkılmadan buraya geliyor-

(1) Anne. ana (Çev.)

sun! Yaşantımızı rezil ettin, utanmaz, aşağılık herif!..

Ağzımı açmaya fırsat bulamadım. Durmadan bağıriyor, ardı ardına sıraladığı küfürlerle beni yerin dibine geçiriyordu. Onun bağırmaları üzerine komşu evlerden kadınlar, çocuklar toplanmaya başlamıştı.

Yaşlı kadının çok kızdığı belliydi. Sırtından kürkünü yere atarak üstüme yürüdü.

– Milleti başımıza toplamadan defol git buradan! Kahrolası herif! Boyun devrilsin de buralara bir daha gelemesin!

Oradan basıp gitmekten başka çıkar yol kalmamıştı. Hele Aysel beni görmek istemedikten sonra... Kamyonun üstüne taşlar, sopalar yağıyordu. Köyün çocukları beni işte böyle uğurladılar.

O gece Isık–Göl kıyılarında dolaştım durdum. Ayın aydınlattığı, her zaman cana yakın görünen göl o gece buz gibi soğuktu. Ters dönmüş bir kayığın üstüne oturdum, suların çalkalanışını dinlemeye koyuldum. Dalgalar öfkeyle, hışırdayarak geliyorlar; çizmelerimin boğazına dek yükseldikten sonra bir iç çekmeyle gidiyorlardı...

...O sırada arkadan birinin yaklaştığını hissettim. Elini yavaşça omzuma koydu: Kadiça'ydı.

Birkaç gün sonra Frunze'ye açıldı yolumuz. Anarhay otlaklarını tarıma elverişli duruma getirmek için denemeye çıkan bir gruba katıldık biz de. Bana şoför, Kadiça'ya da işçi olarak iş verdiler. İşte yeni yaşantımız böylece başlamış oldu.

Araştırma grubu Anarhay ovasının derinliklerine, ta Balkaş gölüne değin uzanacaktı. Bir kez geçmişle bağları koparmaya kalkınca insan bütünüyle koparmalıydı.

Başlangıçta üzüntümü çalışmayla boğmayı denedim. Zaten işten pek başımızı kaşıyacak vaktimiz kalmıyordu. Üç küsur yılda Anarhay düzlüklerini gide–gele aşındırdık, güzel yollar açtık, kuyular kazdık, malzeme istasyonları kurduk. Sözün kısası, birbirine benzeyen tepeler arasında insanın güpegündüz kaybolup aylarca yolunu bulamayacağı, pelin otu kaplı o Anarhay ovası baştan başa değişmişti. Rahat evleri, kültür merkezleriyle hayvan yetiştiricilerinin yurdu oluvermişti hemen. Ekin ekiliyor, yemlik ot yetiştiriliyordu... Fakat Anarhay bugün bile bitmez tükenmez iş kaynağıdır, hele biz şoförler için. Ben fazla kalmadım, o başka.

Bunun nedeni çalışma koşullarının ağırlığı filan değildi, gelip geçici zorluklardı bütün bunlar. Kaldı ki, Kadiça'yla ben işten yılan insanlar da değildik. Şunu da belirteyim, Kadiça'yla anlaşıyor, bir-birimizi sayıyorduk. Ama saymak başka şeydi, sevmek gene başka şey. Hele eşlerden biri sever, ötekinde böyle bir duygu olmazsa bence o yaşam yaşamaya değmez. Ya insanın yaratılışından bu, ya da ben, böyleyim; hep bir şeylerin eksikliğini duyuyordum. Ne çalışmayla, ne dostlukla, ne de seven bir kadının sıcak ilgisiyle gide-remiyordum bu eksikliği. Asel'i bulmak için ikinci bir girişime geçmeden apartopar ayrıldığım için pişmanlık duymaya başlamıştım. Anarhay'da geçirdiğim son bir buçuk yılda oğlumun ve karımın özlemine dayanamaz olmuştum. Geceleri gözüme uyku gir-miyordu. Samet'in gülümseyişi, tombul bacakları üstünde düşecekmiş gibi duruşu gitmiyordu gözlerimin önünden. Hele o körpe bebek kokusu sanki içime sinmişti. Sevgili Tiyen-Şan'ıma, mavi Isık-Göl'üme, biricik aşkıma tattığım dağlık yurduma dönmek istiyordum. Kadiça da farkındaydı bunun, fakat ağzını açıp tek söz söylemiyordu. Sonunda birlikte yaşayamayacağımızı iyice anladık.

O yıl bahar çok erken geldi. Karlar tepelerde çabucak eridi, yemyeşil oldu her yer. Bozkır birden canlanarak güneşin sicağıyla karın ıslaklığını emmeye başladı sanki. Geceleri duru gökyüzünde bütün yıldızlar bir bir gözüküyordu.

Sondaj kulesinin yakınındaki bir çadırda kalıyorduk. Uykusuz gecelerimden biriydi. Bozkırın o derin sessizliğinde birden kulaklarım bir tren düdüğü çalındı. Olacak şey değildi bu, çünkü tren yoluna arabayla ancak on iki saatte varılabilirdi. Bilmiyorum artık, belki ses değil de bir düştü benimkisi. Her ne olursa olsun, yüreğim hızla çarpmaya başladı: Yol görünmüştü bana.

- Ben gideceğim, Kadiça, dedim.

- Peki, İlyas. Ayrılalım, dedi o da.

Böylece ayrıldık. Kadiça Kuzey Kazakistan'ın ham topraklarına gitti.

Onun mutlu olmasını yürekten diliyorum. Günlerden bir gün, kendisi bile farkına varmadan, onu arayan bir erkekle karşılaşacağını sanırım. Birinci kocasıyla şansı iyi gitmemişti, istediği şeyi ona ben de verememiştim. Gerçek aşkın, sevmenin ve sevilmenin ne demek olduğunu bilmesem belki de onunla kalırdım. Bu sevgi konusu kolay anlaşılacak bir şey değildir.

Kadıca'yı istasyona dek götürüp terene bindirdim. Tren kalktıktan sonra vagonun yanında bir süre daha koşarak; «İyi yolculuklar, Kadıca! Hakkımda kötü düşünme!» dedim ayrılırken.

Turnalar Anarhay ovasının üstünden geçip kuzeye uçuyorlardı. Bense geriye, Tiyen-Şanlar'a yollandım gene...

Memleketime gelir gelmez ilk işim köyün yolunu tutmak oldu. Bindiğim kamyonun arkasında otururken aklımdaki bütün düşünceleri kovmaya çalışıyordum. Hem sevinçliydim, hem de bir korku vardı içimde. Dağların eteklerinden, Asel'le karşılaştığımız yoldan geçiyorduk. O köy yolunun yerinde beton, köprülerden aşan, kenarlarına trafik işaretleri konmuş, çakıl döşeli düz bir şose uzanıyordu. Eski toprak yolun yok oluşuna bayağı üzülüm. Ne bir zamanlar arabamın saplandığı su arkını bulabildim, ne de Asel'in üstüne oturup beni beklediği kayayı...

Köye yaklaşınca kamyonun damına vurdum.

- Ne var? diye sordu şoför başını pencereden çıkararak.

- Burada durur musun? İneceğim.

- Tarlanın ortasında mı? Köye geldik işte!..

- Sağolasın. Yürüyeceğim, diyerek para uzattım.

- Bırak canım. Kendi meslektaşlarımızdan da mı para alacağız?

- Dur bakalım, alınımda mı yazılı şoför olduğum?

- Adamı adım atışından tanırım ben.

- Öyle olsun. Hadi, iyi yolculuklar...

Kamyon gittikten sonra yolun ortasında şaşkın şaşkın bir süre dikildim. Yüreklenmek için sırtımı rüzgâra dönüp bir sigara yaktım. Sigarayı dudaklarıma götürürken parmaklarım titriyordu. Birkaç çekişten sonra izmariti ayaklarımın altında çiğneyerek yürüdüm. «Hadi, geldin bakalım!» diye mırıldandım kendi kendime. Yüreğimin atışlarından kulaklarım zonklamaya, başıma tokmakla vuruyorlarmış gibi enseköküm sıkışmaya başladı.

Köyde gözle görülür değişiklikler vardı. Köy büyümüş, kiremitli yeni evler yapılmıştı. Sokaklar boyunca elektrik telleri uzanıyordu. Kooperatif çiftliğinin yönetim binası önündeki direğe bir radyo hoparlörü çakılmıştı. Okula koşuşan çocuklarla doluydu sokaklar. Yaşça daha büyük olan bir küme öğrenci, genç öğretmenleriyle birlikte konuşa konuşa gidiyorlardı. Kimbilir, belki onların

arasında bana taşla, sopayla saldıran çocuklar da vardı. Zaman geçiyor, durmamacasına geçiyordu...

Adımlarımı sıklaştırdım. Az sonra kerpiç duvarlı, bahçesinde söğüt ağaçları yükselen küçük eve gelmiştim. Durup biraz soluklandım. Sonra korkudan elim ayağım kesilmiş bir durumda kapıya yöneldim. Tam kapıyı çalacakken koltuğunun altında çantasıyla bir kız çıktı içerden. Bana bir zamanlar dilini çıkararak ufacık bebe, okula gitmeye başlamıştı. Çocuk beni görünce şaşırıp, yüzüme anlamsız anlamsız baktı.

– Kimse yok evde, dedi bir an önce benden kurtulmak için.

– Hiç kimse yok mu?

– Yok ya. Annem orman köyüne gitti, babam da tarlada traktörlere su taşıyor.

Ağzımın kuruduğunu hissederek:

– Ya Asel? diye sordum.

Küçük kız şaşırmişti.

– Asel mi? Asel gideli çok oldu.

– Hiç gelmedi mi geriye?

– Her yıl eniştemle birlikte gelirler. Annem onun iyi bir insan olduğunu söylüyor.

Başka soracak bir şey kalmamıştı. Küçük kız okuluna doğru seğirtirken ben de geriye döndüm.

Haber öylesine sersemleticiydi ki; ne evlendiği adamın adını, ne de oturduğu yeri soramamıştım. Sonra, sorsam ne çıkardı? Asel'in başka birini bulup evlenebileceğini o zamana değin hiç düşünmemiştim. Oysa kolayca akla gelebilecek bir şeydi bu. Evde oturup yıllarca benim dönmemi bekleyecek değil di...

Bir araba filan çevirme gereği duymadan yürümeye başladım.

Yol gerçekten çok değişmişti. Üstü düzleştirilip sertleştirildikten başka bir de çakıl döşenmişti. Değişmeyen tek şey çevredeki kırlardı. Sürülmüş koyu tarlalar ile nadasa bırakılmış sarı saplı düzlükler dağların eteklerinden başlayıp Isık-Göl'e dek dalgalana dalgalana uzanıyordu. Eriyen karların altındaki toprak nemli ve çırılçıplaktı. Bahar ekimi için toprağı süren traktörlerin gürültüsü geliyordu uzaklardan.

İlçeye vardığımda vakit gece olmuştu. Ertesi sabah ulaştırma merkezine gidip iş istemeye karar verdim. Her şey bitmiş, en sonunda ben yenik düşmüştüm. Ama yaşamak için önce ekmek pa-

rası kazanmak gerekiyordu. Çalışmaya başladıktan sonra ilerisini düşünecektim...

Tiyen-Şan yollarında kamyonlar vızır vızır işliyordu. Ben bizim merkezin arabalarından birini beklediğim için ilk karşıma çıkana elimi kaldırdım.

Kamyon yanımdan hızla geçtikten sonra acı bir fren yaparak durdu. Bavulumu kaparak yürüdüm, o sırada şoför da aşağıya inmişti. Baktım, bizim köyden Ermek adında bir genç. Askerde şoför eğitimini yanımda yapmıştı. Fakat beni tanıyamadığı için, yüzünde bir gülümsemeyle bakıp duruyordu.

- Tanımadın mı beni? dedim.

- Sen... Sen... Çavuş İlyas'sın, İlyas Alıbayev!..

- Ta kendisi! dedim acı bir gülümsemeyle.

Beni bu denli zor tanıdığına göre çok değişmiş olmalıydım.

Arabasına bindikten sonra havadan sudan konuştuk, eski iş arkadaşlarımı sordum. O da benim neler yaptığımı sorarsa diye ödüm patılıyordu. Fakat, anlaşıldığına göre, Ermek'in hiçbir şeyden haberi yoktu. Bunun üzerine rahatladım biraz.

- Askerden ne zaman döndün? diye sordum.

- İki yıl oluyor geleli.

- Alibek Canturin nerelerde, biliyor musun?

- Onunla karşılaşmadım hiç. Yalnız Pamir'deki ulaştırma merkezlerinden birinde ustabaşı olduğunu söylüyorlar.

«Aferin, Alibek, aferin, dostum! Ne yaman bir babayiğit olduğunu gösterdin gene!» diyerek yürekten sevindim. Demek sonunda erişmişti amacına. Askerliğini yaptığı sırada dışarıdan sanat okulunu bitirmiş, teknik okulu bitirmeyi de kafasına koymuştu.

- Amanjolov hâlâ müdür mü?

- Hayır, yeni birisi geldi. Amanjolov yükselerek bakanlıkta bir yere atandı.

- Beni işe alırlar mı, ne dersin?

- Niçin almasınlar? Alırlar elbet. Birinci sınıf şoförsün sen. Orduda da çok tutulurdun.

- Eh, bir zamanlar öyleydik. Peki, Cantay diye birini tanıyor musun?

- Hayır, bizde böyle biri yok.

«Ulaştırma merkezinde çok değişiklik olmuş.» diye geçirdim içimden.

- Römork takıyor mısınız geçidi aşarken? diye sordum.

- Elbette. Yalnız, taşıdığımız yüke bağlı bu. Gerekliği anda arabanın arkasına birer tane takıp çıkıyoruz. Şimdi kamyonlar güçlü.

O römorkların başıma ne işler açtığını nereden bilecekti?..

Sözün kısası eski iş yerime döndüm böylece. Ermek beni e-vine çağırdı, ağırladı; karşılaşmamızın şerefine içki ikram etti ama içmedim. Çoktandır ağızıma içki koymuyordum.

Merkezdekiler de iyi karşıladılar beni. Taniyan arkadaşlar can sıkıcı sorularla başımı ağrıtmadıkları için minnettarım onlara. «Adamcağız sağda solda sürttükten sonra döndü geldi, şurada kimseye bir zararı dokunmadan çalışıyor. Ne diye eskiyi karıştıralım?» diye düşünüyor olmalıydılar. Aslında ben de olanları unutmaya çalışıyordum. Hatta bir zamanlar karımla, çocuğumla birlikte oturduğum ikmal merkezinin önünden sağıma soluma bakmadan geçiyor, benzini oradan almamak için büyük çaba gösteriyordum. Oysa ne yapsam boşunaydı, kendimi kandırmak elimde değildi.

Böylece aradan bir hayli zaman geçti; işime ve yerime iyice alışmışım. Artık altımdaki arabayı bütün incelikleriyle tanıyor, ne yapacağını biliyordum.

O gün de öyle, çevreyi seyrede seyrede giderken kafamda hiçbir düşünce yoktu. Baharın güzellikleri dört bir yanı sarmıştı. Sürülerini bahar yayımına çıkaran hayvan yetiştiricilerinin kurdukları çadırlar gözüküyordu uzaklarda. Çadırlardan boz dumanlar yükseliyordu. Yolun yakınlarında davarlar otluyor, rüzgârın estiği yönden at kişnemeleri duyuluyordu. Aklıma çocukluğum geldi, hüznlendim... Tam göle yaklaştığım sırada kuğuları görmeyeyim mi?

Bu benim Isık-Göl, Isık-Göl! Bitirilmemiş türküm benim!.. Aynı tepeciğin üstünde, Asel'le birlikte yolun kıyısında geçirdiğimiz o günü ne diye anımsamışım? Her şey tıpatıp aynıydı. El ele tutuşan mavi-beyaz dalgalar birbirini kovalayarak gene sarı kumlu kıyıları dövüyorlardı. Güneş dağların ardına aştığı için gölün uzak suları pembeleşmişti. Gölün güzelliğinden mest olan kuğular sevinç çılgınlıkları atıyorlar, birden havalanıp sonra kanatlarını gerek aşağıya süzülüyorlar, genişleyen köpüklü halkalar bırakarak sulara çarpıyorlardı. Her şey tıpkı o günkü gibiydi. Yalnız Asel

yoktu yanımda. Gözlerim al yazmalı, selvi boylumu arıyordu.

Gölün kıyısında uzun bir süre kaldıktan sonra merkeze döndüm. Döndüm ama bende de hayır kalmamıştı. Depreşen dertlerimi unutmak için meyhaneye gitmekten başka çare bulamıyordum... Oradan çıktığımda vakit bir hayli geçmişti. Gökyüzü bulutlardan ötürü kapkaraydı. Boğazdan esen fırtına borudan çıkar gibi boğuk boğuk uğulduyor, ağaçları tartaklıyor, elektrik tellerini inleterken insanın yüzüne şamar gibi iniyordu. Gölün azgın dalgaları kükreresine sesler çıkarmaya başlamıştı. Çatı yerime güçlükle varabildim ve varınca da soyunmadan devrildim yatağa.

Ertesi sabah hâlâ kendime gelememişim, başımı doğrultamıyordum yataktan. Pencereden baktım, karla karışık bir yağmur yağıyordu. Canım işe gitmek istemediği için üç saat daha kırıdamaksızın yattım. Çalışmaktan zevk almak! İlk kez başıma gelen bir şeydi bu. Fakat sonra utandığım için işe çıktım.

Araba ölgün ölgün gidiyordu, daha doğrusu ölgün olan bendim. Hava dersenez, berbat mı berbat! Karşılaştığım kamyonların üstünde kar vardı, demek geçide iyi kar yağmıştı. «Ne olursa olsun, isterse boraya-fırtınaya tutulayım, vız gelir bana! Zaten ölmüşüm!» diye düşündüm.

İğrenç bir durumdaydım. Bir ara dikiz aynasında kendimi görünce öğüresim geldi. Sakallarım çıkmış; sanki hastalıktan yeni kalkmış gibi, yüzüm buruşmuş, çökmüştü. Akşamdan beri ağzıma bir lokma yemek koymadığım için yolda durup bir şeyler yemem iyi olacaktı. Ama nerede? Canım içkiden başka bir şey istemiyordu ki. İnsan dizginleri gevşetmeyegörsün, ondan sonra toplayabilirsen topla. İlk kadehle biraz canlanıp kendime geldim. Makine de neşelenmişti sanki. Ardından başka bir yerde durup iki kadeh votka daha yuvarladım. Sonra bir daha... Yol gözlerimin önünde kaymaya, silecekler ileri geri oynamaya başladı. Öne iyice abanmıştım, yakmak için çıkardığım sigarayı dişlerimin arasında çiğniyordum. Karşidan hızla gelerek ön cama su sıçrattıktan sonra yanımdan «vız» diye geçen kamyonlardan başka gözüm bir şey görmüyordu. Vakit bir hayli ilerlediği için gaz pedalını dipledim. Zıندان gibi bir karanlık bastırıldığı zaman beni o amansız dağ yollarındaydım. İşte votka etkisini burada gösterdi. Birden elim ayağım kesildi, büyük bir yorgunluk duymaya başladım. Gözlerimin önünde kara benekler uçuşuyor, arabanın içerisi boğucu sıcak gel-

diği için midem bulanıyordu. Yüzümü ter basmıştı. O güne dek böyle sarhoş olduğumu hiç anımsamıyorum. Sanki kamyonun içinde değildim de makinenin önünde uzanan bir çift ışığa binmiştim. Bu ışıklar bir noktayı aydınlatarak yokuş aşağı dimdik inerken ben de iniyor; uzaklardaki kayalara titrek parıltılarıyla dokunup dokunup geçen iki ışık demetinin üstünde bayırları tırmanıyor, onlarla birlikte dönemeçleri kıvrılıyordum. Her geçen dakika gücümün azaldığının farkındaydım. Dinlenmek için biraz ara versem kendimi bir daha toparlayamayacağımı bildiğim için durmadan bastım gaza. Nerede bulunduğumu tam olarak kestirememle birlikte geçit üzerinde bir yerdeydim. Ah Dolon, Dolon! Tiyen-Şanların dev anası! gecenin karanlığında sarhoş şoförler için tam bir baş belasısn sen!

Kamyon dik bir yokuşu zorlukla tırmandıktan sonra bayır aşağı koyverdi kendini. Karanlık, gözlerimin önünde karmakarışık dönüyordu. Ellerim beni dinlememeye, kamyon gittikçe hızını artırarak başaşağı uçmaya başladı. İşte o anda boğuk bir gürültü duydum, ardından bir cayırtı koptu, farlar söndü, çepeçevre karanlık oldu. Sanki bilinç altımdan biri bana «Kaza geçirdin!» diyordu.

Orada ne kadar kaldığımı bilmiyorum. Yalnız, kulaklarım pamukla tıkanmış gibi, uzaklardan gelen birtakım seslerle uyandım. «Işığı tut bakayım!» dedi birisi. Başımı, omuzlarımı, göğsümü yokladıklarını hissettim. Aynı sesin; «Yaşıyor... Kafayı iyice çekmiş...» dediğini duydum. Başka bir ses, «Yolu açalım.» diye karşılık verdi ona.

Bir el hafifçe omzuma dokundu.

– Arkadaş, biraz kıpırdan bakalım! Arabanı şöyle yolun kıyısına alalım, dediler.

İnledim, başımı oynatarak dikleştirmem hiç de kolay olmadı. Alnımdan yüzüme ılık ılık bir şeylerin aktığını hissettim. Sanki birileri göğsüme bastırarak doğrulmamı engelliyordu. Biri kibrit çakarak yüzüme eğildi. Sonra gözlerine inanamamış gibi, bir kibrit çaktı, bir daha baktı yüzüme.

–Nasıl oldu, arkadaş? Neden yaptın bunu? dedi acımağlı bir sesle.

– Araba... Çok mu hasarlı? dedim kan tükürerek.

– Fazla bir şey yok... Yalnız, yolu kapatmışsın.

– Durun öyleyse, çekeyim arabayı, diyerek kontak anahtarını çevirmek istedim.

Nerde? Titreyen ellerime söz geçirmek kolay mı?

Adam beni sımsıkı kavradı.

– Dur bakalım, dostum? Gönül eğlendirdiğin yeter artık! Şimdi biraz aşağıya in de dinlen sen. Sonrasını yarın düşünürüz.

Böyle diyerek arabadan indirdiler beni.

– Kamyonu yolun kıyasına çek, Kemal! Gündüz gözüyle durumuna bakarız.

Bir kolumu omzunun üstünden aşırıldı, böylece aşağıya aldı beni. Sonra karanlıkta bir hayli yürüyerek bir eve vardık. Adam içeri girmem için gene yardım etti. Ön odada bir gaz lambası yanıyordu. Beni bir tabureye oturtan kurtarıcım üstümdeki gocuğu çıkarmaya koyuldu. Yüzüne dikkatlice bakınca tanıdım onu. Bir tarihte bozulan arabasını yedeğe alıp geçitten götürdüğüm yol ustası Baytemir'den başkası değildi bu. Düşüğüm durumdan utanmakla birlikte, böyle bir rastlantıya sevinmedim desem yalan söylemiş olurum. Tam adama teşekkür ederek özür dilemeye hazırlanıyordum ki, yere düşen bir kucak odunun gürültüsüyle geriye dönüp baktım. Ve bakmamla yerimden ağır ağır doğrulmam bir oldu. Başımdan aşağı kaynar sular döküldü sandım. Karşımda, yere saçılan odunların yanında Asel duruyordu. Sanki ayakta katılmış, bakışları yüzüme çakılıp kalmıştı.

– Ne oldu? dedi ölü bir sesle.

Az kalsın «Asel!» diye bağıracaktım. Fakat bakışlarında öyle yadsıyıcı, yasaklıyıcı bir anlam vardı ki, susmak zorunda kaldım. Büyük bir utançla başımı önüme eğdim. Üçümüz de korkunç bir sessizliğe gömüldük. Baytemir, sanki bir şey olmamış gibi, omzumdan tutup beni yerime oturtmasa, bu suskunluğun sonunun neye varacağını kestiremem.

– Bir şey yok, Asel, dedi Baytemir yavaşça. Şofördür kendisi, arabasını çarpmış. Dinlenirse bir şeyi kalmaz. Hadi sen bize biraz tentürdiyot getir.

Asel'in sesi canlandı.

– Tentürdiyot mu? Komşular almıştı... Şimdi gider getiririm.

Böyle diyerek toparlandı, hızlı adamlarla dışarı yürüdü.

Taburenin üstünde sessiz, kıpırtısız kalakaldım. Bir anda sarhoşluğum kaybolmuş, aklım başıma gelmişti. Şakaklarımın zonk-

ladığını duydum ilk olarak.

Baytemir alınımdaki yaraları gözden geçirdikten sonra:

– Önce yaran iyice temizlenmek ister, dedi; eline bir kova alarak dışarı çıktı.

O sırada beş yaşlarında bir oğlan çocuğunun, sırtında yalnız gömleğiyle, tıpış tıpış yürüyerek yandaki odadan çıktığını gördüm. Çocuk iri gözlerini bana dikerek bakmaya başladı. Nasıl oldu bilmem, ama onu görer görmez tanıdım, sanki içimden bir ses onun oğlum olduğunu söyledi.

Usulca:

– Samet! diyerek çocuğa doğru uzandım.

Tam o sırada Baytemir göründü kapıda, ben de korkuyla geriye çekildim. Baytemir çocuğun adını söylediğimi yüzde yüz duymuştu. Suç üstü yakalanmış bir hırsızın şaşkınlığı vardı üstümde. Duyduğum utancı yenebilmek için alınımdaki yarayı tutarak:

– Oğlunuz mu? diye sordum.

Böyle yersiz bir soru sorduğum için kendimi hiçbir zaman bağışlamayacağım.

Baytemir babacan bir tavırla:

– Evet, oğlum, dedi.

Kovayı yere bıraktı, çocuğu kollarının üstünde havaya kaldırdı.

– Tabii, oğlum. Bu, benim biricik oğlum, aslanım benim! Değil mi, Samet?

Böyle diyerek, bıyıklarından gıdıklanan çocuğu yanaklarından şapur şapur öpmeye başladı. Baytemir'in sesinde en ufak bir yapmacık yoktu.

– Ne diye uyumadın, yavrum? Ah, seni yumurcak! Olanı–biteni öğrenmeden duramazsın, değil mi? Hadi, git de yat bakalım!

– Annem nerede? diye sordu oğlancık.

– Şimdi gelir. İşte geliyor. Hadi, git yanına.

Asel koşarcasına girdi içeriye. Bizi kaygılı bakışlarla süzdükten sonra tentürdiyot şişesini Baytemir'e verdi, oğlanı alıp içeri götürdü.

Baytemir ıslak bir havluyla yüzümdeki kanları sildikten sonra tentürdiyot sürdü. Canım yanmıştı.

– Sık dişini, delikanlı! dedi. Aslında böyle bir şey yaptığın için canını iyice yakmak gerek ama şurada konuğumsun...

Sesinde şakacı bir sertlik vardı.

- Eh, oldu işte. Çok sürmez, kapanır yaraların. Asel, bize çay yapar mısın!

- Hemen şimdi!

Baytemir yerdeki kilimin üstüne pamuklu bir yorgan serdi, yastık koydu.

- Gel, şuraya otur da dinlen biraz, dedi bana.

- Sağol, istemem.

- Hadi, otur, otur! Sıkılma canım!

Düşteymiş gibi yapıyordum her şeyi. Görünmez bir el yüreğimi sıkıyordu sanki. Bu işin sonunun nereye varacağını bilmediğim için sinirlerim yay gibi gerilmişti. Dünyaya geldiğime bin kez pişmandım.

Asel bize bakmamaya çalışarak semaveri kaptı, avluya çıktı.

Baytemir:

- Dur, sana yardım edeyim, diyerek Asel'in arkasından yürümüşü ki, Samet girdi içeriye.

- Ne var, yavrum?

Oğlan yanına yaklaştı, yüzüme ciddi ciddi bakarak:

- Amca, sinemadan mı çıktın sen? diye sordu.

Durumu anlamıştım. Baytemir kahkahayı bastı. Kalkıp Samet' in yanına çömelerek:

- Ah, seni küçük budala! dedi. Gülmekten öldüreceksin beni...

Sonra bana döndü:

- Şu yakındaki maden ocaklarına sinemaya gideriz de onu söylüyor.

Oyuna ben de katıldım.

- Evet, sinemadan çıktım ya!

Çocuğun kaşları çatıldı hemen.

- Doğru söylemiyorsun?

- Neden doğru söylemiyormuşum?

- Hani, dövüştüğün kılıcın nerde?

- Eve bıraktım...

- Onu gösterir misin bana? Yarın gösterir misin?

- Gösteririm. Gel otur yanına. Adın ne senin, bakayım? Samet mi?

- Samet. Seninki ne, amca?

- Benimki mi?..

Bir an sustum. Sonra güçlkle tamamladım sözümü.

- Benimki de İlyas. İlyas amca...

Konuşmaya Baytemir karıştı:

- Hadi, Samet, git de yat. Geç oldu, yavrum.

- Baba, biraz daha kalayım mı? Hı?

- Peki, kal bakalım... Gideyim de çayları getireyim.

Samet iyice sokuldu yanıma. Ellerini okşadım. Bana öyle de benziyordu ki! Elleriyle, gülüşüyle tıpkısı tıpkısına kendimi buldum onda.

Oğlumla konuşmaya başlamak için konuyu ben açtım.

- Söyle bakalım, büyüünce ne olacaksın?

- Şoför olacağım.

- Arabaya binmeyi pek mi seviyorsun?

- Hem de ne kadar! Yolda beni alsınlar diye elimi kaldırıyorum ama kimse durmuyor.

- Seni yarın arabaya bindireyim mi? İster misin?

- İsterim, amca. Ben de sana aşık vereyim.

Böyle diyerek içeri koştu.

Alvuda semaverin borusundan alevler yükselirken Asel ile Baytemir'in konuştuklarını gördüm.

Samet yaban koyunu derisinden bir torbaya doldurduğu aşıklarını getirdi. Çeşitli renklere boyanmış, cicili bicili malını önüme saçarak:

- Seç seç al, amca dedi.

Anı olarak saklamak üzere bir tanesini almak istediysem de kıyamadım.

O sırada kapı açıldı, fokur fokur kaynayan semaveri iki eliyle tutarak Baytemir girdi içeriye. Ardından Asel görüldü. Asel çay demleme işiyle uğraşırken Baytemir yere kısa bacaklı, yuvarlak bir sofraya koydu; üstüne örtü serdi. Samet'le biz de aşıkları toplayarak torbasına koyduk.

- Malını herkese göstermese olmaz. Ah, seni, seni yumurcak!

Baytemir böyle diyerek küçük oğlanın ensesini okşadı.

Az sonra semaverin çevresine oturduk. Asel'le ben birbirimizi hiç tanıyamıyormuşuz gibi davranıyor; heyecanımızı belli etmemeye çalıştığımızdan, tek söz konuşmuyorduk. Baytemir'e iyice sokularak dizine kurulan Samet başını iki yana oynattı.

– Uf be, baba, senin de bıyıkların amma batıyor!

Sonra sızlanan sanki kendisi değilmiş gibi yanaklarını Baytemir'in bıyıklarına yaklaştırdı.

Orada otururken içim içime sığmıyordu. Kendi çocuğuma «Oğlum!» diyememek, onun bir yabancıya «Baba!» dediğini duymak kahrediyordu beni. Ya Asel'in, sevgili Asel'imın yanbaşımda otururken gözlerine bakmamaya çalışmak kolay mıydı? Nasıl gelmişti buralara? Severek mi evlenmişti bu adamla? Sanki yabancı birisiymişim gibi bana hiç tanıdıklık göstermediğine göre bunları nasıl sorar öğrenirdim? Yoksa benden bu derece soğumuş muydu? Ya Baytemir? hiçbir şeyin farkında değil miydi? Samet'le birbirimize ne kadar benzediğimizi görmemiş miydi? Sonra geçitte kamyonlarını çektiğimi neden hiç anımsamıyordu? Yoksa gerçekten unutmuş muydu?

Uykuya yattığımızda acılarım kat kat arttı. Çay içtiğimiz yerde bir yatak serivermişlerdi benim için. Yüzümü duvara dönmüş-tüm. Fitili kısılmış lamba aydınlatıyordu odayı. Asel kabı kacağı topluyordu.

Komşu odadan Baytemir'in yavaşça seslendiğini duydum:

– Asel!

Asel yapıya yaklaştı.

– Gömleğini yıkayıver, olur mu?

– Radyatörün suyunu boşalttınız mı? Ayazda donuverirse!..

Baytemir'de fısıldayarak yanıt verdi:

– Boşalttık, Kemal boşalttı. Arabaya hemen hemen bir şey olmamış... Sabahleyin bakarız çaresine.

Benim aklımdan çıkmış gitmişti. O anda radyatör, araba mı düşündüğüm vardı sanki?

Asel gömleğimi yıkadıktan sonra kuruması için sobanın üstüne astı, derinden bir ah çekerek lambayı söndürdü, çıktı...

Karanlıklara gömülmüştü ev. O anda hiçbirimizin uyumadığını biliyordum. Herkes kendi düşünceleriyle baş başaydı. Baytemir oğlanı koynuna almıştı; sevgi dolu bir sesle mırıldanıyor, Samet uykusunda tepindikçe üstünü örtüyordu. Asel'in arada bir iç çekişlerini işitiyordum. Fakat kimseye belli etmemeye çalışıyordu. Karanlıkta parlayan gözlerini görüyor gibiydim. Gözleri ıslak ıslak olmalıydı. Neler düşünüyordu acaba? Düşüncelerinde kim vardı? Öyle ya, üç kişi olmuştuk şimdi gönlünde yatan. Belki o da benim

gibi, bizi birbirimize bağlayan acı-tatlı olayları gözünün önünden geçiriyordu. Benim için erişilmez bir uzaklığa gitmişti Asel, düşünceleri de uzaklaşmıştı benden... Son yıllarda öyle değişmişti ki, bakışları bile başkalaşmıştı. Artık o gözler insana inanıveren, saf, temiz bir kızın gözleri değildi. Karşısındakine sert sert bakıyordu. Her şeye karşı al yazmalı, selvi boylu sevgilimdi o benim. Yüzünün bütün çizgilerinde, bütün tavır ve davranışlarında o pek tanıdığım sevgiliyi bulmuştum. İşte asıl beni kahreden, yıkan da buydu ya! Büyük bir pişmanlık içinde dişlerimi yastığın ucuna geçirdim, sabaha dek gözümü kırpmadım.

Ay gökte bulutların arasına dalıp dalıp çıkıyordu...

Sabah erkenden kalkan Asel'le Baytemir evin işleri için avluya çıktıklarında ben de kalktım. Gitmeliydim artık buradan. Usul usul yatağına yaklaşarak Samet'i öptüm çabucak çıktım odadan.

Asel avluda iki taşın üstüne otutulmuş bir kazanda su kaynatıyor, Baytemir odun kırıyordu. Baytemir'le birlikte arabanın kaldığı yere gittik. Yol boyunca sigaralarımızı tüttürmüş hiç konuşmamıştık.

Meğer akşamki kazada yolun kıyısındaki taşlardan ikisine çarparak beton temelleriyle birlikte devirmiştim. Kamyonun bir farı kırılmış, tamponuyla bir çamurluğu ezilmiş, tekeri bükülmüştü. Elimizdeki çekiçle, küsküyle bunları üstünkörü onardık. Ama ondan sonra anamızdan emdiğimiz süt burnumuzdan geldi. Motor donmuş, çalışmıyordu. Karteri ısıtmak için altında üstüğü yaktık, kol demirini iki kişi birden çevirmeye başladık. Baytemir'le omuzlarımız birbirine geliyor, ellerimiz aynı demirde ısınıyor, birbirimizin yüzüne soluk veriyor, aynı işi yapıyor, belki de aynı şeyleri düşünüyorduk.

Motor bana mısın demiyordu. İkimiz de soluk soluğa kalmıştık. Bu arada Asel iki kova su getirdi. Kovaları önüme koyduktan sonra yana çekildi. Sıcak suyu radyatöre boşalttıktan sonra kol demirini iki kişi bir daha, bir daha çevirdik. Motor çalışmaya başladı. Hemen direksiyona geçtim. Motor tekliyor, hızı azalıp çoğalıyordu. O sırada Samet, paltosunun önü açık, soluk soluğa yanımıza geldi. Çocukcağz arabaya binmek isteğiyle bir oraya, bir buraya koşuyordu. Fakat Asel yakaladı onu, elinden sımsıkı tutarak karşımda durdu. Bu sırada bana öyle acı, öyle sitem dolu bir bakışla baktı ki, kusurumu bağışlatmak, onları yeniden kazanmak

için o anda yapmayacağım şey yoktu.

– Ase! dedim arabanın açık kapısından eğilerek. Çocuğu al da atla içeri! Seni o zamanki gibi götürüyüm! Artık bir daha ayrıl-mayacağız! Hadi, bin yanıma!

Motorun gürültüsünden yalvarışlarımı Baytemir duymuyor-du.

Fakat Ase!den yanıt gelmedi. Gözleri dolduğu için yana dön-dü, başını «olmaz» dercesine salladı.

Samet durmadan annesinin elini çekiyordu.

– Gidelim, ane! Gel, arabaya binelim!

Ase! başı önünde, ağır ağır uzaklaşmaya başladı. Samet git-mek istemiyor, annesinin elinden kurtulmak için çırpınıyordu.

Baytemir arabanın kapağını kapatıp gereçleri bana uzatarak:

– Tamam! dedi.

Gaza basıp yürüdüm. Gene direksiyon başında; gene dağlar-la, yollarla baş başa... Araba üzerine düşen görevi yapıyor, beni alıp götürüyordu...

İşte Ase!le oğluma dağ geçidinde böyle rastladım, rastladığ-ım gibi de ayrıldım. Sınıra varıncaya dek hatta oradan döndükten sonra bile aklımda hep onlar vardı. Düşünüyor, düşünüyor, bir çözüm yolu bulamıyordum. Sonu gelmez düşünceler bitirmişti be-ni... En iyisi buralardan gitmeli, bir daha geriye dönmemeliydim.

Dönüşte kesin kararımı vermiştim. Yol bakım istasyonunun önünden geçerken, kendinden biraz büyük bir oğlan, bir de kız çocuğuyla birlikte oynayan Samet'i gördüm yolun kıyısında. Onla-rı taşları yan yana getirip oyuncak ağıl yaparken belki önceleri de görmüştüm. Demek oluyor ki, hemen hemen hergün yakınından geçtiğim oğlumun varlığından haberim bile olmamıştı. Durdur-dum kamyonu. Oğlum bir kere daha görmek isteğiyle:

– Samet! diye seslendim.

Çocuklar koşarak yanıma geldiler.

– Bizi gezdirmeye mi geldin, amca? diye sordu Samet.

– Olur, gelin sizi biraz gezdireyim...

Küçükler içeri doluştular. Samet arkadaşlarına övünmeye başladı hemen:

– Bu amca bizim tanıdığımız. Ya!..

Biraz ileriye götürdükten sonra indirdim çocukları. Bu sırada onlardan çok kendim sevinmiş, büyük bir mutluluk duymuştum.

- Hadi, koşun evinize! dedim ikisine, Samet'i alakoydum.
- Dur, Samet, sana söyleyeceklerim var! diyerek oğlumu havaya kaldırdım; yüzüne doya doya baktıktan sonra kucakladım, öptüm, sonra yere bıraktım.

- Kılıcın nerde, amca? Getirdin mi?

Vay kerata, konuşmamız aklından çıkmamıştı!..

- Ah, yavrum, unuttum, dedim. Yarın getiririm.

- Bir daha unutma, e mi amca? Biz gene orada oynarız.

- Peki. Hadi, sen de koş bakayım!

Ulaştırma merkezine marangoz işliğinde tahtadan üç kılıç rendeledim, arabaya koydum.

Beni gerçekten bekliyorlardı çocuklar. Onları gene arabaya bindirdim. Böylece oğlumla ve arkadaşlarıyla aramızda bir dostluk kuruldu. Bana kolayca ısınıvermişlerdi. Arabayı uzaktan görür görmez:

- Bizim kamyon geliyor! Bizim kamyon geliyor! diye bağırarak, yarışircasına koşmaya başlıyorlardı.

Yeniden canlanmış, taze bir ruh kazanmışım. Sefere çıkarırken kuş gibi uçuyorum, iyi duygularla dolup taşıyordum. Oğlumun beni beklediğini bilmek, iki dakikalığına da olsa onunla yan yana oturmak benim için büyük bir mutluluktur. Artık oğlumun bulunduğu yere zamanında yetişmekten başka düşüncem kalmamıştı. Geçitten geçiş zamanında yetişmekten başka düşünce kalmamıştı. Geçitten geçiş zamanını hep gündüze raslatıyordum. Havalarda ısınmaya başlamıştı artık; çocuklar oynamak için dışarı çıkıyorlar,, ben de onları orada buluyordum. Oğlumu görmek, onunla konuşmak yaşamın tek amacı, tek mutluluk kaynağı haline gelmişti. Yalnız bazen çocukları arabaya bindirdiğimi görürler de oğlunu dışarıya bırakmazlar, benimle karşılaşmasını önlerler diye korkudan ödem patlıyordu. Bunu yapmamaları, oğlumla kısa buluşmalarımı bana çok görmemeleri için Asel'le Baytemir'e içimden yalvarıyordum. En sonunda korktuğuma uğradım.

1 Mayıs bayramı yaklaşıyordu. Oğluma bir armağan alacaktım. Bu karar üzerine kurgulu bir kamyon satın aldım. O gün merkezde fazlaca oyalanmışım; onun için biraz geç çıktım. Geç kaldığım süreyi kapatayım diye deli gibi koşurdum yollarda. O günkü tedirginliğimi, heyecanımı, aklıma kötü kötü şeyler gelmesini bu telaşıma yoruyorum. Yol bakım istasyonuna yaklaşırken, ceketi çıkarıp yanıma koydum. «Samet, kimbilir, ne kadar sevine-

cek?» diye düşünüyordum. Belki onun daha güzel oyuncakları vardı ama şoför olmayı düşünen bir çocuk için bir şoför amcanın armağanından daha değerli ne olabilirdi? Fakat Samet yoktu çocukların arasında. Öteki iki çocuk yanıma gelince:

– Samet nerde? diye sordum.

Oğlan:

– Evte hasta yatıyor, dedi.

– Hasta mı?

Kız çocuğu bilgiç bir tavırla:

– Hayır, amca hasta değil. Annesi bırakmıyor, diye düzeltti kardeşini.

– Niye bırakmıyormuş?

– Bilmem, dışarı çıkmasın, diye.

Her şeyin bittiğini düşünerek büyük bir üzüntüye kapıldım.

– Al, bunu Samet’e ver! diye paketi kıza uzattıysam da sonra geriye çektim.

– Neyse, dursun şimdilik.

Arabaya doğru üzgün üzgün yürürken çocuklar aralarında konuşuyorlardı:

– Amca bizi niye bindirmedi arabasına?

– Hasta da ondan...

Küçük kız iyi tahmin etmişti. Hem de hastalıktan daha berbat bir durumdaydım. Asel’in bana karşı bu derece katı yürekli davranabileceğini aklım almıyordu. Ben ne denli kötü bir kişi olsam olayım ufacık bir acıma duygusu da mı kalmamıştı yüreğinde? Doğrusu, inanamıyordum buna. Asel yapmazdı böyle bir şeyi. İşin içinde başka bir neden arıyordum. Ama nasıl bir neden? Akıl alacak gibi değildi. Düşündükçe kendimi oğlumun gerçekten hastalandığına inandırmaya başladım. Belki de doğrusunu söylemişti çocuk. Sonunda bu düşünceye kendimi öylesine alıştırdım ki, oğlum hasta haliyle gözlerimin önünden gitmez oldu. Yavrucağ ateşler içinde kıvrıyor, durmadan sayıklıyordu. Kendisine bir yardımım dokunamaz mıydı? Belki ilaç alınacak, belki de hastaneye filan götürülecekti. Kentin göbeğinde otursalar neyse, dağ başında yaşayan insanların ellerinden ne gelirdi? Üzüntüden kendimi yiyip bitiriyordum. Sonunda dayanamadım; ne yapacağımı, nasıl karşılanacağını düşünmeden hızla geriye döndüm. O anda aklımda tek düşünce vardı: Bir an önce oğlumü görmek. İçimde bir duygu onu göreceğimi söylüyordu bana. Terslik bu ya, tam bu

sırada benzinim bitti ve ben de ikmal merkezindeki benzin istasyonuna saptım.

Yol arkadaşım bunları söyledikten sonra sustu. Heyecandan kızaran yüzünü eliyle sıvazlayarak derin derin iç çekti, pencereyi sonuna dek açtı ve üst üste içtiği sigaralardan birini daha yaktı.

Vakit gece yarısını çoktan geçmişti. Trende ikimizden başka herkes uyumuştur herhalde. Tekerlekler rayların üstünde bitmeyen türkülerini söylüyorlardı. Kısılan gecelerin sabah aydınlığı vurmuştu pencerelere. Dışarda gelip geçtiğimiz istasyonların ışıkları parlıyor, lokomotif durmadan homurdanıyordu.

– İşte sizinle burada karşılaştığım ve arabama almadım sizi. Şimdi neden böyle yaptığımı anladınız mı? (Komşum böyle diyerek dalgın dalgın gülümsedi.) Sonra arkamdan bir «Pobeda» ile yetişerek beni geçtiniz. Ne denli heyecanlı da olsam farkettilim bunu. Neyse... Sezгимde yanılmamıştım. Samet beni bekliyordu. Arabayı görür görmez:

Şoför amca! Şoför amca! diyerek ileri atıldı.

Benim aslam oğlum! Öyle sevindim ki, az kalsın kanatlanıp uçacaktım!

Kamyonu durdurduğum gibi yere atladım, oğluma koşarken:

– Hasta mıydın, yavrum? dedim.

– Hayır, amca, annem bırakmadı beni. Arabana bir daha binmeyecekmişim. Ağladım ben de...

– Peki, şimdi nasıl geldin?

– Babam, «adamın canı gezdirmek istiyormuş, bırak gezdirsin» dedi.

– Ya? demek öyle!

– Şoför olacağım dedim ben de...

– Hem de öyle iyi bir şoför olacaksın ki! Bak sana ne getirdim!

Oyuncağı verdim.

– Al, sana kurgulu bir kamyon! Tam senin gibi küçük şoförler için.

Çocuğun yüzü güldü. İstikle baktı gözlerime.

– Beni her zaman arabana bindireceksin, değil mi, amca?

– Tabii, istediğin zaman! Hatta şimdi 1 Mayıs bayramına götürüyüm seni. Arabayı bayraklarla süsleriz. Kentte bayram seyrettikten sonra gene geriye bırakırım.

Şu anda nasıl olup da o sözleri söyleyebildiğime şaşıyorum. Böyle bir hakkım olmadığı halde kendim de inanmıştım buna. Hatta daha da ileri gittim.

– İstersen her zaman benimle kalırsın, dedim ciddi ciddi. İki-miz arabada yatar kalkarız, seni her yere yanımda götürürüm, hiç-bir zaman ayrılmayız birbirimizden. Ha, gelir misin?

– Olur, gelirim! Arabada yatarız, amca! Hadi, hemen gide-lim!

Büyüklerin de çocuklaştıkları zamanlar çoktur. Böylece bin-dik arabaya. İçimde bir kuşkuyla kontağı açtım, arabayı çalıştır-dım. Samet deliye dönmüştü sevinçten. Beni oksuyor, koltuğun üstünde zıp zıp zıplıyordu. Araba yürüyünce çocuğun sevinci bir kat arttı. Bıcır bıcır konuşarak direksiyonu, önümdeki aletleri gösteriyordu bana. Onun neşesi bana da geçmişti. Fakat biraz sonra aklımı başıma topladım. Ne yapıyordum ben? Çocukluğun sırası mıydı şimdi? Hemen frene bastım ama Samet engel oldu.

– Daha hızlı amca, daha hızlı gidelim!

O saf, çocuksu bakışlarına nasıl karşı koyabilirdim? Arabayı iyice hızlandırmıştım ki, karşımıza, yolu düzelden bir silindir çıktı. Silindir bize doğru yürümeye başlayınca arkasından Baytemir gö-rünmesin mi? Ne yapacağımı şaşırdım. Baytemir önündeki zift yı-ğınını sağa-sola yaymaya çalışıyordu. Onu görür görmez arabayı durdurmak istediysem de iş işten geçmişti artık, çünkü çocuğu çok ileri götürmüştüm. Öne doğru eğilerek bütün gücümle bastım ga-za. Baytemir başı önünde çalıştığı için bizim farkımıza bile varma-dı. Öyle ya, günde gelip geçen arabaların hangi birine dikkat ede-cekti? Ama Samet görmüştü onu.

– A, babam! Amca, hadi onu da alalım! Dur, çağırayım baba-mı! demesin mi?

Hiç sesimi çıkarmadım. Durulacak zaman mıydı şimdi? Son-ra nasıl hesap verirdim? Samet geriye döndü, babasını geride kal-mış görünce korkuyla ağlamaya başladı.

– Babamı isterim! Durdur arabayı, babama gideceğim ben! Anneee!

Dönemeçte bir kayanın arkasında durdurdum arabayı, oğlu-mu yatıştırmaya koyuldum:

– Ağlama, Samet; ağlama yavrum! Geriye götüreceğim seni.

Çocukcağız iyice korkmuştu, gözü bir şey görmek istemiyor-du.

– İstemeem! Babama gideceğim ben! Aç kapıyı! Babama gideceğim! Aç! diye kapıyı yumruklamaya başladı.

Gördünüz mü başıma gelenleri!

– Ne olur, ağlama! diye yalvarmaya başladım. Al işte işte açıyorum kapıyı, sus gayri! Babana ben götüreceğim seni. Çık, hadi, gidelim!

Çocuk yere atladı, ağlaya ağlaya koşmaya başladı. Hemen yetişip tuttum.

– Dur, bakalım; önce sil şu gözlerini! Ağlayacak ne var, oğlum! Hadi, ağlama da sil gözlerini! Hani kamyonunu ne yaptın? Ha, bak!

Böyle diyerek oyuncak kamyonu titreyen ellerimle kurdum.

– Bak, sana doğru koşuyor! Hadi, yakala!

Kamyoncuk yolda bir süre gittikten sonra bir kayaya çarparak kıyıda ki çukura devrildi.

– İstemem! İstemem!

Çocuk ağlamasını iyice çoğalttı, arabasına dönüp bakmadan kaçmaya başladı.

Sıcacık bir topak düğümlemişti boğazıma. Arkasından yetişmek için koştum.

– Dur! Ağlama, Samet! Dur! Ben senin... Ben senin... Biliyor musun, ben senin...

Bir türlü getiremedim arkasını.

Sevgili oğlum böylece koşu koşu dönemecin arkasında koybuldu. Ben kayaya kadar koşuktan sonra durdum, arkasından baktım.

Çocukcağz koştu koştu, yolda çalışan Baytemir'in yanına varınca boynuna atladı. Bu sırada Baytemir de yere oturmuş, ona kucağını açmıştı. Samet kollarını adamın boynuna doladıktan sonra korkuyla benden yana baktı.

Baytemir tırmığı omzuna atarak oğlanın elinden tuttu, böylece yan yana yürüdüler gittiler.

Kayaya yaslanmış bir durumda uzun süre baktım arkalarından, sonra geriye döndüm. Oyuncağın yanına gelince durdum. Kamyoncuk çukurda tekerleri havada yatıyordu. Gözlerimden sıcak yaşlar süzüldü. Kendi kamyonumun burnuna elimi koyarak; «İşte, bu da böyle bitti!» dedim. Motorun sıcaklığı yüzüme vurunca arabama karşı bir sevgi kaynadı içimde. Oğlumla son karşılaş-

mamızın tanığı olmuştı çünkü.

İlyas yerinden doğrudu, dışarı yürüdü.

– Ben içerde kaldım. Söken şafağın ilk aydınlığı pencerelere vurmuştu. Telgraf direkleri seçilebiliyordu artık. Kompartımanın ışıkları söndürülse de olurdu.

Ranzada uzanmış yatarken İlyas'a bildiklerimi anlatayım mı, anlatmayayım mı diye düşündüm durdum. Ama onun dönmesi uzun sürdüğü için bütün bildiklerim bana kaldı.

Yol bakım ustası Baytemir'le tanışmamız, İlyas'ın, karısıyla oğlunun dağ geçidinde kaldıklarını öğrendiği zamana raslar.

Kırgız yol işçilerinden bir grubun Pamirler'e gideceği haberi üzerine Tacikistan'ın merkez gazetesi yol işçileriyle röportaj yapmamı istedi benden.

O zaman Dolan geçidinde Baytemir'le tanıştım.

Onunla karşılaşmamız hiç beklemediğim bir zamanda, bir şans eseri oldu doğrusu. Geçide girdiğimiz bir sırada elinde kırmızı flamayla bir işçi durdurdu bizim otobüsü. Meğer az önce bir toprak kayması olmuş, yol bakım işçileri toprağı temizlemeye başlamışlar. Otobüsten inerek kaymanın olduğu yere yürüdüm. Kayan toprağın önüne ağaç destekler konulmuştu. Bir buldozer yığılan toprağı alıp alıp yolun altına döküyordu. Buldozerin dönemediği yerlerde ise ellerinde kürekle, tokmaklarla işçiler çalışıyorlardı. Sirtunda muşambası, ayaklarında keten çizmeleriyle bir adam buldozerin yanında yürürken sürücüsüne emirler veriyordu:

– Sola, biraz daha sola! Şimdi geriye al! Direklere doğru gel! Hop! Dön şimdi!..

Yolun temizlenmesi, geçidin açılması 'bitmek üzereydi ama şoförlerin sabrı da taşmıştı. Her iki yönden gelen kamyonlardan başlarını uzatıp bağıyorlar, küfrediyorlar, korna çalıyorlardı. Muşambalı adamın bunların hiçbirine aldırdığı yoktu, işini yürütüyordu o. Buldozeri birkaç kez daha ileri-geri yürüterek yolun tabanını iyie temizletti. «İşinin ustası Baytemir olmalı.» diye düşündüm. Yanılmamıştım, Baytemir Kulov'du bu işini iyi bilen adam.

Yol açılıp arabalar boşalınca yol ustası bana döndü:

– Ne yapıyorsunuz burada? Otobüsü kaçırdınız.

– Ben sizi görmek için indim.

Fazla bir şaşkınlık göstermedi. Değerini bilen bir adamın sadeliğiyle elimi sıkıttı.

– Hoş geldiniz öyleyse.

Ustaya küçüklük adıyla hitap etmekte bir sakınca görmedim.

– Sizinle bir işi görüşeceğim, Bake. Bizim yol işçilerinin Tacikistan’a gideceklerini biliyorsunuz, sanırım.

– Evet, öyle bir şey işittim.

– İşte ben de yola çıkmadan önce sizinle bir görüşeyim dedim.

Ben onu görmeye geliş nedenimi açıkladıkça adamın kaşları çatılıyor; kahverengi, sert bıyıklarını dalgın dalgın sıvazlıyordu.

– Geldiğinize iyi etmişsiniz, ama ben Pamir’e gitmeyeceğim için benimle görüşmenize gerek de kalmıyor.

– Neden gitmiyorsunuz? Buna işiniz mi engel, yoksa ailenizle ilgili bir durum mu var?

– Bizim işimiz, gördüğünüz gibi, hep yollarda. Evin durumuna gelince...

Böyle diyerek sustu, bir sigara yaktı.

– Evin dertleri biter mi ki! Herkesin başında aynı şey... Pamirler’e gidemeyeceğim bir gerçek...

İşçi grubunun başında onun gibi bir ustanın bulunmasının önemini belirterek Baytemir’e geziye katılması için kandırmaya çalıştıysam da çabam boşa gitti. Beni kibarca dinledi, o kadar.

Bu işi kıvıramadığım için hayli canım sıkıldı. Meslek sezgiminde yanılmış, bu adama yaklaşma yollarını bulamamıştım. Gazetenin bana verdiği görevi yerine getiremeden dönecektim demek ki...

– Eh, ne yapalım; Bake! dedim. Çok üzüldüm ama dönmekten başka çare yok. Şurada bir araba bulurum.

Baytemir zeki bakışlarını yüzüme çevirdi, gülümsedi.

– Bizim kentli Kırgızlar geleneklerimizi unutmuşa benzerler. Konuğumuza açacak bir evimiz, karnını doyuracak soframız, gece altına serecek döşeciğimiz bulunur. Madem çıkmış gelmişsiniz, yoldan dönmek olur mu hiç? Hadi, gidelim eve, karımla oğlumu tanırsınız. Kusura bakmazsınız, ortalık kararmadan benim yolları bir kez daha gözden geçirmek gerekiyor. Hemen dönerim. Bu arada işi de unutmamak gerekir...

- Bir dakika, Bake, dedim. Ben de sizinle geleyim.
- Baytemir üstümdeki kentli giysisine şöyle bir göz gezdirdi.
- Benimle dolaşmanın kolay olacağını sanmayın. Yürüyeceğiniz yol hem uzun, hem de inişli çıkışlıdır.
- Boş verin! dedim.

Böylece çıktık yola. Her köprünün, dönemecin, dik yamacın, sarkan kayanın yanında durup inceliyorduk. Bu arada konuşmaya da dalmıştık. Konuyu hangi sözün açtığını; onun sevgisini, güvenini nasıl kazandığımı bilmiyorum. Yalnız Baytemir yaşamının, ailesinin öyküsünü baştan anlattı bana.

YOL BAKIM USTASININ ÖYKÜSÜ

Pamirler'e niçin gitmediğimi sordunuz, değil mi? Benim Ti-yen-Şanlar'da bulunduğuma bakmayın, ben doğma-büyüme Pamirli bir Kırgız'ım. Parti gençlik kolunun bir çağrısı üzerine ufacak bir çocukken Pamir karayolunun yapılmasında çalıştım. Biz gençlerin işe nasıl dört elle sarıldıklarını görmeliydiniz. Dile kolay, o aşılmaz Pamirler'de yol açıyorduk. Yol işçileri arasında beğenilen, sık sık ödül alan bir emek kahramanıydım ben. Övünmek için değil, yeri geldi de söylüyorum bunları.

İşte Pamirler'de çalıştığım bir sırada karşıma genç bir kız çıktı. Deli gibi sevdim onu, güzel olduğu kadar akıllıydı da. Köyden kalkıp yol yapımına gelmişti. O zamanki Kırgız gelenekleri düşünülürse az bir şey değildi bu. Değil o zaman, şimdilerde bile öyle ya... Neyse, aradan altı ay geçmiş, yol yapımının sonuna gelmiştik. Bunun işletilmesi için de insan gerekiyordu. Bir iş topluca bitirilir, ama bakımı için uzman eller ister. Hüseyinov adında genç bir mühendisimiz vardı; hâlâ yol işlerinde çalışır, ama çok yükseldi şimdi. Aramızda sıkı bir dostluk kurulmuştu onunla. Bana kurslara gitme düşüncesini o verdi. Gülbara'nın beni beklemeyeceğini, köyüne döneceğini sandıysam da bekledi beni. Evlendik, yol bakım istasyonuna yerleştik. Eh, gül gibi geçinip gidiyorduk. Şurasını belirteyim ki, dağ başlarında, geçitlerde ailesi en büyük destek oluyor insana. Zamanla anladım bunu. Eğer ben yol bakım işini yaşam boyu sevdiysem bunda karımın çok büyük payı vardır. Bir kızımız oldu önce, arkasından ikincisi. Derken savaş patladı.

O Pamir yollarını görmeliydiniz! Askere giden insanlar akın akın yollara dökülmüştü.

Birgün bana da sıra geldi. Sabahleyin koyulduk yola. Küçük kızımı kucağıma almıştım, büyük ise yanımda yürüyordu. Gülbara! Ah, güzel Gülbara'm benim! Sırt çantamı taşırken dişlerini sıkıyor, sakın görünmeye çalışıyordu, ama iki ufacak çocukla dağ başında yapayalnız kalmanın ne demek olduğunu anlıyordum ben. Onu köye, akrabalarının yanına göndermek için ne denli uğraştıysam da razı edemedim. «Güçlüklere sensiz de göğüs germeye çalışırız. Üstelik yollar bakacak birini ister» dedi. Son kez şosenin

kıyısında durduk; karıma, çocuklarıma son kez orada-veda ettim. Yaşamın baharında, gencecik iki insandık o zaman...

İstihkam taburuna verdiler beni. Yaptığımız yolların, geçitlerin, köprülerin sayısını ben bile unuttum. Don'dan, Visla'dan, Tuna'dan köprüler, kurup geçtik. Buz gibi sulara mı dalmadık; köprüler uçurulurken, çevremizde mermiler patlayıp insanlar sapır sapır dökülürken ateş-duman içinde mi kalmadık... Mecalsiz düşünüp ölümü kurtarıcı gibi beklediğim zamanlar, aklıma birden dağ başında bekleyenlerim gelir ve yeniden güç kazanırdım. Oraya ta Pamirler'den köprü altında ölmeye gelmediğimi düşünerek kopan telleri dişlerimle tutup bükerdim. Böyle böyle, ölmeden ta Berlin'e yaklaştığımız.

Bereket versin, posta Pamir yolundan geçtiği için karımdan sık sık mektup alıyordum. Uzun mektuplar yazardı bana, yoldan haber verirdi. Benim yerime onu usta yapmışlardı. Başka bir yolda çalışsa neyse, Pamirler'de çektiği sıkıntıyı anlıyordum.

1945 yılının baharında mektuplar birden kesildi. Cephede insanın başına her türlü gelir diye kendimi avutmaya çalışıyordum ki, birgün alay komutanı çağırdı beni. «Başçavuşum,» dedi, «savaşın, çok işler başardın. Teşekkür ederim, şunlar da madalyaların! Artık evine dön, orada başka işler seni bekliyor!» Çok sevindim, hatta eve telgraf çektim. Sevincimden beni erken bırakmalarının nedenini bile sormamıştım. Memlekete gelince askerlik şubesine filan uğramadan doğruca evin yolunu tuttum. «Kaçan yok ya!» diyordum. Bir buçuk tonluk bir kamyon çıkmıştı önüme. Onunla Pamirler'e tırmandık.

Cephede bizim askeri araçların hızına alıştığımızdan arkadan şoföre bağirmaya başladım:

– Sür, kardeş, sür! Acıma şu külüstüre, evime gidiyorum!

İyice yaklaştığımız, bir dönemeç daha kıvrıldık mıydı bakım istasyonuna geliyorduk. Ben fazla dayanamadım, kamyondan atladığım gibi koşmaya başladım. Sırtımda çantam, koştum, koştum... Dönemecin sonunda bir de baktım; bizim ev yok ortalarda. Oysa aynı dağlar, aynı yol!.. Evin yerinde bir taş yığını duruyordu, bir tek insan çarpmadı gözüme. Bizim ev bir dağın eteğinde, dik bir yamaçın ucundaydı. Orada her yer sarptır böyle. Dağın tepesine bir de baktım ki, ne göreyim! Dik yamaçtan aşağı bir çığ yuvarlanmamış mı? Geçtiği yerleri sanki dev tırnaklarıyla oyarak, önünde

ne varsa silmiş süpürmüş; yamaçlardan başlayıp vadiye kadar koca bir yar açmıştı. Karım son mektubunda çok kar yağdığını, arkasından yağmurların başladığını yazıyordu. Kar yığınlarını zamanında dağıtmak gerekirdi. Ama bir kadının yapacağı iş değildi bu...

Kahpe felek! «Gör bakalım, ailenle nasıl karşılaşmışsın!» der gibiydi. Ölümle bin kez yüz yüze gelmiş, cehennemden dönmüştüm, ama en yakınlarımı kurban vermişim... İnme inmiş gibi duruyordum orada. Bağırarak, dağları inim inim inletmek istediğim halde tek haykırış çıkmadı boğazımdan. Taşlaşmış, cansız bir beden olmuşum sanki. Yalnız, omzumdaki sırt çantamın kayıp yere düştüğünü farkedebildim. Karıma, kızlarıma aldığım armağanlar; hatta eski öteberimle değiştirdiğim akide şekerleri vardı içinde. Orada, ayakta dikilirken bir mucizenin olmasını bekliyor gibiydim. Sonra dönüp yürümeye başladım. Bir ara durdum, geriye baktım. Sanki dağlar ileri-geri sallanıyorlar, üstüme üstüme geliyorlardı. İşte orada haykırarak koşmaya başladım. Bu uğursuz yerden bir an önce kurtulmalıyım. Kaçarken hüngür hüngür ağladığımı anımsıyorum.

Tam üç gün sağda-solda dolaşmış, sonunda bir tren istasyonunda bulmuştum kendimi. Kalabalığın arasında ne yaptığımı bilmeden yürüyordum. Bir ara adımın çağrıldığını duydum. Bir de geriye döndüm ki, Hüseyinov değil mi? Subay üniforması içinde, savaştan yeni dönüyordu. Başımın üzerinden geçeni anlattım ona.

- Peki, şimdi nereye? diye sordu.

- Kendim de bilmiyorum nereye gittiğimi.

- Yok öyle şey! dedi. Katlanacaksın bu acıya! Böyle başı boş dolaşmanı istemiyorum senin. Hadi, Tiye-Şanlar'a, yol yapımına gidiyoruz şimdi. Sonra bir çaresini düşünürüz.

Böylece geldik buralara. İlk yıllar yolun geçeceği köprülerin yapımında çalıştım. Zaman ilerliyor, bir yerde yerleşip kalmak istiyordum. Hüseyinov bakanlığa geçmişti o sırada. Sık sık bana uğrar, kendime bir yol bakım bölgesi seçerek eski işimi yürütmemi söylerdi. Ama ben bir türlü karar veremiyordum. Yol yapımında insanların arasında canım sıkılmıyordu, ama yalnız başıma kalınca karamsarlıktan kurtulamayacaktım. Geçmiş bir türlü silinmiyordu belleğimden, aklımı başıma toplayamıyordum. Yaşam bir yerde kopmuştu benim için, ondan ötesinin bir değeri yoktu. Hele bir daha evlenmek aklımın köşesinden geçmiyordu. Gülbara'mı, ço-

cuklarımı hâlâ çok seviyordum çünkü. Ve hiç kimsenin onların yerini tutacağını sanmıyordum. Bir kadınla bir arada oturmak için evlenmeye değmezdi. Böyle biriyle evlenmektense yalnız yaşadım daha iyi.

«Bir de bakım istasyonunu deneyeyim. «Baktım olmadı, başka bir işe geçerim» diye düşündüm. Tam dağ geçidinin ortasındaki bu bölgeyi verdiler bana. İşime yavaş yavaş ısındım, alıştım. Belki de geçit yolunun belalı bir yer olması sarmıştı beni. Böylesi daha iyiydi. Zamanla acılarım dindi, körlendi. Yalnız, arada bir evimizin bulunduğu yerin önünde taş kesilip dikildiğimi, sırt çantamın omzumdan sıyrıldığını görüyordum düşlerimde. Böyle gecelerin sabahlarında erkenden yol bakımına çıkıyor, geç vakitlere dek dönmüyordum. Artık yalnız yaşayan bir adam olmuşum. Ne yalan söyleyeyim, içimde arada bir; «Belki birgün gene mutlu olurum.» diye hüzünlü bir düşünce kıpırdandı.

Ve bu zor, azap verici mutluluk hiç beklemediğim bir zamanda çıkageldi.

Dört yıl kadar oluyor. Komşumun annesi hastalanmıştı. İşlerinin çokluğu, çoluk çocuğu yüzünden adamcağız evden ayrılacak durumda değildi. Annesi ise günden güne kötüye gidiyordu. Bunun üzerine onu doktora götürme işini üstüme aldım. İyi bir rastlantı sonucu, bölgeye bir şeyler getiren bir kamyon gelmişti o sırada. Yaşlı kadını bu arabaya bindirip kente götürdüm. Doktorlar onu hastaneye yatırmak istedilerse de kadın «Yatmam!» diye tutturdu. Ölürsen evde ölsünmüş! Geriye getirmezsem bana lanet okuyacağını da ekleyince ister istemez evin yolunu tuttuk. Geç vakit tam ikmal merkezini geçiyorduk ki, şoför kamyonu durdurdu.

– Nereye gidiyorsunuz? diye sordu birine.

Bir kadının konuşmasını, arkasından ayak seslerini duydum.

– Hadi, binin! dedi şoför, kamyonu biraz daha yanaştırdı.

Kollarında bir çocuk ve ufak bir çıkınla gencecik bir kadın yaklaştı kamyonun yanına. Arkaya binmesi için ona yardım ettikten sonra şoför mahallinin sırtına düşen yeri bıraktım. Kendim de bir köşeye çekildim. Şiddetli rüzgârdan korunabilirdi böylece.

Kamyon yürüdü. Korkunç bir soğuk vardı, rüzgâr iliklerine işliyordu insanın. Tam o sırada çocuk ağlamaya başlamaz mı? Annesi ne kadar salladı, yatıştırmaya çalıştıysa da bir yararı dokunmadı. Hiç de iç açıcı olmayan bir durum. Onları kamyonun önüne

bindireceğim, orada can çekişen bir kadın var. Ne yapayım, kadının omzuna dokundum.

– Verin çocuğu bana, dedim. Siz de iyice aşağı eğilin. Rüzgâr daha az değer.

Küçüğü gocuğumun altına soktum, göğsüme bastırdım. Hemen sustu yavrucak, mışıl mışıl uyumaya başladı. On aylık kadar, şipşirin bir bebektir. Onu sol göğsüme bastırmıştım. Birden yüreğim oynadı, vurulmuş bir kuş gibi çırpınmaya başladı. Kederle karışık bir sevinç dalgası kapladı içimi. «Yoksa bir daha baba olmayacak mıyım?» diye düşündüm. Ufaklığın bu düşüncelerden haberi yok, iyice sokulmuştu bana.

– Oğlan mı? diye sordum.

Genç kadın başını salladı. Mantosu ipincecik bir şey olduğu için çok üşüdüğü belliydi. Kışın gocuğumun üstüne bir de yağmurluk giyerim, bizim işte onsuz hiç çalışılmaz. Bir kolumla çocuğu tutarken ötekini kadına uzattım.

– Yağmurluğu çıkarın sırtımdan. Soğuk alacaksınız, dedim.

– Hayır, hiç rahatsız olmayın.

– Hadi, çekin! Rüzgârdan korur sizi.

Yağmurluğa iyice sarındı, eteklerini ayaklarının altına soktum.

– Isındınız mı biraz?

– Eh, ısındım.

– Niye böyle geç çıktınız yola?

– Durum öyle gerektirdi.

Boğaza girmiştik o sırada. Burada bir madenci köyü vardı. Bütün pencereler karanlıktı, herkes uyuyordu. Köyden köpekler havlayarak kamyonun peşinden koştular. Birden aklım başıma geldi: Bu kadın nereye gidiyordu? Nedense onun bu madenciler köyüne gideceğini düşünmüştüm. Köyden sonra bizim bakım istasyonu, ondan da ilerde geçit vardı.

Kamyonun damına vurarak:

– İneceğiniz yere geldik sanıyorum, dedim. Geçide az bir şey kaldı, kamyon daha ileri gitmiyor.

Ne var ki burada? diye sordu.

– Maden ocağı. Burada inmiyor musunuz siz?

Kadın duraksadı.

Böyle diyerek yağmurluğumu uzattı, çocuğu kucağına aldı.

Hemen ağlamaya başladı bebek. İşin içinde bir bit yeniği vardı, başı dertteydi kadının. Gece yarısı ayazda kadın yalnız başına bırakılır mı hiç?

– Gidecek bir yeriniz yok sizin, dedim dobra dobra. Aklınıza kötü bir şey gelmesin. Verin çocuğu buraya!

Çocuğu nerdeyse zorla aldım elinden.

– Hadi, reddetmeyin beni. Bu geceyi bizim orada geçirirsiniz, sonrası sizin bileceğiniz iş! Tamam! diye bağırdım şoföre.

Yeniden hareket ettik. Kadın başını ellerinin arasına aldı, sessizce oturdu. Bilmem, belki de ağlıyordu o sırada.

– Korkulacak bir şey yok! dedim onu yatıştırmak için. Benden bir kötülük gelmez size. Yol bakım ustasıyım, adım Baytemir Kulov. Bana güvenebilirsiniz.

Böylece benim eve yerleştirdim onları. Ben de, avluda tek bir oda vardı, oradaki sedire yatak serip yattım. Uzun süre uyku tutmadı gözlerimi, hep düşündüm durdum. İçimde bir tedirginlik vardı. Bir yandan kadıncağızı sorularıyla rahatsız etmek istemiyor, bir yandan da yardıma gereksinmesi olursa diye, durumunu öğrenmeyi uygun buluyordum. Evet, sorularına pek gönüllü yanıt vermediği ortadaydı, hatta benden bazı şeyleri gizlediğini dahi anlıyordum. Her zaman böyle değil midir? Başı derde girenin bir söylediğinin ardında on tane söylemediği vardır. Kadın, belli ki, evinden, kocasından kaçmıştı. Ama gururundan acısını açığa vurmuyor, içine atıyordu. Benim yapacağım bir şey yoktu, onun kendi bileceği işti. Ama gene de gencecik bir kadın diye acıyordum ona. İnceliğini gören onu daha kız sanırdı. Cana yakın, sevimli görünüşü vardı. Bir erkek onun böyle yuvasından ayrılmasına nasıl göz yumabilirdi? Hoş, bu beni ilgilendirmezdi ya! Ertesi sabah onları önüme çıkan bir arabaya bindirir uğurlardım. Sonra da unutturdum. Bu düşünceler arasında günün yorgunluğu üstüme çökmüş, uyumaya başlamıştım. Ama hâlâ arabadaymışım gibi bir duygu vardı içimde. Çocuk gocuğumun altındaymış gibi bana sokuluyor, koynumda ısınıyordu sanki.

Şafak sökerken ayaktaydım. Yolu şöyle bir dolaşıktan sonra, hemen döndüm geriye, aklım fikrim konuklarımda kalmıştı. Onları uyandırmamaya dikkat ederek sobayı yaktım, semaveri tutuşturdum. O zamana dek kadın da kalkarak gitmek için hazırlandı. Durmadan teşekkür ediyordu. Çay ikram etmeden onları bir yere

bırakmayacağımı söyledim. Küçük yol arkadaşım meğer ne afacan
 bir şeymiş! Onunla oyalanmak büyük bir zevk oldu benim için.

Çay içtiğimiz sırada:

– Nereye gideceksiniz, diye sordum.

Kadın bir an düşündükten sonra:

– Rıbaçye'ye dedi.

– Anneniz–babanız orada mı?

– Hayır, onlar Tosor'un ötesinde, köydeler.

– Ya! O zaman aktarma yapıp gideceksiniz. Kolay olmayacak
 sizin için.

– Hayır, köye gitmeyeceğim. Köye gidemeyiz biz.

Kadın oğluna döndü.

– Ne yapalım, cezamızı çekeceğiz, dedi tasalı bir sesle...

Annesinin–babasının isteğine uymadan evlendiğini tahmin
 ettim o zaman. Tam da düşündüğüm gibi çıktı.

Kadın yola çıkıp araba beklemek istediye de; orada üşüye-
ceklerini, kendim bir araba çevirip onları bindireceğimi söyleye-
rek caydırdım onu.

Yola doğru yürürken bir ağırlık vardı içimde. Nedendir bil-
mem; onların hemen gideceklerini, benim ise gene yalnız başıma
kalacağımı düşündükçe derin bir hüznü duyuyordum.

Önce bir süre Rıbaçye'ye gidecek araba gelmedi. Sonra elimi
 kaldırmadığım için birini kaçırdım. Arkasından korktum bu yaptım-
ğımdan. Ne diye böyle davranmışım? Ondan sonra hem geçen a-
rabaları durdurmuyor, hem de bu yüzden acı çekiyordum. İlk ge-
len arabayı durduracağım diye kaç kez niyet ettiğim halde bir tür-
lü kalkmadı elim. İçimi bir ateş bastı. Kadın evde beni bekliyor,
 bana güveniyordu. Bu davranışından nefret ettiğim halde bir şey
 yapamıyordum kendime karşı. Yolda ileri–geri yürürken bir baha-
ne, bir haklı sebeple her arabaya bir kulp takıyordum. Ya camı
 kırık olduğu için önü soğuktur diyordum; ya şoförü gözüm tutmu-
yor, sarhoştur, hızlı gidiyor diye bırakıyordum; ya da gerçekten
 Rıbaçye'ye giden bir kamyon olmuyordu. Arabalar önü dolu gelir-
se çocuk gibi seviniyordum o zaman. Hemen gitmesinler; biraz
 daha, beş dakika daha fazla kalsınlar, diye geçiyordu içimden.
 «Nereye gidecekler?» diyordum kendi kendime. «Köye gidemeye-
ceklerini kendi söyledi. Peki, Rıbaçye'de ufacık çocuğuyla kime
 sığınacaklar? Kışın soğuşunda öldürür yavrucağızı. Burada kalma-

ları en iyisi onlar için. Bir süre oturduktan sonra düşünüp bir karar verir. Belki de döner kocasına. Ya da kocası onu arar bulur...»

Bir dert almıştım ki başıma, sormayın gitsin! Yolun kıyasına bıraksam kurtuluverecektim. Böylece üç saat kadar dolaştım oralarda. Büyük bir nefret duyuyordum kendime karşı. En sonunda onları alıp gelmeye, bir kamyonu bindirip göndermeye karar verdim. Bu niyetle eve doğru yürüdüm. Beklemekten usandığı için o sırada kadın da çıkmıştı dışarıya. Onu görünce utandım, suç işlemiş bir çocuk gibi baktım yüzüne.

– Çok beklediniz değil mi? dedim. Sizi götürecek araba bulamadım. Daha doğrusu, uygunu çıkmadı. Çok üzgünüm... Ama sizin aklınıza bir şey gelmesin. Ne olur, biraz daha bekleyin. Sizden çok rica ediyorum!

Yüzüme üzgün bir bakışla, şaşkın şaşkın baktı. Sessizce geriye dönerek:

– Acıyor musun bana? dedi.

– Hayır, acıdığım için değil. Sizin adınıza korkuyorum da ondan. Bir yığın güçlkle karşılaşacaksınız. Dayanmak kolay mı?

– İş bulur çalışırım. Yapmadığım şey değil ki!

– Nerede çalışacaksınız?

– Bir yer bulurum elbet. Bundan sonra ne eve dönebilirim, ne de annemin–babamın yanına. Kendim çalışır, kendim kazanırım.

Sustum. Ne söyleyebilirdim ki? O anda hiçbir şeyi gözünün gördüğü yoktu. Yalnız incinmişliğini, gururunu düşünüyordu. Bu duygular onu, kimbilir, nerelere kadar götürecekti! «Çalışırım, kazanırım!» demesi kolaydı ama bunu yapmak her babayiğidin harcı değildi. Ama kadına ayak bağı olmak da istemiyordum.

O sırada küçük bana doğru uzandı. Kucağıma aldım onu; öptüm, sevdim. «Ne de güzel bebeksin!» dedim içimden. «Az sonra ayrılacağım senden. Oysa kendi oğlum gibi sevmiş, bağlanmıştım sana...»

– Peki, gidelim öyleyse, dedim.

Gitmek üzere kalktık. Kapıya varınca durdum.

– Çalışmak istiyorsanız iş bizde de var. Burada çalışır, burada oturabilirsiniz. Ev biraz ufak ama... Kalmanızı ben de isterim. Bilmem, hemen gitmeniz gerekiyor mu? Canınız istediği zaman kalır gidirsiniz. İyice düşünün...

Önce istemedi, fakat en sonunda kalması için razı etti onu.

Böylece Asel'le küçük oğlu Samet yol bakım istasyonuna yerleştiler.

Avludaki tek oda soğuktu. Onların benim oturduğum yere geçmelerini sağladıktan sonra ben de oraya geçtim. Tek oda bana yeterdi de artardı bile.

O günden sonra yaşantım başkalaştı. Aslında değişen bir şey yoktu, ben gene yalnız yaşıyordum; fakat uzun süren yalnızlığın öldürdüğü ruhum dirilmeye başlamıştı. Gerçi her zaman insanların arasındaydım; onlarla birlikte düşüp kalkıyor, birlikte çalışıyor, arkadaşlık ediyor, karşılıklı yardımlaşıyordum. Gel gelelim yerini dolduramadığım bir boşluk kalıyordu gene de. Küçük oğlana iyice bağlanmışım. Yolları gözden geçirmeye giderken onu da sımsıkı giydirip kuşatıyor, dolaşmaya yanıma alıyordum. Bütün boş zamanımı ona vermişim. Daha önce onsuz nasıl yaşiyabildiğime şaşıyordum. Komşular iyi insanlardı. Asel'e, Samet'e karşı anlayışlı davrandılar. Zaten çocukları kim sevmez ki! Asel ise cana yakınlığı, açık yürekliliği ile bakım istasyonunda kısa zamanda herkesin gönlünü kazandı. Asel'e karşı duyduğum yakınlıktan dolayı Samet'e daha çok canım kaynıyordu. Evet, sevmişim Asel'i. Bütün karşı durmama karşın onu deli gibi sevdiğimi anlıyordum. Yalnız geçen yıllarımın özlemleri, acıları, üzüntüleri; elimden giden her şey bu sevgide birleşmişti. Ama bunu ona söylemek hakkını görmüyordum kendimde. Çünkü Asel kocasının dönmesini bekliyordu. Her ne kadar belli etmese de, onu beklediğini anlıyordum ben. Yolda çalıştığımız zamanlar gelip geçen arabalara dikkatle baktığı gözümden kaçmıyordu. Bazen de oğluyla birlikte yolun kıyısına gider, saatlerce otururları orada. Fakat bütün bu beklemler boşa çıktı. Kocasının nasıl bir insan olduğunu ne ben sordum, ne de o kendiliğinden anlattı.

Aradan zaman geçti, Samet büyüdü biraz. Afacan mı afacan, tombul bir oğlan oldu. Ona biri mi öğretmişti, yoksa kendiliğinden mi; bana baba demeye başlamıştı. Beni görür görmez, «Ata! Ata!» diyerek boynuma sarılıyordu. Asel dalarak gülümsüyordu bu sahne karşısında. Bense buruk bir sevinç duyuyordum. Babası olmaya dünden razıydım, ama elden gelen bir şey yoktu ki.

Yazın birgün onarıma çıkmıştık. Arabalar vızır vızır gelip geçiyordu. Asel birden şoförlerden birine seslendi:

– Hey, Cantay! Dur biraz!

Kamyon önümüzden hızla geçtikten sonra ilerde durdu. Bir koşuda Asel şoförün yanına varmıştı. Orada neler konuştuklarını bilmem ama Asel'in:

– Yalan söylüyorsun! İnanmıyorum sana! Defol, git buradan! Defol git! diye bağırdığını duydum.

Kamyon uzaklaşınca Asel de koşarak eve gitti. Sanırım ağlıyordu.

Bir türlü işime veremiyordum kendimi. Kimdi bu adam? Asel'e ne söylemişti? Çeşitli kuşklar, varsayımlar arasında bocalayıp duruyordum. Sonunda dayanamayacağımı anlayınca eve gittim, ama bu sefer de Asel çıkmadı içerden. Akşam olunca bir kez daha çaldım kapıyı. Asel kapıyı açtı.

– Samet nerede? Çok özledim, dedim.

– Burada, dedi üzgün bir sesle.

Samet beni görünce durur mu?

– Ata! diyerek koştu yanıma.

Oğlanı kucağıma aldım, okşadım, sevdim. Asel hiç sesini çıkarmadan üzgün üzgün oturdu köşesinde.

– Bir şey mi oldu, Asel?

Kadıncağız derinden bir ah çekti.

– Gideceğim buradan, Bake. Buradan memnun olmadığım-
dan değil. Size ne kadar teşekkür etsem azdır. Ama duramam artık... Başımı alıp gideceğim...

Baktım, gerçekten gidecek. O zaman işin doğrusunu söylemekten başka çıkar yolum kalmadı.

– Seni zorla tutacak değilim, dedim. Ama sen gidersen ben de durmam buralarda. Bir an bile durmam... İssiz kalan bir yeri bırakışım ilk değil. Kendin de biliyorsun, açıklamanın ne gereği var? gittiğin an burası Pamirler'deki gibi bir yer olur benim için. İyi düşün, Asel... Kocan geri gelir de gönlün gene onu çekerse yoluna durmayacağım. Gitmekte serbestsin.

Böyle diyerek Samet'i kucağıma aldım, yol boyunca yürüdüm. Birlikte bir hayli dolaştık yollarda. Çocukcağızın dünyadan haberi yoktu.

Asel hemen gitmedi evden, fakat neler düşündüğünü, neye karar verdiğini de bilmiyordum. Birkaç günde zayıflayıp kararmıştım üzüntümden.

Bir öğle üzeriydi. Baktım, Samet avluda bayağı yürümeye çalışıyor. Düşmesinden korktuğu için annesi de elinden tutmuştu. Durduğum yerde seyrettim onları.

Asel gülümsedi, bana döndü:

– Bake, oğlun yürüyor, bak!

Kulaklarıma inanamıyordum, «oğlun» demişti. Küreği elimden bıraktığım gibi yanlarına diz çöktüm, çocuğu kendime doğru çağırdım.

– Tay–tay–tay! Gel, benim küçük tayım, tıpış tıpış gel bana!

Samet kollarını ileri doğru uzattı.

– Ata! Ata! diyerek sendeleye sendeleye yürümeye başladı.

Onu kaptığım gibi havaya kaldırdım. Bağıma bastım.

– Asel! dedim. Gel, yarın çocuklarla birlikte «ayak bağı kesme» eğlencesi yapalım. Kara ve ak yünden bir ip ör sen bize.

– Peki, Bake! diye güldü Asel.

– Yalnız kara ve ak yünden olsun!

Ata atladım, sürü besleyen arkadaşlarımla yanına vardım. Kırmız, taze et aldım onlardan. Ertesi gün komşuları «ayak bağı kesme» eğlencemize çağırdık.

Samet'i ayaklarının üstüne durdurduk, at köstekler gibi alacalı yün ipiyle bağladım iki bacağını. Makası da yanına koyduktan sonra avlunun öbür ucunda bekleyen çocuklara seslendim:

– Bakın çocuklar! Kim önce Samet'in yanına koşup ipi keserse büyük ödülü o alacak. Kalanları da ötekiler... Haydi, marş, marş!

Çocuklar gülüşerek koşmaya başladılar.

Ayak bağı kesilince Samet'e dedim ki:

– Hadi, benim oğlum, koş bakalım! Çocuklar alın onu aranıza!

Küçükler Samet'in ellerinden tutup götürdüler, arkalarından şöyle bağırdım:

– Duyduk duymadık demeyin, benim tayım koşmaya başladı! Büyüyünce ayağına çabuk bir at olsun!

Samet arkadaşlarının peşinden bir süre koştuktan sonra geriye döndü; «Ata!» demesiyle yere düşmesi bir oldu. Asel'le ikimiz birden atılmıştık ona doğru. Çocuğu yerden kaldırdığımda Asel ilk olarak bana:

– Sevgilimsin sen benim! dedi.

Böylece karı koca olduk.

Retesi kış oğlumuzu da alarak Asel'in annesini-babasını görmeye, köye gittik. Meğer ne kadar da gücenmişler kızlarına. Bütün azarlarını ikimiz işittik. Ben olduğu gibi her şeyi anlattım. O zaman torunlarının hatırı için, bizlerin geleceğini düşünerek Asel'i bağışladılar.

Farkına varmadan yıllar geçti, Samet baş yaşına girdi, Asel'le şimdi her konuda anlaşırız. Aramızda adını anmadığımız, hiç sözünü etmediğimiz bir konu vardır. Fakat sessizce yaptığımız bir anlaşmayla o adamın ikimiz için de artık var olmadığını biliriz.

Yaşam her zaman insanın beklediğini çıkarmıyor karşısına. İşte o adam da geçenlerde çıkıverdi önümüze.

Bir gece yarısıydı. Yolda bir kaza olduğunu anladık. Komşum aynı zamanda yardımcım olduğu için birlikte koştuk oraya. Bir de geldik ki ne görelim! Bir kamyon kenar taşlarına bindirmiş. Şoför sarhoş, kazadan sonra bayılmış. Adamı tanımıştım ama adı hatırımda değildi. Bir zamanlar, bozulan arabamızı yedekte çekerek geçitten aşırılmış, güç bir durumdan kurtarmıştı bizi. Dolan'da bu işin şakası yoktur, daha önce de kimse böyle bir şey yapmamıştı. Fakat yaman bir delikanlıymış, bizi çeke çeke bakım istasyonuna kadar götürdü. Bayağı beğendim adamı, ona birdenbire içim kaynadı, aradan çok geçmedi, bu şoför kamyonunun arkasına römork takarak geçidi aşmaya kalktı. Bir terslik çıkmasa bu işi başarmasına ramak kalmıştı. Ne olduysa artık, adam römorku şarampolda bıraktığı gibi gitmiş. Daha o zaman bu işi bizim yaman delikanlının yaptığını düşünmüştüm. Başarısızlığından dolayı da bir hayli üzülmüştüm. Fakat sonra kamyonlar römorklarıyla geçitten gidip gelmeye başladılar. Bir kolayını bulmuşlar, en doğrusunu da yapmışlardı.

Size şerefim üzerine yemin ederim, kaza geçiren adamın Asel'in bıraktığı adam olduğunu bilmiyordum. Hoş, bilsem bile aynı yardımı yapardım ya. Onu eve getirince her şey birden aydınlandı. Tam o sırada Asel bir kucak odunla dönmüştü odaya. Adamı görür görmez odunlar kucağından düştü. Fakat hiçbirimiz renk vermedik. Sanki daha önce karşılaşmamış gibi davrandık orada. Ayrıca ben çok temkinli davranıyor, ağzımdan çıkacak bir sözle, herhangi bir tavrımla onları incitmemeye, anlaşmalarını engellemeye çalışıyordum. Çünkü karar verecek ben değildim orada.

Geçmişleriyle, koynuma alıp okşadığım çocuklarıyla ilgili bütün kararı onlar verecekti.

O gece hiçbirimiz uyumadık, herkes kendi düşüncelerine dalmıştı. Aklımdan neler neler geçmedi.

Asel oğlunu alıp gidebilir. Çünkü bu onların hakkıdır. Yüreklarinin, mantıklarının sesine göre hareket etsinler. Bana gelince... Bana bu konuda söz düşmez, ben onlara karışamam...»

Adam şimdi buralardadır, bizim yoldan gelip geçer. Bunca yıldır nerelerdeydi, ne yapmıştı, bilmem. Üstelik beni ilgilendirmez... Onların bileceği bir iş bu...

Akşamın koyuluğu çökerken biz de yolu dolaşmış, Baytemir'in evine dönüyorduk. Tiyen-Şan dağlarının karlı doruklarına puslu bir akşam kızılığı vurmuştu. Kamyonlar homurdanarak geçiyordu yanımızdan.

- İşte, durum böyle, dedi Baytemir bir süre sustuktan sonra. Şu anda evimi bırakıp gitmem iyi olmaz. Ama Asel benden ayrılmak isterse içi rahat olsun. Bana açıkça söylemesi yeter. Oğlu için dileklerin, en iyisinde bulunuyorum. Çünkü bu çocuk benim öz oğlumdan da ileri. Gene de onu ellerinden almak istemem... Şimdi niçin Pamir'e gitmek istemediğimi anladınız mı? Yalnız bunları gazeteye yazasınız diye anlatmıyorum. Karşı karşıya konuşulacak bir şey bu...

SON SÖZ YERİNE

İlyas'tan Oş'ta ayrıldım. O Pamirler'e gitti, ben de kendi işimin başına.

– Varır varmaz ilk işim Alibek'i bulmak olacak, yeni bir yaşama başlayacağım orada. Sanmayın, ben her şeyini yitirmiş bir adamım. Zamanla ben de evlenirim, herkes gibi benim de evim bar-kım, çoluk çocuğum olur. Yeni dostlar, arkadaşlar edinirim. Yalnız hiçbir zaman ele geçiremeyeceğim bir şey var, o da ebediyen yitirdiğim aşkımdır. Son günüme, son nefesime kadar Ase'li ve a-ramızda geçen güzel şeyleri anımsayacağım.

İlyas böyle diyerek sustu, başını önüne eğdi. Sonra şunları ekledi:

– Ayrılacağım gün gölün kıyısına giderek o tepenin üstünde durdum. Tiyen–Şan dağlarına, Isık–Göl'e veda ediyordum: Elveda, Isık–Göl'üm, bitmemiş türküm benim! Mavi dalgalarını, sarı kumlarını yanımda götürmek isterdim ama gücüm yetmez buna. Sevdiğim kadının aşkını götüremediğim gibi seni de götüremem. Elveda, Ase! Elveda, al yazmalı, selvi boylum! Elveda, sevgilim, aşkım! Mutlu olman dileğiyle!..

ERKEN GELEN TURNALAR

Oğlum Asgar'a

**Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı,
Bulamadım senin gibisini bir daha...**

Kırgız türküsü

*

**İova'ya bir haberci geldi,
«Çocukları kılıçtan geçirdiler» dedi.
İova'nın kitabı**

*

**Çiftçiler tarlayı bir daha, bir daha sürerler,
Toprağa tohumu bir daha, bir daha atarlar,
Gök bir daha, bir daha yağmur gönderir...**

.....
**İnsanlar umutla sürer tarlayı,
İnsanlar umutla tohum atarlar,
İnsanlar denize umutla giderler...**

*Eski Hint edebiyatı yapıtlarından
Theragatha 527-536*

1

Kaba örgülü yün bir şala sarındığı halde soğuktan titreyen bayan öğretmen İnkamay-Apay⁽¹⁾ (İnkamay Abla) Okyanusta Hint kıyılarına yakın o masal adası Seylan'ı anlatıyordu coğrafya dersinde. Seylan adası, okul haritasının altında meme gibi uzanan yarımadanın ucunda su damlası kadar küçüktü. Neler neler anlatmıyordu öğretmen!.. Maymunlar, filler, muzlar, dünyanın en iyi çayları, çeşit çeşit yiyecekler, adını bile duymadığımız bitkiler... Ama en çok hoşumuza giden, adanın sıcak oluşuydu. Bütün bir yıl ne çizme, ne palto, ne şapka, ne dolak⁽²⁾ serbestçe gez gezebilirdiğin kadar. Oduna da gerek yok. Böyle olunca tarlalara ot-çöp

(1) «Apay» sözcüğü büyükler için saygı anlamında kullanılmaktadır. (Ç. N.)

(2) Kışın ayaklarına sarılan bez. (Ç. N.)

toplamaya kim gider? Tam yaşanacak yerdi Seylan adası. Canınızın istediği gibi gezin dolaşın, güneşte ısının, olmazsa gölgede oturup keyif çatın. Gece-gündüz sıcak bir adaydı burası, yazın peşinden gene yaz geliyordu. Sürü ile devekuşu yaşardı orada, zaten bu aptal, iri kuşlar orada yaşamayıp da nerede yaşayacaklardı? Akıllı kuş isterseniz o da vardı Seylan'da. Alın işte papağanı. Canınız çekerse bir papağan yakalayın şarkı söylemek, gülmek yanında dansetmesini de öğretin. Papağan gibi akıllı bir yaratığın yapamayacağı şey yoktur. Okuyan papağanların bile olduğunu söylüyorlar. Bizim köyden biri Cambul kenti pazarında okumasını bilen bir papağan görmüş. Gazeteyi yaklaşıtıyormuşsunuz, çatır çatır okuyormuş...

Daha neler yoktu Seylan'da! Zengin toprak ağalarının pek gözüne görünmezsiniz gül gibi geçinip gidersiniz. Bu eli kırbaçlı zorbalar halkı ezer, köle gibi kullanırdı. Ah, kulaklarına öyle bir yapışacaktınız ki kerataların, akılları başlarına gelsin! Sonra kırbaçlarını ellerinden alıp tümünü çalışmaya zorlayacaktınız. Bu kapitalistlerin, sömürgeci gözlerinin yaşına bakmaya gelmez. Bırakacaksınız, kendi işlerini kendileri görsünler, Faşistler onların arasından çıkıyor, bütün savaşlar onların yüzünden... Bizim köyden cephede ölenlerin sayısını bir bilerseniz! Annem hergün sessiz sessiz ağlar. Babamı da öldürmelerinden öyle korkuyor ki! «Dört çocukla ne yapacağım?» diye geçenlerde komşu kadına dert yanıyordu.

Buz gibi sınıfta büzüşerek, çocukların öksürük nöbetlerinin geçmesini bekleyen İnkamay Apay, Seylan, sıcak ülkeler, sıcak denizler hakkındaki dersini sürdürmekteydi. Sultanmurat dinlediklerine inansa da, inanmasa da (o yerlerde yaşamak ne büyük bir zevkti!) Seylan'da yaşamadıkları için derin bir üzüntü duyuyordu. Yan gözle pencereye bakarak, «Ne güzel bir ada!» diye geçirdi içinden. Öğretmene bakar gibi yaparken bir yandan da göz ucuyla pencereyi seyretmeyi pek severdi. Hoş, ayazdan başka bir şey yoktu ya dışarda... İnce ince, sert bir kar yağmaktaydı. Pencere camlarına çarpan kar tanecikleri hışır hışır sesler çıkarıyordu. Camlar bir parmak kalınlığında buz tutmuştu. Donuk bir ışık süzülüyordu içeriye. Cam kenarlarındaki macunlar soğuktan kabarmış, yer yer dökülerek mürekkep lekeleriyle bezeli pencere diplerine ufalanmıştı. «Seylan'da macun filan gerekmez» diye düşündü Sultanmu-

rat. «Yalnız macun mu? Pencerenin, evin bile gereği yok. Bir çardak yapıp üstünü yapraklarla örttün mü, gel keyfim gel!..»

Pencereden soğuk vuruyordu, sağ böğrü üşümeye başlamıştı. Çerçeve yarıklarında ıslık çalan buz gibi rüzgâra kulak kabartarak dayanması gerektiğini düşündü. İnkamay Apay onu pencerenin önüne oturturken, «Sultanmurat, sınıfın en kuvvetli çocuğu sensin, soğuğa dayanırsın.» demişti. Soğuklardan önce orada Mirzagül oturuyordu, sonra onu Sultanmurat'ın yerine oturtmuştu öğretmen. Orası esmiyordu. Öğretmen, Mirzagül'ü yerinden hiç kaldırmasa, aynı sırada yan yana otursalar ne iyi olurdu! Soğuğun ona dokunmasını önlerdi nasıl olsa. İşte şimdi ders aralarında yanına yaklaşınca kızarıp bozarıyordu Mirzagül. Başkalarının yanında hiç değişmeyen kız o gelince utanıp kaçmaya başlıyordu. Tutup onu kovalayacak değildi ya. Bu sefer iyice alaya alırlardı. Kızlar kulp takmak için birebirdirler. Elden ele pusulalar dolaşırdı hemen: «Sultanmurat+Mirzagül= İki sevgili.» diye yan yana otursalar kim ne söyleyebilirdi?..

Kar durmadan yağıyordu dışarda. Açık havalarda sınıftan bakılınca dağlar gözükiyordu. Bir tepenin üstünde bulunan okul köyden yüksekçeydi. Bu yüzden karlı dağlar, tepeler bir resimdeki gibi tam karşılarında dururdu. Oysa şimdi buz tutmuş camların ötesinde belli belirsiz görünmekteydi.

Kolları, bacakları üşümeye başlamıştı; sırtı bile üşüyordu. Okulun içi buz gibiydi. Savaştan önce sobalarda koyun tezeği yakarlardı, kömür gibi ısıtırdı sınıfları. Saman şöyle bir parlayıp geçiyor. Birkaç gün sonra o da yok. Samandan kalan biraz süprüntü, hepsi o kadar.

Talas dağlarında hava neden sıcak ülkelerdeki gibi değildi? İklim başka olsa yaşam da başka olurdu. Evlerinde fil beslerler, öküz yerine fillere binerlerdi. Filden hiç korkmazdı o zaman. Sultanmurat hemen bir file biner, okul kitaplarındaki gibi kulaklarının arasına oturarak köyde dolaşırdı. Dört bir yandan onu seyretmeye koşarlardı. «Hey, bakın, Bekbay'ın oğlu Sultanmurat file binmiş!» Eh, Mirzagül de görür, onu kıskanmaktan çatlar, ona yüz vermediği için pişman olurdu. Ya işte, kendini dünya güzeli mi sanıyorsun? Bir de gazete okuyan papağanı. Onları da arkasına, filin üstüne oturturdu. Filin sırtında yer bol, isterse bütün sınıf sığar. Üstelik fili beslemesini de bilir, başkasının yol göster-

mesine hiç gerek yok.

Neden bilmesin? Canlı fil gördü ya işte! Hem köyde herkese anlattı. Maymun gördü, çeşit çeşit vahşi hayvanlar gördü. Talihi yüzüne gülmüştü o gün, bütün istedikleri olmuştu...

Hiç unutamadığı bir gündü, savaştan tam bir yıl önceydi. Gene yazdı, tarlalarda ot biçiliyordu. Babası bölge traktör istasyonunun petrol deposuna Cambul'dan yakıt taşımaktaydı. At-Araba kooperatif çiftliğinin malı olduğu için Bekbay'ın keyfine diyecek yoktu, cakasından yanına varılmıyordu. Basit bir arabacı değilmiş, altın değerindeymiş yaptığı iş. Atı-arabası sayesinde çiftlik devletten para alıyormuş, banka kanalı ile para gönderiliyormuş çiftliğe. O yüzden çiftlik saymanı onu görünce atından iniyor, elini sıkıyormuş...

Bekbay'ın arabası özel olarak akaryakıt taşıma işi için değiştirilmişti. kasası filan yoktu; dört teker üstüne tam ortaya konulmuş iki büyük varil, önde de sürücünün oturmasına yarayacak bir yer. Buraya iki kişiden fazlası sığmazdı. Atlara gelince, en iyisinden bir çift at arabaya koşulmuştu.

Demirkırı Çabdar ile doru Çontoru'ydu bunlar. İkisi de içdişti. Koşumları dersenez, birbirinin aynısı, iyi cins. Sığır gönünden kayışlar, hamutlar katranla pırıl pırıl boyanmıştı. Koparmak isterseniz koparamazdınız. Zaten uzun yol için başkası yaramazdı. İşinde sağlamlığı, düzeni severdi Sultanmurat'ın babası. Atları koştura koştura sürmek en büyük zevkiydi. Siz onu, Çabdar'la Çontoru iki iri balık denizde yan yana yüzercesine yeeleri savrularak, gövdeleri uygun adımla sallanarak koşarlarken görecektiniz. Tekerlerin gürültüsünü ta uzaktan duyanlar «Bekbay gene Cambul'a gidiyor.» derlerdi. Cambul'a gidiş-geliş iki gününü alırdı Bekbay'ın. Geriye döndüğünde sanki yüz küsur kilometreyi yapan o değil sanırdınız. «Bekbay'ın atları raylarda yürüyen tren gibi rahat gidip geliyor.» derlerdi ve bu işe çok şaşarlardı. Şaşmakta da haklıydılar hani. Çünkü yorgun ya da sarsak atlar tekerlerin gürültüsünden belli olur. Geçerken içini sızlatır insanın. Oysa Bekbay'ın atları her zaman dinçtirler. O yüzden vermişlerdir ona bu sorumluluğu büyük işi.

İşte iki yıl önce okullar kapanıp da tatil başladığında babası Sultanmurat'a;

- İster misin, seni kente götürüyüm? dedi.

Sultanmurat az kalsın sevinçten bayılıyordu. Babası kente gitmek istediğini nasıl da anlayıvermişti! Bir kez olsun gitmemişi oraya, öyle çok görmek istiyordu ki!

Babası kurnazca göz kırparak parmağını salladı.

– Yalnız, sakın kimseye söyleme! Eğer küçük kardeşlerin ağlamaya başlarsa kentin yüzünü göremezsin.

Doğruydu babasının dediği. Kendisinden üç yaş küçük kardeşi Hacımurat keçi gibi inatçıydı, hakkını kimseye kaptırmak istemezdi. O evdeyken sıkı mı biri kalsın, babasının yanına sokulsun? Sanki tapusunu o almış gibi babasının çevresinde yalnız kendisi dönüp dolaşacaktı. O zamanlar daha da küçük olan iki kız kardeşi, babaları okşasın diye az mı çırpınırlardı? Hacımurat'ın babasına bu bağlılığına konu komşu da akıl erdiremezdi. Herkesin çekindiği cırtlak sesli, sopa gibi kuru, sert nineleri Aruvukan kadın, kemikli parmaklarıyla birkaç kez küçük oğlanın kulaklarını yapıpılmış, azarlamıştı onu:

– Körolası, iyiye işaret değil senin bu yaptığın! Köşü işler açılacak başımıza! Nerde görülmüş bir çocuğun babasını hergün özlediği? Göreceksiniz, bu oğlan yüzünden eve felaket gelecek!

Annesi Hacımurat'ın ensesine bir–iki patlatmış, kaş–göz işaretiyle oğluna çıkmış, fakat kaynanasına sesini çıkaramamıştı. Çünkü korkardı ondan.

Aruvukan nine boşuna konuşmaz, ne dediyse çıktı. Yazık oldu Hacımurat'a. Şimdi büyüdü, üçüncü sınıfta okuyor; özellikle annesinin yanında belli etmek istemiyor, ama babasının cepheden dönmesini dört gözle beklediği anlaşılıyor her halinden. Gece yattarken büyükler gibi dua ediyor: «Ulu Tanrım, yarın babam dönsün artık.» Hergün böyle. Tuhaf çocuk, uyuyup uyanınca her şeyin değişeceğini, bir mucize olacağını sanıyor.

Keşke babaları savaştan sağ dönse de bütünüyle Hacımurat'ın olsa, onu hep kollarında başının üstünde taşıyaydı. Sultanmurat onun sağ–salim geriye gelmesinden başka bir şey istemiyordu. Yeter ki babası gelsin, en büyük mutluluktan bu onun için.

Babası Çuy kanalından döndüğü gün ailede olanların bir daha yinelenmesini öyle istiyordu ki şimdi! Oraya geçen yaz gitmiş, kanal yapımında arabacı olarak beş ay çalışacağını söylemişti. Bütün yaz ve güz kalmıştı orada. Emek kahramanı ödülü kazanmıştı.

Döndüğünde akşam üzeriydi. Teker gürtlüsünü, atların po-

furtusunu duyunca çocuklar dışarı fırladılar. Baba! Hem de ne baba! Zayıflamış, güneşte yanmış, çingene gibi saç sakalına karışmış. Giysileri serserilerinkinden farksızdı annesinin dediğine bakılırsa. Yalnız meşin çizmeleri pırıl pırıldı. Babasının boynuna ilk fırlayıp sarılan Hacımurat oldu. Nasıl sarıldıysa bir daha da bırakmadı.

– Ata, atake! Ata, atake!..⁽³⁾ diyor da başka bir şey söylemiyordu hiçkır a hiçkır ağlarken.

Bekbay küçük oğlunu bağına basarken gözlerinden yaşlar süzülüyordu. Koşup gelen komşular da ağlamaya başladılar. Sevinçten ne yapacağını şaşırان anneleri sağa-sola koşturuyor, Hacımurat'ı babasının boynundan koparmaya çalışıyordu.

– Bırak, oğlum, babanı! Yetişir artık! Tek sen misin onu özleyen? Bak, kardeşlerin de var. Bırak, adamcağız komşularla görüşsün.

Hacımurat bırakır mı?..

Sultanmurat bunları anımsadıkça yüreğinden bir şeyler kalktı, gelip boğazına tıkanı, gözlerine yaş doldu. Oysa hiç ağlamadığını söylerdi arkadaşlarına. Ama şimdi sırası değildi, hemen silkinip kendini topladı.

Ders sürüp gidiyordu. İnkamay Apay Seylan'dan, Java'ya, Borneo'ya, Avustralya'ya geçmişti. Gene bitmeyen yazlar, eşsiz güzellikte ülkeler. Timsahlar, maymunlar, palmiyeler, işitmediği türlü türlü yaratıklar... Hele kanguru denen bir hayvan vardı ki, inanılacak gibi değildi. Yavrusunu karnındaki torbasına koyduğu gibi sıçraya sıçraya kaçan bir hayvandı. Doğa neler düşünmüş, neler yaratmıştı!..

Ne yazık, hiç kanguru görmemişti Sultanmurat. Oysa fil görmüş, maymun görmüş, başka yırtıcı hayvanlar görmüştü. Hem de çok yakından, elinizi uzatsanız değivereceğiniz bir yakınlıktan...

Babası onu kente götürüleceğini söylediği gün sevinçten uçacak gibiydi. Heyecandan, sabırsızlıktan içi içine sığmıyordu, ama bunu kimseye de açamıyordu. Nasıl açsın? Hacımurat işitecek olsa yeri-göğü yıkardı. Babası gezmeye neden onu değil de ağabeyini götürüyor diye tepenir dururdu artık. Sultanmurat o zaman ne söyleyecekti kardeşine? O yüzden ertesi günkü yolculuğu dolayısıyla duyduğu delice sevince, bekleme heyecanına, kardeşine karşı duy-

(3) Baba, babacığım. (Ç. N.)

duğu bir suçluluk duygusu da katılmıştı. Çıkacağı geziyi Hacımurat'a, kız kardeşlerine anlatmak için karşı konulmaz bir istek vardı içinde. Anlatmadan duramayacaktı. Fakat babası, en çok da annesi bunu yapmamasını sıkı sıkı tembihlemişlerdi. Ötekiler öğrenseler bile yola çıkacaklarını saklaması çok zor oldu, kendini zorlamaktan dolayı sıkıntıdan patlayacak duruma geldi. Öte yandan o gün öyle hamarat, öyle çalışkan; başkalarına karşı öyle anlayışlı, öyle gülyüzlüydü ki, evdekiler şaşakaldılar. Herkesin işine koşuyor, herkese yardım ediyordu. Danayı yakalayıp otlatmayı mı götürmedi, bostandaki patatesleri mi çapalamadı, daha neler neler... Sözün kısası öyle bir gayrete geldi ki, sonunda annesi dayanamayıp gülmeye başladı. Gene de gülmesini gizlemeye çalışarak,

– Sultanmurat, ne oldu sana? Her zaman böyle hamarat ol-san daha ne isterim? Aman göz değmesin! Yoksa seni kente salmasak mı, ne yapsak? Böyle iyi bir yardımcıyı kim elden kaçırmak ister? dedi.

Laf olsun diye söylemişti bunları. Bir yandan hamur açıyor, bir yandan da bazlama, yolluk öteberi hazırlıyordu. Bir kavanoza taze tereyağı doldurmuştu.

Akşamleyin hep birlikte çay içtiler. Sıcak sıcak bazlamalarla kaymak ne güzel gidiyordu! Bahçede, su arkının yanında, elma ağacının dibine oturmuşlardı. Annesi bardakları doldururken, Sultanmurat bir yandan çayları dağıtıyor, bir yandan da semavere kömür atıyordu. Onun için zevkti bunları yapmak. Çünkü ertesi gün yapacağı kent yolculuğunu düşünüyordu. Babası bir–iki kere göz kırpmıştı ona. Hatta kardeşinin yanında onunla oynamaya bile kalktı. Çaylarını yeni içiyorlardı ki, babası kardeşine şöyle takıldı:

– E, Hacımurat, Karayele'yi alıştıramadın mı daha?

Hacımurat dertliydi bu konuda.

– Alıştıramadım, baba. Öyle huysuz bir hayvan ki... Yedirip içiriyorum, köpek gibi peşimi bırakmıyor. Bir keresinde benimle birlikte okula bile geldi. Ders arasında bir de baktım, pencerenin dibinde beni beklemiyor mu! Bütün çocuklar şaşıp kaldılar. Ama binmeye gelince bindirmiyor hiç. Üstünden atıyor, tekme savuruyor...

Babası umursamazcasına sordu:

– Sana yardım edecek birini bulamadın mı?

Sultanmurat hemen atıldı:

– Sen onu bana bırak, Hacımurat. Alıştırır veririm sana...

Küçük kardeşi yerinden fırladı.

– Yaşa, ağabey! hadi, gidelim!

Anneleri onları güçlükle durdurdu:

– Oturun bakayım yerinize! Önce çayınızı için, sonra canınızın istediği yere gidersiniz.

İki yaşındaki eşekleriydi sözü edilen. Hacımurat'ın sevgili sıpası. Baharda Nurgazi dayısı armağan etmişti. O yaz sıpa büyümüş, kocaman olmuştu. Şimdiyse eyere, işe alıştırmak gerekiyordu. Eşek bir evin her şeyidir; değirmene, oduna gider, ufak tefek her işe koşturulur. Nurgazi dayıları bunun için vermişti onlara. gelgelelim ilk günden Hacımurat sahip çıkmıştı. Dik kafalı, şamatacı yumurcak sıpayı öylesine benimsemişti ki, yanına sokulana aşkolsun. Sıpayı el sürmek kimin haddine düşmüş? Hayvanı yemleyip sulamak yalnız onun işiydi. Hatta bu yüzden iki kardeş arasında kavga bile çıktı. Küçüğü dövdü diye annesi Sultanmurat'ı iyi bir haşladı. O günden beri kardeşine diş biletti, hayvanı alıştırmaya zamanı gelince de başından savdı. Madem sıpa onundu, kendi başının çaresine baksındı. Oysa Sultanmurat'ın o konuda üzerine yoktu. Küçüklüğünden beri yabancıları alıştıra alıştıra ustalaşmış, işinin ehli olmuştu. Kıran kırana bir savaşmaydı bu. Konu komşunun taylorlarını, tosunlarını, sıpalarını hep o uysallaştırırdı. Zaten genç hayvanları alıştırmak çocukların işidir. Büyüklerin ağırlığı fazla geldiğinden becerikli bir çocuk aranır her zaman. İşte bu yüzden komşuların Sultanmurat'tan dilekleri hiç eksik olmazdı. «Sultanmurat, aslanım, büyüyünce bizim tosunu biraz alıştıriver, olmaz mı?» «Sultanmurat, yavrum, ne olur şu sıpayı biraz bin! Sırtına sinek konsa çifte atıp delileniyor. Onu senden başka kimse uysallaştıramaz...» İşte böyle bir üne kavuşan Sultanmurat sıra öz kardeşine gelince yan çizmiş, çocukcağız sıpacığına bineyim derken birkaç kere düşüp başını yarıncı da alaya almıştı.

– Köpek gibi peşinden ayrılmayan sıpa bu mu? Göreceksin, ondan çok çekeceklerin var!

Şimdi düşünüyordu da, yakışksız davranmıştı kardeşine. Babası aklına getirmese gene de anlamayacaktı. İnsan kendinden küçüğüne böyle yapar mıydı? Çok ayıp!.. Kardeşinin haberi olmadan kente gezmeye gitmekten dolayı vicdanı sızlıyor, içi içine sığıyordu. Ondan özür dilemeye, istediği her şeyi yapmaya hazırdı.

Çay içtikten sonra babalarıyla birlikte bahçenin arkasındaki çayırılığa gittiler. Önce taşlar toplanıp uzaklara atıldı. Bunun ar-

dından Karayele'ye, Hacımurat'ın sıpasına yular takıldı. Babası Karayele'yi kulaklarından tutarken Sultanmurat yuları başından geçiriverdi. Sonra, çetin bir işin üstesinden geleceği için, pantolonunun kemerini sıkıca bağladı. Bir sirk gösterisi başlıyordu şimdi.

Hacımurat'ın gevşek davranması sonucu Karayele kötü huylar edinmiş olmalı ki, Sultanmurat üstüne biner binmez kış atıp çifte savurmaya, sağa-sola koşturmaya boşladı. Binicisini sırtından atmayı nasıl da öğrenmişti! Ama Sultanmurat durur mu hiç! Sıpanın üstünden düşmesiyle ayağa kalkıp yeniden binmesi bir oldu. Önce koşarken sıpanın sırtına karın üstü yattı, sonra doğrulup tam belinin ortasına oturdu. Ardından gene hırçınlaşmalar, gene düşmeler, gene binmeler...

Bu yuvarlanıp yeniden binmeler Sultanmurat'a öyle yakışıyordu ki! Bütün sorun nasıl düşüleceğini bilmektir. «Eşekten düşmek, attan ya da deveden düşmekten kötüdür» derler. İnsana bunun tersi doğru görünürse de aslında öyle değildir. Atın, özellikle de devenin yüksekliği düşme sırasında insana kendini ayarlama fırsatı verir, düşerken ellerinin üzerine usturupluca iner. Oysa eşeğin üzerinden, neye uğradığını anlamadan, paldır küldür yuvarlanır acemi bir binici...

Sultanmurat bunları bildiğinden onun adına korkulacak bir şey yoktu. Onu seyredenler bir curcunadır tutturmuşlardı. Bağırıyorlar, neşeli çığlıklar atıyorlardı. Bir sürü çocuk birikmişti başlarına. Babası bir köşede kasıklarını tutarken kakkahadan kırılıyordu. Küçük bir köpek de, şamatada payı olsun diye, havlayarak Karayele'nin peşine düştü. Sıpa korkudan büsbütün deliye döndü, olanca hızıyla koşmaya başladı. Tam hünerini gösterme fırsatı çıkmıştı Sultanmurat'a. Koşarken sıpanın sırtından yere atlıyor, sonra gene üstüne sıçrayıp gene yere atlıyordu...

Köyün kıyısındaki çayırıkta atlı suvariler savaştan önce işte böyle eğitim yaparlardı. Köy delikanlılarının biricik eğlencesiydi bu. İşlerini-güçlerini bitirdikten sonra biniciliğe çalışırlar; koşan atın eyerlerinden yere atlayıp yeniden binmek, at üstünden eğilip yere saplanmış çubukları budamak gibi beceriler gösterirlerdi. Madalyalar verirdilerdi onlara; küçük vidalarından takılıp çıkarılan, zincirli, güzel madalyalar... Herkes imrenirdi bu armağanlara, suvarilerin gösterilerini seyretmek için koşup gelirlerdi. Neredeydi şimdi bu yaman biniciler? Atlarının sırtında mı, yoksa siperlerde mi,? Artık süvarinin savaşta işe yaramadığını söylüyorlar...

Sultanmurat pencereden avluya bakarken atlarını kışın so-

ğuktan donacaklarını düşünüyordu. Oysa tanklara vız gelirdi soğuk. Gene de atın üstüne yoktu.

...Gerçekten eğlenceli bir gündü o gün. Karayele çok geçmeden huysuzluğu bırakmıştı. Artık ondan ne isterlerse yapıyor; koş derlerse koşuyor, dur derlerse duruyor, düz yürüyor, çember çizerek yürüyordu...

Kardeşini çağırdı:

– Hadi gel, Hacımurat! Senin sıpa alıştı. Bin üstüne!

Hacımurat'ın yanakları al al oldu; sıpayı ökçeleri ile dürtükleyip bir o yana, bir bu yana koşturdu. Ne becerikli bir ağabeyi olduğunu bütün köyün çocukları görsündü!

O akşam hava öyle aydınlıktı ki, bir türlü kararmak bilmiyordu. Eve yorgun fakat sevinçli döndüler. Hacımurat annesine göstermek için sıpanın üstünde ta avluya girdi.

Geceleynin Hacımurat hibir şeyden şüphelenmeden derin bir uykuya daldı. Sultanmurat'ın ise gözüne uyku girmiyordu. Kente nasıl gideceğini, orada neler göreceğini, nelerle karşılaşacağını düşündü durdu. Gözleri kapanırken annesi–babası aralarında fısıldaşıyorlardı:

– Ötekini de alsam birlikte güle–oynaya gider gelirlerdi, diyordu babası. Ama batası arabada yer yok ki! Varillerin önündeki boşluk daracık. Küçük onca yola dayanamaz uyursa ne yaparız? Tekerlerin altına düşmesinden korkarım.

– Aman neler söylüyorsun! Ağzından yel alsın. Şimdi sen onu bırak, biraz büyüünce görürsün. Ama ötekini de büyük sanıp aldanma sakın. Gözünü dört aç.

Annesi ile babası böyle tatlı tatlı fısıldaşırken, ertesi sabah babasıyla birlikte erkenden yola çıkacakları hayali içinde derin bir uykuya daldı Sultanmurat...

Uyur uyumaz da düşünde kendini uçarken gördü. Nasıl da öğrenmişti uçmayı! Yürümek, koşmak, yüzmek neyse ama uçmak da nereden çıkıyordu? Kuşlar uçardı ancak. Oysa Sultanmurat onlar gibi kanat çırpıyordu. Yalnız kollarını açmıştı, parmak uçlarını oynatıyordu, o kadar. Nerden gelip nereye gittiğini bilmemekle birlikte, «gülümseyen», sessiz bir boşlukta güçlük çekmeksiz, süzülerek uçuyordu. Bazen kendini büyümüş görüyordu, bazen de sanki uçan ruhuymuş gibi geliyordu. Babası omuzuna usulca dokunup kulağına bir şeyler söylemesiyle gözlerini açması bir oldu.

– Kalk, Sultanmurat, gidiyoruz!

Yatağından yere fırlamadan önce bir an, saniyeden daha kısa bir süre için, babasının ona söylediği bu üç sözcük ve kulağına batan sert bıyıklarının dokunuşundan olacak, içinde ona karşı bir sevgi dalgası kabardı. İlerde, babasının bıyıklarının bu dokunuşunu ve «Kalk, Sultanmurat, gidiyoruz!» sözcüklerini özlemle, acıyla anımsayacağı bir zamanın geleceğini nerden bilecekti?

Annesi çoktan kalkmıştı. Sultanmurat'a temiz bir gömlek, başına büyük gelen yeşil bir şapka, onun için sakladığı bir çift ayakkabı verdi. Memurların giydiği bu şapkayı, ayakkabıları babası bir yıl önce, Çuy kanalındaki işten dönerken getirmişti.

– Ayaklarını sıkıyor mu? diye sordu annesi Sultanmurat ayakkabıyı giyerken.

Ayakkabı sıkmasına sıkıyordu, fakat zamanla açılırdı.

– Hayır, sıkılmıyor, dedi.

Annesiyle uğurlaşp avludan çıktılar. Araba dili çakıllı büyük su arkından geçip de atların sıçrattığı sular yüzüne çarpınca, düşte değil, gerçekten kente gittiklerini anladı Sultanmurat. Serin suların yüzüne vurmasıyla irkildi, orturduğu yerde büzüştü, yüreğini bir sevinç kapladı.

Işıklı bir su fışkırtıyormuş gibi, doğudan tan söküyordu. Yaz güneşi karlı dağların arkasında, uzakta bir yerde olmalıydı. Hangi tepenin ardında saklandığı belirsiz, gizli gizli sokuluyor; başını uzatıp bakıvereceği bir gedik arıyordu. Bütün gece soğuyan yol sessiz ve serindi henüz. Sultanmurat köyden çıkarlarken onları hiçbir çocuğun görmemesine üzüldü. Teker takırtılarından uyanan birkaç köpek ürümüşü, o kadar...

İlerdeki mor dağ dizilerine doğru kıvrıla kıvrıla giden yol dere-tepe aşarak uzanmaktaydı. Karanlıktan kurtulamayan o uzak dağların ardında ise varacakları yer olan Cambul kenti bulunuyordu.

Karınları tok atlar kayış-koşum hissetmeden, perçemlerini savura savura, arada bir pofurdayarak uygun adımla koşuyorlardı. Gide-gele iyice tanıdıkları bir yoldu burası. Dizginlerini tutan sahipleri aynı kişiydi, onun yanında oturan çocuğu ise biliyorlardı; çekmeye alıştıkları yüke fazla bir ağırlık eklemiyordu.

Bütün öteki arabalar gibi gıcırdayıp tıkırdayan yatık arabası iyi bir gidiş tutturmuştu. Bu arada dağlara yaklaşan güneş bir boş-

luk bulup yandan göstermişti başını. Artık güneşin ışınları, ılıklığı atların birazcık terleyen sırtlarını hafif bir hava dalgası gibi yalayıp geçiyordu. Çabdar, bildircin yumurtası rengindeki demirkırı donuna bürünmüş Çonturu ise, koyuluğunu atarak gün ışığında açık doruya dönmüştü. Güneş ve sıcaklık Bekbay'ın tunçlaşmış yüzüne vurdukça gözlerine doğru çoğalan kırışıkları derinleştiriyor, dizgin tutan ellerini irileştirip daha çok damarlıymış gibi gösteriyordu. Üzerinden at toynaklarının hızla geçtiği yol cıvıl cıvıl oynaşan ışıktan aydınlanıp ısınmıştı. Güneş insanın tenine, gözlerine işliyor bütün doğa saçılan ışınlarla dirilip canlanıyordu.

O yolculuk sabahı Sultanmurat'ın içi mutluluk dolmuştu, sevinçten uçacak gibiydi.

- E, nasıl, uyandın mı? diye takıldı babası.
- Çoktan...
- Öyleyse al dizginleri.

Sabırsızlıkla beklediği bu önerisinden dolayı babasına minnetle gülümlümsedi. Dizginleri tutmayı kendisi de isteyebilirdi ama babasının ona güvenmiş olmasının ayrı bir önemi vardı. Çünkü başka bir yer değil koca kent yoluordu burası. Yönetimin el değiştirdiğini hemen hisseden atlar hırçınlaşarak kulaklarını yatırmaya, birbirlerini ısırma, sanki böylece, zayıflayan egemenliğe karşı baş kaldırıp kavga çıkarmaya başladılar. Sultanmurat bırakır mı yanlarına? Dizginleri sertçe çekti,

- Şimdi ha! Şimdi ha! diye haykırdı.

Eğer mutluluk denen şey insan için geçmişte ya da gelecekte değil, yalnız yaşanan zamanda varsa Sultanmurat onu bu yolculukta doya doya tattı. Yol boyunca keyfini kaçırın hiçbir durumla karşılaşmadı, babasının yanında otururken duyduğu ruh doygunluğu onu bir an olsun bırakmadı. Yakıt arabasının bir başkasını deli edebilecek tangirtısı tungurtusu onun için çılgınca bir mutluluğun kulaklarda uğuldamasıydı sanki. Arabanın ardından hiç eksilmeyen toz bulutu, tekerlerin çığnediği yol, uygun adımla koştu-ran atlar, ter ve katran kokan kayışlar, tepelerinde ağır ağır ilerleyen uçucu beyaz bulutlar; çevrelerindeki, henüz kurumamış, sarı, mavi, mor çiçekli erişkin otlar; geçit yerlerinde genişleyip yayvanlaşmış su arkları, şırıl şırıl akan dereler; karşılaştıkları arabalar, atlılar; bazen atların kafalarına sürtünürcesine yakından geçen, havada takla atan kırlangıçlar hepsi, hepsi mutluluk ve güzellik ..

doluydu. Fakat Sultanmurat mutluluğu düşünmüyordu bile, çünkü mutluluk varsa düşünülmez. Çevresinde dünyaların en güzeli, yanında ise babaların en iyisi vardı.

İşte böğürleri sarı, başları kara tarlakuşları bile dikenlerin, çalıların arasında gızlenerek yol boyunca aynı şarkıyı tutturmışlar. Kuşlar kimin için öttüklerini, Sultanmurat'ın onları ne denli sevdiğini biliyorlar. Saraygır derler bunlara, böyle adlandırılmalarının nedeni hep ıslık çalıp sarı aygırları sürmeleridir. «Cık cık, saraygır! Cık cık, saraygır!» Eşsiz kuşlardır saraygırlar. Fakat anlaşılan her dilde başka türlü ötüyorlardı. Bir keresinde köye sinema makinisti olan şen bir Rus delikanlısı gelmişti. Sultanmurat hemen delikanlının yanına sokuldu, film makaralarının konulduğu kutuları taşımasına yardım etti; akşamleyin de bu sayede dinamomakinesinin kolunu çevirme hakkını önce o kazandı. Elle çevrilen dinamodan elektrik akımı çıkıyor, elektrik akımından lambalar yanıyor, lambalar yanınca da beyaz bir duvara –ekrana– ışık düşerek, canlı resimler oynamaya başlıyordu.

İşte bu makinist çitin arkasında öten kuşu dinledi, dinledi; sonra Sultanmurat'a sordu:

– Nedir bu kuşun adı?

– Saraygır...

– Nasıl ötüyor şimdi?

– «Cık cık, saraygır!» diye ötüyor.

– O da ne demek?

– Bilmem. «Deh deh, sarı at!» olsa gerek.

– Birincisi, atların donu hiç sarı olmaz. Hadi oldu diyelim, neden hep «Cık cık, saraygır!» diye ötsün?

– Dediklerine bakılırsa kendini sarı aygıra binmiş, düğüne gidiyor sanırmış. Bir türlü düğüne yetişemediği için de «Cık cık, saraygır!» diye bağıırırmış.

– Ben de başka türsünü işittim. Sözde saraygır kuşu pazar yerinde kâğıt oynuyormuş. Üç ruble kazanmasına ramak kalmış, fakat kazanamamış. Onun için «Çut çut tri rublya ne vıgral!»⁽⁴⁾ diye ötermiş. Üç ruble ütünceye değin de böyle ötüp duracakmış.

– Peki, ne zaman ütecek dersiniz?

– Hiçbir zaman. Sizde nasıl düğüne hiç yetişemiyorsa bizde de öyle.

(4) Az kalsın üç ruble ütüyordum. (Ç. N.)

- Çok hoş...

Gerçekten de, görünüşte kimsenin pek gözüne çarpmayan bu kuşlar her yerde tanınıyordu.

Saraygırlar yol boyunca ötüşüyorlardı. Sultanmurat gülümseyerek dinliyordu onları.

- Gelin, pazara gidelim, üç ruble ütelim! diyordu onlar ötüğe.

Kuşlar bazen, «Cık cık, saraygır!» bazen de «Çüt çüt tri rubl-ya ne viigra!» diye ötüyorlardı.

Sultanmurat bir an önce kente varmayı öylesine istiyordu ki! Güneş yükselmiş, dağların doruklarına ulaşmıştı. Atları haylamaya başladı:

- Cık cık, saraygır! (Çabdar'a böyle bağıyordu.) Cık cık, do-
raygır! (Çontoru'ya da böyle.)

Babası en osnunda onu durdurmak zorunda kaldı.

- Ne koşturup duruyorsun, oğlum! Atları bırak sen. Onlar hem koşarlar, hem de yorulmamanın bir yolunu bilirler.

- Baba, Çabdar mı daha iyi, Çontoru mı?

- İkisi de iyidir. Hem yürümede, hem de yük çekmede. Maki-
ne gibi çalışırlar; yeter ki sen zamanında yemleyip sula, bir de ko-
şumlarına bak. Seni yolda bırakmazlar, güvenilir hayvanlardır.
Geçen yıl Çuy kanalında bataklık bir yerde, sazlıkların arasında
çalışıyorduk. Çamur diz boyu, batağa saplanan saplanana. Beni
sık sık yardıma çağırıyorlardı. «Ne olur, Bekbay, kurtar!» diye. Ne
diyeceksin? Hemen Çabdar'la Çontoru'yu götürür, saplanan ara-
balara koşardım. Bak, bir şey daha var: «Hayvan» der geçeriz ama
anlamadıkları şey yoktur, başkasının arabasına koşduklarında
kurtarma işi yapacaklarını hissederlerdi hemen. Onun için hiç kır-
başlamaz, yalnız biraz bağırdım, o kadar. Öyle zeki hayvanlar ki,
dizlerinin üzerine düşseler de kurtarırlardı arabayı. Koşumları da-
yansın yeter ki. Çuy kanalında herkes benim atlara imrenirdi.
Doğrusu imrenilecek hayvanlardır, gene de iyi bakmak gerekir.

Çabdar'la Çontoru, sanki sözü edilenler onlar değillermişçe-
sine kurulmuş gibi aynı adımlarla, aynı hızla koşuyorlardı. Koş-
maktan kasıkları terlemiş, kulakları ıslanmıştı. Yol sineklerini
kovmak için ikide birde peremli başlarını sallıyorlardı.

- Baba, hangisi daha yaşlı? Çabdar mı, Çontoru mu?

- Çontoru üç yaş daha büyük. Yaşlandığımı bazen geri kalı-

şından anlıyorum. Çabdar ise tam gücünün doruğunda. Hem dayanıklı, hem süratli. Eyer vurup yarışa çıksan pek çok atı geride bırakır. Eskiden olsa böylesine, «yiğidin atı» derlerdi.

Sultanmurat Çabdar'ı daha çok beğendiği için işittikleri hoşuna gitti. Demirkırı üstüne benekleri olan eşsiz bir donu vardı Çabdar'ın. Uysal, güzel, güçlü bir attı.

– Çabdar'ı daha çok beğeniyorum, dedi. Çontoru huysuz. İnsana yan yan öyle bir bakışı var ki!

Bekbay güldü.

– Huysuz değil, zeki bir hayvandır Çontoru. Boşuna rahatsız edilmekten hoşlanmaz.

Biraz sessizlikten sonara ekledi:

– İkisi de iyidir.

Sultanmurat babasının düşüncesine katıldı:

– İkisi de iyidir, dedi dizginleri çekerek.

Aradan hayli bir zaman geçmişti ki, babasının ona seslendiğini işitti.

– Hey, Sultanmurat, durdur biraz arabayı.

Atlar durunca usul usul ıslık çaldı.

– Hayvanlar işemek istiyorlar. dilleri olmadığı için söyleyemezler. Onu sen anlayacaksın.

Gerçekten de atların ikisi birden foşur foşur sesler çıkararak işemeye başladılar. Köpüklü sidik birikintisinin üzerinde pudra gibi ince, yapışkan bir toz kalktı.

Sonra yeniden yola koyuldular. Yol kıvrıla kıvrıla uzanıyor, dağlar gittikçe gerilerde kalyordu.

Kentin dış bahçeleri göründü çok geçmeden. Yol birden canlandı. Bunun üzerine Bekbay aldı dizginleri. Dizginleri almakla da çok iyi etti. Sultanmurat'ın gözü artık ne dizgin görüyordu, ne de atları. Gürültüsüyle, renkleriyle, kokularıyla insanı şaşkına çeviren kent başlamıştı çünkü. Sanki onu alıp bir selin ortasına atmışlardı. Sel onu döndürüyor, dalgalarının üstünde hoplata hoplata sürükleyip götürüyordu.

O mutlu günde şanslı görülmedik biçimde açılmıştı. Cambul kentinin atçabar adı verilen büyük hayvan pazarına bir de hayvan terbiyecisi gelmişti tam o sırada. Şu rastlantıya bakın! Kık yılın başında kente gezmeye gidiyorsun; bir de bakmışsın, çeşit çeşit vahşi hayvanlar, atlı karıncalar, eğri aynalar da var!..

Kahkaha odasına üç kez girdi çıktı Sultanmurat. Kahkahadan kırılışıya güldükten sonra biraz dinleniyor, ardından yine eğri aynalara, dev aynalarına bakmaya gidiyordu. Amanın o ne surattı öyle! Durmadan değişiyor, ezilip büzülüyor, akla-hayale gelmedik görüntüler oluşuyordu.

Arabayı tanıdıkları bir çayhanenin önüne bırakıp pazara gitmeye gitmişlerdi. Önce babasının tanıdığı oralı Özbeklerle hoş beş ettiler. Bekbay «selamün aleyküm» dedikten sonra oğlunu onlarla tanıştıyordu. Özbekler yerlerinden doğrulup ellerini göğüslerine koyarak Sultanmurat'a selam veriyorlardı. Bekbay'ın keyfi ne diyecek yoktu. «Şu Özbekler çok kibar insanlar doğrusu. Büyük-küçük kimseye saygıda kusur etmezler.» diyordu.

Sonra alışveriş sergilerini, mağazaları gezdiler; oradan vahşi hayvanları görmeye gittiler. Aman o ne kalabalıktı! İtişip kakışıyorlar, kafeslere yaklaşmaya çalışıyorlardı. İri bir fil, ayılar, çeşit çeşit maymunlar... Daha neler yoktu ki!

Sultanmurat'ın en çok belleğinde kalan fil oldu. Onu görünce üstündeki bütün otlar yanmış, kü rengi koca bir tepeye benzetti. Durmadan ayakları üzerinde kımıldanıyor, hortumunu sallıyordu. Çevresinde hayran hayran seyredenler neler anlatmıyorlardı ki. Sözde filler sıçanlardan korkarmış. Eğer kızdırılırlarsa zincirlerinden boşanır, kentın altını üstüne getirirlermiş. Sultanmurat'ın en çok hoşuna giden de yaşlı bir Özbek'in anlattıkları oldu. Fil hayvanların en akıllısıymış; orman kesimi sırasında koca koca tomrukları hortumuyla kaldırıp götürür, yanında büyükleri olmayan bir çocuk yılan ya da daha büyük bir tehlikeyle karşılaşırsa çocuğu hortumuyla kaptığı gibi havaya kaldırmış.

Bu anlatılanlar babasının da hoşuna gitmişti. Dinlerken başını sallıyor, dilini şaklatıyor; «Bak, işittin mi? Şu dünyada ne şaşılacak işler oluyor? Cık, cık!» diyordu durmadan.

Kahkaha odasını da hiç unutamıyordu. Orada kendi kendinize istediğiniz kadar gülebilirdiniz...

Sultanmurat birkaç sıra ilerde oturan Mirzagül'e «Ah, seni götürmeli ki oraya!» dedi yaramaz bir düşünceyle. «Bakalım gü-

zelliğinden eser kalır mı? Herhalde o zaman hiç mi hiç caka sata-
mazdın.» Fakat hemen bu düşündüklerinden dolayı utandı. Ne di-
ye kızcağıza satışa duruyordu? Ona bir kötülüğü mü dokunmuş-
tu? Bütün kusuru sınıfın en güzel kızı olmasıydı. Bunda da suç
onun değildi herhalde.

Bir keresinde öğretmen, Mirzagül'ün elinden aynasını almış-
tı. Şimdiden kendine bakıp durmamalıymış. Kızcağız utancından
kıpkırmızı kesildi, dokunsalar ağlayacaktı. Sultanmurat kıza bakıp
bakıp üzüldü. Ufak tefek bir aynaydı ama onu kızın elinde gören
öğretmeni çileden çıkarmaya yetmişti.

Sultanmurat Mirzagül'e bir kez daha bakınca acıdı ona. So-
ğuktan büzülmüş, yüzü mosmor kesilmişti. Gözlerinin ıslaklığına
bakılırsa ağlıyor olmalıydı. Hem babası, hem ağabeyi cephedeydi
zavallının. O da tutmuş, kızcağız hakkında kötü kötü şeyler düşü-
nüyordu. Düpedüz aptallığı yaptığı...

Sınıfta soğuktan öksüren birçok çocuk vardı. Kendisi de ök-
sürse miydi acaba? Mahsus öksürmeye, titreyip kıvranmaya başla-
dı. Herkes öksürdüğüne göre onun başı kel miydi? İnka Apay onu
anamlı anamlı süzdü, sonra dersini sürdürdü.

3

Vahşi hayvanlar ile kahkaha odasını gördükten sonra bitpa-
zarına gitmişlerdi. Armağanlar buradan alındı. Hacımurat'a gü-
neşte pırıl pırıl parlayan yepyeni bir oyuncak tabanca aldı babası.
Kızlara ise lastik iplere bağlı cicili bicili toplar... Lastiğin ucundan
tutup sallayınca top zıp zıp oynuyordu. Bir yazma ile çeşit çeşit
şekerleme aldılar annesine de.

Bütün pazarı dolaşp görmedik hiçbir şey bırakmadılar. Atlı-
karınca bile vardı. Fakat ne Sultanmurat binmek istedi, ne de ba-
bası «Bin!» dedi. Küçükler için bir oyuncakmış atlıkarınca, oysa
bir-iki yıl sonra Sultanmurat evlenecek çağda koca bir delikanlı
olacaktı. Elbet şaka yapıyordu babası. Atlıkarıncaya şöyle bir
durup baktılar, sonra babası gitme vakti geldiğini söyledi. Önce
istasyona varıp varillere yakıt doldurmaları gerekiyormuş. Oradan
hemen yola koyulmalıymışlar. Gerçekten de istasyona vardıkların-
da güneş kentin üzerine doğru eğilmeye başlamıştı. Arabayı yük-

leyince bir muhallebiciye girdiler, karınlarını pilavla güzelce doyurarak köyün yolunu tuttular.

Dış bahçelerden çıktıklarında alaca karanlık bastırmıştı. Şimdi gündüzleyn geçtikleri aynı yoldan gidiyorlardı. Akşam, havasına ot kokuları sinmiş ılık bir yaz akşamıydı. Yol kıyısındaki arklarda bir curcuna tutturmuştu kurbağalar. Dolu varillerle koşamadıkları için atlar düzgün adımlarla yürüyorlardı. Sultanmurat yorulmuş, uykulu başı ikide birde önüne düşmeye başlamıştı. Nasıl yorulmasın, öyle dolgun birgün geçirmişti ki! Ah, bir de arabada uzanıp yatacağı bir yer olsaydı! Gözlerinden uyku akıyordu. Babasının omzuna yaslandı, oturduğu yerde öylece uyuyakaldı. Çukur yerlerde geçerlerken arada bir gözlerini açıyor, sonra gene dayanılmaz uykuya teslim oluyordu. Yeniden uyurken tek düşündüğü şey yanında babasının olmasıydı. Babasının güçlü omzuna yaslanıp uyumak öyle hoş, öyle güven vericiydi ki! Arabanın takırtısı, tekerlerin gıcirtısı, atların ayak sesleri uzaklardan gelen bir ninni gibiydi...

Sultanmurat ne kadar yol aldıklarını bile anlamamıştı ki, araba birden durdu; teker gıcirtıları, bütün sesler kesildi. Babası onu kucağına almış, bir yere götürüyordu.

- Of, amma da ağırlaşmışsın! Nerdeyse zor taşıyorum, diyerek bir kuru ot yığınının üstüne koydu, üzerine hırkasını örttü.

- Sen uyu, ben atları çözeceğim. Hayvanlar otlasınlar.

Uyku öylesine tatlıydı ki, Sultanmurat gözlerini bile açmadı. Gene tek düşündüğü şey dünyada bir babasının olmasıydı.

Sonra babası bağcıklarını çözüp ayakkabısını ayaklarından çıkarırken bir daha uyandı. Ayakkabı meğer bütün gün ayaklarını nasıl da sıkmış! Ve babası ayakkabısının sıkılığını nasıl da anlamıştı!

Karşı konulmaz bir akıntıya kendini bırakıverircesine, Sultanmurat bedeninde bir rahatlama duyarak yeniden uykuya daldı. Ilgıt ılgıt esen yel geniş bir ot tarlasını dalgalandırıyormuş gibi bir duygu vardı içinde. Sultanmurat bu tarlada koşuyor, yel estikçe ırgalanan otlar arasında batıp batıp çıkıyordu. Gökten sessiz yıldızlar düşüyordu yatıp kalkan yüksek otlar arasına. Sultanmurat koşup yanlarına varana değin sönü sönüveriyorlardı sessiz düşen yıldızlar. Düş-gördüğünü biliyordu. Arada bir uyanıyor, ayakları kösteklenmiş atların taze otları da diplerinden koparıp yedikleri-

ni, babasıyla birlikte yattıkları ot tınazının çevresinde, ağızlarından çıkarılmış gemlerini şingirdatarak gezindiklerini işitiyordu. Tarlada yattıklarının farkındaydı. Gözünü açıverse, gerçekten tepesinde kayan yıldızlar görecekti...

Uyku öyle tatlıydı ki, açamıyordu gözlerini. Gece yarısından sonra ayaz çıkmıştı. Sultanmurat üşüycük babasına sokuldu, iyice böğrüne girdi. O zaman Bekbay döndü, uykusu arasında oğlunu kucakladı, sımsıkı göğsüne bastırıldı. Yol kıyısında, tarlada, açık gök altında öylece uyuyakaldılar. Ama gene de evdeki yumuşak yatağın hali başkaydı...

Sultanmurat düşünde yıldızlar gördüğü o geceyi hiçbir zaman unutmadı.

Hemen iki adım ötelinde bir bildircin sabaha değin ötmüş-tü. Yeryüzündeki bütün bildircinler mutlu olmalıydılar.

4

İnkamay Apay ta sırasının dibine gelince farkedebildi onu.

– Sultanmurat, ne oluyor sana?

– Hiç, yok bir şey...

Sultanmurat kendini savunmak istercesine ayağa kalktı. Sınıf eskisi gibi soğuk ve sessizdi. Çocukların gülüşmelerinden, sürekli öksürmelerinden başka bir şey duyulmuyordu.

– Nasıl bir şey yok? Neden deminden beri sebepsiz yere öksürüyor, sorularıma yanıt vermiyorsun? Hadi, git de biraz saman getir!

İnkamay Apay bunları söylerken üşümekten dolayı omuzları titriyordu, suratı asılmıştı.

Sultanmurat öğretmenin dediklerini yapmak için yerinden fırladı. Ders sırasında pek görülmedik bir şeydi bu. Hademe ders aralarında biraz saman getirir, sobayı şöyle bir yakıverirdi. İşte hepsi o kadar...

Okulun önüne çıktığında kar ile rüzgâr karşıladı onu. Öyle ya, Seylan değildi burası. Avludan geçip samanın bulunduğu ambara doğru seğırtirken atundan inen çiftlik başkanı Başkarma Tınaliyev'i gördü. Tınaliyev gençten bir adamdı, savaşta yaralandığı için geriye gönderilmişti; bu yüzden bir omzu düşük yürürdü.

Cephede hava indirme birliğinde paraşütle atlamış, bu atlamalardan birinde birkaç kaburgasını kırmıştı. Savaştan önce tarım uzmanı olarak çalışmış. Sultamurat anımsamıyor bunu, zaten savaştan önce geçen hiçbir şeye inanmak istemiyor. Sanki başka bir dünyadaydılar o zaman...

Sultanmurat bir çuğ dolusu saman aldı, sınıfın kapısına ayağıyla iterek içire girdi. Çocuklar canlandılar, fısıldaşmaya başladılar.

– Susun çocuklar, dersi dinleyin! diye çıkıştı öğretmen. Sultanmurat, sen de işine bak, gürültü istemem.

Sobanın tam ortasında, saman külleri arasında, sönmeye yüz tutmuş bir avuç ateş vardı. Sultanmurat bir tutam saman alıp ateşe tuttu, üflemeğe başladı. Sonra bir tutam, bir tutam daha. Soba samanları yutarak gürlüdemeye başladı. Saman yetiştirmek ne mümkün! Sınıfın neşesi yerine geldi.

Çocuklara şöyle bir dönüp suratını ekşitse, her olasılığa karşı, özellikle arkada oturan Anatay'a «Alır mısın?» dercesine yumruğunu gösterebilseydi bir de... Anatay on beş buçuk yaşında, sınıfın en büyüğü, sataşkan bir çocuktur. Arada bir Mirzagül'e asılırdı. Ama gösteremezdi ki yumruğunu. Çekinirdi öğretmenden. Üstelik durup dururken canını sıkmak istemezdi. İnkamay Apay nedense son günlerde askerdeki tek oğlundan mektup almaz olmuştu. Topçu subayıydı oğlu. İnkamay Apay övünürdü oğluyula. Kocası ise savaştan önce ortadan kaybolmuştu; başına kötü bir şey geldiğini, ama bu kötü şeyin ne olduğunu söylemiyorlardı. O yüzden doğup büyüdüğü köyüne dönmüş, öğretmenlik yapmaya başlamıştı. Oğlu Cambul'da öğretmen okulunda okurken çağırılmışlardı askere.

İnkamay Apay sınıfın penceresinden atlı postacıyı görünce çocuklardan birini mektup almaya koştururdu. Mektup varsa bir solukta dönerdi gönderilen çocuk. Öğrenciler arasında mektup almaya kimin gideceği konusunda sıra bile konulmuştu.

Mektup geldiği günler bayram havası eserde sınıfta. İnkamay Apay oğlundan gelen kısacık mektuba hızla göz gezdirirdi. Kâğıttan başını kaldırdığı zaman başka bir öğretmen olurdu artık. Kırlaşmış saçlarını başörtüsünün altına özenle sokan öğretmenlerinin gözlerinde sevinç yaşları belirince çocukların içi bir tuhaf olurdu.

– Çocuklar, hepinize selamı var. Ağabeyiniz iyi olduğunu ya-

zıyor, düşmanla kahramanca savaşıyormuş, derdi.

Öğretmen sesinin titremesini belli etmemeye çalışırken çocuklar da sevinçlerini zor gizlerlerdi. Yüzlerine bir gülümseme yayılırdı hemen. Sanki öğretmenlerinin elinden tutmak, mutluluğunu paylaşmak isterlerdi. Ama İnkamay–Apay sertleşirdi hemen.

– Eh, artık derse dönmek zamanı geldi.

İşte o andan sonra dersin en zevkli, en güzel dakikaları başlardı. Öğretmenin söyledikleri güçlerine güç katar, her düşüncesi yeni düşünceler doğurdu. Bütün konuşmaları, açıklamaları, kınıtlamaları öğrencilerin belleklerine, gönüllerine yerleşirdi. İnkamay Apay’ları göklere uçardı sanki, onlar da büyülenmiş gibi onu izlerlerdi...

Evet, son günlerde onu üzen, canını sıkan bir şey vardı. O yüzden, çiftlik başkanı Başkarma Tinaliyev ile okul yönetmeni birlikte içeri girdiklerinde İnkamay Apay süklüm püklüm yazı tahtasının yanına gitti. Gene de sınıfa dönüp;

– Çocuklar, ayağa kalkın. Sultanmurat, sen de yerine git, diyecek gücü buldu kendinde.

Sultanmurat sobanın kapağını kapattı, gelip sırasına oturdu.

Gelenler çocukları selamladılar.

– Sağol! Çektiler hep birden çocuklar da.

Derin bir sessizlik çöktü sınıfa. Tek öksüren bile çıkmıyordu.

– Bir şey mi oldu? diye sordu İnkamay–Apay heyecandan tutulmuş bir sesle.

– Bir şey yok, İnkamay Apay, dedi Tinaliyev. çocuklarla bir konuyu görüşmeye geldim de... Dersinizi durdurduğum için özür dilerim.

Yaşlı okul yönetmenine işaret etti başıyla.

– İzin aldım da girdim.

Yönetmen:

– Evet, önemli bir konu, dedi. Oturun çocuklar.

Bütün sınıf oturdu.

Çiftlik başkanı bu görevi kısa bir süredir, cepheden döndüğü güz mevsiminden beri yürütmekle birlikte herkes onu tanırdı, o da herkesi tanıyordu. O yüzden çocuklarla tanışmak için gelemezdi sınıfa. Öyleyse niçin? Yedinci sınıf öğrencileri⁽⁵⁾ köyde artık ele–avuca gelir bir topluluk oluşturdıklarına göre herhalde iş ko-

(5) Sovyetler Birliği’nde 7 yıllık, büyücek yerleşme merkezlerinde 10 yıllık öğrenim zorunludur. (Ç. N.)

nusunda görülecekti. Öyle ya evde, yolda, tarlada, çiftlik bürosunda artık onlara da danışılır olmuştu. Ama çiftlik başkanı kalksın, görüşmek için ta okula gelsin; doğrusu işitilmemiş bir şeydi. Ama nasıl bir iş konuşması olabilirdi bu? Yaz olsa neyse, herkes gibi onlar da gidip tarlalarda çalışırlardı.

Tinaliyev bedeninin çarpıklığı pek göze çarpmasın diye dik durmaya çalışarak çocukların gergin yüzlerine dikkatle baktı.

- Sorun şu, çocuklar. Biliyorum, okulunuz soğuk ama size samandan başka yakacak yardımı yapamıyorum. Saman işe yarar bir yakıt değil, hemen geçiverir. Eskiden çuvallara, arabalara doldurup doldurup tezek getirirdik okula. Ama geçen yıl onu da yapamadık. Çünkü dağlardan⁽⁶⁾ taşıyacak adam yok. Bütün erkekler cephede. Cambul'da karaborsacıardan satın aldığım iki ton kömürüm var. Fakat demirci için saklıyorum onu. Gene vurgunculardan biraz demir aldım. Elbet birgün hesaplaşacağız onlarla. Ama şimdi durumumuz kötü. Hem burada, hem cephede... Geçen yıl fırsat bulup 200 dönümlük kışlık ekinimizi ekemedik. Suç kimin? Bizim mi? Hayır, savaş hali bu. Fakat savaştayız diye kooperatif çiftliklerinde, devlet çiftliklerinde tarlalar ekilmez, işler bitirilmezse düşmanı nasıl yeneceğiz? Amansız düşmanı yenmek için ekmek ister, cephane ister... O nedenle, çocuklar, bir kısmınızın şimdilik okulu bırakmanız gerekiyor. Sizlerle işte bu konuyu görüşmeye geldim. Zaman geçiyor, pulluk sürcek hayvanları bir an önce bahar sürümüne hazırlamak gerek. Çünkü bakımsızlıktan zavallıların ayakta duracak halleri kalmamış. Sonra koşulları, pullukları, makineleri onarmak ister. Kooperatifin bütün malzemesi kar altında kalmış. Bunları şunun için söylüyorum: Güzün bitiremediğimiz kışlık ekin alanlarına yazlık ekin ekeceğiz. Her ne olursa olsun yapacağız bunu. Savaşta durum ne ise burada da aynıdır. Demek oluyor ki, çiftliğimizin plan fazlası olan 200 dönümü kendi olanaklarımızla sürüp ekeceğiz. 200 dönümün ne demek olduğunu anlıyorsunuz, değil mi? peki, kim yapacak bütün bu işleri, sizden başka kime güveneceğiz? Çiftliğin bahar kampanyasına ek olarak birtakım da çifte kulaklı pulluk sürücüsü hazırlamayı tasarladık. Düşündük taşındık, kadınları gönderemeyiz Aksay'a; çok uzak. Elimizde başka insan olmadığına göre sizlere, öğrencilerimize başvuruyoruz...

(6) Sürüler dağlardaki ağıllarda kalmaktadır. (Ç. N.)

Köye geldi geleli sırtından hiç çıkarmadığı, soğuk kış günleri insanı sıcak tutması olanaksız, kül rengi bir asker kaputu ve kulaklıklılı şapka giyen; genç olduğu halde birkaç kaburgasının eksikliği yüzünden bir omzu düşük duran, öteki omzunda ise, yanından hiç ayırmadığı bir asker çantası taşıyan; zayıf yüzünden üzüntü hiç eksik olmayan, içe kapanık çatık kaşlı çiftlik başkanı Başkarma Tinaliyev söylüyordu bunları...

İnsanları keyifle yaşayıp dünyayı umursamadıkları Seylan gibi, Java gibi, Sumatra, Avustralya gibi birçok sıcak ülkenin, güzel denizlerin gösterildiği bir haritanın asılı bulunduğu kara tahtanın başında, sınıfın kara tahtası başında söylüyordu bunları başkan Tinaliyev.

İçinde sıcaktan çok saman döküntüleri bulunan bir sınıfta, samanla ısıtmaya çalışılan bir sınıfta söylüyordu bunları Tinaliyev. Ve cephe gereksinmelerini karşılamak için Aksay'da 200 dönümlük yazlık ekin tarlası sürüleceğini söylerken, sanki açık havadaymış gibi ağzından buhar çıkıyordu...

İşte Tinaliyev böyle konuşuyordu...

O sırada dışarda hava tipilemekte, pencere aralıklarından rüzgârın uğultusu duyulmaktaydı. Sultanmurat camdan bakınca, çiftlik başkanının atının direğın dibinde gidip gelerek karları tepelediğini, kar fırtınasından korumaya çalıştığı başını durmadan sağa-sola oynattığını gördü. Fırtına atın yelesini, topuzu çözülmüş kuyruğunu savuruyordu. Çok üşümüş olmalıydı hayvancağız....

Tinaliyev konuşmasını sürdürdü:

- Sizi keyfim için ayırmıyorum okuldan. Bunu yapmak zorundaydık. Onun için beni anlayacağınızı umuyorum. Eğer ölmez, sağ kalırsam savaş biter bitmez, belki de daha önce sizleri kendi elimle getirip koyacağım sınıfınıza. Ama şimdilik durum bu...

Sonra okul yönetmeni konuştu. Ardından gene Tinaliyev. Çocuklar birden canlanıp, çalışmak isteyenler parmak kaldırmaya başlayınca Tinaliyev şu açıklamayı yaptı:

- Bu öğrencilerin işimize yarayacağını sanıyorsanız yanılıyorsunuz. Kötü okuyan kötü çalışır. İkincisi, iyi öğrencilerin bırakılan boşluğu kapatmaları daha kolay olur. Sen, Sultanmurat, sınıfta en büyüğe benziyorsun.

Çocuklar hep bir ağızdan bağırılmaya başladılar.

- Hayır, en büyüğümüz Anatay'dır. Yakında on altısına girecek.

- Şimdi sorun yaşta değil. Biz boya posa bakıyoruz. Gerçi o da değil önemli olan. Evet, sen, Sultanmurat! Geçen yıl bostan sürmüştün, değil mi?

Sultanmurat ayağa kalktı.

- Evet, Aral sokağındaki bostanı sürmüştüm.

- Çifte kulaklı bir pulluk ve dört atla, yanılmıyorsam.

- Evet, dört atın çektiği çifte kulaklı bir pullukla. Fakat yardımcıydım ben. Sartbay'ı askere aldıkları için bostanın sürülmesi gecikmesin diye yardım ettim. Sartbay'ın babası istedi.

- Biliyorum. Senden başlamamın nedeni bu.

Herkes ona bakıyordu. Sultanmurat, Mirzagül'ün gözleriyle karşılaştı. Bu sefer ona her zamankinden ayrı bakıyordu ve sanki herkes kendinden söz ediyormuşcasına, yüzü kıpkırmızı kesilmişti. Sultanmurat da bir tuhaf oldu, yüreği çarpmaya başladı.

Anatay oturduğu yerden bağırdı:

- Ben de bostan sürdüm!

- Ben de! dedi Erkinbek.

Ardı ardına birkaç ses daha yükseldi.

Tinaliyev çocuklara susmalarını söyledi.

- Sırayla konuşacaksınız. Ciddi bir konudur bu. Önce öğrenim durumunuzdan başlayalım. Senin okuman nasıl, Sultanmurat?

- Eh, şöyle böyle.

- Kötü mü yani?

- Pek iyi sayılmaz.

O ana değil susan İnkamay Apáy atıldı:

- Pek de kötü sayılmaz. Ona her zaman söylerim, «Çalışırsan daha iyi, çok daha iyi okursun.» diye. Yetenekli bir çocuktur. Gelgelelim kafasında kavak yelleri esiyor.

Tinaliyev düşünceli düşünceli;

- Ben de sana bayağı güvenmiştim, dedi. Neyse, baban cephe-de savaştığına göre, ona ekmeğe yetiştirmek zorundasın. Senin durumun nasıl, Anatay?

Anatay'ın suratı asıldı, yerinden doğrularak;

- Benimki de aynı, dedi.

Tinaliyev'i bir gülme tuttu.

- Anlaşılan sizin birbirinizden pek farkınız yok. Okula dönünce öğrenimin değerini anlarsınız. Bilirim, ben kendimden bili-

rim. Sıkıya gelince, «Gider çalışırım» dersiniz ama öyle değil. Ne dersin, Anatay, yalnız çalışmak için mi yaşar insan?

Anatay ağzında bir şeyler gevelediyse de;

– Bilmiyorum, diyerek işin içinden çıktı.

– Herkes her şeyi bilemez... Savaş olmasa okula gider, daha çok okurdum. Okumak iyidir.

İçten bir gülümseme yayıldı çocukların yüzüne. Ne tuhaf, çiftlik başkanı gibi koskoca bir adam hâlâ okumak istesin! Onlara sorarsanız bıkmışlar okumaktan, çoktan bıkmışlar.

Çocuklardan biri fırsatını bulunca bir soru yapıştırdı:

– Başkarma Agay⁽⁷⁾, savaşta uçaktan atladığınız doğru mu?

Tinaliyev soruyu başıyla onayladıysa da çocuk durmadı.

– Peki, atlarken hiç korkmadınız mı? Ben bir keresinde tütün ambarının damından yerdeki ot yığınınına atlamıştım da bacaklarım çok ağrımıştı.

– Evet, atladığım doğru. Ancak paraşüt kullandım. Tepede, kubbe biçiminde bir bezdir bu; inerken çadır gibi açılır.

Bütün sınıf;

– Biliyoruz, biliyoruz, dediler.

– Biz hava indirme birliğindeydik, görevimiz paraşütle atlamaktı.

– Ne demek hava indirme birliği?

– Hava indirme birliği mi? Hareketli bir savaş birliğidir bu. Nerede önemli, özel bir görev çıkarsa oraya gönderilir, uçaklardan atılır. Anladınız mı şimdi?

Sınıfa bir sessizlik çöktü.

– Hava indirme birliği duruma göre birkaç kişiden ya da binlerce kişiden oluşur. Düşmanın cephe gerisine inip görevlerini kendi başlarına yapmaları başlıca özellikleridir. Gene de anlamadıysanız başka bir seferinde daha çok açıklarım. Eh, şimdi konumuza dönelim. Anatay, ne dikilip duruyorsun? Otur yerine! Senin baban da cephede.

– Benimki de.

– Benimki de.

– Benim babam da.

– Benim babam da.

Tinaliyev elini kaldırdı.

(7) «Ağabey» anlamında büyüklere hitap biçimi. (Ç. N.)

– Hepsini biliyorum, çocuklar. Sabahtan akşama değin yalnız çiftlik işleriyle mi uğraştığımı sanıyorsunuz? Hanginizin babası nerde, hepsini biliyorum. sonra sizleri de tanıyorum. Onun için geldim buraya... Evet, Anataş, sen de baban için ekmek yetiştirmeye gideceksin. Bu durumda belki bir yıl, belki de bir yıldan daha çok okulu bırakman gerekir.

– Ben de! Ben de! diye birkaç çocuk daha fırladı.

Böyle durumlarda herkes kendini kahraman sanır. Fırsat çıktı diye okulu bırak, atın başına koş. Ne kolay iş?..

– Durun, durun! Bu böyle yürümez, pulluk işi yapanlardan başlayalım önce. Erkinbek, bostan sürdün mü sen hiç? Biliyorum, baban Moskova yakınlarında öldü. Çok babalar, ağabeyler öldü savaşta. Onun için senden de yardım bekliyoruz. Okulu bırakıp toprak süreceksin. Başka çıkar yol yok. Ben annene anlatırım durumu.

Tınaliev iki kişinin daha adını söyledi. Ergeş'le Kubatkul'du bunlar. Beş çocuk çiftlik işçilerinin birinci vardiyasına katılmak üzere ertesi sabah tavlının önünde bulunacaklardı.

Sultanmurat geceleyin yatmaya hazırlanırken annesine okulda olanları anlattı. Sabahtan akşama değin çiftlikte çalışmaktan yorulan, akşam olunca da çocukların işine koşan kadıncağz başını eline dayayarak dinledi oğlunu. Düşüncesiz Hacımurat tam da sevinecek zamanı bulmuş gibi,

– Ne iyi! diye atıldı. Okulu bırakıp atla sabah süreceksin, öyle mi? Beni de götür, ağabey!

Annesi kızdı:

– Derslerini bitirdin mi sen?

– Bitirdim, anneciğim.

– Öyleyse git yat hemen! Sesini de çıkarma, anlaşıldı mı?

Büyük oğlana bir şey söylemedi.

Ancak kızları yatırdıktan sonra lambayı söndürmek üzere kalktığında bir keder çöktü içine. Sultanmurat'ın uyuduğu kanısına vararak başını ellerinin arasına aldı; zayıf omuzları sarsıla sarsıla, sessizce ağlamaya koyuldu. Sultanmurat'ın yüreği sızladı; kalkıp annesini okşamak, gönlünü alıp yatırtmak istediye de onu kendi haline bırakmanın daha iyi olacağına karar verdi. Kadıncağz şimdi babasını (cephede ne durumdaydı acaba), çocuklarını (dört taneydiler) evini, ailenin öteki sıkıntılarını düşünüyor olmalıydı.

Kadın her yerde kadındır. Öyle de çabuk ağlar ki! Öğretmenleri İnkamya Apay bile çiftlik başkanı Tinaliyev sınıftan çıkınca sersemlemiş, kafasının içi allak olmuştur. Ara zili çaldığı halde hâlâ masasında oturuyordu. Öğretmenleri kalkıp kapıya doğru yürüyünceye değin sınıftan kimse yerinden kıpırdamadı. İnkamay Apay kapıya varınca tutamadı kendini. Ağlamamak için bütün uğraşmaları boşa çıkmıştı. Böylece gözleri yaşlı gitti odadan. Mirzagül, öğretmenin unuttuğu haritayı götürüp döndüğünde, onun da gözleri ıslaktı. Kadınların hepsi böyledir işte. Başkalarına acıdıkları zaman ağlamadan edemezler. Okul işine gelince, belki bir, belki iki yıl sonra, savaş biter bitmez döneceklerdi sınıflarına...

Bu düşüncelerle uyuyakaldı Sultanmurat. Fırtınanın savurduğu kar durmadan yağıyor, yağıyordu...

Ertesi gün de kesilmedi tipi. Katılaştan karlar üstüne yenileri dökülüyordu uçuşarak. Gökyüzü baştan başa bulutlarla kaplıydı. Sultanmurat tavlaya değin soğuktan dondu.

Tinaliyev'in giriştiği bu iş Sultanmurat'ın sandığından çok daha zordu. Tavlaya varır varmaz çiftlik başkanı Tinaliyev ile kızıl sakallı, sıksa bir ihtiyar olan işçi kolbaşı⁽⁸⁾ Çekiş çocuklara dörder yular dağıttılar. Ahırın karla örtülü avlusunda yük beygirleri yorgun dolaşüyor, arada bir gelip, boş yemlikten yem artıklarını topluyorlardı. Yaz gelince atların semirdiği, kışın ise siskalaştığı doğrudur; ama bunlar siskalaşmak ne söz, bir deri bir kemik kalmışlardı. Yaz boyu çalıştırıp çalıştırıp kış gelince avluya tıkıvermişlerdi hayvanları. Ne bakan var, ne çeken... Yem dersiniz kıt. Elde olanı da bahar sürümüne tohum olarak ayırmışlardı.

Çocuklar şaşkınlıktan elleri ki yanda kalakaldılar. Çekiş'in hiç hoşuna gitmedi bu durum.

Ne o, niye öyle dikilip duruyorsunuz? Yoksa burada altın kantarmalı Manas⁽⁹⁾ atları bulacağınızı mı sandınız? Kötüsüne razı olursanız siz kazançlı çıkarsınız, yavrum. Yirmi gün bakın bu hayvanlara, göreceksiniz küheylan kesilecekler. Bundan hiç kuş-

(8) Kooperatif çiftliği diye çevirdiğim Kolhoz, Sovyetler Birliği'nde kolektif bir üretim birimidir. Kırılık yerlerde çiftlikle, hayvancılıkla uğraşırken başka yörelerde değişik üretim dallarında da etkin olur. Kolhoz aynı zamanda yerleşim birimidir (köy gibi). Çiftlik başkanı aynı zamanda yerleşim birimin en yetkili yöneticisidir. İşçi kolbaşı, Kolhoz'daki iş gücünün amiridir. (Ç. N.)

(9) Manas destanındaki kahramanın adı. (Ç. N.)

kunuz olmasın. Çünkü bizim atlarımız yedi canlıdır; siz karınlarını doyurun, gerisini onlar bilirler.

Çiftlik başkanı da bir-iki söz ekledi.

- Siz işin ucundan tutun, gerisi sonradan gelir. Her birinize dörder beygir. Beğendiğinizi alın.

İşte tam o sırada beklenmedik bir şey oldu. Sultanmurat bakımsızlıktan iyice zayıflamış hayvanlar arasında babasının atları Çabdar ile Çontoru'yu gördü birden. Demirkırı donundan Çabdar'ı tanıdı önce, sonra da Çontoru'yu. Tüylei karmakarışık, kafaları irileşmiş, zayıf bacakları üstünde itsem yıkılıverecekmiş gibi hayvanlardı bunlar. Sultanmurat hem sevindi, hem de korktu. Babası ile kente gittikleri zamanki durumları gözünün önüne geldi. Babası olsa onları bu halde bırakır mıydı hiç? Yük çekerken yorulmak bilmez, güvenilir, güçlü atlar, Çabdar ile Çontoru, bunlar mıydı şimdi?

Sultanmurat heyecandan titreyerek başkana ve işçi amirine döndü:

- Bakın, babamın atları orada! Çabdar ile Çontoru. İşte şurada, bakın!

- Doğru! Bekbay'ın atlarıydı onlar! İyi tanıdın, dedi Çekiş.

Çiftlik başkanı da;

- Madem babanın atlarıymış, onları sen al, dedi.

Sultanmurat babasının atlarının yanına Akkuyruk ile Aladoru'yu da aldı. Böylece çifte kulaklı pulluk için dört atı tamamlamıştı. Öteki çocuklar da kendi beygirlerini seçtiler.

1943 yılının kışında, uğruna okulu bıraktıkları olaylar işte böyle başladı...

Sandıklarından daha çok iş çıkmıştı başlarına. Hergün ahırda koşturdukları yetmiyormüş gibi, bir de, tarla sürmede kullanacakları pullukların onarımı için ihtiyar usta Barpı ile topal demir dövücüsüne yardım etmeleri gerekiyordu. Çünkü bir zamanlar ıskartaya çıkarılan malzemeyi söküp parçalara ayırmak, pasından, çamurundan temizlemek zorundaydılar. Eskiyen bütün saban demirleri yeniden işe yarayacaktı. Bunların tavlaniş dövülmesi, keskinleştirildikten sonra su verilmesi öyle zordu ki! Her demir tava gelmiyordu. O yüzden bir pulluk demirinin bitirilmesi bile çocuk gibi sevindiriyordu Barpı ustayı. Topal yardımcısını çatıya çıkartıyor, oradan tavladaki çocukları çağırıyordu.

– Hey, koşun! Ustam sizi istiyor!

Koşup geliyorlardı çocuklar. Yaşlı usta koyu mavimsi-kır, okkalı, suya sokup soğuttuğu demiri yerden alıyor; onu, yedek bıçak alma sırası gelen çocuğa böbürlenerek gösteriyordu.

– Al da bak şuna! Korkma, al eline! Ne güzel olmuş, değil mi? Git pulluğuna ölç şimdi. Göreceksin, gelin ile güvey gibi yakışacaklar birbirlerine. Toprağı sürdükçe pırl pırl parlayacak. Taşkent aynasına ne gerek! Bununla bakacaksın yüzüne. İstersen sevdiğin kıza bile armağan edebilirsin. Daha iyisi can sağlığı. Hadi, şimdi koy onu rafa. Sonra da tarlaya götürürsün: Seninki tamam, şimdi sıra ötekilerde... Korkmayın, herkesin bıçağı olacak. Barpı usta kimseyi bıçaksız bırakmaz. Her birinize üçer çift döveceğim. Ah, neler yapmaz bu eller! Bir de ağzıma yeni dişler dövebilsem! Bak, çocuğum, bıçak pulluğun can damarıdır. Bıçağın keskinse tarlanı sürersin. Ama bir de körlendi mi, bütün işler ters gider. Nasıl, anladınız mı?

İyi adamdı Barpı usta. Bütün ömrü demir dövmele geçmişti. Övünmeyi severdi ama işini de bilirdi.

Saraç ustasına uğramadan olur muydu hiç? İşçi amiri Çekiş'in isteği üzerine koşumların onarımını da çocuklar kovalamak zorundaydılar. Doğru söylüyordu ihtiyar Çekiş, koşumsuz hiçbir iş yapılamazdı. At vardır, saban vardır, fakat koşum olmayınca neye yarar? O yüzden herkes kendi atının koşumu için sık sık saraç dükkânına uğrayıp ustayı sıkıştırıyordu.

Pulluklar, koşumlar bir yana, atların bakımı hepsinden önemliydi. Sultanmurat sabahtan akşama değin uğraştığı yetmiyor-muş gibi, bir gece kalkıp ahıra gidiyordu. Ancak hayvanların son yemlerini verdikten sonra, gece yarısı dönebiliyordu eve.

Ocak ayı bitmek üzereydi, çok az zamanları kalmıştı. Pulluk hayvanlarının beslenip semirtilmesi için önlerinde topu topu 30-35 günleri vardı. Atların güçlerini toplayıp toprak sürümüne hazır olmalarının bütün sorumluluğu çift sürücülerinin omuzlarındaydı. Atlar uyuyor da olsalar, gece gündüz yemlik boş kalmayacaktı. İşte böyle hayvanlardı bunlar.

Tinaliyev in hesabına göre, şubatın sonunda, kar topraktan kalkar kalk naz sabanlar Aksay ovasında olmalıydı. Bir zamanlar, çok eskiden, Aksay ovası ekilip biçilmiş. Sonra, belki de uzak, ıssız bir yer oluşundan dolayı kendi haline bırakılmış. Derelik te-

pelik, kıraç bir yerdi burası. Anlattığına göre, Çekiş'in babası Aksay ovasından çiftçilerin bazı yıllar eli boş döndüklerini, bazı yıllar ise tahıl taşımaları için köyden adam toladıklarını söylemiş. İlkın, tam tavındayken ekilmeliymiş bu topraklar, sonra da bol bol yağmur yağmalıymiş.

Tinaliyev, «Çiftçi emeğini esirgemezse umudu da tükenmez.» diyordu. Onun bütün güveni bundaydı işte. Çiftçileri bu güvenle hazırlıyor, bir de yağmur yağarsa bol Aksay buğdayı kaldıracaklarına inanıyordu.

Günler geçiyordu. Bir hafta içinde atlar biraz toparlanmış, tüyleri düzelmişti. Güneş çıkıyordu arada bir. Kış gitme hazırlığına başlamış gibiydi. O yüzden fazla gecikmeden atları açık havaya yemliğine çıkardılar. Güneş altında hayvanlar hem daha çok yemiyorlar, hem de daha çabuk semiriyorlardı. Dört takımlık hava indirme birliğinin yirmi atını, kerpiçten yapılmış yemliğin önünde dizilmiş görmek hoştu doğrusu. Çiftlik başkanının sabah denetlemesinde her çocuk kendi atlarının başında bulunurdu. Ondan işiten işçi amirleri, arabacılar, seyisler de öyle bellediler. Çocuklara ayrılan her şey de ona göre bilindi: Aksay atları, Aksay samanı, Aksay sabanları... Tavlanın önünden geçenler hava indirme birliğinde işlerin nasıl gittiğini merak ettikleri için sık sık uğrayıp bakarlardı. Bütün köy onların sözünü eder olmuştı. Ve herkes, hava indirme birliğinin komutanlığına Bekbay'ın oğlu Sultanmurat'ın atandığını biliyordu.

Bu atanma Sultanmurat ile Anatay'ın arasını hayli açmıştı.

– Neden Sultanmurat komutan oluyormuş? belki de biz onu istemiyoruz, diye karşı çıkmıştı Anatay.

Bu sözler Sultanmurat'ın ağızına gitti.

– Komutan olmayı ben istemedim ki, madem o kadar heveslisin, başımıza sen geç!

Bu sefer Erkinbek ile Kubatkul girdiler araya.

– Ne o, Anatay, kıskanıyor musun yoksa?

Yalnız Ergeş arka çıkmıştı Anatay'a.

– Nesi eksik Anatay'ın? Güçlü–kuvvetli çocuk. Boyu Sultanmurat'tan biraz kısa, hepsi o kadar. Okulda öğrenci temsilcisini nasıl seçiyorsak burada da komutanı öyle seçelim. Hep Sultanmurat diye tutturmuşsunuz gidiyorsunuz.

Tinaliyev, Ergeş'i önce gülerek dinledi, sonra başını sallaya-

rak birden ciddileşti.

– Gürültüyü kesin bakalım! Gelin şuraya, sıraya dizilin. Madem hava indirme birliğinin erlerisiniz, düzgün duracaksınız. Şimdi beni dinleyin. Bir kere komutan seçilmez, atanır. Bir üst komutanın görevidir, atamayı yapmak.

Ergeş kesti başkanın konuşmasını.

– Peki, o komutanı kim atar?

– Onun da üstünde olan bir komutan.

Ortalığa bir sessizlik çöktü.

– Şunu aklınızdan çıkarmayın, çocuklar! Savaş bitmemiştir, öyleyse bizim de savaş düzeni içinde yaşamamız gerek. Sizin sorumluluğunuzu üzerime aldığıma göre yapacağım bir yanlışın bedelini kelleme ödeyeceğimi unutmayın. İkinizin babası öldü, üç tanenizin babası ise cephede. O nedenle hem ölülere, hem de dirilere karşı sorumluyum. Fakat sizlere güvendiğim için bu sorumluluktan çekinmiyorum. Biliyorsunuz, sabanlarınızı alıp uzak bir yere, ta Aksay'a gideceksiniz. Hava indirme paraşütçüleri özel göreve nasıl gönderiliyorlarsa, siz de bozkırın ortasında gece gündüz tek başınıza kalacaksınız. Böyle her fırsatta kavga çıkarırsanız orada nasıl geçinip, nasıl çalışacaksınız?

Avluda sıralanmış çocuklara bunları söyledi Tinaliyev. Böyle konuşan eski paraşütçünün sırtında gene aynı kül rengi asker kapağı, başında gene aynı kulaklıklı boz şapka, böğründe, yanından hiç ayırmadığı aynı asker çantası vardı. Genç olduğu halde, birkaç kaburgası kırıldığı için gene yamuk duruyordu. Gene yüzü ince, zayıf bakışları tasalıydı.

Komutanlığına Bekbay'ın oğlu Sultanmurat'ı atadığı Aksay indirme birliğinin erleri önünde ona şunları da söyledi Tinaliyev:

– İyi dinle, Sultanmurat. Arkadaşlarından, hayvanlardan, sabanlardan, komşulardan sen sorumlusun. Aksay'daki toprak sürümünden, yani işlerin bitirilmesinden seni sorumlu tutuyorum. Eğer başaramayacak olursan komutanlığa başkası geçer. Ama şimdi hiçbir itiraz dinlemiyorum.

İşte o gün tavlada, küçük indirme birliğinin savaşçıları önünde böyle konuştu çiftlik başkanı Tinaliyev.

Verilen her emri yerine getirmeye hazır, genç çiftçiler başkanının gözlerinin için saygıyla, hayranlıkla bakıyorlardı. Sanki karşılarında boz yeleli, çelik zırhlı, kartal bakışlı kahraman Manas du-

ruyordu, onlar da onun sadık savaşçılarıydılar. Sanki ellerinde kalkan, bellerinde kılıçları vardı. Yiğit Manas'ın güven bağladığı, görev beklediği askerler kimlermiş, görelim:

Gözüpek askerlerin birincisi, yiğit Sultanmurat'tı. Yaşı en büyük değilse bile on beşini süren Sultanmurat. Akıllılığı, yürekliği dolayısıyla komutanlığa atanan, Bekbay'ın oğlu Sultanmurat. Babaların en iyisi olan babası uzak ellerde büyük savaştaydı şimdi. Savaş atı Çabdar'ı oğluna, Sultanmurat'a bırakmıştı. Sultanmurat'ın bir de küçük kardeşi vardı. Hacımurat... Arada bir canını sıkırsa da severdi Hacımurat'ı. Gülümsemesi bütün kızlarınkinden daha güzel olan Mirzagül'ü. Boyu Türkistan selvisi gibi uzun, yüzü kar gibi ak, gözleri karanlık gecede yanan kırmızı ateşi gibi parlak Mirzagül'ü...

Gözüpek askerlerin ikincisi, yiğit Anatay'dı. Birliğin yaşça en büyüğü, on altısını süren Anatay. Boyca değilse de hiçbirinden hiçbir konuda geri kalmayan Anatay. Boyunun eksikliğine karşılık en büyük gücü vermişti Tanrı ona. Yiğitlere yaraşır bir de atı vardı; adı Oktoru, yani doru ok. Anatay'ın babası ise ötekilerinki gibi büyük savaşta, uzak ellerde askerdi. Anatay da gizli gizli aynı güzeli, Mirzagül kızı severdi. Ay yüzlü Mirzagül'ü. Sevgilisinin bir öpücüğü için neler vermezdi...

Askerlerin üçüncüsü, sevimli Erkinbek'ti, yiğit Erkinbek. Ailesinin en büyük oğlu. İyi, güvenilir arkadaşı. Üzgün üzgün iç çeker, kimseye göstermeden ağlardı. Çünkü babası uzak ellerde, Moskova savunmasında kahramanca ölmüştü. Yiğitlere yaraşır bir de savaş atı vardı Erkinbek'in, adı Akbaypakkülük, yani ak dolaklı küheylan.

Dördüncü yiğit Ergeş'ti, kahraman Ergeş. İyi dost, iyi arkadaş. Yaşı on beş. Düşüncelerini çekinmeden savunur, her tartışmaya girerdi. Çalışmaya gelince güvenebilirdiniz ona. Ergeş'in babası da uzak ellerde, büyük savaştaydı. Atı bir yiğide yaraşırdı doğrusu, adı Altınuyak, yani altın toynak.

Yiğitlerin arasında bir de beşincisi vardı, yiğit Kubatkul. O da on beşinde, o da ailesinin en büyük oğlu. Onun babası da o uzak ellerde, aynı büyük savaşta, Beyaz Rus ormanlarında ölmüştü. Yorulmak bilmez bir emekçiydi Kubatkul. Bütün yiğitler gibi savaş atı Cibekcala'yı yani ipek yeleyi çok severdi.

Tinaliyev'in karşısında omuzları dik, ince boyunlarının zor

taşıdığı başları dik duran beş yiğit bunlardı işte. Atları ise hemen arkalarındaydı. Uzak Aksay ovasına vardıklarında çifte kulaklı pulluklara dörder dörder koşulacaklardı, kerpiç yemliğin önünde dizilmiş duran yirmi arık beygir...

Karlar kalkar kalkmaz varacaklardı Aksay'a tarla sürmeye Aksay'a! Toprak uyanır uyanmaz gideceklerdi Aksay'a, çift sürmeye Aksay'a!

Fakat henüz kar kalkmamıştı, toprakta kalın bir örtüydü kar. Ancak o günler yaklaşıyor, her şey o günlere gidiyordu...

5

O günler gitgide yaklaşıyordu...

Aksay ovası için hazırlanan atlara kimi «hava indirme birliğinin atları», kimi «Aksay atları» diyordu; fakat kim ne derse desin gerçek şuydu ki, bu hayvanlar iki hafta içinde ahırdaki öteki atların arasında kendilerini göstermeye başlamışlardı. Bu karnı tok, bakımlı, tımarlı hayvanlar tavlının önündeki kerpiç yemliğe dizdikleri zaman gücünü toplayan gergin kaslarıyla, canlı bakışlarıyla, kulaklarını en ufak sestem oynatışlarıyla seyredenlerin gözünü okşuyordular. Her at unuttuğu huylarını, eski alışkanlıklarını yeneden kazandı; her at asıl benliğine kavuştu. Yeni sahiplerini sevdiler, bağlandılar. Tanıdık seslere, ayak patırtılarına dönüp bakarlarken fısıldaşır gibi tatlı tatlı konuşuyorlar; ipek yumuşaklığındaki dudaklarını güvenle uzatıyorlardı. Çocukların da kanları kaynamıştı onlara. Ta karınlarının altına çekinmeden sokulurlarken, «Hadi, al ayağımı bakayım, geri çek! Dur, gözü kör olası, acelen ne, ölmedin ya! Şuna bak, seni şeytan, nasıl da cilve yapıyor! Şimdi ha, burada yalnız sen mi varsın!» diye söyleniyorlardı.

İlk günler dereye su içmeye giderlerken önlerini görmüyorlarmış gibi sendeleyerekten yürüdüler. Ancak geriye dönerken biraz canlanıp oynuyorlardı. Yiğitler kendi savaş atlarının sırtında, topluca götürüyorlardı hayvanları sulamaya. Sultanmurat Çabdar'ıyla, Anatay Oktor'uyla, Erkinbek Akbaypak'ıyla, Ergeş Altıntuyak'ıyla, Kubatkul Cibekcala'sıyla... Yılıkyı dört bir yandan çevirip dereye sürüyorlardı.

Kışın sulama yerinin ulaşılması zor, ırmak kıyısının kaygan

olmaması gerekir. Özellikle birçok at hep birlikte su içmek istedikleri zaman. O nedenle buzlar kenara yakın yerlerde sökülür, tehlikeli kıyılara saman saçılır. Şiddetli ayazlarda sökülemeyen buzlarda ise delik açmadan olmaz. Sultanmurat at sulama işini de bir düzene soktu, su içme yerini hazırlamada herkesi sırayla görevlendirdi.

Çiftçilerin gözetimindeki atlar itişip kakışmadan, konulan düzeni bozmadan derenin buz gibi soğuk, duru suyunu, içerdiler. Taşlık yatağında buzlar altından akıp gelen su gene taşlar üzerinden buzlar altından akar giderdi. suyun buz altında çağıldadığı, dalgaların sert kıyılara çarpıp hisirdadığı işitilirdi...

Atlar çağıltıyı duyunca kulak kesilirler, bir an su içmeden durup dinlerler, sonra kısa aralıklarla çıkan güneşte ısınarak soğuk suyu içlerine çekmeye koyulurlardı. Suya kanınca aynı düzenle çekilirlerdi kıyından. Ahıra dönüşlerinde burun kanatları kabararak pofurdarlar, birbirlerine kış atıp tekme savururlar, kuyruklarını dikerek oraya–buraya koştururlardı. Çocuklar dört bir yandan çığlık atarlar, haşarı atları kovalarlar, caka satıp at oynatırlardı.

Aradan biraz zaman daha geçince hava indirme birliğinin atlarına duyulan ilgi daha da arttı. Sanki eski arık beygirler gitmiş, yerlerine yenileri, diri küheylanlar gelmişti. Köyün yaşlıları, bakımından anlayan hamarat ellere düşünce attan daha çabuk toparlanan başka bir hayvan bulunamayacağı konusunda tartışmaya girişiyorlardı. Sen ona serçe parmak kadar bir iyilik yapsan, o sana yüz katıyla öderdi. Tartışmaların ardından eski atlar hakkında çeşit çeşit öyküler anlatılıyordu.

Övgüde cimri olan yalnız Tinaliyev'di. Her gelişte önce hava indirme birliğinin savaşılarını, sonra da atları süzerdi. Batıcı, sert bakışlarından hiçbiri kurtulamazdı. Giyim–kuşamın denetiminden sonra sıra sabanlara, koşumlara gelirdi. «Hey, oğlum, niçin dizindeki yırtığı yamamadın? Annenin vakti yoksa iğneye iplik saplamasını da mı beceremedin? Peki, bellemeler ne zaman hazır olacak? Aksay'a ahır ırtınızda götüremeyeceğinize göre kış geceleri hayvanlar soğukta nasıl duracaklar? Az vaktimiz kaldığını kaç kez söyledim, burada yapacağınız işleri Aksay'a bırakmamanız gerektiğini kaç kez anımsattım? Lafımın hepsi size değil. Saban sürecek hayvanlara, özellikle Aksay atlarına ayırdığımız kuru yoncayı çetenlere koydurup yerlerine ulaştırmadı diye işçi amiri Çekiş'le

az mı kavga ettim, az mı acı söz söyledim!»

Bu işten kıvanç duymayanlar bir de annelerdi. Tavlaya hergün biri gelir, söylemediğini bırakmazdı. Hava indirme birliği de neymiş, bunu da nereden çıkarmışlar? Kocalarının askere gitmesi yetmiyormuş gibi şimdi bir de oğullarını mı alıyorlardı ellerinden? Oğullarının sabahın köründen gece yarılara değin ahırlarda kaybolmasının anlamı neydi? Oğullarına ne iş buyurabiliyorlar, ne de doya doya konuşabiliyorlardı... Söylediklerinde gerçek payı vardı ne de olsa.

En çok laf işiten de Sultanmurat'tı. Komutan olmak, herkesin sorumluluğunu taşımak kolay mı? Onu en çok yıldırان, annelere laf anlatmaktı. Kendi annesi epeydir işin ucunu bırakmış, boş vermişti. «Baban sağ salım dönsün de, çaresini o düşünsün. Benden bu kadar. Birgün ölür gidersem aklın başına gelir ama çok geç kalırsın.» Sultanmurat annesine çok acıyordu, hem de çok, gelgelelim yapacağı bir şey yoktu. Dört atın bakımını üzerine alan, işten başını kaşyacak vakit bulamayan herkes onun gibi davranırdı.

İş bitmek bilmiyordu ki! Yedir, içir, tımar et, yem hazırla. Sonra yeniden yedir, içir, tımar et, gübrelerini temizle. Sonra yeniden aynı işler... İyileşmek bilmez tuzlupalgamları, hayvanın omuz başına, perçem dibine oturmuş bıcılğan yaraları temizleyip iyileştirmek ne demek, bilir misiniz? Bölge baytarı her türlü melhemi, eriyiği vermişti; öyleyse kendi işlerini kendilerinin görmesi gerekiyordu. Hergün uğraşmazsanız sonuç alamazdınız. Hayvanı istediğiniz gibi semirtmişsiniz, boynuna hamut vuramadıktan sonra ne işe yarar? Evet, öyle. Omuzları yarasız-beresiz, tırnakları kırılmamış tek at bulamazdınız. Üstelik hayvan, yarasının iyileşmesi için uğraşıldığını anlamaz ki, rahat durdurabilirseniz durdurun!

Atlar et toplayıp kıvama gelince bu sefer de açılmaları gerektiği söylendi. Hem de günde bir buçuk saat. Çekiş'in dediklerine bakılırsa hayvan hergün koşturulmazsa pulluk çekmeye başlayınca bedeninin suyu gider, geriye boş yerler kalır. Atları alıştıralım derken başlarına şöyle tatsız bir olay geldi:

Birgün beş çocuk, her biri kendi savaş atının sırtında, Aksay atlarını açmaya çıkmışlardı. Sultanmurat Çabdar'la, Anatay Oktor'la, Edkinbek Akbaypak'la, Ergeş Altıntuyak'la, Kubatku Ci-

bekcala'yla. Her zamanki gibi, önce hayvanları tırısra kaldırdılar. Tavlanın avlusunda bir tur attılar, sokağı geçtiler; köyün kıyısından vurup karla örtülü tarlalara sürdüler. Işıl ışıl bir güneş vardı, havaya baharın ışıkları dolmuştu. Tepeleri karlı dağlar öyle kımıldısız, öyle aydınlıkta kı, beyaz yamaçlarına bir sinek konsa görülür, vızılısı işitilirdi. Kış bir köşeye sinmiş, güneşte ısınıyor gibiydi.

Atlar istekle koşuyorlar, açılıp oynaşmak için can atıyorlardı. Dizginleri biraz boşlayınca iyice hızlandılar, dörtnala kalktılar. Sultanmurat öndeydi, arkadan Anatay durmadan sıkıştırıyordu.

– Daha hızlı, daha hızlı! Niçin yavaş gidiyorsun?

Ama Sultanmurat komutan olarak fazlasına izin vermedi. Yarış değildi bu; atların alıştırılması, çifte koşulunca iyi çekmeleri için gerekli bir eğitimdi. Hava indirme birliği hızını artırmadan ilerledi, kırlarda bir tur atıp tam dönmek üzereydiler ki, bir tepenin ardından yükselen sesler duydular. Okuldan dönen çocuklardı bunlar. Binicileri görünce bağırmaya, el sallamaya başladılar. Biniciler de onlara... Sultanmurat kendi sınıfını, yedinci sınıfı tanıdı hemen. Yanlarında başkaları da vardı. Karmakarışık gelen çocuklar arasında Mirzagül'ü gördü birden. Onu nasıl farketmişti, kendisi de bilmiyordu. Mirzagül de onu tanımış olmalıydı. Ötekilerle birlikte koşuyor, çantasını sallıyordu. Hatta bir ara «Sultanmurat!» diye çağırıyor gibi geldi Sultanmurat'a. Mirzagül'ün, kollarını açarak koşmasını kendine doğru koşuyor sanması bir anda zihnini allak bullak etti; günlerdir onu istediğini, onu özlediğini anladı... Bir sevinç dalgası kavradı bedenini, onu döndüre döndüre sürükleyip götürdü...

Nasıl olduysa, atlarını tepeden aşır gelen sınıf arkadalarına doğru dörtnala sürdüler. Düzlüğü hızla geçerek yamaca tırmandılar. Tepenin eteklerinde bir süre at koşturduktan sonra ahıra dönebilirdiler. Daha doğrusu Sultanmurat böyle düşünüyordu. Fakat Anatay bir anda ileri fırladı, yiğit atı Oktor'u hızla ileri sürdü.

Sultanmurat:

– Dur, nereye gidiyorsun! dediyse de Anatay hiç tınmadı.

Tuhaf bir düşünceye kapıldı Sultanmurat, «Anlaşıldı, Mirzagül'e kendisini göstermek istiyor» dedi. Bu kuşkuyla akli başından giderek deli gibi sürdü atını. Çabdar boynuna doğru yatan, bağırıp çağırın binicisini uçuruyor, Oktor'a gititkçe daha çok yaklaşıyordu. Bunun üzerine Anatay da atını kamçılardı. Kim kimi geçecek,

Mirzagül'ün yanına hangisi daha önce vararak yiğitliğini, üstünlüğünü gösterecekti? Atlar fırtına gibi uçuyorlardı. Ne de olsa güçlü attı Çabdar, babasının dediği gibi, gerçek bir yarış atının niteliklerini taşıyordu. Sultanmurat, Anatay'a yetiştiği için çok sevinçliydi. Yarışçıları seyretmek için duran sınıf arkadaşlarına takıldı gözleri, onların arasında Mirzagül'ü arayıp buldu. Şimdi yalnız ona bakıyor, yalnız onu görüyordu. Bu çılgınca yarışa onun için katılmış, arkadaşını onun için yenmeye çalışmıştı. Yamacı geçerlerken Mirzagül'e daha yakın olmak amacıyla Çabdar'ı tepeye doğru sürdü. İyi etmiş de biraz yukardan sürmüştü, yoksa başlarına kötü bir kaza gelebilirdi. Çünkü tam Anatay'ın hizasına gelip de yan yana koşturmaya başladıklarında Çabdar yeni bir atılımla ileri geçti ve o anda arkadaşının şöyle bir hopladığını gördü. Çocuklar birden çığlık attılar. Sultanmurat dizginleri çekti, geriye dönüp baktı. Anatay yoktu arkasında. Atın hızını güçlkle azalttı, eğri bir çizgi halinde dönüş yaptığında Anatay'ın atını yerde yatar gördü. Zavalı Oktor yamaçtan aşağı kayarak inmiş, kayarken karların üstünde geniş bir iz bırakmıştı. Yana fırlayan Anatay ise yerde yatıyordu. Çocuklar karların içinden doğrulup yavaş yavaş ayağa kalkan Anatay'a doğru koşuyorlardı.

Sultanmurat çok korktu. Hele yanına varıp Anatay'ın ellerinde kan görünce akli başından gitti, yüzü sapsarı kesildi. Bir an göz göze geldiler Mirzagül'le. İyice afallamış görünen kızın yüzü solgundu, fakat o haliyle bile çok güzeldi... Anatay kendine gelir gelmez atının yanına koştu. Oktor kayıp indiği bir kar yığınının içinde debelenip duruyordu, ayakları dizginlerine dolaşmıştı. Bu arada öbür biniciler yetiştiler, Oktor'un ayağa kalkmasına yardım ettiler. Ancak o zaman Sultanmurat çocukların seslerini işitebildi. Kazanın fazla bir zarar vermeden atlatıldığını söylüyorlardı.

İşte yiğitlerimizin Mirzagül'ün önünde yaptıkları bu binicilik gösterisi böyle tatsız bir olayla sonuçlandı. Utançlarından kızın yüzüne bile bakamıyorlardı. Bir an önce hayvanları ahıra götürmek için süklüm püklüm ayrıldılar. Köye iyice yaklaşmışlardı ki, Ergeş, Anatay'ın atının topalladığını farkettti.

– Dur! Görmüyor musun, atın topallıyor!

– Nasıl! Topallıyor mu?

– Evet, öyle. Na sandındı ya!

Sultanmurat:

– Biz duralım da sen öne doğru yürü bakalım, dedi Anatay’a.

Gerçekten de Oktor sağ ön bacağıının üstüne basamıyor, gözle görülebilecek denli aksıyordu. Hemen hayvanın bacağıını elle-riyle yokladılar. Bileği şişmeye başlamıştı bile. Kötüydü durum. Ne yapacaklardı şimdi? Onca uğraş, didin, sonra da bütün işi berbat et! Onlarıki de akıl mıydı yani? Karlı yamaçtan yarışa kalkışmak da nereden çıkmıştı? Atın ayağının kayıp bayır aşağı yuvarlanacağını düşünememişler miydi? En çekindikleri şey gelmişti başlarına. Ya bir de kendilerini öldürselerdi!

Öfkeden yüzü pancar gibi kızaran Anatay:

– Suç senin. Önce yarışı sen başlattın, dedi Sultanmurat’a.

– Ben mi? Sana «Dur! Gitme!» diye bağıran ben değil miydim?

– Ama gene de arkamdan yetişmeye çalıştın.

– Sen de ne diye deli gibi sürdün atını?

Bağırıp çağırılmalar nerdeyse kavgaya dönüşecekti. Neyse ki a-kıllarını başlarına topladılar. Böylece at gezdirme işinden aksayan bir atla döndüler tavlaya. Suratlarından düşen bin parçaydı, ağız-larını bıçak açmıyordu. Tavlaya gelince bağladılar. Ne yapacaklar-dı şimdi? «Neden oldu bu?» diye sormazlar mıydı adama? Kimse-den çit çıkmıyordu, her biri bir köşeye sinmişti. Çocuklar Anatay-’a, «Git, seyislere durumu anlat. Oktor’un topalladığını söyle. Bel-ki bir çaresini bulurlar.» dedilerse de dinletemediler.

– Bana ne? Suç benim mi? Başımızda komutanımız var, git-sin kendisi söylesin.

Gene tartışmalar başladı, gene kavga çıkmasına ramak kaldı. Sultanmurat’ın en çok tepesini attıran, Anatay’ın kendisini hiç suçlu saymamasaydı.

– Korkaksın! Kahramanlık bu mu? Bir şey olacak diye ödün patlıyor. Ama ben korkmam. Madem böyle bir iş geldi başımıza, gider söylerim. Kimseden çekinmem, dedi Anatay’a.

– Git de söyle. Ne diye komutan yapmışlar seni?

Sultanmurat ister istemez seyislerden birine durumu anlaştı. Adamcağız telaşlandı birden, ortalığı velveleye vererek sakatlanan ata bakmaya koştu. Şaka değildi, tam toprak sürmeye hazırlan hayvanlardan biri elden çıkmıştı. Derken işçi kolbaşısı Çekiş geldi üzerlerine. Biri duramamış, haberi iletmişti. Çekiş atıyla sessizce yaklaştığında seyis, Oktor’un ayağını yokluyor; bir burkulma mı,

yoksa kemik çatlaması mı olduğunu anlamaya çalışıyordu. Bir at yürüyüşü duyunca dönüp baktılar. Çekiş'in korkunç bir görünüşü vardı, saçı başı birbirine karışmıştı.

– Ne yapıyorsunuz orada?

– Hayvanın ayağına bakıyoruz.

Çekiş'in yüzü öfkeden mosmordu.

– Bakın, iyi bakın! Hepinizi savaş mahkemesine vereceğim!

Kurşuna dizdireceğim sizi!

Böyle haykırarak atından indi, elindeki kamçıyla çocukların üzerine yürüdü. Kaçışan kaçışana... Çekiş peşlerine düştü, fakat hiçbirini yakalayamadı. Zavallı adam öfkeden nerdeyse boğulacak gibiydi, yüzü mosmor kesilmişti. Kamçısını habire sallıyor, bas bas bağıırıyordu.

– Sabah atlarını teslim ettiğimiz insanlara bakın! Vatan havınları! Faşistler! Hepinizi teker teker kurşuna dizmeli! Bunca emeği, bunca yemi boşuna mı harcadık? Şimdi neyle çift süreceğiz?

Böyle sövüp sayarak avluda dört dönerken Sultanmurat'la burun buruna geldiler. Öteki çocuklar kaçtıkları halde o hiç yerinden kıpırdamamıştı. Yüzü sapsarıydı, bakışlarını Çekiş'in gözlerinden ayırmıyordu. Korkusu sorumluluğunu unutturamamıştı.

– Ya–a, sensin demek! Bir de utanmadan gözünü dikmiş bakıyorsun!

Böyle diyerek hava indirme birliği komutanının omuzuna kamçıyı yapıştırdı. Tam ikinci kez kaldırıp vuracaktı ki, aklı başına geldi çocuğu korkutup kaçırmak için yerinden tepinmeye, boğuk sesiyle bağırmağa başladı:

– Git karşımdan, köpoğlu köpek! Gözüm görmesin seni! Kaç, yoksa gebertirim!

Bir an sendeleyeyen Sultanmurat hiç istifini bozmadı. İğgüdüsel olarak başını kollarının arasına aldığı halde korkulu gözleri Çekiş'in yüzüne çakılıp kalmıştı. Her an kamçının omuzlarına inmesini bekliyor, gene de bütün gücünü toplayıp kaçmamaya çalışıyordu.

Delikanlının dik başlılığına şaşan Çekiş:

– Anlaşıldı, sopanın gerisini baban dönünce yersin! dedi. Yanına bırakmayacağım senin! Babanın gözleri önünde kamçılamazsam ben de adam değilim!

Sultanmurat sesini çıkarmadan dikiliyordu işçi kolbaşının karşısında. Kızgınlığı geçmek bilmeyen Çekiş, elini–kolunu sallaa-

arak, bir ileri bir geri dolanmaktaydı.

– Şuna bak, «Git» dediğim halde karşımda dikiliyor! Bu yaşta bir de seninle mi uğraşacağım? Biraz saygın olsa kaçır giderdin. Hiç olmazsa rahatlardım ben de. Şimdi tutup döveceğim, üstündeki giysi ince. Zaten etin ne ki budun ne! Vursam canın çıkacak. Peki, peki... Beni bağışla oğlum. Yaşlıların kusuruna bakılmaz. Baban dönünce ikiniz bir olur, bunun acısını çıkarırsınız. Şimdi göster bakalım, ne yaptınız hayvana!..

İşte o gün böyle oldu. Hak ettiği karşılığı aldı Sultanmurat. İşçi kolbaşı kendini tutamayıp ona vurmakla yerden göğe kadar haklıydı. Bunca emek ver, üzüntü çek, sonra da hayvanlardan birini sakat bıraksınlar. Topal at kimin işine yarar? Eti için kesmeye kalksan, böyle bir hayvana insan kıyamaz... Neyse ki Çekiş'in, öteki anlayan insanların tek umudu sakatlanmanın önemsiz oluşuydu. Anatay'ın atını, iyileştirmesi için yaşlı bir adama verdiler. İhtiyar böyle işlerden anlardı. Hergün yonca, yulaf gönderdiler; hergün sırayla biri gidip baktı. Biraz da şansları varmış, beş-altı gün sonra Oktor'u tavlaya getirdiklerinde hayvanın bir şeyciği kalmamıştı.

Zorlu bir haftaydı o hafta. Bütün işlerin üstüne bir de evde annesi hastalanmıştı Sultanmurat'ın. Önce biraz rahatsızlanmış, sonra şiddetli bir ateşle yatağa düşmüştü. Sultanmurat ister istemez evde kaldı, annesine, küçük kardeşlerine baktı. Evlerinin iyice yoksullaştığı işte bu sırada çarptı gözüne. Babası askere gitmeden önce on taneden fazla koyunları vardı. Ama hiçbiri kalmamıştı şimdi. İkisini et için kesmişler, ötekileri ise satıp borçlarına, vergilere yatırmışlardı. Kala kala bir inek kalmıştı ellerinde. Yakında buzağılacakları Sarıkız, memeleri yavaş yavaş doluyordu. Bir de sokak aralarında dolaşıp duran, Hacımurat'ın eşeği Karayele. Bu iki hayvanı bile güçlükle besleyebiliyorlardı. Yem olarak damda birkaç kucak mısır sapı kalmıştı. İnek buzağılacağı zaman kış sona ererse ne iyi, bu sapsız yeterdi hayvana. Ama kış biraz uzayacak olursa kötüydü durum. Eşek kendi yemini kendi bulmak zorundaydı; dolaştığı yerlerde diken, kuru ot, ne bulursa yiyordu.

Yakacak durumu daha da kötüydü ya. Tezekleri bitmek üzereydi, çalı-çırpı, tuturuk ise ancak birkaç günlüğüne yeterdi. Açlıktan köpekleri Aktoş bile bir deri, bir kemik kalmıştı. Bütün bunları görünce içine bir sızı çöktü Sultanmurat'ın, kendi kendin-

den utanmaya başladı. Gecesini gündüzüne katıp Aksay atlarıyla uğraşayım derken evi büsbütün yüzüstü bırakmıştı. Babası varken böyle olur muydu hiç! Yazdan biçtiği ot bahara kadar bol bol yeterdi hayvanlara. Yakacak da öyle, hiç sıkıntı çekmezlerdi. Babasının zamanında yaşam başkaydı. Evde olsun, dışarda olsun güven içindeydiler; geceleri rahat uyurlardı. Şimdi avlunun görünüşü bile değişmişti, ağaçların güzün dökülen yaprakları gibi eksilen bir şeyler vardı evde. Bütün köy, evler, sokaklar aynı olduğu halde babasının zamanındakinden farklıydı her şey şimdi. Babasının bin-diği arabalar, gidip geldiği yollar değişmişti; tekerler bile onun zamanındaki gibi neşeyle takırdamıyordu... Cambul'a gidenler anlatıyorlardı. Pahalılık almış yürümüş, insanlar açlıktan nerdeyse birbirlerini yiyceklermiş. Gidenler fazla kalmadan geri dönmeye çalışıyorlarmış. Demek ki, orası bile babasıyla gittikleri zamankine oranla çok değişmişti.

Nedendi bütün bunlar? Babasının yokluğu yüzünden değil mi?.. Şimdi nerelerdeydi, ne yapıyordu acaba? Son mektubu geleli bir buçuk ay geçmişti. Mektup gelmedi diye annesi üzüliyor, onu avutmak gittikçe zorlaşıyordu. Savaş bu, mektup da gecikirdi, her şey olurdu. Fakat bile bile mektup yazmamazlık etmezdi herhalde babası. Onun için annesine hak veriyordu. Çuy kanalında çalışsa da mektup yazmasa, o zaman başka. Şimdi türlü türlü şeyler geliyordu insanın aklına.

İki gün önce sabahın köründe köpekleri Aktoş ansızın havalaya havalaya dışarı uğradı, sonra da sevinçle çenileyip sesini kesti. ardından pencere camına vurdu birisi. Annesi öyle korktu ki, hasta yatağından kalktı o haliyle. Sultanmurat hemen pencereye atıldı. Gerçekten evin önünde biri duruyordu. Onu ilk tanıyan annesi oldu.

– A, Nurgazi dayın gelmiş! Kalk, karşıla, yavrum! diyerek yeneden yatağına yattı.

Üşüdüğü için dişleri takır takır birbirine vuruyordu.

Nurgazi dayısı bitişik devlet çiftliğinde çobanlık yapar, bütün ömrü dağ başlarında geçirdi. Bir keresinde onu bile askere çağır-mışlardı. Fakat sonra yaşının geçginliğini göz önüne alarak birkaç çobanla birlikte geriye saldı. Sürüleri bırakacakları başka kimse kalmamıştı çünkü. Onca hayvanı ne yapacaklardı? İyi ki Nurgazi dayıları vardı da onları arada bir gelip yokluyordu. Bu sefer de öyle, kız kardeşinin hastalığını işitince, sürünün ağılda bulunduğu

bir sırada, geceleyin koşup gelmişti. Ama fazla vakti yoktu. Durumu yakından görüp hemen işinin başına dönecekti.

Kemikli, iri yarı bir adamdı dayısı, yüzü rüzgârdan kavrulmuştu. Sırtında kalın abası, başında tilki kürkünden kalpağı, ayaklarında, keçe koncu dizlerini aşan çizmeleriyle odaya girdiği zaman içeriye soğuk ve yapağı kokusunu da birlikte getirdi. Sanki gelişiyse evin içini neşeyle doldurmuş, canlandırmıştı. Sırtından abasını atıp yatağın kıyısında oturduktan sonra kız kardeşinin ateşten cayır cayır yanan elini avucuna aldı, nabzına bakmaya başladı. Bu incecik bileği sert, güçlkle bükülen koyu kahverengi parmakları arasında tutarak uzun uzun dinledi. Nabız dinlemekten anladığı belliydi. Bir süre suskunluktan sonra anlamlı anlamlı öksürdü, yüzünde onaylayıcı bir gülümsemeyle sakalını sıvazladı.

– Korkulacak bir şey yok, yeğenim. Soğuk almış, o kadar. Yalnız hayli üşütmüş anneciğın. Ben de, içime doğmuş gibi, et ile kuyruk yağı getirmiştim size...

Kız kardeşine döndü.

– Biberli, soğanlı iyi bir çorba pişir, sıcak sıcak iç. Terlemek iyi gelir. Sultanmurat, hadi git de atın üstünden heybeyi getir. Ben fazla kalamayacağım. İçinde ne varsa boşalt. Hemen sürünün başına gitmem gerek.

Annesi ile dayısı ev işlerinden konuşadursunlar, Sultanmurat ocağı yakıp çayı koydu. O arada kardeşleri uyanmışlar, giyinmeden dayılarının boynuna atılmışlardı. Nurgazi dayıları onları dizine oturttu, üzerlerine abasını örttü. Dayısının gözdesi Hacımurat iyice çocuklaştı o gün. Üçüncü sınıf öğrencisi olduğu halde kedi yavrusu gibi nazlanıp sokulmaya başladı. Dayısının kalpağını giydi başına, kamçısını eline aldı, ata biner gibi bindi omzuna.

Sultanmurat, bir–iki kez;

– Ayıp, ulan, in diyorum sana! diye onu oradan çektiyse de dayısı razı olmadı.

– Dokunma, yeğenim, dokunma. Bırak oynasın.

İşte böyle, neşeli, gürültülü bir sabahtı o sabah. Hacımurat'ın okula gitme zamanı geldiği halde yerinden kıpırdamaya hiç niyeti yoktu. Annesi biraz çıkıştı, dayısı okula geç kalmamasını söyledi, fakat çocuk oralı bile olmadı. Hep dayısının çevresinde döndü durdu. Bunun üzerine Sultanmurat elinden tutup dış kapıya çaktı kardeşini, bu sefer de zır zır ağlamaya başladı. Okula böyle ağlaya ağlaya gitti. Kardeşine çok acıdı Sultanmurat.

Nurgazi dayısının hayli canı sıkılmıştı.

– Ona ne yaptın, Sultanmurat?

– Bir şey yapmadım, dayı.

– Öyleyse ne diye ağladı bu çocuk?

O zaman başını yastıktan kaldıran annesi karıştı söze:

– Bilirim, o elini sürmemiştir. Hep babasını özlediğinden bu oğlanın yaptıkları... Sana deminden beri nasıl yapıştı, görmedin mi? Hepimizin sabrı taşıtı artık, gözlerimiz yolda kaldı, hergün mektup bekliyoruz. Bir haber olsa bari... Yoksa işte! İki aya varacak nerdeyse...

Nurgazi dayı annesini yatıştırdı, ağlamamasını, çocuklarına acımasını söyledi. Savaşmış bu. Öldü sanılan insanlardan altı ay sonra mektup geldiği olmuştuk.

Annesinin yanında kaldığı sürece Sultanmurat babasızlığın canına tak ettiğini iyice anladı. Hacımurat gibi küçük olsa çekinmeden ağlar, kaçar giderdi bir yerlere; belki hıçkırıklar arasında acısını unutturdu. Ufacık bir umuttu bütün istediği, ufacık bir umut... Hemen gelmezse bile sağ olduğunu bildi, yeter. O zaman içi rahatlar, bekler, dayanırdı. Şimdi daha iyi anlıyordu öğretmeni İnkamay Apay'ı.

Öğretmenleri birgün tavlaya gelmiş, onu ilçeye götürecek arabanın koşulmasını beklerken onlarla konuşmuştu. Omuzlarında gene aynı kaba örgülü şal vardı, ahırın çarpılmış kapısının yanında dikilirken yaşanmış yüzünden yalnızlık, keder okunuyordu. Ertesi gün geriye döndüğünde zor tanıdılar onu. Sanki yaşlı öğretmenleri gitmiş, yerine eskisi, çok daha genci gelmişti. Yüzündeki kırışıklıklar bile şilinmişti. Öğrencilerinin gönlünü aldı. Birer birer işlerini sordu. Sultanmurat tavlayı dolaştırdı ona, Aksay atlarını gösterdi.

– İşte, İnkamay Apay, bunlar bizim saban atlarımız.

– Besili hayvanlar. İyi baktığınız hemen belli oluyor.

– Eskiden görmeliydiniz onları, ayakta duracak güçleri yoktu. Her yanları yara-bere içindeydi, tırnakları kırılmıştı. Şimdi biz bile tanyamıyoruz. İşte bu da benim Çabdar. Nasıl, beğendiniz mi? Babamın atıydı. Bunun adı Akbakay, şu da Celtamam...

Oradan saraca gittiler, bitmesine az kalmış koşum takımlarını gördüler. En sonra da pulluklar gözden geçirildi. Her şey tamamdı, çift koşup sürmeye hazır...

İnkamay Apay gördüklerinden çok memnun kalmıştı. Ayrılırken, onları okuldan almak istedikleri zaman çok üzüldüğünü, buna bir türlü gönlünün razı olmadığını, fakat şimdi yapılanları görünce bu sıkıntılara boşuna katlanmadıklarını anladığını söyledi. En önemlisi savaşın bitmesiydi, cephedekiler dönünce herkes işinin başına geçecek, onlar da yitirdikleri öğrenim dönemini kapatmaya çalışacaklardı.

Öğretmenleri meğer ünlü bir falcıyı görmek için gitmiş ilçeye. Başkasının mutluluğuna kendi de sevinmek istediğinden fal iyi açıldığında para almayan bir kadınmış bu. Böylece yalan söylemesine de gerek kalmıyormuş. Falcı kadın üç kez fal açmış, üçünde de İnkamay Apay'ın oğlu sağ görünmüş. Yaralı, tutsak da değilmiş; yalnızca mektup yazmaması gereken bir görevde bulunuyormuş. Falcı, delikanlının komutanlarından izin alır almaz üst üste mektup yazacağından eminmiş... Falcı kadının söyledikleri ne derece doğrudu, bilinmez, ama öğretmeni ilçeye götürüp getiren arabacı tavladakilere böyle anlattı.

Sultanmurat öğretmenin falcıya gittiğini ilk işittiğinde çok şaşıtı, fakat sonradan, çektiği üzüntüleri, korkuları gözünün önüne getirince ona hak verdi. Annesi hastalıktan kalkar kalkmaz babası için falcıya gitmesini ona da söyleyecekti.

Sultanmurat, bunları düşündükçe korkuya kapılıyor, bedenine bir ağırlık çöküyordu. Gene de sevinçli, neşeli anları olmuyor değildi. Derinden derine kaynayıp yer yüzüne çıkan duru bir pınara benziyordu o andaki duyguları. Doğallıkla hepsi de Mirzagül'le ilgiliydi. Sultanmurat hiç çaba harcamadığı halde onun hakkındaki düşünceler topraktan fıskıran otlar gibi filizleniveriyordu. Sürekli sevinç ve aydınlık kaynağı olduğu için kendini Mirzagül'ü düşünmekten alamıyordu. Onu düşündükçe boş durmamak, bir şeyler yapmak, hiçbir güçlükten, hiçbir beladan yılmamak gücünü buluyordu kendinde. O sırada tek istediği, sevgilisini düşündüğünü, onu aklından çıkarmadığını Mirzagül'ün bilmesiydi.

O zamanlar bu duyguya nasıl bir ad vereceğini bilmiyordu. Gene de kitaplardan okuduğu, başkalarından işittiği bu şeyin «aşk» olduğunu belli belirsiz sezmekteydi. Askere giden delikanlılardan genç kızlara, kadınlara az mı mektup taşımıştı? Gururla yerine getirdiği gizli bir görevdi bu. Ama kimseye tek kelime çitlatmazdı. Çünkü bu konularda ağzını gevşek tutmak erkeklığe ya-

kışmazdı. Hatta bir keresinde uzak bir akrabasına aşk mektubu bile yazmıştı. Camankul adında bir delikanlıydı bu. Dağdan dağa sürü peşinde gezdiği için okumaya fırsat bulamamıştı. Birgün o da askere çağrılınca yavuklusuyla uğurlaşmak, hiç olmazsa kâğıt üstünde duygularını açıklamak istedi. Çünkü köyde, evleninceye değin, oğlan kızla görüşemez. Ne yapsın Camankul? Akrabalarının okuyan oğluna başvurmaktan başka çıkar yol yok... Böylece Camankul söyledi, Sultanmurat yazdı. O zamanlar Sultanmurat, Camankul'un ısrarla mektup yazdırmak istemesine pek şaşmış; yazdıracağı şeyleri söylerken heyecanlanması, renkten renge girmesi, seçeceği sözcükleri bilememesi, dilinin damağının kuruması pek tuhafına gitmişti. Daha da kötüsü, Sultanmurat baştan kendini naza çekmiş, zavallı Camankul'u yalvartmış; ancak sapı yaban koçu boynuzundan bir çakı armağan edilince razı olmuştu. Aradan bir yıl geçmeden aynı derdin kendi başına da geleceğini nereden bilsin?

Camankul'un, ıssız dağ başlarında sevgilisi için dizdiği bir de şiiri vardı. Sultanmurat bu şiiri içinden tekrarladı:

**Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı
Bulamadım senin gibi birini daha...**

Birden aklına geldi: O da mektup yazamaz mıydı? Korkuya, utanca kapılmadan hislerini açıklayacak, sevgilisine uzaktan duygularını iletcek bu yolu bulunca yakıcı bir istekle tutuştu yüreği. Boş durmamalı, iyi bir şeyler yapmalı, başkalarına da kendi duyduğu hisleri açarak kendisi gibi mutlu olmalarını sağlamalıydı. En başta annesinin iyileşip ayağa kalkmasına yardım etmeliydi. Böylece çiftlikteki işinin başına döner, kocasından dolayı daha az kaygılanır, oğlunun bir kızı sevdiğini biraz olsun farkederek çevresindeki değişikliğin, evin çeki-düzene girişinin nedenlerini anlardı.

Sultanmurat evde kaldığı o iki-üç gün içerisinde öyle çok iş yapmıştı ki, bir yılda üstesinden zor gelirdi. Avluda, evin içinde düzene konulacak, temizlenecek, onarılacak ne varsa hepsini yapıp kotardı. Arada bir annesinin yanına gidiyor, gönlünü alıyordu.

- Anneciğim, nasılsın? İsteddiğin bir şey var mı?

Annesi acı acı gülümsüyordu o zaman.

- Aman, oğlum, artık ölümden bile korkmuyorum... Merak etme, bir şey istersem çağırırım seni.

Bir gece herkes uyuyunca mektubu yazmaya koyuldu. Onu rahatsız eden hiçbir şey olmadığı halde, durup dururken heyecanlanıyordu. Mektuba nasıl gireceğini bulmalıydı önce. Bir öyle başladı, beğenmedi. Suya üst üste atılan taşların oluşturduğu halkalar gibi dağılıp gidiyordu düşünceleri. Yavuklusunun çok güzel bir kız, köyün hatta dünyanın en güzel kızı olduğunu yazmakla başlamalı, ona karşı duyduklarını bir bir dile getirmeliydi. Bunları biliyordu, fakat yazmaya gelince kafasındakileri toplayamıyordu bir türlü.

Sevdiği kıza, sınıfta oturup ona bakmaktan, onun eşsiz güzelliğini doya doya seyretmekten büyük bir zevk aldığını bildirmeliydi. Son zamanlarda böyle bir durum gelmişti başlarına, birkaç arkadaşıyla birlikte okuldan ayrılmak zorunda kalmışlardı. Ne zaman geri dönecekleri ise belli değildi. Eğer yavuklusunu seyrek görüyorsa, bundan dolayı çok üzülüyor, onu çok özliyordu. Bu yüzden bazen ağlamak geliyordu içinden. Hayır, ağladığını yazmayacaktı ona erkek dediğin her zaman erkek kalmalı, göz yaşlarını içine akıtmalıydı. Mektubunda, eğer okula gittiği günler ders aralarında arsızca yanına sokulmaya çalıştıysa, bunun bir nedeni bulunduğunu, kendisinden kaçmakla haksızlık ettiğini yazmalıydı. Bir de tepedeki o at yarışının aslını açıklamalıydı. Yüzsüz Anatay arkadaşları arasında kendisinin en güçlü, en gözüpek, kısacası en üstün kişi olduğunu göstermek istemiş; ama sonu fos çıkmıştı. Ne yazık, atı Oktor yaralanmıştı kendi hatası yüzünden. Mirzagül'e en çok anlatmak istediği ise, tepede, sınıf arkadaşlarıyla gelirlerken onu, Mirzagül'ü birdenbire tanıması; onu görür görmez, çoktandır, bütün kalbiyle sevdiğini anlamasıydı. Tepeden aşağıya doğru kollarını açmış koşarken öyle güzeldi ki! Sanki bir müzik gibi, bir çağlayan gibi, bir top ateş gibi akıyordu ona doğru...

Fitili yana yana söndüğü için, pencerenin önünde duran lambaya iki kez gaz doldurması gerekti. İyi ki annesi yoktu odada. Yoksa evlerindeki son gazı tüketti diye çok kızardı. Gene de bir türlü başlayamıyordu mektuba. Bu, ne yazacağını bilmemesinden değil, her şeyi birden yazmak istemesinden ileri geliyordu.

Evlerin pencerelerinde ışıklar çoktan sönmüş, köpek havlamaları çoktan kesilmiş, o şubat gecesini Manas dağları arasındaki vadide insanlar çoktan uykuya dalmışlardı. Zından gibi bir karan-

lık başlıyordu hemen pencerenin ötesinde. Sultanmurat, sevgili-
siyle dolu düşüncelerinden, bir de onu kuşatan geceden başka hiç-
bir şeyin farkında değildi.

En sonunda kararını verdi, «Aşıttık Kat»⁽¹⁰⁾ başlığını koydu
mektubuna. Güzelliği ile çevresine ışık saçan, köyün en güzel kızı
M. için yazdığını belirtti önce. Ardından, pazarda binlerce insanın
karşılaştığını, fakat bunlardan yalnız birbirlerinin ellerini sıkmak
isteyenlerin selamlaştığını yazdı. Bütün bunlar Camankul'un mek-
tubunda hatırında kalan sözlerdi. Sonra bütün yaşamını son nefesine
değin sevgilisine adayacağını bildirdi. Mektubu bitirirken de
Camankul'un şiirini koydu:

**Dolaştım Aksay'ı, Göksay'ı, Sarısay'ı
Bulamadım senin gibi birini daha...**

6

Ertesi gün Hacımurat okuldan dönünce birlikte kırlara yaka-
cak toplamaya gittiler. Hacımurat'ın eşeği Karayele'ye semer vur-
dular, şelek için ip, iki orak, iki çift ellik aldılar. Onlarla birlikte
gitmeye can atan Aktoş'u bırakırlar mı? Onu da çağırıldılar yanla-
rına. Küçük olmanın verdiği hakla Hacımurat eşeğin üstüne ku-
ruldu, ağabeyi ise arkadan yürüdü. Gidecekleri yer uzaktı, onun
için hızlı gitmeleri gerekiyordu. Sultanmurat çevreyi iyi tanırđı;
çalı-çırpımın bol olduğu bir dere kıyısı biliyordu, ama uzaktı orası.
Baharda Tuyuk-Car denilen bu yardan, eriyen kar suları, yazın ise
yağmurlar hiç eksik olmazdı. Hele fırtınadan sonra boşanan sağa-
naklarla birlikte güldür güldür seller akardı. İşte o yüzden çalı-
çırpı adam boyu yükselirdi sonbaharda. Kimsenin pek uğrayıp
bakmadığı bu yerden eli boş dönülmezdi.

Kardeşinin gevezeliklerine karşılık Sultanmurat başlangıçta
fazla bir konuşma isteği duymadı. Düşünülecek o denli çok şey
vardı ki! Aksay'a çift sürmeye gitme vakti gelip çatmıştı. şurada
kalan günler sayılıydı. Tam yola dizilecekleri gün kimbilir ne ek-
sikleri çıkacaktı! Özellikle ıvrır zıvrır işlerde... Eğer eksikleri ta-
mamlanmadan giderlerse çakacak bir çivi bulamazlardı Aksay'da.
Bir ara çiftlik başkanı, annesinin hatırını sormak için evlerine uğ-

(10) Aşk mektubu. (Ç. N.)

ramış, laf arasında çift sürme işiyle ilgili hazırlıklı anlatmıştı. Aksay'da bir oba kuracaklar; atlara yem, çalışacak gençlere yiyecek-ıçecek götüreceklerdi. İyi etmiş de açmıştı bu konuyu. Son günlerde annesinin hastalıktan sinirleri iyice bozulmuş, babasından mektup alamayışından dolayı bütün neşesi kaçmıştı. Tarla lafı açılınca başkana verdi veristirdi. Neden parmak kadar çocukları yazının ortasına gönderiyormuş? Gidip de orada telef mi olsunlarmış; Sultanmurat'ı gönderemezmiş, çünkü kendisi hasta bir kadını; kocasına mı üzölsünmüş, yoksa üç küçük çocuğuna mı baksınmış? Evde ot-çöp, bir tutam yakacak kalmamış. Bunun üzerine çiftlik başkanı biraz kuru ot verebileceklerini söyledi. Bahar ekimi dolayısıyla kimse daha fazlasını beklememeliymiş. Bu arada hiç yakacak sözü etmedi. Çocukların, yazının ortasında tek başlarına kalmaları konusuna gelince çok kızdığı belli oldu. Çünkü beti--benzi sapsarı kesildi. Bir anne olarak onun duygularını anladığını, fakat boşuna çabaladığını söyledi. Bu bir ölüm-kalım sorunuydu. Savaştaydılar, ellerinden gelen her şeyi yapacaklardı. İstese de, istemese de razı olacaktı oğlunun gitmesine. Kurtulamazdı bundan. Kocaları da cephede çarpışırken onlar gibi, «Evde ot yok, çöp yok, şu yok, bu yok. Ben nasıl savaşırım?» derlerse sonu neye varırdı? Savaşta böyle şeylere göz yumulur muydu? Aksay, köydekiler için bir savaş alanı olduğuna göre ellerindeki son güçle yürüyeceklerdi oraya. Köyde başka insan olmadığına göre okul çağındaki çocuklara yaptıracaklardı bu işi. İşte çiftlik başkanıyla annesi arasında böyle bir konuşma geçti. Sultanmurat hem annesine, hem de Tinaliyev'e acıyordu. Adamcağız keyfinden koşturmuyordu herhalde sağa-sola. Sultanmurat'tan da elini çabuk tutmasını istemişti. Vakit iyice daralıyordu artık. Annesi biraz düzeline hemen işlerinin başına dönmeliydi...

İki gün önce annesi kendini biraz iyi hissetmeye, evin içinde şunu-bunu yapmaya başlamıştı. Sultanmurat tavlaya, arkadaşlarının yanına dönebileceğini düşündü. Gelgelelim evde hiç yakacak kalmamıştı. Ne yapıp yapıp bir şeyler bulmalı, eve hiç olmazsa biraz çalı-çırpı getirmeliydi.

Bahar öncesi bir hava vardı, ılık bir öğle vaktiydi. Aslında mevsim ne kıştı, ne de bahar. Doğa güçlerinin uyum içinde olduğu bir dönemi yaşıyorlardı. Durgun, temiz bir gökyüzü, göz alabilirdiğince uzanan bir genişlik... Yer yer incelen kar örtüsünün altın-

dan çıkan koyuluklar göze çarpıyordu. Ta uzaklarda yükselen dağların karlı yamaçları göz kamaştırıcı bir aklıktaydı. İnsanoğluna tükenmez tasalar veren uçsuz–bucaksız düzlükler uzanıp gidiyordu dört bir yanda. Sultanmurat duraksadı bir an. Batıda, Büyük Manas dağlarının eteklerine doğru yükselen Aksay ovasına baktı. Fakat hiçbir şey görünmüyordu düzlükten, parlıtından başka. Günlere gidecekleri yer orasıydı işte. Kimbilir o yerlerde başlarına neler gelecek, ne gibi olaylarla karşılaşacaklardı! Düşündükçe sırtından soğuk ürpertiler geçiyordu...

Günün güzelliğine diyecek yoktu doğrusu. Hacımurat sevincinden ne yapacağını bilemiyordu. Nasıl sevinmesin çocukcağız! Ağabeyi yanında, köpekleri arkalarında tin–tin koşup geliyor; koskoca evrende yalnız başlarına evlerinin yakacağını getirmeye gidiyorlardı. Üstelik eşeğe binen de kendisiydi... İncecik sesiyle savaş öncesi türkülerini ardı ardına sıralıyordu:

Ber komando marşaldar

(Marşallar komut verin),

Kalbay tegiz çıkabız

(Hepimiz tek vücut çıkarız),

Min–million coo kelse da,

(Bin milyon yağdı–düşman–gelse de)

Baarım tegiz çagabız

(Topunu birden yakarız).

Hey, aptal çocuk! Senin aklın neye erer ki!..

Fakat Hacımurat'ın buna aldıracağı bile yoktu. O türküsünü çağırıyordu:

Bir–eki da, bir eki)

(Bir–iki de, bir–iki),

Katarandı düzdep bas

(Adımlarını düzgün bas).

Sultanmurat'ın neşesi de yerine gelmişti. Eşeğin üzerinde bir kahramanmış gibi çalım satan kardeşine bakıp bakıp gülüyordu. Fakat geçen yılki harman yerinin hizasına geldiklerinde ikisi birden sustular. Bu ıssızlaşmış, yarı yarıya yıkılmış saman dokurcun-

larının arasında bahar havası esiyordu. Olduğu gibi bırakılmıştı her şey, tarlaların ölü sessizliği gelip buraya da yerleşmişti! Geçen yazdan kalma bir koku, çürümüş saman kokusuna karışmış gibiydi. Su arkına ispitsiz, kırık bir teker atılmıştı. Sağlam kalan tek şey, harman sürenlerin güneşten korunmak için yaptıkları, üstü sapsaplarla örtülü geniş alacıkta (çardak). Güneşin ısıtmaya başladığı, harman yerinin ortasında geçen yılın elentisinden kalan buğdayların yeşil çimlenmesinden belliydi.

Köpekleri Aktoş bir kokunun peşine düşmüştü anlaşılın; çünkü düzlükte bir oraya, bir buraya koştururken saman yığınlarında eşelenen yaban güvercinlerini ürkütüp kaçırdı. Güvercinler bütün bir kışı burada geçirmişler, karın-buzun altında kalan samanlar arasında yemlerle beslenmişlerdi. Köpeği görünce gürültülü bir kanat şakırtısıyla havalandılar, gökyüzünde sürü halinde dönmeye başladılar. Aktoş havlaya havlaya güvercinleri uzaklara değin kovaladı. Hacımurat uçan kuşların ardından bir süre bağırdıysa da sonra hemen unuttu onları. Sultanmurat ise kanat çırpışlarını uzun süre izledi. Tüyleri güneşten gümüş rengine dönen kuşlar yumuşak kanat vuruşlarıyla hayli uzaklaşmışlardı. Sonra aralarından bir çift çapar güvercin ayrıldı, yan yana uçup gittiler. Sultanmurat onları görünce cepheye gönderilen genç matematik öğretmenini anımsadı.

**Ben mavi gökte uçan boz bir güvercinim,
Sen de yanımda kanat çırpan eşim.
Sevdiğinle yan yana olmak,
En büyük mutluluktur bence.**

Öğretmen onu uğurlamaya gelenlerin arasında, meyhanede sarhoş olmuş; bindiği arabayla köyden uzaklaşırken hep bu türküyü söylemişti. Kendisini boz bir güvercine, sevgilisini de yanından hiç ayrılmayan eşine benzetmesi o zamanlar pek tuhafına gitmişti Sultanmurat'ın. O, herkesin gözünü yıldırان matematik öğretmeni bu durumlara mı düşecekti? Sultanmurat gitgide uzaklaşan beyaz güvercin çiftini gözleriyle izlerken çarpılmış gibiydi. Türkünün sözleri yüreğine sapsaplanan bir oktu sanki, sırtından soğuk terler boşanıyordu. Evet, bu iki çapar güvercinin birisi kendisi, birisi de sevgilisi Mirzagül'dü. Ancak şimdi anlıyordu matematik öğretme-

ninin türküsünün anlamını. Sevgilisi hemen yanına gelse, karların örttüğü tarlaların üzerinde dönüp duran şu bir çift güvercin gibi birlikte uçsalar ne iyi olurdu! Tam o sırada Mirzagül'e yazdığı mektup geldi aklına. «Akkepter Güvercinleri» türküsünün sözlerini de eklemeliydi sonuna... Geriye, mektubu sevgilisine vermek kalıyordu. Ders aralarında yanına bile gelmek istemediğine göre, çocukların yanında ona vereceği şeyi almaya çekinecekti. Hoş, okula da gittiği yoktu ya... Evlerine varsa annesi-babası çok kızardı herhalde. Doğrusu, tuhaf bir durumdu, kendi köyünün kızına mektup vermek de ne mene şeydi?

Bunları düşündükçe sevgilisinin, kendisini unutmadığını bilmesini daha çok istiyordu. Çok önemliydi, muhakak bilmeliydi, yüreği bu istekle yanıp tutuşuyordu...

Yol boyunca yavuklusunu, Aksay'da yapacakları çiftçiliği, cephede savaşan babasını düşünme düşünme yürüdüğü için Tuyuk-Car deresine nasıl vardıklarını farkedemedi. Daha önce birileri buraya uğramış, hayli yakacak öteberi toplamıştı. Belliydi kesilen çalıcırpıdan. Gene de bunu çözülmemiş çayın iki yanında, dikenli siyeçlerin arasında onlara yetecek kadar ot-çöp vardı. Asıl sorun yakacak bulmak değil, onu eve kazasız belasız götürmekti. Vakit geçirmeden işe koyuldular. Eşekleri Karayele'yi, karların altından çıkan bir yıl önceki otlardan yayılsın diye salıverdiler. Köpekleri Aktaş istediğini yapmakta serbestti; bir o yana, bir bu yana seçirtip duruyordu kendi başına. İki kardeş, orakları ellerinde, çalıları biçip biçip üst üste koyuyorlar tek kelime bile konuşmuyorlardı. Bu demetlerden şelek yapacakları daha sonra.

Çok geçmeden hava ısındı. Onlar da soyundular, üstlerindeki koyun kürklerini attılar. Çalılar sık ve kalın dalı olursa biçmek zevkti doğrusu. Köyün yakınlarında böylesini bulmak kolay mı? Nerde! Orakları çalı çaliveriyorlar, demet demet çalıları ta diplerinden kesiyorlardı. Kuru dalcıklar hışırdayarak devriliyor kozalaklarından, kabuklarından dökülen tohumlar karların üstüne saçılıyordu. Sanki yazmış, ağustos ayıymış gibi kekremsi, keskin bir koku yayılıyordu çevreye. Eğile-kalka çalışırken sırtları tutmaz olmuştular. Ama çalılara diyecek yoktu doğrusu, evlerini iyi ısıtırdı. Anneleri, kızkardeşleri çok sevineceklerdi. Kışın evin sobası yansa insanın neşesi yerine gelirdi...

Hayli ot-çöp biçmişler, tam dinlenmeye hazırlanıyorlardı ki,

Aktoş çılgın gibi havlamaya başladı. Sultanmurat başını kaldırıp baktı, bakar bakmaz da orak elinden düştü.

– A–a Hacımurat! Gördün mü tilkiyi?

Buz tutmuş çayın üzerinden bir tilki koşuyor, arada bir durarak dönüp dönüp geriye bakıyordu. Çok ürkmüş olmalıydı. Gene de rahattı koşması öyle ki, onu buzun üstünde kayıyor sanırdınız. İrice bir hayvandı. Dimdik duran kara kulakları, dumanımsı–kırmızı bir sırtı, gene dumanımsı–kırmızı uzun bir kuyruğu vardı. Aktoş tilkinin peşinden durmadan havlıyor, onu yakalamak için olanca hızıyla koşuyordu. Fakat zavalcılık ikide birde ayağı kayıp karlara yuvarlanmaktan kurtulamıyordu.

– Tut, Aktoş, tut! Yakala onu!

Oraklarını sallayarak çocuklar da tilkinin peşine düştüler. Tilki karşıdan iki kişinin geldiğini görünce hızla geriye döndü, dikenli sbyeçlerin arasına daldı. Aktoş onu eski izinden sürüp gittiği için, köpek önünden geçtikten sonra tekrar çalılar arasından çıkıp, ters yöne doğru seğırtti. Aslında tilkinin onları atlatıp sıvışması işten bile değildi. Fakat derenin sonunda bulunuyorlardı; çukurun üç bir yanı, duvar gibi yükselen dik yamaçlardan dolayı kapalıydı. Tilki tam bir açmaza düşmüştü. Şu şamatacı pis zağar olmasa gene de dikenli sık sbyeçlerin arasına girip saklanabilirdi. Ne yorulmak bilmez, dik kafalı bir hayvandı bu! Ardı arası kesilmeyen havlamalardan ödü pathyor, kaçıp kurtulacak delik arıyordu.

İki kardeş, karşılarına çıkan bu beklenmedik olayın heyecanından, kendi çığılıklarından ne yaptıklarını bilmez bir halde, kanter içinde deli gibi koşuyorlardı. Tilki için iki yol kalmıştı: Ya kendini köpeğin insafına bırakacak, ya da iki çocuk arasından sıyrılıp bu açmazdan kurtulacaktı.

Tilki bir an durup bakındı; sonra çocuklardan kaçacağı yerde, onlara doğru koşmaya başladı. İki kardeş donakaldılar. Tilkinin sanki hiç acelesi yok gibiydi. Çayın tam ortasından, üstü karla örtülü buzların üzerinden koşarken Aktoş'u tongaya bastırmak istediğini sanırdınız. Gerçekten de öyle, zavallı köpek koşmaktan, havlamaktan hayli yorulmuştu; ikide birde karlara yuvarlanıyordu. kurnaz tilkinin onu aldatarak hep karların üstüne çektiğinin farkında bile değildi.

Kafasını kullanmayan yalnız köpek olsa gene iyi, kardeşlerin de ondan geri kalır yanları yoktu. Karşıdan gelen tilkinin güzelli-

ğiyle büyülenmiş gibiydiler. Sanki akıntıya kapılmış süslü bir kayıktı karşıdan gelen. Tilki, ikisini de gücendirmek istemiyormuş gibi, kardeşlerin arasından, tam ortadan yürüdü. Biraz ilerleyince sola saptı, Sultanmurat'ın birkaç adım önünden sıvıştı gitti. Çocukcağız apışıp kalmıştı; sanki düşte gibiydi, olanlara inanamıyordu. Hayvan önünden geçerken boynunu uzatmış, parlak kara gözlerini onun gözlerine dikmişti. Bu akıllı bakışlar bir an zihninde parladı ve tilki, hep o uzanmış boynu, yukarı kıvrılmış düzgün kuyruğu, beyazımsı karnı, hızlı hızlı gidip gelen koyu renkli bacakları, her fırsatı değerlendiren akıllı bakışlarıyla kaldı belleğinde... Hayvan bu çocuktan kendine bir zarar gelmeyeceğini anlamıştı herhalde.

Hacımurat orağını tilkiye doğru fırlatıp bir çılgık atınca Sultanmurat'ın aklı başına geldi.

– Vur onu, ağabey! Vur!

Sultanmurat elini bile kaldırmaya fırsat bulamadan tilki çalıların arasına kaymış gitmişti. Şimdi bir yandan Aktoş, bir yandan iki kardeş dere aşağı koşuyorlardı.

– Aman ne tilkiydi! diyebildi Sultanmurat.

Biraz koştuktan sonra durdular. Tilki, yer yarılmış, yerin dibine girmişti sanki. Aktoş havlayarak rastgele sağa–sola atıldıysa da hepsi boştu.

Hacımurat kızgındı.

– O güzel tilkiyi kaçırdın elinden! Kolunu bile kıpırdatamadın, ağabey!

Ne desin? Haklıydı çocuk.

– Sana ne tilkiden? Ne yapacaksın? diye mırıldanmakla yetindi.

– Ne mi yapacağım?

Hacımurat elini sallayarak sustu.

Biçtikleri çalı–çırpıyı toplayıp bir yığın yaptılar. Dolu dolu üç şekek olması için daha bir sürü biçmeleri gerekiyordu.

Ancak o zaman dili çözüldü Hacımurat'ın. Sesinde aynı kırgınlık okunuyordu.

– Ne yapacaksın olur mu? Eline geçen avı kaçırmasaydın babama da Nurgazi dayıminki gibi tilki kürkünden bir kalpak diktirirdik.

Sultanmurat daha yeni yeni anlıyordu, demek çocuk tilkinin

peşinden koşarken aklında bunlar vardı? Öylesine güzel bir tilkiyi yakalayamadığı için acınıyordu şimdi. Babasını, Nurgazi dayısının-ki gibi tüylü bir kalpakla gözünün önüne getirdi. Ne de çok yakıştırdı! Kardeşinin hıçkırıkları böldü düşüncelerini. Hacımurat çalır-çırpy yığınının üstüne oturmuş, hüngür hüngür ağlıyordu.

- Ne var? Ne oldu, hacımurat?

- Yok bir şey, dedi kardeşi gözlerini silerek.

Sultanmurat kardeşinin fazla üstüne varmadı. Nurgazi dayıları eve geldiğinde de böyle hırçınlaşıp ağlamıştı. Ağlamasının tek nedeni ise babasına duyduğu özlemden başkası değildi. Tilki, tilki kürkünden kalpak ona babasını anımsatmıştı.

Nasıl avutacaktı kardeşini? Onun da içine bir hüznün çökmüş-tü şimdi. Kardeşine karşı duyduğu acıma ve ağabeyce koruma hissinin etkisiyle en büyük gizini paylaşmaya karar verdi. Yanına oturarak;

- Ağlama Hacı, ağlama kardeşim, dedi. Biliyor musun, babam askerden döner dönmez evleneceğim?..

Hacımurat ağlamasını kesti, şaşkın bakışları ağabeyinin yüzünde takıldı kaldı.

- Ne dedin? Evlenecek misin?

- Evet, evleneceğim. Ama sen bana yardım edersen eğer.

- Ne yardımımıymış o?

- Söz, kimseye söylemeyeceksin ama!

- Hayır, söylemem...

Konuyu kardeşine açsa mıydı, açmasa mıydı? Kararsızlık içinde bir süre duraksadı. Hacımurat yakasını bırakır mı?

- Hadi, Sultan, anlat! Kimseye söylemem, inan bana.

Sultanmurat'ın bedenini ter bastı, kardeşinin yüzüne bakmaksızın güçlkle şunları söyledi:

- Bir kıza mektup iletmen gerekiyor. Okulda...

Çocuk ona iyice sokuldu.

- Mektup mu? Hani, nerede?

- Sonra gösteririm. Yanımda değil.

- Nerede öyleyse?

- Neredeyse orada. Sonra görürsün.

- Kız kim? Kime vereceğim?

- Tanıyorsun onu. Sonra söylerim.

- Olmaz, şimdi söyle!

 Hayır, biraz bekleyeeksin.

Fakat Hacımurat sımsıkı yapışmıştı bir kere. Onun ısrarla aynı şeyi stelemesinden usanan Sultanmurat gizini açıklamak zorunda kaldı.

– Mektubu... şey... Mirzagül’e vereceksin.

– Hangi Mirzagül’e? şu sizin sınıftaki kıza mı?

– Evet, ona.

Küçük oğlan sevinçten midir, yoksa çocukça bir  alma hırsıyla mı; bir çığlık attı.

– Yaşa, ağabey! O da kendini bir şey sanır. Güzelliğine mi güveniyor ne? Küçük sınıflarla hiç konuşmaz.

– Niçin bağıryorsun? Bağırma!

– Peki, peki, bağırmıyorum. Onu seviyorsun demek? Ayrek ile Semetey⁽¹¹⁾ gibi, öyle mi?

– Kes dedim sana!

– Niye kesecek mişim? Yasak mı konuşmak?

– yleyse şu karşıki dağlara ık da avazın çıktığı kadar bağır!

– Bağırırım, ne olacak?.. Seviyorsun demek bu kıızı... Åřık oldun, öyle mi?

Kardeşinin arsızlığı Sultanmurat’ı iyice çileden çıkarmıştı. O öfkeyle ensesine nasıl bir şamar indirdiyse, ocukağız hemen oraığa kıvrıldı; hikıra hikıra ağlamaya başladı.

– Babam savaşta diye beni döversin, değil mi? Göreceksin, ben sana ne yaptıracağım!

şimdi bir de kardeşinin gönlünü alması gerekiyordu. O da pek kolay olmadı. Ağlaması gıtitike azalan Hacımurat yumruklarıyla gözlerini ovalayarak;

– Korkma, kimseye söylemem, hatta anneme bile, diyordu hikırıkları arasından. Onun için mi dvdn beni?.. zlme, mektubunu da veririm. Sana ta baştan söylemek istedim ama sen hemen kızdın... Ders arasında bir köşeye çağırır veririm. Ama sen de beni, babamı karşılamaya götüreceksin, oldu mu? Herkesin babası savaştan dönerken, istasyona askerleri getirmeye gittiklerinde... İkimiz abdar’a biner, en önde gideriz. Yalnız ikimiz... abdar şimdi senin değil mi? sen önde oturursun, ben de senin arkada... İstasyona varınca atı babama veririz, biz de yanında koşarız. Köyde annem, herkes bizi böyle karşılar...

(11) Manas Destanı’ndan. (Yazar)

Kardeşinin sesindeki acı, üzüntü, yalvarış Sultanmurat'a öylesine dokundu ki, ağlamamak için kendini zor tuttu. Çocuğa kızıp dövdiğü için büyük bir pişmanlık duydu.

– Peki, Hacı, kardeşim, ağlama, kes artık... Hele babamız dönsün, Çabdar'ın arkasına, yanına seni de alacağım...

Biçtikleri çalıları toplayıp bağlayınca kocaman üç şelek oldu. Şelek yapmada Sultanmurat'ın üstüne yoktu. Başlangıçta dağ gibi görünen çalı-çırpıyı götüremeyeceklerini sanıp korkmuşlardı. Ama çeke çeke bağladıkları için şelekler iyice küçüldü, üçte bire indi. Şelekler sıkı bağlanırsa hem düzgün olur, hem de sırtta kolay taşınır. Sultanmurat iki şeleği denk yapıp Karaye'nin semerine vuracak, birini de kendisi alacaktı. Bunca ağırlığı sırtta taşımak kolay değildi, ama bir seferde evin bütün yakacağını götürmek istiyordu. Üstelik kestikleri çalıları da bırakmaya acıyordu. Tuymak-Car'a gelmekle iyi etmişlerdi.

İki şeleği Karaye'nin sırtına vurunca hayvanın kuyruğu, kulakları görünmez olmuştu. Hacımurat öne düşüp eşeği yularından çekmeye başladı. Sultanmurat koca şeleğin altında iki büküm, arkadan geliyordu. Şeleği, hamalların yük taşıma yöntemiyle bağlamıştı sırtına. İp sol koltuk altından geçip göğüsten sağ omza geliyor, orada boynun yanından sarkan bir ilmiğe ulaşıyordu. Sırtında yük taşıyan insan, böylece, gevşeyen şeleğin sicimini istediği zaman çekip sıkılayabilirdi.

Önde Hacımurat, yedeğinde Karaye, onun ardında Sultanmurat, en arkada da, yorulduğu için güçlkle yürüyen Aktoş, hep birlikte yola dizildiler.

Sırtta şelek taşıırken dikkat edilecek şey ilk çıkışta uzun mola vermemektir. Çünkü mola her seferinde ister istemez bir önceki taşıma süresinin yarısında verileceği için taşıma süreleri gitgide kısalır. Bunu bilen Sultanmurat geniş adımlarla, gücünü iyi kullanarak, elinden geldiğince uzaklara gitmeye çalışıyordu. Şimdi görebildiği tek şey yolda gidip gelen ayaklarıydı. Yorgunluğu, verilecek molayı unutmanın tek çaresi ise başka şeyler düşünmekti.

Aklına ilkin, birgün sonra işbaşı yapacağı tavladaki görevi geldi. Hava indirme birliği komutanlığını yeniden üstlenecekti. Günler iyice azalmış, Aksay'a gitmeleri için önlerinde sayılı günler kalmıştı. Atlar toparlanıp yeterince semirmişe benziyordu; sabanlar, yedek bıçaklar, koşum takımları hazırıldı. Gene de bilin-

mezdi ki... «Her şey tamam» derken, bir de bakmışsınız bir sürü eksik çıkmış. Her zaman böyledir. İşçi kolbaşı Çekiş demez miydi, «Göz korkak, el yığittir. Eksikleri önceden göremeyeceğimize göre en iyisi korkusuzca tarlaya çıkıp durumu yerinde anlamaktır.» diye? Belki de haklıydı adam.

Sonra annesini düşündü. Nasıl edip de yaşamını kolaylaştırmalıydı kadıncağızın? Çiftlikte ineklerin bakımı, sağılması, evin kendi işleri canını çıkarmıştı zavallının. Çamaşırı, bulaşığı, yemeği hep ona bakıyordu. Kızlar küçüktü daha. Hacımurat dersenez yardım şöyle dursun, kendisi bakım isterdi. Sultanmurat hep yanında olsa annesinin elinden tutardı, ama o da Aksay'a gidiyordu işte ne zaman döneceği de belli değildi. Kimbilir, ne kadar tarla sürecekler, toparlanacaklardı!.. Topu topu beş takımları vardı. Çiftliğin geriye kalan pulluk ve hayvanları ise eski tarlalarda çalışacaktı. Onların işi daha da fazlaydı ama hiç olmazsa köyün yakınında çalışacaklardı. Kadın işi olmamakla birlikte gerekirse kadınlar bile tutarlardı pulluğun sapından. Kadınlar hangi işlere koşmuyorlardı ki? Adam boyu ark kazıyorlar, su bentlerini onarıyorlar, tarla suluyorlardı...

Sultanmurat düşündü düşündü de annesinin işini kolaylaştıracak bir yol bulamadı.

En çok ertesi gün sevgilisine mektubu nasıl ulaştıracağı kuralıyordu zihnini. «Akkepter Türküsü»nün sözlerini ekledi mi, tamamdı mektup. Yazdıklarını okurken Mirzagül'ün neler düşüneceğini getirdi gözünün önüne. Meğer aşk mektubu yazmak ne zormuş? Yazmak istediklerini yazamamış, duygularını dile getirememişti. Acaba yavuklusu ne derdi buna? Ona yanıt verir miydi? Ya vermezse? O zaman kendisiyle ilgilenip ilgilenmediğini nasıl anlayacaktı? İşte bütün sorun burdaydı. Ya Mirzagül ona gerçekten aldırış etmezse ne yapacaktı?

Tuyuk-Car deresi gerilerde kalmıştı. Batmak üzere olan güneş geriden, yandan yüzünün bir bölümünü aydınlatıyordu. Aynı bahar sessizliği, bahar görkemi sürüp gidiyordu. Tarlalar fırtınadan önce her zaman böyle olur. Fırtınanın bir anda bozup dağıtacağı, karmakarışık edeceği bir durgunluk, sessizlik, sütlimanlık vardır havada. Kötü güçleri önlemek için böyle zamanlarda dua etmek, «iyilik, huzur» dilemek gerekir. Yararı olur bazen. Sultanmurat da ilk mola için uygun bir yer arayarak, «iyilik, huzur» dua-

sı okudu.

Şeleği yeniden yüklenebilmeye en uygun yer bir tümseğin üstüdür. Taşıyıcı önce sırtını şeleğe dayayıp güzelce yerleşir, sonra şeleği omuzlarına çekip onunla birlikte silkinir. Bu arada çok dikkatli olmak gerekir. Yoksa yük omuzdan aşağı düşer, taşıyıcı da yüzüstü yere kapaklanır. Diz üstü oturarak yapılan bu silkinme işinden sonra önce bir diz, bunun ardından ikinci diz üstünde doğrulunur; en sonra da «O, pirim!» diyerek yükün ağırlığına göre yavaş yavaş ayağa kalkılır. Oysa yükü omuzdan atmak öyle kolaydır ki! Korkmadan şelekle birlikte sırt üstü yere düştünüz mü tamam...

Sultanmurat arka üstü oturdu, zevkten bir an yumdu gözlerini. Göğsündeki ipin gevşemesi insana büyük bir rahatlık veriyordu. O rahatlık içinde, ikinci molayı vereceği yeri gözüyle kestirecek bir süre dinlendi. Yorgunluktan sonra mola verip sevgiliyi düşünmek ne güzel şeydi!

Kendi kendine;

– Yalnız, mektubuma bir an önce yanıt vermelisin! diye söylendi, gülümsedi.

Dört bir yanda sessizlik vardı. Akşam karanlığının perde perde indiği kırlardaki bu sessizlik görkemli ve güzeldi.

O günler yaklaştıkça yaklaşıyordu...

Mirzagül'ün vereceği yanıtı beklemek dert olmuştu içine. Ancak ölü uykusuyla yatıp uyuduğu geceler unutulmuş bir dert... Oysa gündüzlerin neyle uğraşırsa uğraşsın hep onu düşünüyor, bir an olsun aklından çıkaramıyordu. Tavlada çalışırken, çiftlik takımlarını hazırlarken bir gözü hep dışarıdaydı. Acaba Hacımurat okuldan ne zaman dönecek, dört gözle beklediği mektubu ne zaman getirecekti? Bu konuda kardeşiyle bir anlaşma bile yapmışlardı. Eğer Mirzagül'den yanıt getirmişse koşarak, elini kolunu sallaya sallaya gelecekti. Eğer bir şey yoksa koşmayacak, ellerini cebine sokacaktı.

Gözünü dış kapıdan ayırmıyordu hiç. Kardeşi ilk günkü gibi ikinci, üçüncü gün de elleri cebinde geldi. Sultanmurat üzüntüden

ne yapacağını bilemiyordu. Anlamı neydi bunun? Sabrı tükenmek üzereydi. Çocukçağının yakasını bırakmıyor; kızla karşılaşip karşılaşmadıklarını, aralarında neler konuştuklarını yeni baştan sorup dinliyordu. Eve döndüğünde Hacımurat çoktan uyumuş olmasa yeniden sorular soracak, olanları bir daha, bir daha anlattıracaktı. Hacımurat'a bakılırsa çekilmez bir kızdı Mirzagül. Ders aralarında hiç mektuptan söz açmıyor; sanki bir şeyden haberi yokmuş, bir şey bilmiyormuş gibi soğuk davranıyordu. Mektubu alan o değil de bir başkasıydı sanki. Hacımurat yanına sokulup hatırını sormasa kendisinin hiç aldıracağı yoktu. Bir köşede kız arkadaşlarıyla konuşup duruyordu.

Sultanmurat anlamıyordu bir türlü. Bu kız onunla yakınlık kurmak istemiyorsa ne diye açık açık söylemiyor, mektup yazıp durumu bildirmiyordu? Susmasının sebebi neydi? Onun ne denli üzüldüğünü, beklemeye sabrı kalmadığını bilmiyor muydu?

Uyurken kafasından silinen bu düşünceler uyanır uyanmaz gene gelip zihnine yerleşiyordu. Hoş, düşünecek fazla zamanları da kalmamıştı artık. Karlar hızla eriyordu tümseklerde, tepelerde. Hele bir soğuklar çekilsin, toprak rahat bir soluk alsın; gör o zaman ne büyük değişiklikler olacak! Dağlar, taşlar insanlarla dolar o zaman.

Birgün kardeşine;

– Söyle o kıza, yakında Aksay'a gideceğim. İstese de beni buralarda kolay kolay bulamaz, dedi.

Gelen yanıt çok kısaydı. «Biliyorum» demiş, başka bir şey söylememişti.

Çaresizlik içindeydi Sultanmurat. Şeytan, «Çık git şu kızın yanına, onu ders arasında yakala, durumu iyice anlat!» diyordu ama bunu da bir türlü göze alamıyordu. Bir zamanlar kolay gelen bu işler öylesine zorlaşmıştı ki! Sık sık değişen dağ havaları gibi içine bazen korku, bazen kuşku düşüyor; bazen de çekingen, ürkek bir çocuk oluyordu.

Hoş, işten başını kaşiyacak vakti de yoktu ya... Meğer hava indirme birliğinin komutanı olmak ne de zormuş! Sabahın köründen akşamın karanlığına değin bir dakikalık boş zamanı kalmıyordu. Aksay'a hareket günleri yaklaştıkça sorumlulukları daha da artmıştı.

Neyse, bahar yalnız işi-gücü çoğaltmakla kalmamış, yaşamla-

rını yenileyip bir çeşit renk de katmıştı. Atları suvarmaları iyice kolaylaşmıştı şimdi, derenin buzları çözülmüştü. Sular eskisi gibi çağıldayarak akıyor, taşların üstünde küçük çağlayanlar oluşuyordu. Çakıllar akıntıda yeşilin her tonuna bürünüyordu güneş vurdukça. Ayaklarıyla suları sıçrata sıçrata koşuşan atlar sürü halinde derenin ortasına değin dalıyorlardı. Doğallıkla çocuklar da onların üstünde. Gülüşmeler, çığlıklar, yarışa koşturmalar, yüze çarpan buz gibi su serpintileri...

İşte böyle atları suvardıkları bir sırada karşılaştı yavuklusuyla Sultanmurat. Tam geçit yerinde dururlarken onu görmüş, şaşkınlıktan donup kalmıştı. Neden şaşırılmıştı acaba? Mirzagül yalnız değildi, yanında üç kız arkadaşı daha vardı. Hep birlikte okuldan dönüyorlardı. Şansı varmış da görmüştü onları, yoksa farkına varmaz, kaçırabilirdi. Çünkü oradan gelip geçen o denli çok insan vardı ki! Bir bakışta tanımıştı onu, Çabdar'ı dizginleyip bir an öylece donakalmıştı. Taşlara basarak karşıya geçen Mirzagül de fark etti onu, hemen tanıdı. Kolları iki yana açık, dengesini sağlamaya çalışırken bir an sendeledi, sonra karaya çıkınca durdu, baktı. Arkadaşlarıyla uzaklaşırken gene birkaç kez döndü döndü baktı. Sultanmurat sevgilisinin her bakışında atı peşinden koşturmak, onu bekleyen mutluluğa bir an önce kavuşmak, korkmadan, çekinmeden onu sevdiğini, onsuz yaşamının bir anlamı kalmadığını haykırarak için dayanılmaz bir istek duyuyordu. Fakat her seferinde cesareti kırılıyor, yavuklusu dönüp dönüp baktıkça o da ölüp ölüp diriliyordu. Mirzagül köyün girişindeki Aral sokağına sapıp arkadaşlarıyla birlikte gözden silininceye değin derenin ortasında atıyla birlikte öylece dikildi kaldı. Suyu kanan atlar çoktan kıyıya çıkmışlardı. Çocuklar tavlaya dönmek üzere bütün atları topladıkları halde, o hâlâ atını suluyormuş gibi yapıyor, hep aynı yerde duruyordu...

Sonra bu karşılaşma hatırına her gelişte kendine kızdı Sultanmurat. Niye daha önce akıl edip geçitte beklememiş, yavuklusu okuldan dönerken yolunu kesmemişti? Rastgele karşılaşmışlar gibi yapamaz mıydı sanki? Bal gibi yapardı. Nasıl da düşünememişti o güne değin? Mirzagül'ün, mektubuna vereceği yanıtı bir an önce öğrenmek istiyorsa kendisinin harekete geçmesi, kızla görüşüp durumu kendisinin öğrenmesi gerekmez miydi? Her Tanrı'nın günü gerçekleşebilirdi böyle bir karşılaşma. Hava indirme birliğinin

atlarını eskisinden biraz daha geç sulamaya götürselerdi, yeter... Sultanmurat o güne değin, onlar atları geçitten toplayıp götürdükten biraz sonra Mirzagül'ün oraya gelmiş olabileceklerini düşündükçe canının sıkıntısından içi içine sığmıyordu. Düpedüz kafasızlıktı onun yaptığı. Böylesine basit bir şey nasıl da aklına gelmemiştir?

Kararını verdi, kızın yoluna orada çıkacaktı. Ertesi gün arkadaşlarından biraz geride kaldı. Onlar giderken de, Çabdar'ın hamını alacağını, öteki üç atı yemliğe bağlayıp önlerine yem koymalarını söyledi.

Fakat gene Anatay dikildi karşısına.

Kendisi ağırdan aldığı yetmiyormuş gibi arkadaşlarının da gitmesini önlüyordu.

– Senin kimi beklediğini biliyorum, dedi sinsi sinsi sırtarak.

İğrenç çocuk!

Sultanmurat ise toyun birisi. Pişkinliğe vurup «Aferin sana, arkadaş! Senin de gözünden hiçbir şey kaçmıyor...» dese, her şey hallolurdu. Fakat;

– Faşist casusun birisin sen! dedi çıktı işin içinden.

– Ne; Neymişim ben? Bir daha söyle bakayım?

– Casussun işte!

– Madem casusum, kanıtla da görelim. Ama kanıtlayamazsan suratını dağıtmak boynumun borcu olsun.

Bir anda atlarını karşılıklı sürdüler, tam derenin ortasında kapıştılar. Bağırıp çağırıyorlar, birbirlerini yiyecekmiş gibi bakıyorlar, her biri karşısındakini alaşağı etmek için tüm güçlerini kullanıyordu. Dere ansızın karıştı, taşlara çarpan nalların şakırtısıyla birlikte havaya sular fışkırdı. Atların tökezlemeye başladığını gören Erkinbek;

– Hey, yoksa gene hayvanları sakatlamak mı istiyorsunuz? diye bağırınca o anda durdular.

Kavgayı kesmeleri için böyle önemli bir nedenin ileri sürülmesine ikisi de sevinmiş gibiydiler. Sessizce ayrıldılar birbirlerinden.

Sultanmurat'ın bütün neşesi kaçmıştı. Tavlaya dönüp atlar ahıra kapatılınca dışarı çıktı, biraz hava almak niyetiyle atını dere boyuna sürdü. Bu arada durmadan sağını–solunu kolaçan ediyordu. Fazla gitmemiş, az sonra geriye dönmüştü ki, hemen ilerde

Mirzagül'ü gördü. Birgün önceki gibi birkaç arkadaş birlikte okuldan dönüyorlardı. Dünya umurunda değildi hiçbirinin. Oysa onlardan biri yüzünden az önce bir kavga çıkmıştı. Ve bir erkek onlardan biri için yanıp tutuşuyor, hergün biraz daha eriyordu. Annesi daha geçenlerde, «Oğlum, bu halin ne? Yoksa hasta mısın? Yüzün günden güne sararıp soluyor,» dediğinde Sultanmurat bir ayna alıp bakmıştı. Annesine bir şeyciği olmadığını söyledi. Fakat son zamanlarda iyice değiştiği ortadaydı, şimdi anlıyordu bunu. Gözleri hasta gözleri gibi ıslı ıslı; boynu uzamış, yüzü incelmışti. Kaşlarının arasında derin kırışıklar, üst dudağında kara kara tüyler belirmişti. Genel olarak büyük değişiklikler olmuştu Sultanmurat'ın yüzünde. Babası dönmüş olsa herhalde onu ilk bakışta tanıyamazdı...

Sultanmurat yandan yaklaşırken, Mirzagül'ün, birini bekliyormuş gibi at suladıkları yere doğru iki kez baktığını gördü. Kız onu farkedince irkildi, bir an durakladı, ama sonra koşarak arkadaşlarının yanına gitti. Böylece hep birlikte taştan taşta sıçrayarak karşıya geçtiler, oradan evlerinin yolunu tuttular. Sultanmurat onlara görünmeksizin kıyidan-kenardan hızla sürdü atını, bostanlardan geçip köyün içinde kızın yolunu kesti. Mirzagül onu ilk gördüğünde sokağın ucundan kendisine doğru geliyordu. Atını iyice yavaşlatmıştı Sultanmurat. Aralarındaki uzaklık kısaltıkça içine bir korku düştü, ürpererek titremeye başladı. Sanki bütün köy kapılardan, pencerelerden başlarını uzatmış, onları gözetliyor birbirlerine ne diyeceklerini, nasıl davranacaklarını merakla izliyorlardı.

Mirzagül de adımlarını yavaşlatmıştı. Sultanmurat neden ağırdan aldığını bir türlü anlayamıyordu. Ne olmuştu bugün ona? Aynı sınıfta okudukları bu kızdan ne diye çekiniyordu? Niçin korkmadan yanına gidip ne istediğini söyleyemiyordu? Canını sık-maya başladığını bildirmeliydi ona. Ama nerde onda o yürek? Ürkekliğini yenemiyordu bir türlü. Elinden gelse kaçıp gidecekti oradan. Fakat artık çok geçti.

Kız onun durumunu anlamış olmalıydı; çünkü birbirlerine iyice yaklaşıklarında adımlarını sıklaştırdı, evlerine varmadan komşu kapıya sapıverdi. Sultanmurat çok sevindi buna, rahat bir soluk aldı. Onu, yüz yüze gelmenin sıkıntısından kurtardığı için kıza karşı bir çeşit minnet duydu...

Ama sonra ödleklığı yüzünden kendini ayıpladı, sövdü–saydı. O gece uyku girmede gözüne. Ertesi gün uyanır uyanmaz gene sevgilisini düşündü. Bu sefer kararlıydı; ne olursa olsun yanına gidecek, ondan hiç çekinmeksizin niyetinin ne olduğunu mektubuna yanıt verip vermeyeceğini soracaktı. Eğer vermeyecekse bunda gücenecek bir şey olmadığını söyleyecekti ona. Nasıl olsa uzun süre Aksay’a gidiyordu, bu giz böylece aralarında kalırdı.

O güne bu kesin kararlar başladı, o niyetle çalıştı, atları suladıktan sonra atını o niyetle dere kıyısına sürdü. Altında gene Çabdar vardı. Derenin her iki kıyısını şöyle bir dolaştı. Bu arada bir şey dikkatini çekmişti. Evlerinin çatılarında, hatta güneş görmeyen yerlerde bile hiç kar yoktu. Kar yalnız kışın bolca yağıp doldurduğu çukurlarda kalmıştı. O da ancak, okulda doğabilimi derslerinde çizdikleri amip resimleri gibi, gittikçe küçülen, koyu külrengi benekler halinde...

Bir gün önce çiftlik başkanı Tinaliyev ile işçi kolbaşı Çekiş, Aksay hava indirme birliğini denetlemeye gelmişlerdi. Bütün pulluklar numaralanmış, her çiftçiye birer pulluk verilmişti. Sultanmurat’ın pulluğu bir numaraydı. Aksay çiftçileri atlarına koşum vurdular, dört atlık takımlarını pulluklara koştular, sonra beş takım sıraya dizildi. Bir uçtan bakılınca göz alıcı, etkileyici bir görünüm çıkıyordu ortaya. Tıpkı dört atlı yaylı arabaları dizilmiş gibiydi. Yalnız yaylılar yerine pulluklar vardı arkada. Atlar bakımlı, koşumlar katranlanmış, pulluklar pırıl pırıldı. Çiftçilerse kendi takımlarının başında, dimdik ayaktaydılar. Başkan Tinaliyev, Aksay çiftçilerinin önünden geçerken ordu komutanı kadar gururluydu. Çiftçilere teker teker yaklaşarak;

– Durumunu bildir! diyordu sertçe.

– Yeni nallanmış dört at, onarılmış dört hamut, dört koşum, sekiz yan kayışı, bir eyer, bir kamçı, iki kulaklı bir pulluk ve üç çift yedek demirle göreve hazırım, başkan yoldaş!

Tıpkı ordudaki gibiydi. Yalnız, işçi kolbaşının suratu asıktı biraz. Zavallı ihtiyar ne anlar böyle şeylerden?

Denetleme iyi geçmişti. Topu topu iki ufak kusurları çıktı. Birincisini, başkan Tinaliyev hepsini Ergeş’in takımının başına çağırınca anladılar.

Başkan koşumları göstererek;

– Hadi, bulun bakalım, buradaki bozukluk nerede? diye sordu.

Atların koşumlarını incelediler, elleriyle birer birer yokladılar, fakat eksik bir şey bulamadılar. O zaman Tinaliyev kendisi gösterdi.

– Nedir bu? Ortadaki doru atın kayışı yandan kıvrılmış, gözünüz görmüyor mu? Bakın şuna! Kıvrılmış bir kayış hayvanın böğrünü sürter. Hayvancağız söyleyemeyeceğine göre çalıştığı sürece orası yara olur, ertesi gün de şişer ve birkaç gün sabana koşamazsınız. Yedek atınız yok ki bir başkasıyla değiştiresiniz. Öyleyse dikkatsizliğiniz yüzünden bir saban boş mu dursun? Hakkımız var mı buna? Bütün bir kış ne diye hazırlık yapıyoruz?

Haklıydı adam. Basit bir dikkatsizlikten ötürü mahçup olmuşlardı.

Başkan, Sultanmurat'ı yanına çağırdı.

– Bak, oğlum, hava indirme birliğinin komutanı olarak hergün işe başlarken hayvanların koşumlarını sen kendin gözden geçireceksin. Anladın mı?

– Anladım, yoldaş başkan!

İndirme birliğini utandıran ikinci durum daha da önemliydi. Yalnız, bunda bütün kusur komutanındı.

Tinaliyev;

– Söyleyin bakalım, işiniz bittikten sonra koşumları geceleyin nereye koyacaksınız? diye sordu.

Düşündüler–taşındılar, her kafadan bir ses çıktı. En sonunda tarlada, sabanların yanında bırakacaklarını söylediler.

– Sen de öyle mi düşünüyorsun, komutan?

– Evet, yoldaş Tinaliyev. Tam işi bıraktığımız yerde, sabanların yanına koruz. Atlarla birlikte onları da almanın gereği yok.

– Hayır, yanılıyorsun. Koşumları geceleyin tarlada bırakamazsın. Birisi alıp götüreceğinden değil, Aksay'a kimse uğramaz. Fakat geceleyin yağmurdan–yaştan korumak gerekir takımları. Çünkü kayış ıslanırsa bir işe yaramaz. Anladınız mı şimdi? Demek ne yapacağımız? İşiniz bitince sabanları olduğu yere bırakacaksınız, atlarla koşumları ise gece yanınıza alacaksınız. Size ancak bir oba ayırabildik. Aslında bir ikincisi yok elimizde. Atları çözünce herkes yere düzenlice koyacak, tamam mı? Koşumlarınız başucunuzda duracak. Bir yasaymış gibi uyacaksınız buna, çünkü koşum takımlarınız silahınızdır sizin! Askere önce silahını korumak düşer!

İşte tam bir savaş düzeninde denetlemeye giren Aksay birliğinin önünde o gün bunları söyledi Tinaliyev.

Hava indirme birliği Aksay'a göreve gitmeden önce böyle konuştu başkan Tinaliyev. O günler iyice yaklaşıyor, bütün hazırlıklar oraya varıyordu...

Çiftlik başkanı Tinaliyev çocuklara böyle akıl verdi...

Onları bu baba öğüdüyle öğütledi...

Havalar bozulmaz, başka bir terslik çıkmazsa, üç-dört gün sonra Aksay'a yol görünüyordu. Peki, Sultanmurat yazın sonuna değin Mirzagül'le bir daha görüşemeyecek miydi? Bunu düşününce içini bir korku sardı. Bütün bu zaman boyunca onu uzaktan da olsa bir kerecek bile görememek ne demektir? Vah vah! Bakın şu zavallının haline! Bir de kalkmış, o gün kızıdan olumlu ya da olumsuz bir yanıt almak isterken, eğer yanıt olumsuz çıkarsa Aksay'daki işlerinin çokluğu nedeniyle bunu kendine dert edinmeyeceğini kızı söylemeyi kurmuştu...

Sultanmurat dere kıyısından ayrılmaksızın çevresine bakına bakına ilerliyordu. Bir tedirginlik başgöstermişti içinde. Zaman geçiyor, ama kızlar gelmek bilmiyorlardı. Fakat işte kızlar göründü. Sultanmurat bu duruma çok üzüldü. Madem sevgilisi gelmişti, ona da tavlaya dönmek kalıyordu. Geriye gelirken kafasının içi karmakarışıklı. Ne olmuştu bu kızı? Yoksa hasta mıydı? Üzüntüsü büyüdükçe büyüyordu. Sevgilisinin gelmeme nedenini öğrenmeden üzüntüsü geçmeyecekti. En iyisi gidip kızlara sormaktı. O niyetle atının başına çevirdi, sürdü. Ve tam o anda Mirzagülü gözüktü. Yalnız başına geliyordu okuldan. Geçit yerine hayli yaklaşmıştı. Sultanmurat onunla geçitte karşılaşmak için atının dizginlerini boşladı, hızlandırdı. Bunca korkudan sonra onu görünce öyle sevinmişti ki, elinde olmadan «Oh, sevgilim!» sözcükleri döktü dudaklarından.

Tam geçit yerinde yetişti ona. Oraya varınca atından indi, hayvanın dizginlerini elinde tutarak, kızın onun bulunduğu yakaya geçmesini bekledi.

Mirzagül sekiden sekiye sıçrayarak gelirken gözlerini ondan ayırmıyor, hep gülümsüyordu.

– Aman düşünme sakın! diye bağırdı Sultanmurat.

Biliyordu, çimle kaplı geniş sekilerden kolay kolay düşülmezdi. Ne güzel de yürüyordu seke seke! Bu hırçın dağ çayının köp-

rü-geçit tutmaması ne iyidi!

Ellerini uzatmıştı, bekliyordu. Sevgilisi gülümsüyor, gitgide yaklaşıyordu ona doğru.

– Aman düşmeyessin! diye bağırdı bir daha.

Kız bir şey söylemedi. Hep gülümsüyordu. Ve bu gülümsemesiyle Sultanmurat'ın öğrenmek istediklerinin hepsini söylüyordu. O ne aptalmış ki, sevgilisine yazdığı mektupları beğenmemiş, gözleri yolda yanıt beklerken günlerini kendine zehir etmişti...

Sevgilisi ona elini uzatınca elini avucunun içine aldı. Yıllardır aynı sınıfta oldukları halde onun böyle duygulu, böyle yumuşak elleri olduğunu bilmiyordu. «İşte geldim ben, buradayım. Görüyorsun, ne denli sevinçliyim!» diyordu bu eller. Sevgilisinin yüzüne baktı. Bakar bakmaz da afalladı. Çünkü bu yüzde kendini görmüştü. Tıpkı onun gibi boy atıkça süzülen; gözleri hastalıktan yeni kalkmış birinin dalgın, tuhaf bakışıyla parlayan kendini... Sevgilisi tıpkı ona benzemişti, çünkü onun da geceleri uykusuz geçmiş, durmadan sevdiğini düşünmüştü. Seven iki insan, sonunda birbirine benziyordu. Sevgi Mirzagül'ü güzelleştirmiş, daha ılımlı yapmıştı. Sultanmurat karşısında bir aşk meleği durduğunu anında sezip anladı.

– Ben de seni hastalandın sandım, dedi titreyen bir sesle.

Mirzagül onun bu sözlerine karşılık vermeksizin kâğıda sarılı küçük bir şey uzattı.

– Al, bu senin!

Sonra orada hiç oyalanmadan hızla uzaklaştı.

Küçük bir mendildi bu. Sultanmurat sonraları kaç kez bu, defter yaprağı büyüklüğündeki mendili cebinden çıkarıp çıkarıp baktı! Kenarları ipek işlemeli, çiçeklerle, yapraklarla bezenmiş; bir köşesinde de ikisi büyük, birisi küçük «S.c.M.» harfleri bulunan cicili bicili mendilli... Kırgız yazı devriminden⁽¹²⁾ önce okulda öğrendikleri bu Latin harfleri «Sultanmurat cana Mirzagül», yani «Sultanmurat ile Mirzagül» anlamına geliyordu ve Sultanmurat'ın sayfa dolusu mektubu ile şiirine yanıtı...

Sultanmurat tavlaya döndüğünde sevincinden haykırmamak için kendini zor tuttu. Sevincini haykıramazdı, çünkü kimseyle paylaşamayacağı, yalnız kendisine verilmiş bir mutluluğun sevinciydi bu. Ah, o günkü karşılaşmayı arkadaşlarına bir anlatabilse,

(12) Kırgız alfabesi şimdi Kiril harflerinden oluşmaktadır. (Ç. N.)

kendine armağan edilen mendili gösterebilseydi!

Çalışmak için büyük bir istek duyuyordu. Atları suvardıktan sonra tımarlarını yaparlar, kovalarla yulaf getirip, yemliğe serdikleri kuru otların üstüne dökerlerdi. Sultanmurat ahıra gelir gelmez hemen işe koyuldu. Kaşağısını atlarının gergin sırtlarında, böğürlerinde, güçlü butlarında hızlı hızlı gezdirdi; kovasını kapıldığı gibi yulaf getirmeye koştu. Bu sırada sanki göğsünün üzerinde bir ateş yanıyor, asker giysisinden bozma ceketinin iç cebine koyduğu mendili hep orada hissediyordu. Bir sevinç ve kaygı kaynağıydı bu mendil. Çünkü bir yandan Mirzagül'ün sevgisini ona taşıırken, bir yandan da bilinmez geleceğin başlangıcını oluşturuyordu...

Sonra ahırın arkasındaki ot dokurcunundan yonca getirmeye koştu. Güneş düşmüştü yığının üstüne, çevreye keskin bir ot kokusu yayılıyordu. Sultanmurat ıssızlıktan yararlanıp mendiline bir daha bakmak istedi. Cebinden çıkardı, her bir köşesini yeniden gözden geçirdi. Ot kokuları arasında ayrı bir koku, güzel bir sabun kokusu geliyordu mendilden. Bir keresinde, okulda, sevgilisinin saçları gene böyle mis gibi kokmuştu. İşte bu kokuydu, onun kokusu... Öylece, mendil elinde dalgın dalgın dururken ansızın biri onu elinden kapıverdi. Döndü, Anatay'dı bu.

- Ya! demek artık kızdan mendiller alıyorsun!

Sultanmurat kıpkırımızı kesildi.

- Ver onu bana!

- Dur! Acele etme! Önce şuna iyice bir bakayım!

- Ver diyorum sana!

- Bağırma canım! Vereceğim! Çok mu gerekli?

- Hemen vereceksin!

- Öyleyse daha çok bağır! Armağan mendilini elinden aldıklarını haykır ki, geriye vereyim!

Anatay böyle diyerek mendili cebine soktu. Ondan sonra olanları Sultanmurat hiç anımsamıyor. Anatay'ın nefretten, korkudan çarpılmış suratı gözünün önünden şöyle bir geçti, hepsi o kadar. Ardından bu surata güçlü bir yumruk indirilmesiyle karnına yediği tekmenin onu yana fırlatması bir oldu. Sultanmurat iki büküm kıvrıldı, tam yığının dibine düşecekken toparlanıp doğruldu, öfkeden kudurmuş bir halde alçak Anatay'ın üzerine atıldı. Onları birbirinden ayırmak için sağdan-soldan çocuklar koşuştular. Ne rica, ne yalvarma, ne de kollarından tutup ayırmalar hiçbir

yarar sağlamadı. Kinden gözleri dönen iki çocuk birbirine kıyasıya vuruyorlar; alt alta, süt üste boğuşuyorlardı. «Ver! Mendilimi ver!» diye bağırarak Sultanmurat'ın gözü mendilini geri almaktan başka bir şey görmüyordu. Bodur, güçlü bir çocuk olan Anatay, üstelik bir de soğukkanlı dövüştüğü için, Sultanmurat'ı ikide birde yere yıkıyordu. Fakat haklı oluşu nedeniyle pes etmiyordu. Sultanmurat. Düştüğü yerden kalkıp kalkıp düşmanının üzerine yürüyordu. Böyle yere düştüğü bir sırada eline yığının dibindeki bir dirgen geçti. Dirgeni kapıldığı gibi fırladı ayağa. Çocuklar korkuyla kaçıştılar.

– Dur!

– Yapma!

– Aklını başına topla!

Karşısında, Anatay, kolları iki yana açık, bacakları ayırık, şaşkın şaşkın duruyor; kaçıp kurtulacak bir yer arıyordu. Çünkü bir yanında ot dokurcunu, öbür yanında ise duvar vardı. Rakibini kapana kısırdığını anlayan Sultanmurat bu fırsatı kaçırmamak için, kararlı bir sesle;

– Ver onu! Yoksa sonun kötü olur! diye bağırdı.

İşi şakaya vurmaktan başka çıkar yolu kalmamıştı Anatay'ın.

– Al, al! Ben senin mendilini ne yapayım! Şakadan da anlamıyor, aptal! diyerek mendili Sultanmurat'a doğru attı.

Sultanmurat sevgilisinin armağanını göğüs cebine yerleştirdi. Bu korkunç ânı atlatan çocuklar rahat bir soluk aldılar. Onların dillerinin çözülmesi Sultanmurat'ın da aklını başına getirdi. Başının döndüğünü, ellerinin, ayaklarının zangır zangır titrediğini yeni hissediyordu. Yarılan dudakındaki kanı tükürerek yığının arkasına gitti, kuru otların üzerine sarhoş gibi devrildi. Ancak bir süre yatıp dinlendikten sonra gelebildi kendine.

Akşamleyin Anatay ile Sultanmurat barışmadıysa bile yüz yüze gelip konuştular. Tavla işleri onları ister istemez böyle davranmaya zorluyordu. Fakat olayın tortusu kurşun gibi çökmüştü yüreklerine. Düşükleri kötü durum akıllarına geldikçe utançtan yüzleri kızarıyordu. Gene de Sultanmurat'ın sevindiği bir şey var-

di. İyi bir sınav vermiş, en azından saygınlığını kendi gözünde korumuştur. Anata'y'a karşı korku eseri göstermiş olsa, hava indirme birliğinin komutanlığını yapamazdı bir daha.

O akşam çiftlik başkanı Tinaliyev ile işçi kolbaşı Çekiş'in tavlaya gelişlerinde bunu çok iyi anladı. Her ikisi de uzak bir yolculuktan yeni döndükleri için üstleri-başları çamur içindeydi. O sabah Aksay ovasını incelemeye gitmişlerdi erkenden. Gördüklerinden son derece kıvançlıydılar. Toprak kendine gelmişti, çiftçiler bir-iki gün içinde sefere çıkabilirlerdi. Sürülüp ekilecek çok toprak vardı düzlükte. Kabataslak sınırları belirlemişler, konak erini seçmişlerdi. Geriye oraya yerleşip bütün kış yaptıkları hazırlıkları uygulamaya koymak kalıyordu.

Tinaliyev gelir gelmez sordu:

- E, çocuklar? Nasıl, keyfiniz yerinde mi? Varsa önerileriniz, düşünceleriniz açıklayın. Çekinmeden söyleyin, hadi. Köyden ayrılmca aksaklıkları düzeltme fırsatı bir daha geçmez elinize.

Hemen giderilmesi gereken bir aksaklık olmadığından mıdır nedir, hiçbirinden ses çıkmadı. Fakat birisi kalkıp, «Her şey tamam!» da demiyordu.

En sonunda Ergeş:

- Başımızda komutanımız var. En iyisini o bilir, ona sorun, dedi. Ancak o zaman Sultanmurat düşündüklerini açıkladı. Hiçbir eksikleri ya da pürüzleri yoktu. Bütün önlemler alınmış, ayakkabılarına, giysilerine varıncaya değin onarılmış, soğuğa karşı kalın giyecekler bile konmuştu. Kısacası, atlarıyla, pulluklarıyla her an işe başlamaya hazırdılar. Yeter ki havalar iyi gitsin...

Barınma, ısınma, yemek pişirme işleri de konuşulup karara bağlandıktan sonra kar filan yağmazsa bir-iki gün içinde Aksay'a gidilebileceği sonucuna varıldı.

Havalar karıştı ama iyi gidiyordu. Bulut aralıklarından güneş bir görünüp bir kayboluyor, kar örtüsü altından kurtulan toprak buğulanıyor, burcu burcu bahar kokuyordu.

O günler gelip çatmıştı...

Hazırlıklar tamam derken gene de ızır-zıvır bir sürü eksik çıktı. Örneğin, bellemelerden ikisinin Aksay'a götürülemeyecek derecede eski ve yırtık olduğu anlaşıldığı için yenilerini bulmak gerekiyordu. Baharın ilk gecelerinin ayazı kıştan geri kalmazdı. Öncelikle işe başladıkları günler... İşçi kolbaşı Çekiş, ilk birkaç

gün toprağa pulluk vurmadañ önce belki de öğleye değin toprağın dondañ çözümlmesini bekleyeceklerini söyledi... Böyle soğuklarda bellemesiz, titreye titreye sabahı bulan atlardan hayır gelmezdi.

Sultanmurat çifülik başkanına, işçi kolbaşına, öteki yetkililere gide-gele en sonunda çiftlik için işe yarar bir çift belleme aldırdı.

Bunca kaçıp kopma arasında en çok beklediğı, atları sulamaya götürme zamanıydı. Aksay'a gitmeden önce Mirzagül'ü bir kez daha görmeyi, onunla geçen seferki gibi geçitte karşılaşmayı öyle istiyordu ki! Ama bütün umutları boşa çıkıyordu. Çünkü durup beklemeye hiç vakti yoktu. Bu yüzden onunla ilişkilerinde sanki bir boşluk, bir eksiklik hissediyor; köyden ayrılmadan önce görüşme fırsatı yaratamadığı için kaygı verici bir suçluluk duygusuna kapılıyordu. Biliyordu, Mirzagül de onu düşünmekteydi. Onun kendine ne denli benzediğini gördüğü an anlamıştı bunu. Fakat böyledir diye kızcağızın onu aramasını bekleyemezdi ya... Her şeyden önce kızlık gururu engeldi buna. Mendilini vermiş, söyleyeceğini söylemişti; ondan ötesi erkeğe düşerdi...

Ah, o kör olası terslik de çıkmasa, sevgilisiyle buluşmalarını için hiçbir sebep kalmıyordu. Aksay'a hareket etmeden birgün önce atları toplamışlar, son kez sulamaya götürmek üzereydiler. Sultanmurat, Mirzagül'ün yolunu beklemekte kararlıydı. Tam avlu kapısından çıkacakları sırada işçi kolbaşı Çekiş'le karşılaştılar. Çekiş'in suratından düşen bin parça olurdu. Kızıla çalan sakalı karmakarışıklı, şapkasını alına indirmişti.

- Nereye gidiyorsunuz? dedi çocukları görünce.

- Atları suvarmaya.

- Durun biraz! Anatay, hadi sen eve git. Annen hastaymış. Durma, atından in hemen! Sizler de bir koşu gidin, gelin. Sakın geç kalmayın! Sizi burada bekleyeceğim.

Atları dereye doğru tırısra sürerlerken, sonra aynı hızla tavlaya dönerlerken Sultanmurat gözünü yollardan ayırmadıysa da Mirzagül'ü görmedi. Kızcağızın okuldan geliş vakti değildi çünkü. Dardi neydi bu ihtiyarın? İnsanın iki ayağını bir pabuca sokacak ne vardı? O gün karşılarına çıkmasa sevgilisini yüzde yüz görecekti. Hem onu görmeyi öyle istiyordu ki!

Tavlada atları yerlerine koyduktan sonra Çekiş'in yanına gittiler. İhtiyar dördünü birden bir kenara çekti.

– Gelin, sizlerle konuşacaklarım var.

Sonra hepsini karşısına oturttu. Sırtlarını duvara dayayıp çömeldiler. Başkan Tinaliyev ayakta dikilerek konuşmayı severdi. Hem kendisi, hem de karşısındakiler ayakta durur, konuşurlardı. Çekiş'te ise tam tersine, herkes oturacak, ancak o zaman sakın sakın konuşacaktı. Ne yapsın, ihtiyarlık kolay değil... Herkes oturunca Çekiş kızılımsı, karışık sakalını sıvazladı, konuşmaya başladı:

– Yiğitlerim, artık çocuk olmadığınızı söylemek isterim. Ne yapalım, yaşamın acılarını bu yaşta tatmanız gerekiyormuş. Gün gelecek, sıcakta çalışıp soğukta uyuyacaksınız. Yazgınız böyleymiş, elden ne gelir? Şimdi beni iyi dinleyin: Anatay'ın babası Satarkul'un savaşta öldüğünü haber aldık. Çocuk değilsiniz, birinizin başına bir felaket gelince hepiniz ona destek olacaksınız. Hadi, toparlanın şimdi... Ölü evinde toplanacakları karşılayıp uğurlamaya gideceksiniz. Belki başka yardımlarınız da dokunur. Rahmetli Satarkul'un evine birçok insan gelecek şimdi. Siz de orada bulunmalısınız. Sakın, Anatay'ın yanında küçük çocuklar gibi gizli gizli ağlayıp sızlamak yok. Ağlayacaksanız yüksek sesle ağlayın. Varsın herkes Anatay'ın acısını paylaşan gerçek arkadaşları olduğunu bilirsin. Hadi, göreyim sizi! Demin sizi neden koşturduğumu anlıyorsunuz herhalde.

Anatayların, sokağın kıyısındaki evlerine doğru ard arda dizilip yürüdüler. Atlısı, yayası bir sürü suskun insan dört bir yandan ölü evine doğru akıyordu.

Hava da değişiyordu durmadan. Güneş bulutların arasına bir girip bir çıkıyor, arada bir alttan alttan esen rüzgâr dondurucu soğuğuyla insanın iliklerine işliyordu. Sultanmurat'ın içinde bir sızı vardı. Acıma ve korkuyla karışık bir sızı... Korkuyordu, çünkü, çatıdan kıvrılıveren bir yangın alevi gibi, heran bir başka evden yeni ölüm çığlıkları yükselir, bu yerlerde doğup büyüyen bir insan daha savaştan dönmeyecekler, bir daha geri gelmeyecekler arasına karışabiliyordu... «Sakın babama da böyle bir şey olmasın, çoktandır ne mektup var, ne haber... Annem nerdeyse aklını oynatacak. Aman olmasın, öyle bir şey olmasın...»

Anatayların evinden korkunç bir çığlık yükseldiği zaman eve hayli yaklaşmışlardı. Bu çığlık çoğalarak avluya taşı, oradan insanların topladığı sokağa yayıldı...

Çekiş'in peşinden yürüyen çocuklar onun öğrettiği gibi hep bir ağızdan yüksek sesle ağlıyorlardı:

– Oy, babamız Satarkul, yiğit babamız Satarkul! Kimlere bıraktın gittin bizi? Öksüz bıraktın bizi!

En acılı anlarında Anatay'ın babası Satarkul gerçekten hepsinin babası olmuştu, onun yiğitliğine gerçekten inanıyorlardı. Çünkü bir insan büyüklüğü ancak yitirildiğinde anlaşılır. Bu her zaman böyledir ve böyle olacaktır.

– Oy, babamız Satarkul, yiğit babamız Satarkul! Kimlere bıraktın bizi? Öksüz bıraktın bizi!

Çocuklar Çekiş'in peşinden böyle ağlayıp sızlayarak kalabalığın arasından geçtiler, avluya girdiler. Anatay evlerinin kapısında duruyordu. «Keder insanı küçültür.» derler. Beş arkadaşın en büyüğü, korku saçan, güçlü Anatay ufalmış; küçücük kalmıştı. Omuzlarına çöken kederin ağırlığıyla ezilmiş bir halde, duvarın dibinde küçük bir çocuk gibi hüngür hüngür ağlıyor, bu durumuyla tıpkı fırtınadan ürkmüş bir taya benziyordu. Gözleri şişmişti ağlamaktan. Yanında ise kızıl-erkekli küçük kardeşleri vardı. Onlar da ağlaşıyorlardı.

Anatay'ın yanına vardılar, Anatay onları görür görmez arkadaşlarının gözleri önünde başına gelen bu felaketten, bu deritten yakınırcasına ağlamasını artırdı. Hiçkırıklarıyla onlardan yardım istiyor, kendisini korumalarını bekliyor gibiydi. Onun bu umarsızlığı en çok Sultanmurat'a dokundu. Arkadaşlarına ne diyeceklerini, onu nasıl avutacaklarını bilemediklerinden çevresinde şaşkın şaşkın dolanmaya başladılar. Çok istedikleri halde en ufak bir yardım yapamıyorlardı. Oysa o anda Sultanmurat'ın eline bir makinelî tüfek verip salsalar hiç durmadan oraya, savaşın olduğu yere koşar; öfkeli çılgınlık atarak, gözlerinden yaşlar aka aka, susmak bilmeyen, mermisi tükenmeyen makineliyle faşistleri üst üste, üst üste, üst üste tarar; bütün köyü acıya boğan bu ölümün, Anatay'ın babasının ölümünün öcünü alırdı.

Ne yazık ki tüfeği yoktu elinde...

O zaman, indirme birliğinin komutanı olarak Anatay'a şunları söyledi:

– Ağlama, Anatay. Çaremiz yok. Bak, Erkinbek ile Kubatkul'un babaları da öldü cephede. Biliyorsun, çoktandır biz de babamdan haber alamıyoruz. Savaş bu, ne gelir elden? Yalnız, söyle bi-

ze, sana nasıl yardım edebiliriz? Acımı dindirmek için ne yapabiliriz, söyle!

Başını duvara dayayan Anatay durmadan hıçkırıyor, kendini toparlayıp iki kelime söyleyemiyordu. Sultanmurat'ın konuşması onu yatıştıracağı yerde, tam tersine acılarını depreştirmişti. Ağlaması arttıkça arttı, hıçkırıklardan boğulacakmış gibi yüzü mosmor kesildi. O zaman Sultanmurat koştu, arkadaşına bir tas su getirdi.

Bu evde olup bitenlere karşı sorumluluk taşıdıklarını yeni yeni anlıyorlardı çocuklar. Bir şeyler yapmalı, ordaki insanlara kolaylık göstermeliydiler. Bunun üzerine dört arkadaş koşular, deden su getirdiler, odun kırdılar, komşulardan toplanan semaverleri yaktılar, gelenleri-gidenleri karşılayıp uğurladılar, yaşlıların a-ta inip binmelerine yardım ettiler...

Kalabalığın arkası kesilmek bilmiyordu. Geliyorlar, başsağlığı diliyorlar, dostluk borçlarını ödeyip gidiyorlardı. O gün evden hiç ayrılmayan, yalnızca Anatay'ın dört arkadaşındı.

Sultanmurat en zor dakikaları öğretmeni İnkamay Apay'ın gelişi sırasında yaşadı. Aralarında Mirzagül'ün de bulunduğu bütün yedinci sınıfı getirmişti yanında. Öğretmenleri içeri girer girmez Anatay'a sarıldı, onunla birlikte acı göz yaşları döktü. Ünlü falcının, oğlu hakkındaki söyledikleri gerçekleşmemiş, zaten o da bu sözlere fazla kulak asmamıştı. İşte bu yüzden kötü şeyler sezen yüreği kan ağlıyor, göz yaşı dökerek acılarını dindirmeye çalışıyordu. Birlikte getirdiği kız öğrenciler de ağıdı koyvermişlerdi. Belki babası ile ağabeyi aklına gelen Mirzagül, başı önüne eğik, sessiz sessiz ağlıyordu: Bir kere olsun dönüp Sultanmurat'a bakmamıştı. En acılı, en üzgün anında bile çok güzeldi Mirzagül. Sultanmurat baktıkça onun güzelliğinden göğsü kabarıyor, içinde ona karşı büyük bir yakınlık duyuyordu. Sevgilisinin yanına gidip onu kucaklayabilse, kederlerini katıştırıp birlikte ağlayabilseler ne iyi olurdu!

**... Ah, Mirzagül kız, Mirzagül kız,
Ben mavi gökte uçan boz bir güvercinim,
Sen de yanında kanat çırpan eşim...**

Avluda dua sesleri yükseldiği sırada, oraya toplanan insanlar, kendi yalnızlıklarıyla baş başa, dua etmek için kaldırdıkları elleri-ne, kutsal kitaba bakar gibi baktıkları sırada bile Sultanmurat da-

yanamadı ellerinin üstünden sevgilisine baktı. Herkes böyle suskun dinlerken; bin yıl önce Arap çöllerinden gelip buralarda benimsenen, aslında doğum ve ölümüyle yaşamın sonsuzluğunu bildiren, fakat o sırada yalnız Anatay'ın savaşta ölen babası için okunan görkemli duanın sözleri ahenkli bir sesle kulaklarda çınlıyordu. Herkesle birlikte dikkat kesilen Mirzagül öyle taze, öyle güzeldi ki! Yüzünde derin bir üzüntünün izleri okunuyordu. Ve başını çevirip Sultanmurat'a bakmamıştı.

Giderken Sultanmurat'a tek söz söylemedi, yalnız, hüzünlü bakışlarını ona doğru çevirip başıyla selam verdi, o kadar. Ah, Mirzagül kız, Mirzagül kız!

Satarkul'un evindeki ağıt sesleri gitgide azaldı, kesildi. Değerli varlığın kaybına razı oluşun, insanı irkilten, acımasız sessizliği çöktü evin içine. Ağlama bir çeşit karşı koyma, kabul etmeme, baş kaldırma demektir. Oysa elden gidenin geri döndürülemediğini anlayıp susmak çok daha tehlikelidir. En koyu düşünceler bu sırada gelir insanın aklına.

Anatay, başı önünde, duvarın dibinde oturmaktaydı. Onu dalgın gördükçe aklı başından gidiyordu Sultanmurat'ın. Koca Anatay, haşarı, ikinci Anatay nasıl da ezilip ufalmıştı! Neden böyle süklüm püklüm oturuyor, neden ağlayıp sızlamıyor, dövünmüyor, üstünü-başını paralamıyordu?

Nasıl edip de arkadaşını bu üzüntüden, içine düştüğü bu yalnızlıktan kurtarsaydı? Bir şeyler yapmalı, bir yolunu bulup ona, tek başına kalmadığını, uğruna başını koyacak dostları bulunduğunu anlatmalıydı.

- Gel, Anatay, seninle konuşacaklarım var, diyerek onu bir köşeye çekti.

Sultanmurat çok heyecanlıydı. Düşündüklerini anlatmakta güçlük çekiyordu.

- Bak, Anatay, sakın aklına bir şey gelmesin. Hani şu mendil vardı ya... İstersen onu sana vereyim, hep senin olsun...

Anatay'ın yüzünde üzüntülü bir gülümseme belirdi.

- O nasıl söz, Sultan? İstemem... Mendil senindir, onu kimseye verme. Şey... Sana karşı öyle davrandığım için özür dilerim. Öyle yapmamalıydım. Bir daha olmaz. Kız düşünmek filan geçti artık bizden... Sevdığımız bir babamız vardı, o da gitti. Dört gözle yolunu beklerken...

Anatay böyle diyerek, yeni bir hıçkırık nöbetiyle göz yaşlarından boğulurcasına ağlamaya başladı.

Şimdi ikisi birden yan yana, bir arada geçen çocuklukları gibi yan yana ağlıyorlardı...

9

Üç gündür çiftçiler Aksay ovasını arşınıyorlardı, üç gündür atlarını dehleyip tarla sürüyorlardı. Ve Aksay indirme birliğinin sabanlarıyla açılan ilk tarla, taze sürülmüş koyu toprakla örtülme-ye başladı. Çok güzel bir başlangıçtı bu, insan bakmaya dayanamıyordu. Havalar iyi giderse işler daha çok hızlanacağına benziyordu.

Büyük Manas dağlarının eteklerinden başlayan ıssız Aksay bozkırı Çimkent ve Taşkent'e doğru kıraçlaşarak uzayıp gitmekteydi. İşe yeni koyulan çiftçiler, atları-pulluklarıyla, insan eli değmemiş bu engin düzlükte, süründükçe arkasında incecik izler bırakan minicik tırtılları andırıyorlardı.

Üç pulluk çalışıyordu şimdilik. Ergeş ile Kubatku, toprağın nemi geçmeden ekilen yerleri tapanlamak için, birkaç günlüğüne, köyün yöresindeki tarlalarda kalmışlardı. Belli, bu önemli, vakit geçirilmeden yapılması gereken bir işti; ama Aksay'daki iş de beklemezdi. Sürmeyi tasarladıkları toprağın ekilip tapanlanması için beş takımın birden sabah erkenden işe koyulup akşama değin hepsini bitirmesi gerekiyordu. Yoksa boşa giderdi bütün emekler. O yüzden Sultanmurat iki arkadaşının gelmesini dört gözle bekliyordu. İşlerin sürüncemede kalmasından dolayı az kaldı işçi kolbaş Çekiş'le kapışacaktı.

- İhtiyar, gidin çiftlik başkanına söyleyin de işin içinden kendisi çıksın. Üç pullukla ben ne yaparım? Verdiği işin bitmesini istiyorsa bir çaresini bulsun...

Ne yapsın zavallı Çekiş? Saçlarını yolmaktan başka ne gelir elinden? Hoş, Sultanmurat da anlamıyor değildi. Akıllı, işini bilir bir adamdı Çekiş; her şeyi yerli yerinde, zamanında, sırasıyla yapmaya çalışıyordu. Ama hangi birine yetişmişti? Dört bir yanda fıkır fıkır iş kaynıyordu. Bu adamsızlıkla, bu parasızlıkla kimin yardımına koşsun? Bir ucundan çeksen, öbür ucu kısa gelir. Birgün

önce Aksay'a geldiğinde koyu koyu düşünödüğü gözlerinden kaçmamıştı. Köyde yiyeceğın en kıt olduğu bir zamandı. Yeni ürünün kalkmasına ise hayli vakit vardı. Hayvanlar yemsizlikten nerdeyse kırılacak, kesmeye kalksan insan kıyamaz. Hastalara bir kilo et almak için kalkıp ta, kente pazara gidiyorlar. Bir kilo et dersen, ateş pahası, eskiye göre bütün bir koyun fiyatına. Ama ne yapsınlar, gidiyorlar. Hem de otuz-kırk kilometrelik yolu yaya teperek... Binek hayvanlarının güçleri tükenmiş, ayaklarını kımıldatmaya mecalleri yük. Güvenip çıksalar yolda kalacaklar. Yalnızca çifte koşacakları hayvanları besleyip diriltebilmişler, o kadar. Onların da bir ağır yük altında ne denli dayanacakları belli değil.

Düşündükçe insanın aklını oynatası geliyordu. Dertlerin en büyüğü ise uçsuz-bucaksız cephelerde savaşın sürüp gitmesiydi. Düşmana üstün gelmeye başlamaları tek avuntularıydı. Almanları dört bir yanda sıkıştırıyorlar, geriye püskürtüyorlardı...

O gün sabahtan hava iyi gibiydi. Derken, zamanla bulutlar çoğaldıkça çoğaldı, arada bir tepelerinde gözükene güneş büsbütün görünmez oldu. Öğleye doğru ise ortalık iyice karardı, hava soğudu. Bunun peşinden ya yağmur gelecekti, ya kar. Öğleden sonra sürüme çıkan çiftçiler başlarına örtmek için birer çuval aldılar.

En önde Sultanmurat, onun iki yüz adım gerisinde Anatay, beş yüz adım geriden de Erkinbek olmak üzere yarısı sürülmüş tarladan ileri doğru yürümeye başladılar. Topu topu üç çiftçiydi hepsi, oysa dağ gibi iş bekliyordu önlerinde. O koca bozkırda tek başınaydılar. İlk gün çiftlik başkanı Tınaliyev uğramış, işlerinin çokluğu yüzünden fazla kalamadığı için çiftçileri işçi kolbaşı Çekiş'e bırakıp gitmişti. İki gün sonra da Çekiş, geride bıraktıkları iki takımı, Ergiş ile Kubatku'l'un takımlarını getirmek için köye yollandı. Böylece üçüncü gün üç çocuk pulluklarıyla, atlarıyla bozkırın ortasında yapayalnız kaldılar. Sürüp ekecekleri, ürün kaldırıp insanları doyuracakları tarlaların ortasında yapayalnız...

Tarlayı süre süre uzaklaştıkları için obadan hayli ayrılmışlardı. Geceleri, içinde yatıp kaktıkları bu oba bir yığın kuru yonca, birkaç çuval yulaf ve öteki ıvır-zıvırla onların eviydi şimdi. Yaşlı bir kadın da yemeklerini pişiriyordu. Yemeği vaktinde yetiştirmekten çok yakacağın ıslak oluşuyla, şunun-bunun yokluğuyla aklını bozmuş, zavallı bir kadındı. Çiftçiler bir dilim bazlama ile bir tabak sıcak çorbaya çoktan razı oldukları halde, sanki ondan fazla

bir şey bekliyorlarmış gibi, durmadan sızlanıyor, günlerini hep lanet okumakla geçiriyordu. Kendi köylerinden, evini, çoluk çocuğunu bırakıp gelmeye gönüllü başka bir kadın çıkmadığından bu dışarıklı kadını bulmuşlardı. Hem çalışacak, hem de karnını doyuracaktı. Karnını doyurmasına doyursun, yeter ki yemeği zamanında pişirsin. Gelgelelim uğraşiyor uğraşiyor, bir türlü vaktinde yetiştiremiyordu. İşler fazla olmasa çiftçiler yardım edeceklerdi. Fakat çocukcağızlar makine değiller ki, benzinini koyup kontağı çevirince çalışınlar, kırk işe birden koşsunlar. Atlarla birlikte gün boyu didiniyorlar; üstelik tarladaki işleri bitince dört atın yemlenmesi, sulanması, gübrenmesinden sonra yorgunluktan yıkılmadan obaya kendilerini zor atıyorlardı. Ertesi gün şafakla birlikte gene aynı işler... En gücü de şafakla birlikte kalkmak... Çiftçilerin en çok dikkat ettikleri şey, sabanların elden çıkmaması, atların koşuma vuruldukları sürece güçten düşmemeleri, bu gücü baharın bitimine değin korumalarıydı. Önemliydi bu, çok önemli... İlk gün, toprağı sürmeye yeni başladıklarında, hayvanlar her on beş-yirmi dakikada bir durup dinlendiler. İster istemez pulluğu biraz kaldırmak, bıçakları yüzeye çıkarmak gerekiyordu. Atlar boyunduruğa alışincaya değin alınması zorunlu bir önlemdi bu.

Üçüncü gün çalışma iyi başlamıştı doğrusu. Eş eşe, yan yana yürüyen dört at güçlerini birleştirip toprağı yapışarak, ders kitaplarındaki sal çekme ırgatları⁽¹³⁾ gibi boyunlarını ileri uzatarak sabanı peşlerinden sürüklüyorlardı. Bıçaklarıyla toprağı yaran pulluklar adım adım, adım adım ilerliyordu...

Fakat işte hava bozdu, çevreye yayılan kar kokusuyla birlikte seyrek kar tanecikleri dökülmeye başladı... Demek kış henüz hincını almamıştı, insanlara şiddetini son kez hissettirmek istiyordu. Boşuna değildi bu çaba. Çiftçilerin çekecekleri vardı...

Sultanmurat hemen çuvalı başına geçirdi. Gelgelelim bu onu korumuyordu. Bir elinde kamçı, pulluk izi sürücüsü atın sırtında giderken, bir eliyle de rüzgârın oraya-buraya savurduğu çuvalı tutmaya çalışıyordu. Düştüğü yerde hemen eriyen sulu kar, yağışını artırmıştı. Sağa-soļa uçuşan, havadan döne döne inen taneciklerin oluşturduğu beyaz karanlıkta dağlar gözden silindi, dünya daracık kaldı. Atlarını habire dehleyen çiftçilerin haykırışları, bu

(13) Buhar gücü bulunmadan önce çok sayıda ırgat, nehrin iki kıyısında yürürek yük sallarnı çekerlerdi. (Ç. N.)

sessizlikte fırtınaya yakalanmış kuşların çığlıklarını andırıyordu.

Fakat pulluklar işliyordu durmadan: Toprağın bağına saplanan kara demir, tümseklere gelince dalga sırtında yükselircesine yükseliyor; çukurlarda ise kaybolup gidiyordu...

Derin derin soluk alarak hep ileri doğru yekinen atlar pulluk çizgisine gömülmüş yürürlerken tıpkı yer altından çıkıyor gibiydiler. Kar tanecikleri hayvanların sıcak, gergin sırtlarına düşer düşmez eriyor, böğürlerinden aşağı küçük seller akıyordu. Kötüydü atların durumu. Cıvıklaşan toprak kayıp kayıp ham gidiyordu ayaklarının altından. Koşumlar iyice ağırlaşmıştı, ham toprak ıslanmış için pulluk demirleri ta derinlere gömülüyordu. Fakat işi bırakmak hiç olmaz. Ara vermeden sürmek gerek. Ertesi gün güneş çıkınca sürülen yerler kuru, işte size ekime hazır bir tarla. Onun için durmadan çalışmalı...

Sultanmurat'ın pulluğu ikide bir gömülüp kalıyordu toprağa. O yüzden atından iniyor, kamçısının sopasıyla bıçaklara yapışan kesekleri temizliyor, onu arkadan izleyen Anatay ile Erkinbek'e sesleniyordu. Onlardan yanıt alınca gene hayvanların üstüne tırmanıyor; ıslak koşumların, kaygan gövdelerin arasından geçip, pulluk izi sürücüsü atın eyerine yerleştikten sonra sürüme yeniden başlıyordu.

Kesilmek bilmiyordu kar. Beyazlık içinde ilerleyen kara pulluklar siste giden gemilere benziyordu. Bozkırı örten kar bulutu bütün öbür sesleri yuttuğu için çiftçilerin haykırılarından başka bir şey işitilmiyordu.

- Ana-ta-ay!

- Erkin-bek-ek!

- Sultanmura-a-at!

Sultanmurat'ın yüzünden akan ter miydi, yoksa kar suyu mu? Dizgin tutan elleri üşümüş, soğuktan kar sularından şişip morarmıştı. Ya ayakları? Gövdeleri birbirine sürtünen atların arasında ezildiği için sızım sızım sızıyordu. Ah, o ayaklarının sızısını bir dinlendirebilseydi! Ama dinlendiremezdi, çünkü peşinden Anatay'la Erkinbek'in geldiklerini biliyordu, çünkü Aksay ovasının karnını deşen atlı bıçağı günün ortasında durdurmaya hakkı yoktu. Yeter ki atlar pes etmesinler, yeter ki bütün güçlüklerin üstesinden gelebilsinler. Onun için atlara zihninden şöyle sesleniyordu:

«Dayanın, Kamber–Ata'nın⁽¹⁴⁾ çocukları, pulluğa hep birlik-
den asılın! İşinizin hergün böyle zor olacağını mı sanıyorsunuz?
Hayır, bugün zorsa yarın değildir. Hadi, durmayın, yekinin! Dişi-
nizi sıkın, Çolpan–Ata'nın torunları! İşte tarlanın sonuna geldik,
bakın! Şuradan çarkedip geriye döneceğiz. Sakın «adımlarımızı
yavaşlatalım» demeyin. Sizi pulluktan kurtaramam. Bütün kış ne
için hazırlanıp durduk? Bitirmek zorundayız bu işi. Yumuşak de-
meyip, sert demeyip her yere sürüyorum sizi, fakat başka türlü
ekin yetişmez. İhtiyar Çekiş «Değişmeyen bir yasadır, her ekme-
ğin mayasında biraz ter vardır.» diyor. Ama ekmeği yiyenlerin tü-
mü bilmezmiş bunu, ya da akıllarına gelmezmiş. Ekmek çok ö-
nemlidir bizim için, onsuz edemeyiz. Buraya, Aksay'a o amaçla
geldik...

Çabdar'ım, aslanım, pulluk izi sürücüsü atım!.. Hem pulluğu
çekiyorsun, hem de sırtında beni taşıyorsun. Seni arada bir kamçı-
lıyorsam kusura kalma. Öylesi gerekiyor. Sana vurduğum için gü-
cenme, e mi?

Ey, yiğit Çontoru'm! Hep soldan, sürülmüş tarladan yürüyor-
sun. İşin zor olmasına zor ama Çabdar'dan sonra en güvenilir a-
tım sensin. Unuttun mu, babam seni dilinden hiç düşürmezdi, çok
severdi seni? Hani birgün hep birlikte kente gitmiştik!.. İşte on-
dan, babam Bekhay'dan aylardır haber yok. Siz anlamazsınız, ama
biz çok üzülüyoruz. Savaştaki bir yakından mektup alamamanın
korkunçluğunu hilemezsin. Annem üzüntüsünden günden güne
zayıflayıp eridi. Anatay'ın babasının ölümüne ağlarken en çok göz
yaşını annem ile İnkamay Apay döktüler. Belli, bildikleri uğursuz
bir şey var ama kimseye söylemiyorlar. Herkesten gizledikleri bir
şey var... Deh, Çontoru, geride kalmaya izin veremem. Deh, yiğit
atım Çontoru'm, sık dişini!

Sen, Akkuyruk, sen de benim aslanımsın. Takımın ortasında
benim sağımda yürürsün. Çabdar'la birlikte orta çekici olduğunuz
için sabana iyi asılmanız gerekiyor. Bembeyaz kuyruğunla güzel
bir atsin sen. Dayan, yiğidim! Dayan, aslanım! Yorulmana göz yu-
mamam... Deh, Akkuyruk'um, yarı yolda bırakma bizi!

Sen de öyle, Aladoru'm. Güvenilir hayvanımsın sen. Takımı-
ma seçerken sağlamlığına bel bağlamıştım. Hem dayanıklısın, hem
de iyi huylusun. Saygım sonsuzdur sana. En sağda olduğun için en

(14) Atların mitolojik koruyucusu. (Yazar)

çok da sen göze çarparsın. Dışardan, işlerin nasıl gittiği sana bakılınca anlaşıldığına göre, sıkı dur, aslanım, yiğit Aladoru'm! Kayışlarına asıldığın sürece benden sana kamçı yok. Söz veriyorum, Aksay'da sürüm-ekim işlerimiz bitip köye dönerken gene hep böyle herkesin gözü önünde, takımın en sağında gideceksin. Sevdiğim kızın evinin önünden geçerken dışarı çıkıp baktığında önce seni görecek. Aladoru'm, aslan atım! Köyden ayrılırken son bir kez görüşemedim onunla. İşte mendili şuramda, göğüs cebimde. Yağmurdan, kardan gözüm gibi saklıyorum. Sevgilim de aklımda hep, gece gündüz onu düşünüyorum. Mirzagül kızı düşünmezsem nasıl avunurum ben, neyle oyalanırım?

Deh, Kamber-Ata'nın torunları! Dayanın yiğitlerim, hep birden asılın! Gördünüz mü şu karın yaptığı işi? Durmadan yağıyor, kesilmek nedir bilmiyor. Tepeden tırnağa ıslattı bizi. Rüzgâr da esiyor habire. Bizim ahçı kadın akıl etse de, kuru otların üstüne bellemeleri örtseydi bari. Örtmezse yazık olur, çürür bütün yiyeceğiniz. Yirmi atı neyle besleriz sonra? Tüh, tüh, ayrılırken söyleseydik. Düşünemedik, unuttuk...

Tuhaf kadındır bizim ahçı, kocakarı, işi-gücü sizleri kıskanmak. Sizleri öveyim derken göz değdirmesinden korkarım. «Atalarınız çok besili, çok semiz!» diye tutturdu geçen gün. «Böğürlerinde en azından iki parmak yağ vardır. Eskiden zenginlerin ölüm şöleninde böyle atlar kesilirdi, tıka basa verdi bütün millet. Kırk kovalık kazanlarda at eti kaynarken üstte toplanan yağı hastalara çömçe çömçe dağıtırlardı. At yağı içen bir hasta fazla yatmaz, hemen ayağa kalkar.» Gözü doymaz karı, akli-fikri hep ette, yağda. Sizlere gözünün değmesinden korkarım... Ama göz değmesi diye bir şey yok ki! Okulda bunların uydurma olduğunu söylediler. Aç gözlü kadın, yemeğimizi zamanında pişirsin de ne zırvalarsa zırvalasın. Fakat dün şaşırttı bizi, beklemediğimiz bir anda yaban keçisi eti yedirdi. Arık da olsa et yemiştik. Yakınlardan geçen iki avcı uğrayıp obadaki ateşte ısınmışlar, giderlerken de avlarının bir bölümünü bırakmışlar. Sağ olsunlar, töre bilen insanlar var ne de olsun. Avda şansları açılın diye vurduklarının bir kısmını ilk karşılarına çıkana verirler. Çevrede bizden başka kimsecikler olmadığına göre, dağdan iner inmez bizim obayı görmüşler. Şimdi dağda kimseyi bulamazsınız... Ah, şu kar hiç dinmeyecek mi? Durmadan yağıyor, durmadan yağıyor. Yorulduk, dizimizde derman kalmadı.»

Bitkin düşen atlar durmuşlardı. Sultanmurat Çabdar'ın sırtından indi, atların arasında örselenen şişik ayaklarının üzerine güçlkle basarak, sarhoş gibi sendeleye sendeleye dört hayvanı tek tek inceledi. Zavallıcıklar terin-suyun içine batmışlardı; tepeden tırnağa ıslaktılar, soğuktan tir tir titiyorlardı. Onları bu halde görürnce acıdı Sultanmurat, içi sızladı. Hayvanlar derin derin soludukça onun da göğsünden iniltiler çıkıyordu.

Yağan kar atların buğulanan sırtlarına düşer düşmez eriyordu. Sultanmurat kar sularından sırlıslıklam ıslanan ağır çuvalı başından attı; soğuktan uyuşmuş parmaklarıyla atların koşumlarını çözdü; sonra, daha fazla dayanamadığı için, Çabdar'ın boynuna sarılarak ağlamaya başladı. «Bağışlayın beni, bağışlayın!» diye fısıldıyordu atın acımsı-tuzlu terini dudaklarında hissederek...

Arkasından hayli yaklaşmış olan Anatay'ın sesi duyuldu birden:

- Hey, Sultanmurat! Ne yapıyorsun?
- Anatay, atların koşumunu çöz çabuk!

10

Ama ertesi gün açık, pırıl pırıl birgün başladı. Topraktaki ıslaklığı, yerdeki hafif kızartıyı, havanın serinliğini, dağlardaki taze beyazlığı saymazsak birgün önceki kardan eser kalmamıştı. Dağların ardından doğan güneş cıvil cıvil ışıklarını dört bir yana saçarak göğün yarısını bahar pırıltılarına boğdu. Engin Aksay ovası bütün vadileriyle, tepecikleriyle, düzlükleriyle, çukurlarıyla çok çok uzaklara değin gözler önüne serildi. Buna karşılık ovanın bir ucunda yükselen Büyük Manas dağları geceleyin onlara iyice yaklaşmış gibi dikildi. Sanki dağlar, sabahleyn çiftçiler kalktıklarında bu inanılmaz yakınlıklarına, büyüklüklerine, güzelliklerine, heybetlerine şaşsınlar diye ta yanlarına sokulmuştu.

Güneşin ilk ışıkları yamaçlara vurduğunda sıradağlar, eteklerinden ulaşılmaz doruklarına değin bütün görkemleriyle karşılandı...

O gün uyandıklarında sabah böylesine güzeldi işte! Toprağın, nemini biraz alması için çiftçiler yavaş duvrandılar, hemen tarlaya çıkmadılar.

Bu arada atları kaşığıladılar, koşumlara çekidüzen verdiler, ıslanan yulafı elden geçirdiler. Güneş sırtlarını ısıtmaya başladı-ğında çiftçiler atlarını alarak tarlaya yürüdüler. Sabanlar birgün önce bıraktıkları yerde, toprağa gömülmüş duruyordu. Üçü bir olup sabanların demirlerini teker teker temizlediler, tekerleri yağladılar. Sonra atları koştular. Akşama değin sürecekleri tarlayı belirlediler, her biri kendi takımının başına geçip işe koyuldu. Geceleyin dinlenen, sabahleyin umar gören atlar canla-başla çalışıyorlardı. Anlaşılan, işe tam anlamıyla alışmışlardı, o ağır yüke «bana mısın» demiyorlardı. Birgün önce kar altında sürdürdükleri tarla da kendini ortaya koymuştu. Toprak kurudukça, ters çevrilmiş koca koca kesekler güneş ışınları altında küçük parçalara bölündü, ufalandı. Demek, toprak tavındaydı; suyu sünger gibi emdiği için sertleşmemiş, topak topak olmamıştı.

İyi bir gündü o gün. Bütün işlerin düzene girdiği, yaşamın bir anlam kazandığı, çevrede her şeyin güzelliği, yalınlığı ile insanı sardığı günlerden biri... Kış boyu hazırlanmaları, didinip uğraşmaları, okulu bırakmaları boşa gitmemişti. Aksay hava indirme birliği kendini gösteriyor, pulluklar habire işliyordu. O gün bir de Ergeş ile Kubatku gelirlerse, keyiflerine değme gitsin! Beş saban takımı, on bıçak demektir bu. İşte gerçek hava indirme birliği, karşı konulmaz bir güç! Ardından bir de tarlaları ekip tapanladılar mı, gör o zaman ürünü! Yazlık ekin bereket bakımından kışlık ekinden bir gömlek geriye de, işçi kolbaşının söylediği gibi, lezzette üstüne yoktu. Yağmurlar yağacaktı ardından. Bunca emek harcadıktan sonra yağmur yağmazlık edemezdi, çokca yağacaktı elbet. Yeter ki askerlerimiz cephede dayansınlar; ürünün bol olması, ekmeğin boğazlarına durmaması için düşmana saldırınsınlar...

Gene ard arda, en önde Sultanmurat, onun iki yüz adım gerisinden Anatay, onun da beş yüz adım gerisinden Erkinbek sürüyorlardı toprağı.

Güneşin sıcaklığı arttıkça artmıştı. Dereler-tepeler çocukların gözleri önünde filizleniyordu. Tıpkı masallardaki gibiydi: Sola doğru yürürsün sağ taraf yeşillenir, sağa doğru yürürsün sol taraf yeşillenir... Toprak yenilenen bir güçle soluk alıp veriyordu sanki. Pulluklar habire işliyordu, bıçakların ardından tersyüz olmuş toprağın taze koyuluğu uzanıyordu...

«Pırr» deyip bir çayır kuşu uçtu tarladan. Biraz ileriye konup ötmeye başladı. Onun ardından bir başkası, daha ilerde bir başka-

sı... Sultanmurat gülümsedi. Ötsünlerdi ötebildikleri kadar. Ne evleri vardı, ne barkları, ne de başkalarının üstünde bir dal bir yaprak... Çırılçıplak tarlada diledikleri gibi yaşıyorlardı. Çok da neşeliydiler. Bahara seviniyorlardı, güneşe seviniyorlardı... Birgün önceki kötü havada neredeydiler acaba? Ama o geride kalmıştı artık?

Bahar bundan böyle yenik düşmez. Üstelik bir yığın işleri var, işin başındalar henüz. Olsun! Ergeş'le Kubatku! gelince beşi bir olur, öyle bir omuz verirler ki, karşılarında hiçbir güç dayanamaz...

Sultanmurat çiftini sürerken yandan bir atının geçtiğini gördü. Tarlanın hayli uzağından yürüyordu, dağlara doğru yönelmişti, çift sürenlere bakıyordu. Omuzunda bir tüfek, başında kışık kalpak vardı. Bodur, topaç gibi semiz bir ata binmişti. Onu öteki çocuklar da görünce bağırmağa başladılar:

– Hey, avcı, bize uğra da geç!

Fakat avcıdan ses yoktu. Hep onlardan yana bakarak, atının başını çevirmeksizin sürüp gidiyordu. Sultanmurat bozkırın ortasında yabancı birini gördüğüne sevindiği için atları durdurdu, özengilere basıp doğrularak adama seslendi.

– Hey, avcı, şiralga⁽¹⁵⁾ için teşekkürler. Duydun mu? Şiralga için teşekkürler!

Berikinden gene ses yoktu. Sultanmurat'ın haykırışını işitemiş ya da söylediklerini anlamamış gibiydi. Az sonra, tepelerin ardında gözden silindi. Zamanı yoktu belki adamın, bir an önce işine gitmesi gerekiyordu.

Derken yarım saat kadar sonra ikinci bir avcı görüldü. Onun da omuzunda tüfek vardı, o da dağlara doğru gidiyordu; yalnız, adamın yolu birincisinin aynı değildi. O da birincisi gibi gözlerini çocuklardan ayırmadan, selam bile vermeden geçerken atını tarlanın öbür tarafından sürüyordu. Oysa çiftçilerin yanına biraz olsun uğrayabilir, hal-hatır sorduktan sonra işlerinde başarılar dileyip kendi yoluna gidebilirdi. İhtiyar Çekiş devrin çok değiştiğini söyler durur. Adam haklı, kimbilir neler görmüş geçirmiş?..

Sonra hepsini heyecanlandıran bir şey oldu.

Önce Anatay gördü onları. Gözünden hiçbir şey kaçmaz anatay'ın. Sevinçten bas bas bağıyordu:

– Turnalar! Turnalar geliyor!

(15) Ayın bir bölümü. (Yazar)

Başını kaldırıp baktı Sultanmurat. Gökyüzünün sonsuz maviliklerinde yavaş yavaş dönerek, uçuş düzenlerini durmadan değiştirerek, çılgık çılgıca bağırarak turnalar geçiyordu. Yükseklerde uçan kocaman bir sürüydü bu. Fakat gök onlardan da yüksekti. Uçsuz-bucaksız gökyüzü ve bu sınırsız genişlikte canlı bir adacık halinde uçan turnalar. Başını arkaya devirip şaşkın şaşkın bakan Sultanmurat neden sonra akli başına geldi ve bağırma başladı:

- He-e-ey! Turnalar! Turnalar geçiyor!

Üçü de uçan kuşların turna olduklarını bildikleri halde önemli bir habermiş gibi duyuyorlardı birbirlerine.

- Turnalar! Turnalar! Turnalar geçiyor!

Sultanmurat birden anımsadı, turnaların erken gelmesi iyiye işaretti.

Eyerin üstünde geriye dönerek Anatay'a seslendi:

- Turnaların erken gelmesi iyi haber. Bu yıl bol ürün olacak!

- Ne dedin, Sultan?

- Bu yıl bol ürün olacak diyorum.

O zaman Anatay da geriye dönüp Erkinbek'e doğru bağırdı.

- Bol ürün olacak bu yıl! Bol ürün!

Beriki de onlara bağırdı:

- İştittim, iştittim! Bol ürün olacak!

Göğün maviliklerinde yıkanan turnalar ağır ağır uçuyorlar, süzgün kanatlarıyla dönerlerken bazen teker teker, bazen hep bir ağızdan bağırıyorlar, sonra tümü birden susuyorlardı. Hava öyle berraktı ki, ince uzun boyunları, incecik gagaları, bir kısmında gövdelerine yapışık, bir kısmında ise yarı ayırık bacakları açıkça seçiliyordu. Turnalar hareket ettikçe kanat teleklerinin uçları beyaz beyaz parlıyordu güneş ışığından. Turnaları seyre dalan çiftçiler, onların yavaş yavaş inişe geçtiğini hayli sonra farkedebildiler. Kuşları uzak tepelere çeken bir şey varmış gibi, gittikçe yere doğru süzülüyorlardı. Sultanmurat, yukarlarda hayal gibi, düş gibi gelip geçen bu kuşları hiç yakından görmemişti.

- Bakın, bakın! Turnalar konuyor! diye bağırınca üçü birden atlarından indiler; koşumları, sabanları oldukları yerde bırakarak turna sürüsünün alçaldığı tepelere doğru koşmaya başladılar.

Olanca hızlarıyla koşuyorlardı. Ne biçim kuşlardı şu turnalar? Yakından görüp heveslerini alacaklardı.

Koşmuyor, uçuyordu sanki Sultanmurat. Toprak kendiliğ-

den ayaklarının altından kayıyor; karşıdaki karlı dağlar, gözünü hiç ayırmadığı gökyüzünde dönüp duran turna sürüsü ona doğru geliyordu. Sultanmurat sevinçten, koşunun verdiği coşkunluktan tıkanacak gibiydi. Turnalara yaklaştıkça kendinden geçerek, kuş kanatlarından düşecek bir tüyü saklamayı, sonra köye gittiklerinde onu Mirzagül'e vermeyi kurmaya başladı. Yavuklusuna duyduğu sevgiyle doldu yüreği. Elinde olsa bir turna tüyü kapıp sevgilisinin yanına varırdı hemen. Bir turna tüyüyle sevgilisinin yanına...

11

Çocuklar böyle koşadursunlar, kırışmayan öfkeli bir göz, arpacığın ucunu, birinden öbürünün üzerine kaydırarak tüfeğinin gez yarığında onları izlemekteydi. Çocukların turnalara doğru koşması, onları gez yarığında seyreden bu gözün sahibini çileden çıkarıyordu. Gezin görüş alanı dışındaki boşluk öylesine büyük, titreyen arpacığın izlediği noktacıklar ise öylesine küçüktü ki! Horozun birkaç kez inip kalkmasıyla bunların yok olması içten bile değildi. Noktacıkların bir anda gözden silinmesi, gez yarığında oynaşmalarının son bulması için tetiğin birkaç kez çekilmesi yeterdi.

Nişan alan adam soluğunu tutarak;

– Hergelelerin hepsi avcumun içinde, şunlara birer tane patlatsam, gık bile dedirtmeden gebertirim, dedi.

– Neler saçmalıyorsun? Tüfekle şaka olmaz, bırak nişan almayı!

Bunu söyleyen, atları yularlarından tutan öbür adamdı. Hayvanları tepenin arkasına, kurt yatağı gibi derin bir çukura, kuru çalı-çirpinin arasına sokmuştu.

Şakaklarındaki gergin kaslar inip inip kalkan birinci adam karşılık vermedi, fakat tüfeğin namlusunu çocukların üzerinden de ayırmadı.

İkincisi:

– Sana tüfekle oynama diyorum, dedi. Çocuk bunlar, biraz koşturduktan sonra hevesleri geçer, yerlerine dönerler.

Berikinin buna aldıracağı bile yoktu. Kolları uzamış yüzünü dipçiğe dayamış yatıyordu. Turna çılgınlıklarıyla akılları başlarından

giden çocukları tüfeğin gezinde izlemek büyük bir zevk veriyor olmalıydı ona. Öte yandan çocukların gülmelerine, bağırmalarına deli oluyordu. «Ne diye koşuyorlar, gülüyorlar bunlar! Hiç mi akılları yok? Başka gülecek şey kalmadı mı? Şeytan diyor ki, «Çek tetiği, patlat şunlara!» Niçin koşup duruyorlar bu serseriler? Ortada gülecek ne var?»

Çiftçiler koşu koşu tepenin yanına vardıklarında turnaların yeniden yükselmeye başladığını gördüler. Vazgeçmişlerdi demek konmaktan. Belki de onlara öyle gelmişti.

Daha fazla koşmadılar, derin derin soluyarak durdular. Yüzlerini ateş basmıştı. Sultanmurat biraz daha koştuktan sonra turnaların uzaklaşmasını gözlerinde yaşlarla seyrederek bekledi.

Sonra sabanlarının başına döndüler, tarlalarını sürmeye başladılar. Güzel, çok güzel bir gündü o gün. Öğleye doğru çiftliğin arabası geldi. Atlara kuru ot, onlara da patates, et, un, odun göndermişlerdi. Arabacı ertesi gün Çekiş'in geleceğini, Ergeş'le Kubatku'l'un takımlarını getireceğini söyledi. Çocukların fazla canlarını sıkmamalarını, işlerin artık yoluna girdiğini, birgün sonra Aksay indirme birliğinin tamamlanacağını bildirmiş. Birkaç gün sonra çiftlik başkanı Tınaliyev'in kendisi gelip Aksay'da onları görecekmış. Arabacının bu sevinçli haberi üzerine hep birlikte öğle yemeği yediler. Kalkıp işlerinin başına dönecekleri sırada alıcı kadın arabayla köye gitmek istediğini söyledi. Köyde ivedi yapılacak işleri varmış, ertesi gün işçi kolbaşıyla birlikte geri gelirmiş, üstelik çamaşır için sabun getirmesi de gerekiyormuş. Çocuklar aç kalmasınlar diye birgün yetecek bazı mayla çorba pişirmiş. Onlara yalnızca yemeği ısıtmak kalıyormuş. Sultanmurat ahçı kadının gitmesini hiç istemediyse de razı olmak zorunda kaldı. Kendinden büyük bir insanla tartışacak değildi ya...

Araba gitti, çiftçiler pulluklarına döndüler. O gün akşama değin çalışıp, yarılacakları yeri bitirdiler. Koca bir tarla olmuştu, koskoca bir tarla. Hem de en iyi cinsten. Ya sürecekleri yerin hepsi ne kadardı? Olsun, başlamışlardı bir kere. Başlamak bitirmenin yarısıydı. Son çiziyi çekip dönemeçlerdeki boşlukları da sürdüklerinde akşam karanlığı bastırdı. Fazla oyalanmadan sabanları yandaki ham toprağa taşıdılar. Ertesi gün kalkar kalkmaz ilk çiziyi oradan çekeceklerdi.

Atların koşumlarını çözdüler. Obaya vardıkları sırada iyice

karanlık çökmüştü. Ahçı kadın gittiği için obanın içi ıpıssızdı. Ol-
sun, ertesi gün dönecekti nasıl olsa.

Çok yorgundular. Usul usul atların hamut kayışlarını çözdü-
ler. Atları koşumdan kurtarınca, yemlik olarak kullandıkları te-
kersiz arabanın yanına götürdüler. Her atın burada kendi yeri var-
dı. Ertesi gün şafakla kalkacaklar, hayvanların kuruyan terlerini
temizleyeceklerdi. O karanlıkta ellerini-yüzlerini yıkadılar, oba-
nın içinde bir ateş yakıp bunun aydınlığında yemeklerini yediler.
Yemeklerini ısıtmaya bile üşenmişlerdi.

Sonra hemen yattılar. Sultanmurat herkes uyuyunca son bir
kez kalkıp atları yokladı. Hayvanlar kafalarını arabadaki yığına
daldırmışlar, kuru yoncayı çitirdatarak yiyorlar; bir yandan da yor-
gun yorgun pofurduyorlardı. Arabanın iki yanında altışar altışar
dizilmiş tam on iki at vardı.

Ertesi gün hava durgun geçeceğe benziyordu. Ay küçüle kü-
çüle incecik kalmıştı.

Sultanmurat biraz gezindi. Nedense içinde bir korku vardı.
Issızlık, ölüm sessizliği ve göz gözü görmez bir karanlık sarmıştı
dört bir yanını. İşin-gücün çokluğundan olacak, geceleyin bu ıssız
bozkırın ürkütücülüğünü daha önce hiç düşünmemişti. Fazla kal-
madı. Gözleri açık, karanlığa bakıyordu. Neler neler düşünmüyor-
du ki, o sırada? Birden evin özlemi çöktü içine. Annesi ne yapı-
yordu acaba? Herhalde babasından bir haber gelmemişti daha. E-
ğer mektup gelmiş olsaydı, o gün ot getiren arabacı söyler, üstelik
müjdesini isterdi. Seve seve verirdi Sultanmurat. Ama ne verebi-
lirdi ona? Yanında bir şey yoktu ki! Daha olmazsa yarım çuval
buğday için anlaşırdı. Güzün çiftlikten buğday payını aldığında ö-
derdi borcunu. Bunları düşünürken Hacımurat'a verdiği söz aklı-
na geldi. Babaları savaştan sağ dönerse ikisi Çabdar'a binip istas-
yona, onu karşılamaya gideceklerdi. Ağabey olarak Sultanmurat
öne, kardeşi arkaya binecekti. Dönüşte babalarına bırakacaklardı
Çabdar'ı, kendileri de yanında koşarlarken köyden anneleri, pek
çok yakınları çıkacaktı onları karşılamaya... Şimdi öyle bir şey olsa
Sultanmurat Çabdar'ı hemen pulluktan çözer, istasyonun yolunu
tutardı. Sonra yüz kat fazla çalışırdı işleri bitirmek için.

Böyle bir mutluluğu hiçbir zaman tadamayacağını hissettiği
için sessiz sessiz ağladı...

Sonra Mirzagül ile geçit yerinde karşılaşmaları geldi aklına,

karanlıkta gülümsedi. Hatta elinin eline dokunuşunu, bu ellerin «İşte geldim ben, buradayım. Görüyorsun ne denli sevinçliyim!» dediğini düşündü. Sevdiği kızda kendini gördüğünü, onun kendisine benzediğini, bu benzerliğe çok şaşırıldığını anımsadı. Belki uyuyordu uzaklarda şimdi. Belki o da onu düşünüyordu? Neden düşünmesin, sevgilisiyle birlikte aynı değiller miydi? Göğüs cebindeki mendili yokladı, okşadı elleriyle...

Böylece uyuyakaldı. Derin bir uykuydaydı şimdi. Sonra kötü bir düş görmeye başladı. Birisi boğuyordu onu, ellerini kıvırıyordu. O korkuyla uyandı, bağırarak istedi, fakat birisinin, keskin tü-tün kokusu sinmiş iri eli ağzını kapatınca sesini çıkaramadı.

– Yaşamak istiyorsan bağırma! diyordu pis sigara kokan, hırıltılı, boğuk bir ses.

Birisi çenesini kavradı, demir sertliğindeki elleriyle acıta acıta ağzını açarak bir bez soktu. Sultanmurat neye uğradığını anlamaya fırsat bulamadan elleri arkasına bağlanmıştı bile. Soğuk bir terle birlikte gövdesini bir ürperti sardı, tir tir titremeye başladı. Ne arıyorlardı bu adamlar burada, ellerini niçin bağlamışlardı?

– Bu tamam, şimdi sıra ötekilerde.

Böyle fısıldaştıktan sonra karanlıkta Anatay'ın uyduğu yeri buldular. Anatay debelendi, bağırarak, gelgelelim onu da bağlamışlardı.

Erkinbek'in başına bir şey vurmuş olmalıydılar, çünkü çocukcağız bir-iki inledikten sonra sustu.

Sultanmurat obanın içinde neler döndüğünü anlamamıştı daha. Ağzındaki tıkaç çeneleri geriyor, soluk almasını güçleştiriyor; ip ellerini acıtıyordu. İçerisi zindan gibi karanlıktı. Kimdi bu adamlar? Buraya niçin gelmişlerdi? Niçin böyle davranıyorlardı, Yoksa öldürecekler miydi onları? Neden? Amaçları neydi?

Sultanmurat çırpınmaya başladı. O zaman biri dizini onun karnına dayadı, demir gibi sert parmağını başına vurarak, yavaş fakat anlaşılır bir sesle:

– Tepinmeyi bırak, dedi. Anladığımıza göre bunların başı sensin. Üçünüzün de elleri bağlı. Onun için kimse sorumlu tutmaz sizi. Nasıl, şimdi durumu kavradın mı?

Adam böyle derken bir yandan da sert tırnaklarını Sultanmurat'ın başına vuruyordu.

– Aklınızı başınıza toplarsanız kimsenin kılına zarar gelmez.

Sizi burada bulduklarında olanları anlatırsınız. Bir şey demezler o zaman. Sakın kıpırdayayım demeyin! Biz gitmeden bir şey yapmaya kalkarsanız vay halinize! Köpek gibi geberirsiniz. Şimdi sessizce yatın. Korkmayın, boğulmazsınız.

Derin derin soluk alarak, boğazlarını temizleyip tükürerek, sövüp sayarak çıktılar dışarıya. Sultanmurat adamların atların yanına gittiğini anladı. Çünkü ürken hayvanlar kıpırdandılar; ayak patırtıları, pofurtuları geldi. Bir süre sonra birçok atın karışık ayak sesleri, bir kamçı şaklaması, adamlardan birinin sövmesi duyuldu. Gürültüler gitgide uzaklaştı, kesildi...

Olanların korkunçluğunu işte o zaman anladı Sultanmurat. At hırsızları pulluğa koştuıkları hayvanlara göz koymuşlardı. Bunu anlayınca yüreğinde bir şeyler koptu sandı. Ellerini gevşetmek için ne denli uğraşıysa da hepsi boş. Boğulacak gibiydi. Başını sağa--sola çevirdi, diliyle ağzındaki paçavrayı itmeye çalıştı. Dudaklarının kenarı sızlıyor, oradan ağzına kan akıyordu. En sonunda tıkaçı itip çıkarmayı başardı. Bir serbestledi, rahatladı... Bol havanın ciğerlerine dolmasından dolayı başı dönmeye başladı.

Başını hafifçe kaldırarak;

– Çocuklar, benim, ben! Sesimi işitiyor musunuz? diye seslendi arkadaşlarına.

Kimseden yanıt gelmiyordu. Fakat Anatay'ın, Erkinbek'in yerlerinde kımıldandıklarını işitti.

– Arkadaşlar, korkmayın! Hiç cesaretiniz kırılmasın. Bir kurtuluş yolu bulacağım. Yalnız, beni iyi dinleyin! Anatay, neredesin! Kıpırdan!

Anatay yattığı yerden doğrulmaya çalışarak inledi, gövdesini oynattı. O zaman Sultanmurat giyeceklerin, koşumların üzerinden yuvarlana yuvarlana ona doğru gitti.

– Dur, Anatay, yerinden ayrılma! Şimdi sırtını bana dön. Uzat ellerini. İşittin mi? Sırtını dönüp ellerini uzatacaksın.

Şimdi sırt sırta yatıyorlardı. Sultanmurat yoklaya yoklaya arkadaşının ellerine bağlı ipi buldu. Anatay'a nasıl yatacağını, ellerini nasıl döndüreceğini söyleyerek düğümü çözmeye başladı. Kendi elleri çok acıdığı halde arkadaşını durmadan yüreklendiriyordu. En sonunda düğümün birini çözdü, ipi gevşetti. Ondan sonrasını Anatay kendisi yaptı, ellerini kurtardı...

Hırsızlar hızlı sürmüyordular atları; bazen tırısla, bazen dört-nala gidiyorlardı. Zaten bu karanlıkta ne daha hızlı gidilebilirdi, ne de buna gerek vardı. Kusursuz bir iş becermişlerdi doğrusu. Yüz kilometre çevrede tek insan yoktu. Elleri-kolları bağlı üç çocuktan mı korkacaklardı? Dua etsinler, daha kötüsü gelmemişti başlarına; yatıp dursunlardı yerlerine...

Dört at çalmışlardı, her birine birer çift. Daha fazlasını götüremezlerdi zaten. Bunların parasını can sağlığıyla yiyebilirlerse o da yeterdi. Önlerinde uzun, ıssız bir yol vardı. Taşkent'e üç günde varabilirlerdi ancak. Neyse, hele bir varınlar, ondan sonrası kolaydı. Taşkent'in alay pazarında kapışa kapışa giderdi et. Kimbilir, dirhem dirhem satacaklardı malı. Oranın insanları becerikliydiler, alış-verişi iyi bilirler. Elden çıkarırlardı hemen. Onların işiydi bu. Dört seçkin atın altın değerindeki etinden kimbilir ne kadar para geçecekti ellerine! Bir çuval dolusu para! Harcamakla bitmez! İyi iş kıvırmışlardı doğrusu. Ellerini çabuk tutmalıydılar orada. Ondan sonra koydunsa bul! Paraları olursa kaçmaları da kolaydı. Yakayı ele vermeden tüymeliydiler. Eğer bir yakalanırlarsa işleri bitikti. Tıkarlardı hemen içeriye. Ama, nah şunu yakalarlardı! Para demek, her şey demektir! Taşkent'ten öte bir sürü kent, bir sürü ülke vardı önlerinde...

Şans demişler işte! Bu çocuklar da çıkmasa karşılına işleri iyice sarpa saracaktı. O donda, ayazda yaban koyunu vuracağım diye dağlarda dolaş dur. Vursan bile eti bir şeye yaramaz. Bu mevsimde öyle damarlı, öyle berbat bir eti olur ki, diş kesmez. Üstelik fişekleri de bitmek üzereydi. Derken, hiç beklemedikleri bir anda sabanlarıyla bu çocuklar çıkageldi. Tanrı göndermişti onları, acı-mıştı hallerine! Tanrı vardı yukarda, herkese kismetini verirdi.

Ellerine geçen ilk dört atı aldılar, hiç seçme yapmadılar. Atların hepsi seçmeydi zaten. Kaburgalarında iki parmak kalınlığında yağ vardı, böylesini arasalar bulamazlardı. Yağlı etleri yemeye doyamazdı insan. Tanrı vardı yukarda, Tanrı! Avlarını, kismetlerini göndermişti onlara.

Fazla aceleye gerek yoktu. Eterini çırparlardı sonra hayvan-

vanlar. Alay pazarındaki kasaplar düşlerinde görmemişlerdi böyle atları. «Alın size, pinti herifler! Gözünüz at görsün! Parayı bastırın, alın!..» diyeceklerdi.

Birbirinden güzel dört at! Önceden hazırlanmış uzun kayış dizginlerin ucunda pofurdayarak, kuzu kuzu koşuyorlardı. Nereye götürdüklerini bir bilseler! Nasıl götürülecekleri bile önceden düşünülmüştü. Yılkı halinde gitmeleri zordu, sağa sola kaçışırıldardı. Ama biri uzun dizginlerinden tutup ikisini bir yanında, ikisini öbür yanında çekerken, öteki de arkadan kırbaçlayınca öyle bir koşuyorlardı ki! Kendileri de atlarının sırtında. Ancak böyle yürürdü bu iş. Fazla koşturmadan, hem de gecikmeden... İş becermek için akıl ister, kafa ister...

13

Çabdar yerindeydi. Obadan dışarı fırlayınca Sultanmurat sevgili atının sırtına atladığı gibi ileri sürdü. O hızla bir tur atarak şöyle bağırdı:

- Anatay, çabuk köye koş! Durma hiç! Çabuk! Bizimkileri çağır, gelsinler! Ben onları oyalarım. Şimdi yetişirim peşlerinden. Ama gecikme sakın! Erkinbek, sen burada kalacaksın. Sakın bir yere ayrılalım deme! Anatay, durma! Fırla hemen!

Çalınan atların ayak seslerinden hırsızların gittiği yeri bildiği için doğrudan doğruya oraya yöneldi.

«İleri, aslanım Çabdar, ileri! Yetiş arkalarından, tut onları! Korkma, düşmem, sıkı tutunurum! İleri, yiğit atım! Ölürsük ikimiz birden öleceğiz. Yeter ki durma sen, iyi koş! Biliyorum, hava karanlık. Çok korktuğumu biliyorum. Gene de durma, koş! Çabuk, daha çabuk! Hani, neredeler o herifler? Şu ilerde görünen nedir? Onlar mı şurada kımıldananlar? Aman, gözden kaçırmayalım! Koş, aslan Çabdar'ım! Koş, sakın düşme, yiğit atım!..»

14

Hırsızların biri arkalarından koşan bir atın ayak tapırtılarını işiterek, korkuyla:

– Peşimizden geliyorlar! diye bağırdı.

Atları dörtmala kaldırdılar, hızlandıkça hızlandılar. Yavaş gitmenin sırası değildi artık. Ne olacaksa olsun! Durmadan kaçacaklardı. Arkalarına bakmadan kaçacaklardı.

Atları çeken hırsız öne doğru eğildi, dizginleri ellerinde topladı. Arkadaki ise olanca hızıyla kamçı şaklatıyor, bağıryordu. Bir sürü atın ayak tapırtılarından yer–gök inledi. Rüzgâr kulaklarında ıslık çalmaya başladı. Gecenin karanlığı sonu gelmez bir ırmak gibi çağlayarak akıyordu yüzlerine doğru.

Arkadan gittikçe yaklaşan Sultanmurat'ın haykırışı duyuluyordu:

– Durun! Kaçamazsınız! Kaçamazsınız benden!

Fakat koşunun uğultusu arasında bu haykırışlar kesik kesik duyuluyordu.

Çabdar! Yiğit at Çabdar! Baba armağanı Çabdar! Nasıl da anladın, değil mi? Hırsızlara yetişmezlik edemeyeceğini; gecenin ortasında, ıssız Aksay ovasında kapaklanmaya hakkın olmadığını nasıl da sezdin!

Hırsızların atları yedekte götürmeleri pek kolay olmadığından Sultanmurat kaçanlara hızla yetişti, yandan yanaşmaya çalıştı.

– Verin atlarımız! Onlarla çift süreceğiz. Verin diyorum size!

Arkadaki hırsız Sultanmurat'a doğru yöneldi, atını hızla üzerine sürerek onu alaşağı etmek istedi. Fakat Sultanmurat kolay sıyrıldı elinden. Yiğit Çabdar! Aslan Çabdar!

Birincisinin elinden kurtulan Sultanmurat hızla öne fırladı; yandan sokularak atları yedekte çeken hırsız sıkıştırmaya, yolundan saptırmaya başladı.

– Geri dön! Geri dön!

– Gelme üstüme! Öldürürüm seni! diye bağıryordu atları çeken.

Fakat Sultanmurat hep üzerine geliyordu, adamı sıkıştırıp yolundan çevirmeye çalışıyordu.

Böyle hayli koşular. Sultanmurat atları kovalayan adamın elinden kurtuldukça bir sağdan, bir soldan atların önünü kesti; dümdüz gitmelerini önledi.

Derken bir tüfek atıldı. Sultanmurat patlamayı işitmedi ama parlak bir ışık gördü. Aksay ovası olanca genişliğiyle bir an aydınlandı, çılgin gibi koşan atlarla iki hırsızın karaltısı belirdi bu ay-

dınlıkta...

Atın üzerinden yuvarlanmasıyla kendini sert kayaların üstünde bulması bir oldu. Ayağa fırlayıp kalktığında bunun basit bir tökezleme olmadığını anladı. Hayvancağız yan yattığı yerde debe-leniyor, hırıldıyor, başıyla yeri dövüyordu. Onun bu çırpınışları-ndan hâlâ koşmaya çalıştığını sanırdınız...

Canı yanan, öfkeden kuduran Sultanmurat ne yaptığını bilmeden, hırsızların ardından bağıyordu:

- Durun! Kaçamazsınız benden! Bir yere gidemezsiniz! Çabdar'ı öldürdünüz! Babamın Çabdar'ına kıydınız!

Öfkeden, hırstan akli başından giderek, kaçanların peşinden koşuyor; onlara yetişeceğini, yetişip yollarından çevireceğini sanıyordu. Oysa hırsızlar uzaklaşmaktaydı; atların ayak sesleri karanlıkta yankılanarak, gitgide arayı açıyorlardı. Ama Sultanmurat gerçeği anlamak istemiyor, kaçanları yakalamaya çalışıyordu. Yara-bere içinde kalan bedeni alevlere sarılmış gibiydi. Özellikle yüzü, elleri cayır cayır yanıyordu. Kanayan yüzünün, ellerinin sızısına dayanamayacaktı; koştukça, her adımda artıyordu yanması...

Sonra ayakları takılıp düştü, yerde yuvarlanırken boğulurcasına daraldı soluğu. Ellerini, yüzünü koparıp alsalar belki acısı kesilirdi. Yerde yatarken kıvranıyor, bağıyor, inliyor; o geceye, gözlerini kapadıkça gördüğü, tüfek atılırken çıkan o köreltici ışığa lanet okuyordu.

Atların ayak gümbürtüleri gittikçe uzaklaşmaktaydı. Bu gümbürtüler ve bunları yutan toprağın titremesi yavaşladıkça yavaşladı, sonra büsbütün kesildi. Sepsessiz oldu ortalık...

Ancak o zaman ayağa kalktı, hiçkırı hiçkırı ağlarken geriye dönüp yürümeye başladı. Ne o kedini avutabiliyordu; ne de gecenin ortasında, Aksay ovasında onu avutacak biri vardı. Göz yaşları arasında, Hacımurat'a verdiği söz geldi aklına. Artık babaları döndüğünde kardeşiyle birlikte Çabdar'a binip onu karşılamaya gide-meyeceklerdi. İstedikleri kadar ekin ekemeyeceklerdi. Aksay'da işlerini bitirip, çift sürmekten dolayı ışı ışı parlayan pullukları peşlerinde, köye dönerlerken sevinçten kendilerinden geçemeyecekler, gurur duyamayacaklardı. Sevgilisi onu sokakta karşılamaya çıkmayacak, köye girişini görmeyecek, onunla övünmeyecek, yaptığı büyük işlere şaşırmayacaktı... Bütün düşleri yıkılmıştı. İşte ağlayıp sızlaması o yüzdendi...

Durup durup koşarak ilerlemekteydi kurt. Taze kan kokusu geliyordu burnuna. Rüzgârın getirdiği keskin kokuyu her adımda daha çok alıyor, bu kokuyla aklı başından giderek hedefine gitgide daha çok yaklaşıyordu. Ensesinde yaban domuzununki gibi sert kılları olan, kış boyunca siskalaşmış, yaşlı fakat iri bir kurttu bu. Ceylanları avlayarak kışı zar zor geçirebilmişti, ama ceylanlar şimdi yavrulamak için gittikleri Büyük Çöl'deydiler. Genç kurt sürüleri dar yollarda kısırdıkları yaban koyunları sayesinde dağlarda tutunurlarken kocamış kurt en güç zamanlarını yaşamaktaydı. Kış uykusundan uyanan gelenilerin deliklerinden çıkmalarını bekliyordu. Hergün, her saat gelebilirlerdi geleniler. Dışarı çıkıp güneşin altında uzanmaya başladıkları zaman yaşlı kurdun kurtulduğu gündü. Şu geleni denen hayvanlar ne de çok kalıyorlardı toprağın altındaki erişilmez yuvalarında! Yaşlı kurdun Aksay'daki sıkıntılı, aç günleri ne denli çok uzamıştı!

Avının elinden alınacağı korkusuyla deliye dönen kurt onu çağıran kan kokusuna doğru hızla ilerlemekteydi... Büyük bir avdı, at etiydi bu. Et ve ter kokusu başını döndürüyordu, sersem ediyordu hayvanı. Daha önce sürü halinde birkaç kez atların peşine düştükleri için bu kokuyu iyi tanıyordu.

Koşarken yarı açık ağzından salyalar akmaktaydı, boş karnına açlık sancıları girmişti. Tan ağırtısıyla bozaran gecenin ortasında süzülerek geçen donuk beyaz bir gölge gibiydi.

Avının üzerine hızla atılmak istediye de, içinde uyanan seziye, içgüdüsüne uyararak şöyle uzaktan bir çember çizdi. Ve o anda dondu kaldı: Ölü atın yanında bir insan vardı. O insan korkuyla dikildi. Sultanmurat'tı bu.

– Hey! diye bağırdı ayaklarını yere vurarak. Kurt geriye sıçradı, ister istemez yana çekildi, kuyruğunu bacaklarının arasında kısıtı. Kaçmak gerekiyordu oradan. İnsanoğlu şakaya gelmezdi, avını almasına engel olacaktı. Biraz gidince birden durdu, insanoğluna dönüp dişlerini göstererek hırladı. Kin dolu gözleri kıvılcımlar saçıyordu. Başını yere eğip homurdanarak avına doğru ağır ağır sokulmaya başladı.

Sultanmurat canavarı ürkütücü bir çığlıkla bir an duraklatmış, bu andan yararlanarak Çabdar'ın başından yuları çekip almıştı. Yuları eline doladıktan sonra üstünden dizgini sardı, atın demirden gemini boşta bıraktı. Gem onun tek silahıydı. Kurt iyice yaklaşınca tüyelerini kabartarak yere sindi, gerilmiş bir yay gibi, düşmanın üzerine atılmaya hazır bekledi.

Sultanmurat ilk kez yüreğinin vuruşlarını açıkça duyuyordu, yüreği göğsünün içinde gittikçe sıkışan bir tıpa benziyordu...

Gem elinde, vurmaya hazır, öne eğilmiş, durdu...

FUJİ-YAMA

**CENGİZ AYTMATOV
KALTAY MUHAMMEDCANOV**

KİŞİLER

DOSBERGEN MUSTAFAYEV

Devlet çiftliği tarım
uzmanı.

ALMAGÜL

Dosbergen'in karısı,
coğrafya öğretmeni.

MAMBET (MEHMET) ABAYEV

Tarih öğretmeni.

ANVAR

Mehmet'in karısı,
doktor.

YUSUFBAY TATAYEV
(YUSUF TATAYEVİÇ)

Bilim doktoru.

İSABEK MERGENOV

Yazar, gazeteci.

GÜLCAN

İsabek'in karısı,
aktris.

AYŞE-APAY
(AYŞE ABLA)

Yaşlı bir öğretmen,
eski bölge yatılı
okul yönetmeni.

BİR ORMAN BÖLGE İŞÇİSİ
BİR SÜRÜCÜ

BİRİNCİ BÖLÜM

Uzaklarda gözüken karlı tepeler. Daha yakında yeşil bir dağ. Kayalık bir vadinin dibinde dere akıyor. Vadiden yeşil dağa tırmanan bir yol.

Cıvıl cıvıl bir yaz. Bir cumartesi. Gün sona ermek üzere.

Yeşil dağa pek az insan geldiği anlaşılmaktadır. Bitki örtüsüne el değmemiş. Dağ kimi yerde dik; kimi yerde çalılarla, eğri çamlarla örtülü. Yamaçlarda kimsecikler görünmüyor...

Fakat bugün canlı bir havası var burasının. Dosbergen'in çağrısı üzerine eski okul ve askerlik arkadaşları gelmişler. Arkadaşlarına hâlâ «Yusufbay» diye bağırdıkları Yusuf Tatayeviç dışında hepsi de kır giysileri, dağ ayakkabıları giymişler. Yusuf Tatayeviç ise, görevinin ciddi havasından kurtulamadığı için, ütülü bir takım giymiş, boyunbağı takmış. Boynunda iki de bir düğmesini çevirdiği transistörlü bir radyo var.

Kadınlar görünürlerde yok. Onlar daha sonra gelecekler. Bu arada erkekler çadır kurmaya çalışıyorlar.

MEHMET: (Çadırın bir ucundan çeker) Dosbergen, biraz sola çek, Yusufbay... Şey... Yusuf Tatayeviç, sen yerinden kıpırda ma, öylece dur.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Boyunbağımı düzeltir) Tamam, kıpırdadığım filan yok. Yalnız, bana ya hep Yusufbay ya da Yusuf Tatayeviç deyin.

MEHMET: Bunun öyle kolay olduğunu mu sanıyorsun? Bir zamanlar Yusufbay'dı adın, savaş boyunca Yusufbay kaldın, şimdi de öylesin benim için. Artık herkesin ağzında Yusuf Tatayeviç olunca bana da öyle demek düşüyor...

YUSUF TATAYEVİÇ: Resmi adımın bu olduğunu mu söylemek istiyorsun?

MEHMET: (Güler) Yalnız resmi olsa gene iyi, bütün milletin ağzında böyle şimdi.

DOSBERGEN: Bırakın gevezeliği, canım! (Çadırın bir köşesinde duran İsabek'e) Sen de doğru dürüst çek şunu. Baksana, eğri tutuyorsun! Eski bir gazeteciye yakışır mı bu yaptığın?

İSABEK: Kusura bakma, dostum. Tanrı sizi düz bakmaktan

yoksun kılınışa suç benim mi? Eğri tutan ben değilim, sensin.

MEHMET: Düzgün bakış konusunda seninle kimse yarış edemez.

YUSUF TATAYEVİÇ: İp kısa geldi. Kazığa yetişmez. Ne yapacağız?

DOSBERGEN: Bilim doktorumuzun boyunbağını ekleriz.

YUSUF TATAYEVİÇ: E-e, siz de artık fazla oldunuz.

MEHMET: İpi çekiştirip durma, Yusufbay... Yusuf Tatayeviç! Önemli olan kazıkların sağlam çakılması. Bağlanacak bir şey buluruz nasıl olsa... Şimdi herkes kazık çakacağı yeri seçkin, çakmaya başlasın.

İSABEK: İyi. Başlayalım öyleyse. (Herkes işe koyulur. Çekiç elden ele dolaşır, kazıklar çakılır. Çadır gerilir, iş biter.)

MEHMET: Bu işi becerdik galiba.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Oflar, puflar) Çadır kurmanın bu denli zor olduğunu hiç düşünmemiştim doğrusu.

DOSBERGEN: Dört kişiydik de kıvrılabildik bu işi. Dedele-
rimiz nasıl ederlerdi, bilmem. anımsıyorum da, anneciğim çocuk-
ların yardımıyla tek başına kurar, toplardı obayı. Oba, çadırın ya-
nında koca bir ev demektir.

MEHMET: (Çadırı gözden geçirir) Eh, eksiksiz görünüyor.

İSABEK: Daha da önemlisi, bilim doktorunun boyunbağını kullanmadan yaptık işimizi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Öyle, öyle... (Çevresine bakınır) A-
man Tanrım, şuna bakın, bu ne güzellik! Bunca çaba boşa gitme-
di. Bulduğumuz şu yüksekliğe bakın. Sanki uçaktaymışız gibi
görünüyor her yer.

İSABEK: Doğru söylüyorsun. Çevrede en yüksek nokta bura-
sı. Nasıl olmuş da eskiden farketmemişiz! Masal görüyor gibiyim
vallahi!

MEHMET: Eskiden farketmediğimiz daha nice güzellikler
vardır, kimbilir...

DOSBERGEN: Öyle, o zaman bugünkü ulaşım olanakları
yoktu. Kentten buraya yaya olarak bir günde ulaşamazdınız. Şimdi
otomobille bir saatte geliyorsunuz. Yirminci yüzyıl...

YUSUF TATAYEVİÇ: Güzel bir çağda yaşadığımızı unut-
mayın, arkadaşlar. Hey, Dosbergen, şu aşağıda, düzlükte gözükən
köy neresidir?

DOSBERGEN: Bizim devlet çiftliği. Gelirken içinden geçtik ya!

YUSUF TATAYEVIÇ: Ya-a, öyle mi! Acaba oradaki insanlar bizi görüyorlar mı dersiniz?

DOSBERGEN: Bu konuda senin düşüncen nedir, İsabek? Yaradılıştan gözün keskindir de... (İsabek koltukları kabarak gülümser)

MEHMET: (Yusuf Tatayeviç'e) İsabek'le ikinizin basit köylülerin gözüne çarpacağınızı pek sanmam.

İSABEK: Mehmet, bize sataşmadan rahat edemezsin, biliyor musun?

DOSBERGEN: Yerden göğe kadar hakkı var adamın. Ben diretmesem şu dağı onurlandırmaya ikinizin de niyeti yoktu.

YUSUF TATAYEVIÇ: İşlerimiz engel oluyordu. Fırsat bulsak dostlar arasında hoş vakit geçirmek istemez miyiz?

İSABEK: Kentlilerin durumunu düşünün biraz. Dosbergen, sen tarım uzmanısın; Mehmet, sen de köy çocuklarını eğitiyorsun⁽¹⁾. Köyde bir sürü boş zamanınız olduğu için imreniyorum size. Oysa bizim başımızı kaşıyacak vaktimiz yoktur.

MEHMET: Doğru, birbiri ardından öyle çok yazı yazıyorsunuz ki, bizler burada okumaya yetişemiyoruz.

YUSUF TATAYEVIÇ: Ne yaparsın, herkesin becerdiği bir iş vardır.

İSABEK: Akıllıca bir söz. Ben de aynı kanıdayım.

MEHMET: Eh, bu işten siz kazançlı çıktınız, gazeteci yoldaş.

YUSUF TATAYEVIÇ: Ülkemizin ileri gelen bir yazarını gazeteci olarak adlandırmak ne derece doğru bilmem... «Halklararası gazeteci» deseydin, gene neyse. Çünkü halklararası gazeteciliğin Moskova'da büyük değeri vardır. Hele bizim burada parmakla gösterilir böyleleri. Onlar da...

DOSBERGEN: (Konuşmayı keser) Aman, nerden de açtım ağzımı! Ben kötü bir şey söylemedim ki, «gazeteci» dedim. Bilgisizliğimden ötürü rütbesini biraz eksiltmişsem ne çıkar bundan?

İSABEK: Fazla uzattınız, baylar! Mehmet bütün bunlar senin başının altından çıkıyor. Eskiçağ, ortaçağ tarihleri yetmiyor muş gibi, şimdi de elini edebiyata uzatıyorsun...

(1) Zorunlu öğrenim 7 ve 10 yıl olduğu için bölge okullarında değişik ders öğretmenleri bulunuyor. (Ç. N.)

MEHMET: (Gülerek) Ne yapalım, senden öğrendik.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Radyonun düğmesini çevirir) Şimdi onu bunu bırak da başkaları ne söylüyor, ona kulak verelim.

RADYO: Öteki bölgelerde hava parçalı bulutlu geçecek, yer yer yağmur bekleniyor.

İSABEK: Tam da sırasıydı. (Herkes havaya bakar).

DOSBERGEN: Korkulacak bir şey yok. Çadır ne güne duruyor? Sonra bu hava tahminleri çoğu zaman yanlış çıkar.

İSABEK: Bana sorarsanız geceleyin iyi bir yağmur yağsın isterim. Çadırdaki ya da obada uyurken tepenize damlaların tıtır tıtır düşmesi ne güzeldir! Her şeyi unuttur, düşlere dalarsınız.

MEHMET: Anımsıyor musun, İsabek?

**Güpegündüz bir yağmur boşanır,
Obamızı kırbaçlar durmadan,
Ortalığı ıslak yün kokusu kaplar,
Ocağa kuru otlar çitirdar.
Bir zamanlar obada, dizinin dibinde
Ne huzurlu günler geçirmişim!
Anneciğim, baba ocağına, yanına
Bir daha dönebilecek miyim?
Yağmur yağarken, gök gürlerken
Masallarını dinleyebilecek miyim?**

İSABEK: ...Artık obalar kalmadı.

**Sen de göçtün bu dünyadan,
Yağmur gene eskisi gibi
Gürüldeyip duruyor dağlarda.**

(Herkes susar. Derin sessizliği İsabek bozar) Aradan kaç yıl geçti? Yirmi beş mi? Daha mı çok? Acıyorum geçen yıllara...

MEHMET: Öyle ya çok oldu. Unuttun mu, okulumuzun edebiyatçılarının karşısında bu şiiri yere batıran sendin. Daha o zaman öyle laflar ederdin ki, korkudan ödümüz patlardı. Neydi bakayım: «Yere batası eski derebeylik konutlarının ülkeleştirilmesidir bu şiirin özü...» gibi sözler. (Herkes güler)

İSABEK: Çocukluk işte... Sonra şansımıza ne yıllar düştü! Yıkıntılardan çıktık hepimiz. Sabur'la dostluğumuzu anımsa. Aramızdan su sızmazdı. Her zaman söylerim, en yeteneklimiz oydu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bazen düşünüyorum da, yazgıya inanmak gerekiyor. Onun başına böyle şeyler geleceğini bilebilir miydik? Hoş, her sonucun bir nedeni vardır ya...

DOSBERGEN: Ne olur, bu bilgece konuşmaları bugünlük bırakalım. Kadınlarımızı karşılamak için öyle bir yol düşünelim ki, Fuji-Yama'ya geldiğimize değsin.

İSABEK: Almagül mü koydu Fuji-Yama adını?

DOSBERGEN: Ondan başka kim koyabilir?

İSABEK: Aferin! İnsanın karısının coğrafyacı olması iyi bir şey.

DOSBERGEN: Ben öyle düşünmüyorum. Burada her tepeye bir ad koymuş. Topoğrafya uzmanı sanki. Çocukları gezilere götüre götüre canlarını çıkarıyor. «Fuji-Yama» sözcüğünü işittiğimde önce dilim dönmedi, maskarası oldum evdekilerin. «Nerden buldun bunu, kendi dilimizde başka bir ad koyamadın mı?» diye sordum. «Hayır, bu sözcüğün ayrı bir anlamı var. Fuji-Yama 'Kutsal dağ' demek» dedi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Geçen yıl Japonya'ya gittiğimde öğrendim ben de. Hatta Fuji-Yama'yı uzaktan bile gördüm.

İSABEK: Eğer yanılmıyorsam, her inanan budist, ömründe en azından bir kez Fuji-Yama'ya çıkar; yaşantısı konusunda Tanrı'ya içini dökermiş. Bugünün diliyle Tanrı'ya hesap vermiş, anlayacağımız.

DOSBERGEN: Dindarlık! Tanrı'ya inananlar neler uydururlar, bilmem ki!

MEHMET: Dur, sorun dindarlıkta değil. Dinin filan ilgisi yok bununla. İnsanoğlu ömründe bir kerecik olsun vicdaniyla baş başa kalmak, yaşamın hay-huyundan uzak durmak istiyor, o kadar.

İSABEK: İnsanlar Fuji-Yama'ya kendi kendileriyle konuşmak için çıkmıyorlar herhalde. Tanrı'ya saygı sunmak olmalı amaçları. Tanrı'nın katı yüksektir; insanlar karınca gibi, solucan gibi tırmanırlar oraya. Zavallılar, mutsuzlar günahlarının bağışlanmasını diliyorlar, ayaklanıyorlar böylece. İnsanın canlılığının gizi buradadır işte!

MEHMET: Biliyor musun, senin Tanrı düşüncen ortaçağ köylüsününkiyle tıpatıp aynı. Tanrı yukarda, insan aşağıdaymış. Ne dersiniz, Tanrı, insanın kendi kendisiyle, kendi vicdaniyla söy-

leşmesinin bir biçimi olamaz mı? Belki de insan canlılığının gizi, onun kendi kendini her zaman bağışlamasında yatmaktadır...

İSABEK: Yok canım, ülkücülerin ileri sürdüklerine göre...

YUSUF TATAYEVİÇ: Bırakın şimdi bu tuhaf konuşmaları. Tartışmanıza bakılırsa hepimizin Tanrı'ya inanmamız gerekiyor, oysa inanan yok aramızda.

DOSBERGEN: Bir dakika, beyler! Anımsarsanız savaşa gittiğimizde Tanrı'dan ilk söz eden Sabur oldu. Visla'dan geçerken okuduğu şiiri unuttunuz mu? Oysa okulda hep birlikte yürürken söylediğimiz bir şiir vardı. Nasıldı hele?

**«Bekle Tanrı, bekle Tanrı,
Yüzüne tüküreceğim!»**

Sonrasını bilmiyorum. «Yüzeceğim derini...» filan mıydı, neydi?

MEHMET: Çocukluk zırvaları...

İSABEK: Yok canım! Hâlâ hayatta olan, yaşlı tanınmış bir ozanın şiiriydi bu.

DOSBERGEN: Benim demek istediğim o değil. Visla'da Sabur'un okuduğu şiirden söz ediyorum. Şiirin tümünü işitmedim ama Tanrı konusunda güzel şeyler yakalamış. Şiir ezberinde mi, Mehmet?

MEHMET: Tam olarak bilemeyeceğim. Yalnız, anlamı aşağı yukarı şöyleydi: «Tanrı, bütün insanların inandığı, bütün dünyanın bel bağladığı vicdandır insanoğlunun...»

İSABEK: Ben bir yerlere yazmıştım bu şiiri. Fakat konuyu fazla kurcalamanın gereği yok. Kendini harcamış, yetenekli bir ozandı Sabur. (Düşünceler içinde susar)

YUSUF TATAYEVİÇ: (Ona hiç yakışmayan bir yumuşaklıkla, alçak sesle) Ben en çok aşk şiirlerini, şarkılarını beğenirdim onun. (Bir süre sessizlikten sonra aklı başına gelmişcesine, sertçe) Bütün suç kendinde...

(Ağır bir sessizlik çöker. Derken aşağıdan doğru birtakım kadın sesleri yaklaşmaya başlar)

DOSBERGEN: (Canlanır) Bizim hanımlar bunlar. Geidiler demek! Gidip karşılayalım, hadi! (Hepsi seslerin geldiği yöne doğru yürür) Bakın, onlar! (Almagül'ün, Anvar'ın, Gülcan'ın ellerinde yiyecek torbaları, bir sürü öteberi vardır. Sürücü ise bir semaver taşımaktadır. Erkekler yardıma koşarlar.)

GÜLCAN: (İşveli fakat açık bir sitemle) Sizi vicdansızlar sizi! Niye gelip aşağıda karşılamadınız?

İSABEK: Özür dilerim, şekerim, çadır kurmakla oyalandık da... Eh, Fuji-Yama'ya hoş geldiniz, hanımlar! Kral çadırına buyurun.

DOSBERGEN: (Sürücüyü yana doğru götürür, elinden semaveri alır) Sen hemen git. Ayşe-Apay bize gelecekti; onu evden alır, buraya getirirsin. Ondan sonra serbestsin. Biz geceyi burada geçireceğiz. Belki yarın gündüz de kalırız. Anladın mı? (Sürücü başını sallar. Uzaklaşır. Dosbergen semaveri elinden bırakmaksızın askerce ayaklarını birbirine vurur, kadınlara çadırı gösterir). İşte saygıder bayanlar! Verdiğiniz görevi tam zamanında yerine getirdiğimizi bildirmekle onur duyarım. Çadırınız hazırdır. Kocalarınız yanınızda, bir cennet bahçesi bekliyor sizi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Vay, vay, vay! Senin böyle ağızlar yapabileceğini bilmezdim doğrusu.

ANVAR: Altı-üstü bir çadır bunun, bunca gevezeliğe değer mi? Bizim için daha büyük bir şey yapsaydınız, kimbilir nasıl övünürdünüz!

MEHMET: Fuji-Yama'da eleştiriden uzak durmak gerekiyor, bunu böyle bilesin, Anvar Hanım!

İSABEK: Anvar Hanım, merak etme, kocan bu konuda iki kişinin yaptığından fazlasını yapar.

GÜLCAN: (Görüntüye hayran) Şu güzelliğe bakın! Her yer ayaklarımızın altında.

**Fuji-Yama başını göklere kaldırmış,
Gökyüzünün yüce katlarına çıkıyor.
Rahipler bu karlı doruklardan
Bize, yeryüzüne bakıyor.**

Kimin şiiriydi bu?

ALMAGÜL: Bir Japon şiiri olsa gerek.

GÜLCAN: Haklısın. Almagül. Fuji-Yama'dan görüntü de bunun aynısı olmalı. Müthiş bir şey!

İSABEK: (Güler) Biliyor musun, insanlar Fuji-Yama'da ruhlarının bütün gizlerini açarlarmış. Bu yüzden Fuji-Yama demişler o dağa.

GÜLCAN: Tanrı önünde günah çıkarmaya hemen hazırım. Yalnız, önce erkeklerden başlamalıyız. Ne dersiniz, bayanlar!

ALMAGÜL: Kocalarımızın ne kıratıda adamlar olduklarını bilmek isterdik doğrusu.

ANVAR: Şunun saflığına bak. Onların bize gizlerini açacaklarını mı sanıyorsunuz?

DOSBERGEN: Yargıya varmakta acele etme Anvar Hanım. Orasını sonra anlarız. Önce Gülcan bize İsabek'le evlenenine değin kaç delikanlının kendisine gönül verdiğini açıklasın.

GÜLCAN: Sorun değil. Halen bugün bile gönül verenlerin adlarını açıklayabilirim.

ALMAGÜL: Ha şöyle,. Gülcan! Şunlara iyi bir ders ver!

İSABEK: Mehmet dersimizi vermişti ama biz daha zorlarına hazırız.

ANVAR: Eğer bir insanın işi-gücü okulda sümüklü bebelere ders vermek olursa çileye çekilmiş dervişler gibi hep sağa-sola öğütler yağdırır, başkalarına akıl öğretir. İnsanoğlunun düştüğü bu acıklı durumu anlayacağınızı sanırım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Mehmet, kuzum, senin Anvar'a ne oldu bugün?

MEHMET: Yok bir şey. Uzun süre öğretmenlik yapmak başına vurmuş olmalı.

DOSBERGEN: (Yüksek sesiyle dikkatleri üzerine çeker) Dostlarım, Fuji-Yama'da ne Tanrı'dan, ne de kulundan saklım-gizlim olamaz. Benim bir felsefem var: İnsan bilincinin temeli yaşımdır. Onun için, gelin, önce Tanrı aşkıyla yiyip içelim; ondan sonra derin konulardan söz ederiz. Hadi, şimdi kadınlar yemekleri hazırlasınlar, biz gidip derede ellerimizi yıkayalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hay, ağzımı seveyim. Boşuna dememişler, «doğanın kucağında temiz hava insanın iştahını açar» diye. Hadi, yürüyün! (Erkekler uzaklaşırlar)

GÜLCAN: (Arkalarından alayla) Of, Tanrım, bunca akli nereden toplamışlar bu erkekler!

ANVAR: Kadınların yanında horoz gibi çalım satmasalar olmaz. Gülcan, güzelim, sen o işi bırak da kabı-kacağı sil, yeter. Ne de olsa ün yapmış bir aktrissin.

GÜLCAN: Aman, ne de ün yapmış! Hiçbir umudum gerçekleşmedi, erkeklerimin hiçbirine ulaşamadım. «Yaşam parmakları-

mın arasından kayıyor...» Kimindi bu sözler?

ALMAGÜL: Sana ne oluyor, kızım?

GÜLCAN: Bir şeyim yok...

ANVAR: Karı-koca biriniz yazar, biriniz aktris... Daha ne istersiniz?

GÜLCAN: Kocamın bununla ne ilgisi var? Sanat yaşamında herkes kendinden sorumludur.

ALMAGÜL: Bununla, sanatın dışındakilerin kendilerinden sorumlu olmadıklarını mı söylemek istiyorsun?

GÜLCAN: Öyle bir şey demek istemedim, Almagül. Çok üzgünüm. Kendi derdim bana yeter. Bir zamanlar Desdemona, Maria Sturat, Kleopatra rollerine çıkmayı düşlerdim. Onları oynasam geçen yıllarıma acımadım herhalde. Çünkü trajedinin doruğuna onlarla çıkar insan. Yarınımı görebilmem için geçmişe bakmam yetiyor. Ben trajedi oynamak, doruklara tırmanmak istiyorum; oysa vız geliyor tiyatrodakilere bunlar. Şimdilik çağdaş oyunlarla oyalanıyoruz. Çağdaş piyesler ne ki! Çocuk oyuncuğu! Bir yandan yıllar geçiyor, işte otuz sekizime geldim. Durmadan sanata uzak rollere çıkıyorum. Kimsenin umursadığı yok. İyi bir iş yaptıklarını sanıyorlar. Bunun ne demek olduğunu anlıyor musun? Düşündükçe uykularım kaçıyor.

ALMAGÜL: Bana kalırsa fazla abartıyorsun. Sen ne dersen de, herkes seni seviyor, hakkında yazılar yazılıyor, ülkemizin değerli bir sanatçısısın. Canının bir şeylere sıkıldığını kabul ediyorum, fakat içinden çıkılmayacak bir durum mu var ortada?

GÜLCAN: Görüyor musun? Almagülcüğüm, o parlak zekânla sen bile anlamıyorsun beni... Yazıyorlarmış. Ne olmuş yazıyorlarsa? Hani nerede benim büyük rolüm? Tohumuz çiçekler gibi silinip gidecek miyim sahnelerden?

ANVAR: Yazgından dolayı yakınmak sana mı kaldı? Ya sen benim yerimde olsan da bölge doktoru olarak her Tanrı'nın günü «Ağzını aç», «Dilini göster», «Soluğunu tut» demek zorunda kal-san; üstelik kocan kasaba öğretmenliğinde ömür cürütse ne derdin acaba?

GÜLCAN: İki gözüm, Anvar'cığım, sen başka şey söylüyorsun, öyle değil mi? İşte ben de asıl mesleğimle uğraşmak istiyorum. Yaşamın anlamı olan umutlardan söz ediyorum.

ANVAR: «Umutlar, umutlar, nerde kaldı tadınız?» (Erkek-

ler geriye dönerler)

ALMAGÜL: (İsabeğe) Dinle beni, yazar yoldaş, nasıl olur da karının üzüntülerine boşverirsin? Gülcan'ın düşlerine uygun eseri ne zaman yazacaksın?

İSABEK: Ben ermiş miyim ki, onun ne düşlediğini bileyim? Bütün yazdıklarım onun için...

GÜLCAN: Senin yazdıkların...

İSABEK: Hadi, bitir özünü. Yahut ben söyleyeyim: Benim yazdıklarım zamanın gerekleridir, değil mi?

GÜLCAN: Neyin gerekleri olursa olsun, gazete yazarlığından ileri gidemezsin sen.

İSABEK: Evet, klasik değilim. Gülcan'ın gözünde kimse klasik değildir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hangisine inanalım? Karına mı, yoksa eleştirmenlere mi?

GÜLCAN: Her şeyden önce kendinize inanın.

MEHMET: (Coşar) Gülcan Hanım! İnsaf et biraz!

İSABEK: Hadi, hadi, gizleme. Çok hoşunuza gitti, değil mi?

DOSBERGEN: Dostlarım, dostlarım! Kavga - çıkarmadan sofraya buyurun. Herkes yerini alsın.

İSABEK: (Rahatlar) Yapılacak en doğru iş bu. (Bir keçenin üstüne serilen sofraya örtüsünün çevresine otururlar).

ALMAGÜL: Kusura bakmayın artık. Evde değiliz. Anca semaveri kapıp gelebildim.

GÜLCAN: Utanmadan nasıl söylüyorsun bunları?

ALMAGÜL: Çevredeki şu güzelliğin bir eşi daha bulunur mu, bilmem...

İSABEK: Bütünüyle sana katılıyorum, Almagül! Bugün güzelliklerin doruğunda yaşıyoruz. Köye gelip de dört duvar arasına kapansak acırdım doğrusu.

DOSBERGEN: Haklısın, dostum, Şimdi de mutluluğumuzun tamamlanması için şölenimize bir başkan seçelim. Doğu'da kadının özgürlüğünü bir kez daha pekiştirmek amacıyla Gülcan'ın başkanlığını öneriyorum. Eger Gülcan Hanımın bir itirazı yoksa, tabii...

GÜLCAN: Burada ev sahibesi Almagül olduğuna göre, önce onun ne söyleyeceğini dinleyin.

ALMAGÜL: Hayır, hayır. Başkanlık sana daha çok yakışır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Şölen başkanı olmanın büyük sorumlulukları vardır.

GÜLCAN: Kim istiyorsa yapsın öyleyse...

YUSUF TATAYEVİÇ: Yok, yok. Sesimi kesiyorum. Sen yönet şöleni. İstedığın gibi yönet.

GÜLCAN: Madem öyle, bu rolü bir deneyelim.

İSABEK: Belki düşlerindeki rolü bulursun.

GÜLCAN: (Alayla) İki gözüm, kocacığım, sen ne dersen de, dâhiliğini kabul edemeyeceğim.

İSABEK: Yeter ki halk kabul etsin. Ben ona da razıyım.

GÜLCAN: Dünyada aptal bolluğundan çok ne var?

İSABEK: Boşuna uğraşma, kimsenin aklını çelemezsin.

DOSBERGEN: Dikkat, arkadaşlar. Şölen başkanımızın görevi başlıyor.

GÜLCAN: Nereden başlayacaktık?.. Önce kadehleri doldurun. (Herkes kadehini doldurur, yiyeceklerden alırlar)

– Bana sek ver...

– Bak, ne güzel şey!

– Lezzetliymiş.

– Şarap mı, votka mı?

(Aşağıdan bir otomobil kornası duyulur)

DOSBERGEN: Bu da kim oluyor? Bizi rahatsız etmemelerini söylemiştim. Bir kuş dahi uçurmayacaklardı...

İSABEK: Yoksa dağ da senin buyruğun altında mı, Dosbergen?

DOSBERGEN: (Şakayla) Toprak devletin ama dağ benim, daha doğrusu karımıdır. Coğrafyacı olarak burasını o keşfetti çünkü. Fakat kim olabilir bu? Ne ararlar buralarda? (Kalkar, sesin geldiği yöne doğru el sallar, bağırır) Hey! Ne istiyorsunuz? Buradan geçmek yasak, bilmiyor musunuz? (Saçları kırışmış yaşlı bir kadınla sürücü gelir yanlarına. Ayşe–Apay'dır bu.)

Ah, bağışlayın bizi, Ayşe–Apay birden tanıyamadım sizi. Çocuklar, bakın, kim geldi! (Kalkarlar. Ayşe–Apay'ı karşılarlar)

AYŞE–APAY: (Güçlkle soluk almaktadır) Merhaba çocuklar! Of, nefesim daraldı. Artık yaşımız geçmiş. Üstelik yanlış yere geldim dipe ödüm patladı.

DOSBERGEN: Dikkatsizliğimi bağışlayıp, Ayşe–Apay. (Sürücüye) Teşekkürler. (Sürücü gider.)

İSABEK: Ne iyi ettiniz de geldiniz, Ayşe–Apay!

AYŞE–APAY: Sizler için dünyanın ta öbür ucundan olsa gelirim, sevgili çocuklar. Çoktandır bir araya gelip görüşemedik. Kaç yıl geçti aradan... Çağırırsınız da gelmez olur muyum?

YUSUF TATAYEVİÇ: Buyurun, Ayşe–Apay, baş köşeyi size ayırdık. Görüştüğümüz için sevinçliyim.

AYŞE–APAY: Teşekkür ederim, Yusufbay. Sen hiç değişmişsin.

İSABEK: Tanıştırayım, Ayşe–Apay. Bu güzel kadın gelininiz Gülcan'dır. Ötekileri tanıyorsunuz zaten.

AYŞE–APAY: Mutluluklar dilerim, Gülcan, kızım. Gerçi daha önce tanışmadık ama sizi tanım ben. Zaten kim sizi tanımaz ki! Sık sık televizyonda çıkıyorsunuz.

GÜLCAN: Ben de sizin hakkınızda çok şeyler işittim. Geldiğiniz için teşekkür ederiz.

AYŞE–APAY: Almagül telefonla hepinizin burada toplanacağını söyleyince deli gibi sevindim.

DOSBERGEN: Onu da ben akıl ettim.

AYŞE–APAY: Bundan kuşku yok. Sevgili Dosbergen. Üstelik bir de araba göndermişsin. Köye otobüsle gelir gelmez buldu beni. Kırlara gezmeye gelen ne çok insan var! Tıklım tıklım doluydu otobüs. Çok şükür, kavuştum sizlere!

MEHMET: Eh, şimdi neşemiz yerine geldi!

YUSUF TATAYEVİÇ: Sayın başkan, söz istiyorum.

GÜLCAN: Söz yoldaş Tatayev'indir.

İSABEK: (Alçak sesle) Görevini, unvanını da söyle.

GÜLCAN: Sahi mi? Söz enstitü başkanı, bilim doktoru... (İsabet'e, yavaşça) Ne bilimleri doktoruydu?

İSABEK: (Yavaş sesle) Tarih bilimleri. Hatırda tutması o denli zor mu?

GÜLCAN: Ne bileyim ben! Şimdi yeryüzünde öyle çok bilim dalı ve bilgin var ki!

DOSBERGEN: Ama Yusufbay onlardan değil... Bilimler akademisine üyeliği söz konusu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bırakın canım, bütün bunları! Ayşe–Apay'ın yanında Yusufbay'dan bakası değilim ben. Yusufbay deyin, yetişir.

MEHMET: Seni anlayana aşkolsun. Bazen öyle, bazen böyle.

YUSUF TATAYEVİÇ: Neyse, tamam... Söylemek istediğim şu ki... Bugünkü buluşmamız bizler için bir bayramdır, yoldaşlar! Büyük zaferin yirminci yıldönümünde sizleri toplamıştım, o gün ilk kez görüşmüştük. Yalnız, Ayşe–Apay, o zaman aramızda görememiştik sizi; bir erlere gitmiştiniz. Şimdi ise Dosbergen ile Almagül'ün ev sahipliği vesilesiyle okul yıllarında bizler için yaptığınız iyi şeylerden dolayı size şükranlarımı bildirmek isterim. Siz ülkemizin değerli bir öğretmenisiniz, bizler de önemli görevlere geldik...

DOSBERGEN: Görevlerimizden kime ne, canım? Başka şeylerden söz et şimdi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dosbergen, bilim kurulunda olsak kapı dışarı ederdim seni. (Gülerler)

MEHMET: İyi ki bilim kurulunda değil, Fuji–Yama'dayız. Kusura bakma ama, Yusufbay, seni dinlerken aklıma geldi. Lise ikinci sınıftaydık. Ayşe–Apay tutmuş, tarih öğretmenimiz Erdey Hasanoviç'le evlenivermişti. Nasıl kıskanmıştık sevgili öğretmenimizi, değil mi? Ben kocasının derslerine çalışmayı bırakmıştım hemen, ama daha sonra paparayı yeyince aklım başıma geldi. Öğretmenimizin bir erkeği sevebileceğini düşünemediğimiz için, Ayşe–Apay'ın davranışını bize ihanet saymıştık.

GÜLCAN: Kocanız hayatta mı, Ayşe–Apay?

AYŞE–APAY: Hayır, Stalingrad çarpışmalarında öldü.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ah, o ne olağanüstü bir insandı!

AYŞE–APAY: Hepsi şimdi geçmişte kaldı. Öğrencilerinin surat asması karşısında kocam gerçekten çok üzülmüştü. «Onlara söyle de bana diklenmesinler. Seni ellerinden almış değilim.» demişti birgün.

İSABEK: Ayşe–Apay'ı, boşuna kıskandığımızı sanmayın. Nice yiğitlerin gönlünü çalmıştır!..

MEHMET: Eskilerin bir sözü vardır: Tilkinin kızılıyla kızın güzeli beladan kurtulamazmış.

YUSUF TATAYEVİÇ: İşte, sevgili Ayşe Ablamız, taşıdığınız anne yüreği onuruna, sağlığınıza içelim!

APYE–APAY: Sağ olun, aslanlarım.

İBASEBEK: Oğlunuzu görmüştüm birgün. Nasıl da gelişmiş, boy atmış. Az kalsın tanıyamıyordum.

AYŞE–APAY: Babasına benziyor mu?

İSABEK: Tıpkı o.

AYŞE-APAY: Evlendi, Karaganda'da kalıyorlar şimdi. İki torunum var. Gelinim iyi, akıllı bir kadındır. «Birkaç tane daha doğru, ben de yardım ederim, yetiştiririz.» dedim. Savaş yüzünden doğru-dürüst çocuk mu meydana getirebildik! Kocam cepheye giderken çocuğumuzun tek oluşundan dolayı çok üzgündü. «Oğlum gözü gibi koru; koruyamazsan yaşam bağı kopar, dünya sana zindan olur.» demişti. Başka bir sözü de şu oldu: «Torunlarını gördüğün gün kendini mutlu say ve hiçbir şeye acıma.» Oğluna bırakacak başka bir şeyiği olmadığı için kitaplarını saklamamı sıkı sıkıya tembihlemişti. Dönemeyeceğini biliyordu sanki. (İçkilerini sessizlik içinde içerler) Sevgi dersiniz, aşk dersiniz, her şeyim oldu, hepsini tattım. Ne var ki kısa sürdü... Demek, yazgım böyleymiş... İşte şimdi gelinlerime, gençlere bakıyorum da yüreğim kıvançla doluyor. Boşuna yaşamamışım şu dünyada.

GÜLCAN: (Kocasına) Ah, siz yazarlar! Edebiyat alanında adınız duyulmuş, başka bir işe yaramazsınız. Seylan, Nepal ya da Habeşistan'a yaptığınız bir yolculuk üstüne yazdığınız gezi yazıları herhangi bir turist rehberinde kolaylıkla bulunabilir. Buna mı eser diyorsunuz?

İSABEK: Ne demek istiyorsun, Gülcan?

GÜLCAN: Hani nerede insanın yüreğini titreten romanları? Fırtınanın alt-üst ettiği okyanuslara benzeyen yaşantımız nerede? «Biz Şekspir değiliz» diyeceksiniz. Biliyorum bu boş savunmalarınızı. Yırtıcı hayvanların kuytu ormanlarda soluk alışlarını andıran, irkiltici sözleriniz nerede?

İSABEK: Sahnede değilsin, oyun oynama şimdi.

GÜLCAN: Edebiyatla da sen oynama. Ben ne oynayıp, ne oynamayacağımı bilirim. Elime gerçek rolümü verin, sahnede ölmezsem insan değilim. Yaptığın iş uğruna yaşamını verebilir misin sen?

İSABEK: Böyle konuşma, Gülcan. Belki de ben yaşamımı senin uğruna vermişimdir.

ALMAGÜL: Gülcan, neden böyle şeyler söylüyorsun?

GÜLCAN: Şimdi sanattır konumuz. Sözlerimden başka bir anlam çıkarmayın lütfen.

MEHMET: Ben de Gülcan gibi düşünüyorum.

İSABEK: Yok canım. Eleştirmek kolay ama...

MEHMET: Sorun eleştiride değil şimdi. Yaşadığımız yılların bir neslin deneyi olarak önemli bir edebiyat konusu olabileceğine inanmamız gerekir. Biz nasıl yaşadık, bizden sonra aynı biçimde mi yaşayacaklar?.. İşte buna edebiyat, yalnız edebiyat yanıt verebilir.

ANVAR: Aman Tanrım! Gene ders vermeye, akıl öğretmeye kalkışıyor.

İSABEK: Edebiyat konusunda söylediğiniz iyi sözler için teşekkürler. Yalnız, edebiyatın o yükü kaldırabileceğini sanmıyorum. Öyle güçlü tarihsel olaylar vardır ki, bize hazırladığı yazğıdan kurtulamayız. Edebiyat ne yapsın buna, onun elinden ne gelir?

MEHMET: Artık genç değiliz, İsabek. Elinden hiçbir şey gelmeyen bir edebiyatla geleceğe açılmak istemezdim doğrusu. Söz gelişi Ayşe–Apay’ın birgün unutulmasına ya da cafcacflı bir tablo halini almasına gönlüm razı olmuyor. Yeni kuşaklar bir şeyin yalnız değerini bilmekle kalmazlar, onu kınayabilirler de...

GÜLCAN: Gördünüz mü, erkek konuşması dediğin böyle olur! Fuji–Yama’ya çıkmışken Tanrı önünde, vicdanımıza karşı dürüst olalım, gerçekleri söyleyelim. Ayşe–Apay bundan hoşlanacaklar. Senden başlıyoruz, Yusuf Tatayeviç.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bana Yusufbay demenizi rica etmiştim.

GÜLCAN: Bağışla, senden başlıyoruz, Yusufbay. Aramızda görevi en yüksek olan sensin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorun o değil. Ben verdiğim sözü tuttum. O nedenle...

ALMAGÜL: O hesap tamam. Şimdi sonrasını dinleyelim. Ayşe–Apay beğenecek mi, bakalım?

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlatayım öyleyse... İşte, Ayşe–Apay, siz bizi cepheye yolcu ettikten sonra aradan uzun yıllar, neredeyse bir ömür geçti. Topçu okulundaki kursun bitiminde savaşa katıldık, sonra döndük geldik.

ANVAR: Yuvarlak laflar kullanma. Bak, Yusufbay, söz alan herkes kendisinin yaptığı her işi anlatacak. Tamam mı,

AYŞE–APAY: Bakın, bu hoşuma gitti. Sevinçlerinizi, yaşadığınızı öğrenmek istiyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Boyunbağını düzeltir) Demek ki

kendimden söz edeceğim...

MEHMET: Güçlük mü çekiyorsun yoksa?

YUSUF TATAYEVİÇ: Değil, fakat anladığıma göre sözü önce şölen başkanı alacak. Bize bir ses ayarı gerekli.

İSABEK: Durun, önce ben konuşacağım. (Hep bir ağızdan tempo tutarlar: «Şö-len başkanı! Şö-len başkanı!»)

GÜLCAN: Ya-a, demek öyle! Pilavdan dönenin kaşığı kırılı-sın. Söze ilk ben başlıyorum. (Ayşe-Apay'a döner) Siz de böylece gelinlerinizi yakından tanımış olursunuz.

AYŞE-APAY: Hadi konuş, sevgili kızım.

GÜLCAN: Evet, ben bir aktrisim. Şimdi herkes tanır beni. Oysa savaş yıllarında, 1944'te, bir dikiş atölyesinde çalışan ufacık bir kızdım. Ve ilk hırsızlığımı orada yaptım.

İSABEK: (Öfkelenir) Neler zırvalıyor bu kadın! Anlatacak başka bir şey bulamadın mı?

GÜLCAN: Bana engel olma, ayrıca benim yüzümden utanç duymana gerek yok. Gerçeği söylemekten daha büyük bir erdem var mı? Sahnedeki rolümün tavşanın suyunun suyu olduğunu söylediğin zaman susuyorum, çünkü sen kendin gerçeğin suyunun suyunu yazıyorsun. Uyduruk rollere çıktığım doğrudur. Öyleyse şimdi gerçekleri söyleyeceğim, buna da hakkım var.

AYŞE-APAY: Utanına, kızım, yabancı yok aramızda.

GÜLCAN: Bu hırsızlığı keyfim için yapmadım. Annem hastaydı, kardeşlerim ise küçüktü daha. Birgün cepheden babamın ölüm haberini aldık. Konu komşu baş sağlığına gelmeye başladılar. Ata geleneğine uygun olarak ölenleri hiç olmazsa bir kase çorbayla anmak gerekiyor. Oysa annem ayakta duracak halde değildi. Bunun üzerine atölyeden üzerime iki asker gömleği giydim, çıkıp pazarda sattım. Bunların parasıyla biraz ekmek, patates, biraz un geçti elimize. Komşularımızı çağırıp babamı anma yemeği verebildik. Şimdi düşünüyorum da, çok utanılacak, kötü bir iş yapmışım. Eğer Fuji-Yama'da bir hak tanrısı varsa günahlarımı bağışlasın.

İSABEK: (Çileden çıkar) Hadi söyle, söyle! Daha hangi günahların varsa hepsini söyle!

GÜLCAN: Sırası geldikçe söyleyeceğim. Sonra atölyenin müsamere topluluğuna katıldım, savaştan sonra da tiyatro okuluna gittim. İşte bu adama orada rasladım.

İSABEK: Sen kendine bak! Başka bir kadın olsa böyle bir

«adam» için yatar kalkar dua ederdi.

GÜLCAN: Oysa ben kılımı kıpırdatmadım onun için.

DOSBERGEN: Dostlarım! Dostlarım! Yanınızda başkaları bulunduğunu unutmuşa benziyorsunuz.

GÜLCAN: Kusura kalma, Dosbergen, artık geriye dönemem... Deli toyluk yıllarıymış o yıllar. Sözün kısası evlendim onunla. Fakülteyi bitirip gazeteye girdi, ben de tiyatroya başladım. İşte o sırada ikinci hırsızlığımı yaptım. Öyle büyük bir günah işledim ki, ne kendimi bağışlayabiliyor, ne de Tanrı'dan bağış dileyebiliyorum. Bizimkisi genç olduğumuzu, kendimiz için yaşamamız gerektiğini, eksikimizi tamamlayacak fırsatı bol bol bulabileceğimizi söyleyerek kandırdı beni. Ben de aptal gibi inandım ona... İşte o uğursuz gün... Yavrumu çaldım, kendimden...

İSABEK: Görüyorum, iyice sarhoş oldun.

GÜLCAN: Evet, kanımı yakan içimdeki zehirden sarhoşum ben. Ayşe-Apay, bir anne olarak, gerçek bir anne olarak siz söyleyin. Savaşta oğullarını yitirmiş bir anne rolüne çıkmaya hakkım var mı? Böyle bir anne benden daha mutludur, çünkü onun oğulları vardı da sonradan elinden gitti. Ya ben ne yaptım? Kendim çaldım onları. Hem de ne uğruna? Bağışlayın beni, ne olur, beni bağışlayın... (Ağlayarak kaçar)

İSABEK: (Allak bullak olmuş bir halde) Özür dilerim... Karım bazen böyle sinir nöbetleri geçirir... Siz ona aldırmayın, eğlenmenize bakın... Ben şimdi gider, getiririm... (Gider)

AYŞE-APAY: (Üzgün) Tüh, tüh! Bütün suç bende. Aranıza karışmakla neşenizi kaçırdım.

MEHMET: O da ne demek? Siz canınızı sıkmayın, Ayşe-Apay, bunda hiç suçunuz yok. Gülcan böyledir işte; acısı depreştikçe doğruyu söyler, doğruyu söyledikçe acıları depreşir.

AYŞE-APAY: Anlaşıyor...

YUSUF TATAYEVİÇ: Boşuna dememişler, «Herkesin bir derdi vardır» diye. Çocuksuzluk zor ama şimdi çocuklu olmak da pek kolay değil.

DOSBERGEN: Haklısın, Yusufbay. Bugünün gençliğine akıl erdirene aşkolsun. Her şeyden anlarlar, bilmedikleri şey yoktur. İki çift laf söylemeyegör, «Akıl öğrettiğin yeter!» deyip işin içinden çıkıyorlar. Bizden bıktıkları belli.

ALMAGÜL: Nedenini düşündün mü hiç? Belki de ilginç

gelmiyorsun çocuklarına. Onlardan alıp verebileceğin bir şeyin kalmamış. İlgilerini çekecek bilgi verebiliyor musun onlara?

DOSBERGEN: Ya-a. Öyle mi? korkarım, yakında karı-koca arasında da bilgi alış-verişi söyleyeceksin.

ALMAGÜL: Böylesi karı-koca arasında daha çok gerekli.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bağışla beni, karı-koca arasındaki ilgiye sevgi derler.

ALMAGÜL: Sevgi ya da kocamın deyimiyle bilgi alış-verişi.

DOSBERGEN: Tuhaf... Buna göre ikimizin durumu nedir acaba? Basit bir tarım uzmanı olarak senin bilgi dağarcığını zenginleştirebileceğimi hiç sanmıyorum.

ALMAGÜL: İlerde görüşürüz bu konuyu, ben de basit bir öğretmenim...

DOSBERGEN: Çağımızın kadınlarını görüyor musunuz, Ayşe-Apay? Bu anlamda derebeylik dönemi, zamanımızdan kat kat üstünmüş. Hiç olmazsa kocalara saygı-sevgi denen bir şey varmış.

ANVAR: Sus, Dosbergen, acındırma kendini. Hakettiğiniz kadar sayarız biz sizleri.

MEHMET: Saygınızı ne derece hak ettiğimizi gösterecek bir şey var mı? Bir ölçek filan?

ANVAR: Var ya...

DOSBERGEN: Bilimsel devrim çağında koca olmak ne denli zormuş!

ALMAGÜL: Bu düşünceye ben de katılıyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: İnsanın kendi kendisi olması ne demekmiş? Mehmet'le aranızdaki bilgece konuşmaları biz de anlayabilsek...

ALMAGÜL: Toplumun standartlaştığı bu dönemde kişilik sorunu diye bir şey var. Topumbilimciler ne diye çırpınıp duruyorlar?

YUSUF TATAYEVİÇ: Varsa, bundan bize ne? Bireysellikle uğraşmak kolay mı sanıyorsunuz? Zaten olayların akışını durduramazsınız. Tarihin nesnel gelişimi acımasızdır. Biz ne dersek diyelim, o bildiğini okur.

MEHMET: Yalnız, insanoğlunun da bu sırada kendisi için hiç olmazsa tarihsel bir süreç hazırlaması gerekir.

ANVAR: Senin de işin-gücün hep tarihsel süreç aramak. Saçma! Tarih nasıl olsa bir yol tutturup gidecek, sen de kendi okulunda, kişisel ilgilerinle başbaşa kalacaksın.

DOSBERGEN: Ayşe-Apay, yemin ederim, bunları Fuji-Yama'dan kovacağım. Siz buraya akıllılık taslayıp kafa şişirmeye mi geldiniz? Ayşe-Apay ile bizi aptal yerine koyup zırvalarınızı dinletemezsiniz.

AYŞE-APAY: Rahat bırak, Dosbergen. Konuşmaları bayağı ilgimi çekti.

DOSBERGEN: Hayır, böyle olmaz. Burada onlar konuk, ben ev sahibiyim. Konukların işi yiyip içmek, eğlenmektir. Oysa bunlar ne yapıyorlar? İkisi kavga çıkarıp kaçtı, kalanlar da bir toplumbilimdir tutturdular. Kimsenin bilgi dağarcığına katkısı olmayan ben zavallı tarım uzmanı ise tek başıma kaldım. Dayanamayacağım buna, gidip kaçanları getireceğim. (Gider)

AYŞE-APAY: Ah, çocuklarım, çocuklarım! Eskiden olduğunuz gibi olmayışınıza bir türlü alışamadım. Zamana nasıl yetişmeli, bilmem ki! (Susma)

ANVAR: Bilim doktoru yoldaş, iki gözüm Yusufbay. Gidip söyle baş başa biraz konuşsak. Her zaman yanına varmak kolay olmuyor.

YUSUF TATAYEViÇ: O da ne demek? İsteyen istediği zaman yanıma gelebilir. Hele senin için kapıda beklemeye hazırım. Hani, geldiğin mi var ki?.. Buyur, yürüyelim.

ANVAR: Mehmet! Maksude'ye, Moskova'dan dönünce, benim herkesin gözü önünde kocasıyla baş başa kaldığını anlatırsın. (Mehmet gülererek başını sallar. Yusuf Tatayeviç ile Anvar yana çekilirler) Bak, Yusufbay, kente atanmamız konusunda Mehmet'e yardım et biraz. Yıllar geçip gidiyor... Bazen televizyonda seni enstitü öğretim üyeleri kurulunun başında görünce içim cız ediyor. Sanki yaşamımın boşuna geçtiği sanısına kapılıyorum. Uzakta, insanı kendine çeken bir görüntü bu. (Susma) O akşamı anımsıyor musun? Maksude'yle evlenmiştiniz artık; ben ise okulu yeni bitirmiş, gönderildiğim yere gidiyordum. Mehmet'e orada rastladım işte. Eğer o zaman bana deseydin ki... Fakat artık bunları anımsatmanın bir yararı yok.

YUSUF TATAYEViÇ: (Gösterişli bir hareketle) Evet, Anvar. Çoktandır yaprakları dağılmış bir kitaba benziyoruz. Neden böyle oluyor? Yaşam bizim için yalnız pişmanlık kaynağı mıdır?.. Ne diyelim, yazgımız böyleymiş..

ANVAR: Karınla ikinizin bileceği iş. Yalnız, benim diyeceğim başka. Bir yolunu bulup Mehmet'in aklını çelsen de aptalca

inadından vazgeçse... Böyle yetenekli bir insan...

YUSUF TATAYEVİÇ: Orası öyle. Onun yerinde bir başkası olsa çoktan akademiye yerleşmişti. Ancak bir şeyi anlamam gerekiyor: kocan geleceğe güvenmeyen bir adam. Arka çıkıp hiç olmazsa eğitim yönetmeni olarak kente aldırıldığını varsayalım. Orada ilerececeğini hiç sanmıyorum. Basit bir öğretmen olduğunu kendin de görüyorsun. O kendine güveni, başına buyrukluğu, her konuda kesin yargıları bulunuşu çekilecek gibi değil. Eski bir okul arkadaşı olarak ona anlayış gösteriyorum. Başka biri olsa yüzüne bile bakmazdı.

ANVAR: Ne yapsan değiştiremezsin onu. Talihsiz bir don Kişot! Fakat benim derdim yalnız o değil. Sen anlarsın... Hiçbir şey gizlemeden anlatacağım sana. Ne olursa olsun benim bir yakınımsın. Bu bölgeden, bu okuldan gitmemiz şart. Mehmet'le Almagül arasında bir ilişki var gibime geliyor. Hissediyorum bunu. (Ağlar)

YUSUF TATAYEVİÇ: Yok canım! Olmaz öyle şey. Senin gibi güzel bir kadına yapılacak iş mi? Nerden çıkarıyorsun bunu? Güzel bir kadınsın. Benim pek aklım yatmadı.

ANVAR: Bilmem. Almagül karı-koca arasında bilgi alış-verişi olması gerektiğini durup dururken söylemedi. Bu, bizimkinin görüşüdür.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dosbergen farkında mı işin?

ANVAR: Hayır, hiçbir şey sezdirmemeye çalışıyorlar, fakat ben gene de hissediyorum. Senden dilediğim, bunu kimseye söylememen. Yalnız sana açıkladım gizimi. Aman, ağzını sıkı tut.

YUSUF TATAYEVİÇ: Korka, gizin benimle birlikte ölecektir. Sana erkek sözü veriyorum.

AYŞE-APAY: (Konuşmalarını keser) İki gözüm, Yusufbay, karın Maksude'yi soracaktım. Neden gelmedi o?

YUSUF TATAYEVİÇ: Size söylemeyi unuttum, Ayşe-Apay, karım şimdi Moskova'da. Gelininiz kimyagerdir, doktora çalışmalarıyla uğraşiyor. İki de çocuğumuz var. Oğlan üniversite üçte, kız ise lise birde. Mutlu bir yaşamım var sayılır.

AYŞE-APAY: Söylediklerinle beni sevindirdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Şimdi başkentteki bir enstitünün başkanımı. Sorumluluk gerektiren iyi bir görevim var. Ayrıca bilimler akademisinden çağrıldım, belki de görevimde yeni değişiklikler olacak. Bilim dünyasında geri kalmamak için doktora yap-

tım... (Gülcan, İsabek, Dosbergen gelirler)

İSABEK: Bir bilge kişinin sözü vardır: «Aile kavgaları aşkı tazeler» diye. Gerçekten öyle. Bizi bağışlamanızı dilerim.

GÜLCAN: (Canlı, yapmacıksız) Siz bize aldırmayın. Böyle aşk tazelenmesi pek sık olur bizim ailede.

ANVAR: Bırak şimdi bu konuşmaları... O konuyu çoktan unuttuk.

GÜLCAN: Öyleyse Fuji-Yama'daki itiraflarımızı sürdürüelim. Şimdi sıra kimde?

YUSUF TATAYEVİÇ: Zamanımızı eğlenerek geçirsek daha iyi olmaz mı? Bırakalım bu tatsız oyunu.

GÜLCAN: Ya-a, demek öyle! Ben bütün saklımı-gizlimi a-çayım, sıra size gelince vicdanınız tertemizmiş gibi elinizi yıkayıp oturun. Yo-o, olmaz öyle şey. Bir kere ben oyun oynamadım. İkincisi, verilen sözden kimse dönemez... Şimdi sıra sizde, yoldaş Yusufbay, yani Yusuf Tatayevič Tatayev. Sizi dinliyoruz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorguya mı çekiliyoruz?

GÜLCAN: Bekliyoruz, haydi! (Yavaçça) Arkadaşlarına karşı saygılı ol.

AYŞE-APAY: Şaka değil bu, kuzum Yusufbay, eskiden öyle güzel şeyler anlatırdın ki! Hadi.

YUSUF TATAYEVİÇ: Peki, sizin hatıranız için anlatacağım... Bilim doktoru olduğumu söylemiştim. Ailemi, ne iş yaptığımı biliyorsunuz... Demek oluyor ki, Ayşe-Apay doktoramı verdim, çalışıyorum şimdi. Karım doktorasına hazırlanıyor, ben ise yeni bir çalışmamı yayınlamayı düşünüyorum. Bilgin olmak eser yayınlamaya engel değil.

ANVAR: Neden engel olacakmış? Mehmet'e kaç kez söylemişimdir: «Başkalari senden daha mı akıllı?» diye. Tanıdıklarımızdan birçoğu doktora yaptılar. Şimdi gül gibi geçinip gidiyorlar. Ama Mehmet bir inattır tutturdu. İvrir-zıvir konularla bilim yapılmamış, «Ben de iyi bir konu bul, yaz.» diyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Evet, güncel bir konu bulmalı, en önemlisi de çok malzeme toplamalı. En önemlisi yanlışsız bir çalışma yapılması şart.

MEHMET: Bu konuyu da nerden açtın, Anvar?

ANVAR: Tıklım tıklım sınıflarda eloğlunun çocuklarını okut, sinirlerin bozulsun, sonra da hiçbir eser bırakmadan öl git! Vız gelir bana. Gençlik yıllarım gitti, yaşam yapılan yanlış düzelt-

mez artık.

ALMAGÜL: Mehmet'e hak veriyorum.

ANVAR: Çoktandır aynı görüşü paylaştığının farkındayım.

ALMAGÜL: Herkesin çalışması kendine göre. Mehmet tıklım tıklım sınıflarda çocuk okutur, Yusufbay ise «Ülkenin Güney Bölgelerinde Halklararası Emekçi Eğitimi» konusunda doktora tezi hazırlar. Bilmem ki, ne diye güney bölgelerinde? Yoksa kuzeyde başka bir yöntem mi uygulanıyor?

YUSUF TATAYEVİÇ (Kızır) Başka yöntem uygulandığını kim söylüyor? Araştırma bölgesi orası da ondan...

ALMAGÜL: Hangi araştırma? Ben tezini okudum. Yapılan işler anlatılmış, gazetelerden makaleler alınmış, uluslararasılığın⁽²⁾ en iyi örneği diye karışık evlenmelerin istatistiği verilmiş. İşte bütün araştırma bu...

DOSBERGEN: (Karısına) Dur, dur! Anlaşılan senin niyetin tartışma çıkarmak! Niçin? Yusufbay... Canı öyle istemiş... Bir bilim payesi almış. Üstelik alan yalnız o değil... Sataşma adamacağıza.

YUSUF TATAYEVİÇ: Dur bakalım, arkadaş, itirazım var. Bu alandaki çalışmalara önemli bir katkı olmuştur. Biliyorsunuz, uluslararasılık komünist toplumun en önemli ilkelerinden biridir.

MEHMET: Ona bir diyeceğim yok. İki kere ikinin dört etmesi gibi açık. Yalnız, burada senin bilime katkını anlayamadım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Başkaları bir şeyler anlıyorlar ya, sen ona bak. Ayrıca sen ne diye bu konuda yargı yürütmeye kalkıyorsun? Sorunla uzaktan-yakından herhangi bir ilişkin yok ki...

MEHMET: Hayır, doğrudan doğruya ilişkim var. Az önce Almagül'ün söylediği gibi, tıklım tıklım dolu sınıflarda sinir yıpratıyorum. Tarih derslerini, «Hangi savaşlar ne zaman olmuş» gibi değil, onlara bir yaşam dersi olsun diye vermeye çalışıyorum. Öğrencilerime, toplumların hangi yollarla ve ne pahasına uluslararası kardeşliğin kaçınılmazlığı sonucuna vardıklarını, özgür, eşit insana yaraşan bir yaşam tarzını, tek onurlu yaşam tarzını nasıl bulduklarını dilim döndüğünce anlatmaya çalışıyorum.

(2) «Enternasyonalizm» anlamında kullanılmıştır. (Ç. N.)

YUSUF TATAYEVİÇ: Yetişir, okulda ders vermiyorsun. Herkesin bildiği gerçekler bunlar...

MEHMET: Okulda böyle ders verdiğimi sanma! Hayır, dostum, öğretmenlik senin bildiğin gibi kolay değil. Her mesleğin kendi incelikleri vardır ve bu inceliklere yeterince sahip olduğumu söyleyebilirim. Bu arada şunu da belirtemeden geçemeyeceğim: Herkes mesleğinin inceliklerini bilmelidir. Çarpım tablosunu bilim ve sanat diye yutturmanın gereği yok.

ANVAR: Bırak, canım! Madem kendin beceremiyorsun, başkalarının işine karışma.

MEHMET: Biliyorsun ki...

YUSUF TATAYEVİÇ: Bugüne değin aklın nerdeydi, Bütün arkadaşlarıma, tanıdıklarına doktora çalışmamı gönderdim; hiçbirinden olumsuz yanıt gelmedi. Niye sustum o zaman? Bilimde dostluk yoktur. Niçin gelip bilim kurulunda konuşmadın? Şimdi kalkmış...

MEHMET: Dinle beni! (Susma) O konudaki suçumu kabul ediyorum. Üstelik yalnız bu olayla kalsaydım gene iyi. Aslında yeri gelince konuşmadığım için başka suçlarım da var. Şimdi madem hepimiz burada toplanmışız...

İSABEK: (Aceyleyle) Mehmet, meseleyi böyle ciddiye almama sebep ne? İş büyümekle eline ne geçecek? Hırçınlaşmanın nedenini vallahi anlamıyorum. Şunu unutma: Yaşam akıp gidiyor, hepimiz nasıl olsa varacağımız yere varacağız. Öyleyse ne diye hem kendinin, hem de yakınlarının keyfini kaçırıyorsun? Şunun kafasına taktığı şeye bak! Doktora tezinin nasıl olduğundan sana ne? Akademi kurulu diye bir kuruluş var, değil mi? Oraya bu işten anlayan insanları oturtmuşlar. Bırak, onlar çözsünler bu sorunu!

MEHMET: Eski dostların açık yürekli konuşmalardan alınacaklarını sanmıyorum.

İSABEK: Tamam, şimdi sıra bende.

DOSBERGEN: Değerli aydınlar, şu bilimsel konuşmaları kesin artık! Yokluğumda hiçbirinizin bir değeri kalmayacağına göre, maddi nimetlerin yaratıcısı olarak şimdi beni dinleyin!.. Durun!.. Niye öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz yüzüme? Ayşe-Apay, korkmayın, şaka söyledim. Deminki tartışmalardan dolayı sakın canınız sıkılmasın. Bizler dostuz, siz de bizim öğretmenimizsiniz... Şimdi size kendimden sözeceğim. Bu bölgenin baş tarım uzma-

nıym. Komünistliğim de evimde başlar. Çoluk çocuğumun karnı tok, sırtı pek olduğuna göre işler yolunda gidiyor demektir. Dünyada tek istediğim artık savaş olmasın. Kimseyi aldatmam, işimde hile yapmam, dalavereyle uğraşmam. Kendi emeğimle yaşarım, bundan da kıvanç duyarım.

AYŞE-APAY: Çok güzel! İnsanın kendi emeğiyle övünmesinden daha iyi ne olabilir!

DOSBERGEN: Yaşam koşullarım kötü sayılmaz. Evim var; mobilyalarım, halılarım, arabam var. Almagül'le arada bir çekişiriz. Benim aşırı derecede maddeci davrandığımı söyler. Başka türlü ne yapabilirim? Tarım uzmanı olarak evimden konuklar, yabancı heyetler eksik olmaz. İleri üretim düzeyine eriştik. O nedenle geri kalmış, yoksul görünmek istemeyiz. Ne yaparsınız, siyaset gereği...

ALMAGÜL: İşte bu siyaset dolayısıyla da evimiz mobilya mağazasına döndü.

ANVAR: Aferin, Dosbergen! Tam bir ev erkeğisin! Dosbergen gibilerin onuruna içelim!

GÜLCAN: Dosbergen'in açık yürekliliği hoşuma gitti. Duraksamadan, sakınmadan, hiçbir şeyini gizlemeden kendini ortaya koydu.

DOSBERGEN: Gizleyecek nem var ki!

AYŞE-APAY: (Düşünceli) Yaşam akıp gidiyor. İnsanlar öyle değişiyorlar ki, tanıyana aşkolsun! Anımsıyorum da, Sabur'un arkadaşları arasında en beceriksizi, hantalı Dosbergen'di.

DOSBERGEN: Niye şaşırıyorsunuz, Ayşe-Apay? Yaşam insanın aklını başına getiriyor. Hayvanların en hantalı ayıdır ama bir parça şeker için gün boyu sirkte göbek atar. (Gülüşmeler)

İSABEK: Kah-kah-kah! Ne güzel benzetme! (Ayşe-Apay şaşkın şaşkın, Dosbergen'in yüzüne bakar)

DOSBERGEN: Ayşe-Apay, gülelim diye söyledim bunu. Oysa ayıyla benim ne ilgim olabilir? Bırakın İsabek gibi düşünürler saf Dosbergen'le alay etsinler. Onlar değerimi bilmezler, beni anlayamazlar.

MEHMET: Saf Dosbergen'i anlamak kolay sanmayın, çünkü söylediği kadar saf değildir o.

AYŞE-APAY: Sizleri dinlemek çok hoş, çocuklar! Aranızda ne güzel tartışıyor, şakalar yapıyorsunuz! Bütün yaşamınız benim-

kiyle karışmış, sizlerle yazgı birliği etmişiz. Öğretmen okulunu bitirip de yatılı okula atandığımda on sekizimde bile yoktum. Bütün kentte köy çocukları için tek yatılı okuldu orası. İşte bu dört adam lise ikideydiler geldiğim yıl. Şimdi anımsıyorum da çok olay geçti başımızdan.

GÜLCAN: Hah, işte bunları anlatın! Yoksa bizimkiler melek diye yutturacaklar kendilerini.

AYŞE-APAY: Melek de ne demek! Üzerlerine yoktur aslanlarımın. Savaş sırasında okulun yönetimini bana verdiler. Az mı acı çektim onların yüzünden! 1942'de, en zor zamanlarımızdaydık. Baktım, bunların beşi birden dikildiler karşıma. «Cepheye gitmek istiyoruz!» demezler mi? Saçlarımı yolacağım. «Size ne oluyor? Daha on yedi yaşındasınız. Okulunuzu bitirin bakalım» diye çıktım. Söz dinlerler mi? Kafalarına koymuşlar bir kere. Bana gelmeden önce askerlik şubesine bile uğramışlar.

İSABEK: Ayşe-Apay, burasını daha yüksek sesle, daha canlı anlatın! Yoksa bizim Gülcan yaptıklarına nerdeyse inanmayacak. Anımsarsanız askerlik işine ilk girişen ben olmuşum.

AYŞE-APAY: Belleğim beni yanıltmıyorsa ilk gelen Sabur'du.

İSABEK: (Mehmet'le Dosbergen'e) Siz bari söyleyin. Öğretmene ilk giden ben değil miydim?

MEHMET: Kusura kalma, isteğini yerine getiremeyeceğiz. Yusufbay'ın deyimiyle ahlak kuralları bu hakkı bize vermiyor.

AYŞE-APAY: Sorun kimin ilkin geldiğinde değil. Üstelik bunun bir anlamı da yok. Beşi de aynı sınıftaydılar, aynı odada yatıp kalkıyorlardı. Odama beşi birden girdiler. Ama Sabur bundan daha önce gelmiş, önemli bir iş için derslerden çıkma izni almıştı. Hep birden dönüp geldiklerinde, «Ayşe-Apay, sizden, önemli bir dileğimiz var.» dediler. «Söyleyin bakayım, neymiş o dileğiniz?» dedim. «Askerlik şubesine gittik, fakat geri çevirdiler. Bizi askere gönüllü almaları için okuldan bir yazı gerekiyormuş. Yönetici olarak sizin itirazınız olmazsa askere gönderecekler. Ayrıca, hepimizin aynı birliğe verilmemizi de isteyebilmişsiniz...» O anda başımdan bir kazan kaynar su döküldü sandım. Onlara nasıl, «Hadi, ölüme gidin!» ya da «Siz durun, başkaları gitsin!» diyebilirdim? «Yarın gelin.» diyerek başımdan savdım. Onlar gidince de derin derin düşünmeye başladım. Ne yapacaktım şimdi? Beşi de

çocuktı bunların, ölür ya da sakat kalırlarsa vicdan azabını ben çekecektim. Cepheye gönderilmelerini önlesem bu sefer de genç yüreklerdeki, yurtlarını savunma ateşini söndürmüş olacaktım. Düşünmekten başım dönmeye başladı. Akşamleyin askerlik şubesine gidip her şeyi bir bir anlattım. Şube başkanı dinledi, dinledi; «Öğretmen hanım, siz daha iyisini bilirsiniz,» dedi. Ertesi gün geldiklerinde yazıyı yazıp gönderdim şubeye. Sonra trene bindirip kendi elimle yolcu ettim. Görseniz, gidenlerin arasında en genci bunlardı. O gece aralıksız ağladım. «Ne ettim de kıydım çocuklara!» diyordum hep. Hele Sabur'un dedesi geldiğinde öyle korktum ki! Yaşlı bir çobandı, devesine binip gelmişti köyden. Sabur tek torunuydu. Köylerinin ilk traktör sürücü olan oğlunu, Sabur'un babasını, toprak ağaları traktörüyle birlikte ateşe verip yakmışlardı. Yaşlı dedenin devesiyle okula doğru geldiğini görünce ödüm patladı. Ona ben ne diyecektim? Meğer adamcağız çocukları cepheye uğurlamaya yetişemediği için özür dilemeye gelmiş. İşte böyle, nelere katlandım ben! Hiçbir tanrıya inanmadığım halde, bütün tanrılara dua ettim. Tek dileğim çocuklarımın sağ dönmesiydi. (Susar) İşte şimdi, uğruna gözyaşı döktüğüm, yalvardığım siz öğrencilerimin mutlu olmanızı, sağlıklı çocuklar yetiştirmenizi diliyorum...

İSABEK: Şu en güzel an için, yaşamımızın en tatlı günleri için kadeh kaldıralım. (Kadehleri tokuşturup içerler)

AYŞE-APAY: Sizlere baktıkça Sabur'u anımsıyorum. Onun ayrı bir değeri vardı benim için.

İSABEK: Özür dilerim, sözünüzü keseceğim, fakat fırsattan yararlanıp kadehimi bir daha kaldırmak istiyorum... Ayşe-Apay bizi cepheye uğurladığında aynı sınıfta okuyan beş gençtik. Şimdi aramızda bulunmayan beşinci kişi en yeteneklimizdi, kişiliği en gelişmiş olanaydı. Yanlış işitmediniz. On yedi yaşında kişiliği gelişmiş biriydi Sabur. Dostlarım, Ayşe-Apay'ın da bulunduğu bir sırada beşinci arkadaşımızın onuruna içelim.

AYŞE-APAY: Talihi ters döndü çocukcağızın. Kendini içkiye vermiş diyorlar...

İSABEK: Gene de eski günlerini, daha doğrusu tükenmiş yeteneğini saygıyla anıyorum.

AYŞE-APAY: Okul sıralarında parlak öğrencilerdiniz hepimiz de. Hiç unutmam, duvar gazetesinin her sayısında Sabur ile

İsabeğin muhakkak birer şiiri çıkardı. Bir keresinde, sanırım 7 Kasım⁽³⁾ sayısında İsabeğin tutmuş, Sabur'un şiirinin altına İsabeğin Mergenov diye imzasını atıvermiş. Kızılca kıyametler koptuydu.

İSABEK: Çocukluk işte! Yaptığımız düpedüz yaramazlık, ya da şimdilerin deyiimiyle «kışkırtıcı ajanlık»tı. Bizi birbirimize düşürmek isteyen Yusufbay delifişeginin oyunu...

YUSUF TATAYEVIÇ: Yok, arkadaş, suçunu bana atmaya kalkma.

MEHMET: Bu işi kim yaptıysa seni iyi tanıyormuş, İsabeğin.

İSABEK: Yok canım, daha neler! Sabur'in şiirinin benimkilerden üstün olduğunu herkes bilir. Zaten ben de bunu reddetmiş değilim. Sabur'un az bulunur bir şiir yazma yeteneği vardı. Coşku dolu, güzel şiirleri büyük bir kolaylıkla yazardı. İlişkilerimize gelince, su sızmazdı aramızdan. Bilirsiniz, öğrencilere yatak yetmezse ikimiz kardeş gibi aynı yatakta yatarız. Öyle değil mi, Ayşe-Apay?

AYŞE-APAY: Evet, öyle. Okul sıralarında candan iki arkadaşınız.

İSABEK: Bizim kuşağın akıllara durgunluk veren bir öyküsü vardır. Hanımlarımız birçok şeyi bilmeyebilirler... Topçu sınıf okulundan sonra cepheye gönderilmişiz. Beşimizi birden ordunun topçu yedeği taburlarından birine verdiler. İşte orada... Şey, ne anlatacaktım ben? Gördünüz mü, unuttum işte...

YUSUF TATAYEVIÇ: Belki benim askeri hastaneden kaçıp ileri hatlarda size nasıl yetiştiğimi anlatmak istiyordun.

İSABEK: Dur, kafamı toplayamadım... Ha, evet, birbirimizden hiç ayrılmazdık. Birlikte savaşmak için akla gelmedik her şeyi yapardık.

MEHMET: Öyle... Cepheye dostluktan öte gitmişti ilişkilerimiz. Bunun nedeni belki de her an ölümle yüz yüze olmamız, bir de birbirimizi yitirmekten korkmamızdı. Şimdi düşünüyorum da, bizi kaynaştıran başka bir neden de Sabur'du. Hepimizden önce o olgunlaşıp akıllanmıştı. Tümen gazetesinin Kırgızca-Kazakça basımının yönetmenliğini yapması için çağırıldıklarında pek de isteye isteye ayrılmadı bizden. Onun yokluğu taş gibi oturmuştu yüreğimize. Sabur bunu anladığı için günde an az bir kere uğradı yanımıza. Gene de biz arkadaşımızın, ulusal gazetemize yönetmen o-

(3) Sovyet Devrimi'nin kutlandığı gün. (Ç. N.0)

luşundan gurur duyardık. Aramızda yaptığımız şöyle bir şaka vardı: «Hele şu savaş bitsin; bir arkadaşımız ozan, yazar olarak cumhuriyetimizin gazetesini yönetmeye şimdiden hazır!» derdik. Fakat inanırdık bu şakaya. Sabur'un başka bir şey olacağını düşünemedik... Ne kadar da safmışız!

İSABEK: Ne farkeder ki!.. Yalnız, kimi ayrıntılar gözünden kaçıyor. Cephe şiirleri yüzünden sataşır dururdun çocuğa. Senden az mı çekti! Fakat ozan yaradılışı dolayısıyla bağışlardı seni, katlanırdı hepsine...

MEHMET: Hadi, hadi, söyle daha ne varsa!..

DOSBERGEN: Arkadaşlar, size ne oluyor? Neler zirvalıyorsunuz bakayım? Fuji-Yama'da benim konuğum olduğunuzu unutunuz mu yoksa?

AYŞE-APAY: Çocuklar, geçmişini hep iyi yönleriyle anın. Cepheden yazdığınız o güzel mektupları unutamıyorum. Sabur bir keresinde: «Sevgili Ayşe-Apay; Yusufbay, İsabek, Mehmet, Dosbergen, hepimiz hayattayız. Burada işimiz-gücümüz savaşmak, i-sabetli topçu ateşimizle faşistleri kırmak.» diye yazıyordu. İsabek de bir çarpışmada dört faşisti birden öldürdüğünü bildirmişti. Öyle korktum ki! Zavallı çocuğun başına bir şey gelmiştir diye ödüm patladı. (Gülüşürler)

DOSBERGEN: Şu zavallı çocuğa bakın! Ey, yiğitlerin yiğidi İsabek! Ne zaman fırsat buldun da yaptın bu işi? Üstelik, hiçbirimizin haberi yokken?..

GÜLCAN: Vah, benim talihsiz kocacığım! Demek, kendine birtakım değerler yakıştırmaya ta o zaman başlamışsın!

İSABEK: Tuhaf insanlarsınız doğrusu! O mektubu cephe gerisindekilerin moralini yükseltmek için yazdığımı anlayamadınız mı? Kaldı ki, mermilerimiz yüzlerce düşmanı öldürüyordu. Bunlardan dördünü kendime maletmişsem ne çıkar?

MEHMET: Ey, tarihin en büyük güç kaynağı olan şöhret düşkünlüğü! Sen neler yaparmışsın!

YUSUF TATAYEVİÇ: Gene alçakgönüllü adamsın, İsabek. İstesen binlerce faşisti kırdığını yazabilirdin.

AYŞE-APAY: Rahat bırakın çocukcağınızı! Şu mektup da nereden aklıma geldi? Doğrusunu isterseniz, mektuplarınızın hayat veriyordu bana. Hele gazetede Sabur'un ilk cephe şiirleri çıkınca sevinçten deliye döndüm. «Öğrencilerim yaşıyor, savaşıyorlar, şiir-

leriyle bana selam gönderiyorlar.» diyordum. Bütün gazete kesiklerini sakladım. Senin de şiirlerin var orada, İsabek.

İSABEK: Ayşe–Apay, güzel günlerdi o günler. Yalnız, anımsamak istemediğim kötü şeyler de olmadı değil.

AYŞE–APAY: Biliyorum. Fakat aklım almıyor, nasıl olabildi bunlar? (Susma)

İSABEK: Aradan çok zaman geçti. Gene de bu konuları konuşmak gelmiyor insanın içinden.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne diye eskileri deşiyorsunuz, canım?

MEHMET: Deşmeyip de ne yapacaksın? Kendi geçmişimizi unutacak değiliz ya. Birgün nasıl olsa bu konu açılacaktır. Sabur'un yazgısında hepimizin de payı vardır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Senin içinden geçenleri bilmiyorum ama, benim vicdanım temiz. Şiirden, edebiyattan anlayan yalnız İsabek'le ikinizdiniz. Sabur'la aklını bozan, onun şiirlerini ezberleyen, oturup tartışan sizdiniz.

MEHMET: Şimdi numara yapma, Yusufbay. Sen de, Dosbergen de Sabur'un şiirlerini ezbere bilirdiniz. Onun şiirlerini hangimiz sevmezdik, söyler misin? Her yeni dizesini bizimle paylaşır, biz de ondan bunu beklerdik. Biz olmasak belki de Sabur diye bir ozan yetişmezdi. Ozanlık yeteneğinin gerilimini ölçen manyetik alandık biz. Onun şiirleri yalnız bizi anlatırdı.

YUSUF TATAYEVİÇ: Toyluk çağımızı, Sabur'a yakınlığımızı yadsımıyorum. O kendisini çok akıllı bir insan, bir filozof göstermek isterdi. Gerçekte Sabur'un şiirleri ne beni anlatır, ne de benim düşüncelerimi...

MEHMET: Kendine uzak, yabancı saydığın bir şeyi sana zorla kabul ettirecek değilim. Ancak, şu sorumu yanıtlamanı istiyorum: Arkadaşımızın başı belaya girdiği zaman neden hemencecik ittik onu? Belki yanlış bir yola sapmıştı, belki savaşın acımazlığı karşısında kendini yitirmişti. Onu tanımıyor muyduk, onunla birlikte büyümemiş miydik? «Eline silah almazsa, vermem öz kardeşime elimi...» diyen o değil miydi? Lise ikide sakın sakın okuyan öğrencilerken kişiliğiyle, şiirleriyle bizi coşturan kimdi? O olmasaydı, şimdi senin yerli–yersiz caka sattığın savaşa katılma fırsatını bulabilecek miydik?

YUSUF TATAYEVİÇ: Dilinin altındaki nedir, söyler misin?

Sonunda temize çıkarıp serbest bıraktılar ya... Ama, onun iradesi zayıfmış, içkiden başka bir şeyi gözü görmüyormuş; bunda suç bizim mi?

MEHMET: Söylediklerinden utan. Ayıp, ayıp...

YUSUF TATAYEVİÇ: Düşüncelerimin doğruluğuna, geçerliliğine inanıyorum.

MEHMET: Evet, sen cephede, ertesi gün sağ çıkıp çıkmayacağımızı bilmediğimiz bir zamanda bile hep çıkarını gözetirdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bu ne cüret! Madem her şeyi biliyordun da ne diye şimdiye dek sakladın? Söylediklerinin gerçekle bir ilgisi yok, hepsi yalan? Şimdi içime bir kuşku düştü, belki Sabur'u karargaha ihbar eden sendin. Burada yırtınıp durman, üzülmen, kendini suçsuz göstermen seni kurtarmaz. Üstelik çok da gösterişli sözler kullanıyorsun. Aradan bunca zaman geçtikten sonra konuşmadan durmadığına göre vicdanın rahat değil. Hadi, bunun tersini kanıtla da görelim. Her şeyi açıklayacağım. Mehmet, senden de, Dosbergen'den de, İsabek'ten de, hepimizden de şüpheleniyorum. Yalnız kendimden değil...

MEHMET: Senin bizden, bizim de senden ve birbirimizden şüphelenmemizi kimse engelleyemez. Ancak, korkunç bir şey bu. En korkuncu da o zaman susup Sabur'un başına gelenlere kayıtsız kalışımızdır. İşte bu ayıbı yediremiyorum kendime. Senin gibi herkesten şüphelenmeye gönlüm razı olmuyor. Bunu kimin yaptığını, niçin böyle davrandığını öğrensem... Bilmem ama... Bunu onun yanına bırakmazdım. Fakat gözüm açık gitmezdi hiç olmazsa.

DOSBERGEN: Durup dururken kendimizi kötü duruma soktuk. İşte, şüphe edilen köpoğluların hepsi burada... Vicdanımız rahat, yaşayıp gidiyoruz. Öyle değil mi? Sabur'a artık yardım edemeyeceğimize göre ne diye eski defterleri karıştırıp duruyoruz? Ona acımıyor değilim. Şiirden pek anlamadığım doğru, üstelik Sabur benim için taşlamalar da yazmıştı. Yalnız benim değil, Yusufbay, senin de, hepimizin de payına bir şeyler düştü. Bir şiirinde İsabek için «kendiliğinden dolma övüngen», benim için de onun gibi bir şey demişti. Alınmadım söylediklerine, çünkü haklıydı çocuk. Yusufbay, senin için «bürokrat çocuğu» demişti, annen-baban süzme köylü olduğuna göre, bunda gücenecek bir şey yoktu. Bunları şunun için söylüyorum...

İSABEK: Dur, dur! Herkes için söylenenler bilinsin. Mehmet

de kurtulmamıştı elinden, unuttunuz mu? «Gübre yığnında yaban kuzukulakları biter gibi, senin kafandan da gürbüz gerçekler çıkar.» demişti ona da...

DOSBERGEN: Vallahi öyle! Sabur bize son derece güvendiği için arada bir böyle takılırdı. Arkadaşlığın verdiği cüret. Kimbilir, belki de zor zamanlarımızda güldürmek isterdi bizi... Şimdi hepsi geride kaldı, söylenenler unutuldu. Artık kendi kendimizi yermeyi bırakalım. Bu konuyu kapatalım gitsin.

ALMAGÜL: Olmaz, Dosbergen. Bu konuşmayı bizim yanımızda hiç açmayacaktınız. Geçmişinizi kendi aranızda tartışmanız gerekirdi. Bence artık geç.

GÜLCAN: Almagül haklı. Geçmişinizde aranızda olup bitenlere karılarınızın kayıtsız kalacağını sanmayın... Sonra, kendinize karşı saygılı olun. Kendimi bir an Ayşe-Apay'ın yerine koyuyorum da... O şimdi neler düşünüyor, neler hissediyor acaba? Beş eski öğrencisinin beşi de sağ olduğu halde, siz birinden ölüymüş, yokmuş gibi sözediyorsunuz... Hakkınızda kimbilir neler düşüneceğiz? Onun için, gelin, bu sorunu burada çözüme bağlayalım.

MEHMET: Eğer çözüme bağlayabilirsek kendimi gerçekten mutlu sayacağım.

İSABEK: Yalnız sen mi? Bunu hepimiz isteriz.

AYŞE-APAY: İştittiğime göre Sabur cephede bir şiir yazmış. O yüzden çocuğu önce yargılayıp sürgüne göndermişler, sonra da temize çıkarıp bütün haklarını geri vermişler. Ama işin aslını yalnız sizler biliyorsunuz. Size şunu söyleyeyim ki, bana göre beş parmağımın beşi gibisiniz, aranızda hiç ayırım gözetmem. Benim için İsabek de bir, Mehmet de, Yusufbay da, Dosbergen de, Sabur da. Ah, Sabur!.. Savaş yıllarındaki ataklığını severdim. Şiirlerini ezbere öğrenir, dua okur gibi okurduk. Geçenlerde yatılı okulumuzun açılışının 40. yılına müze için malzeme göndermesini istediğimde bana kısa bir pusula gönderdi. «Değerli Ayşe-Apay, beni cephede ölmüş bilin. Yokum ben» diye yazıyordu. (Susma) Olacak şey mi bu? (Susma)

İSABEK: Ben de aynı konuyu düşünüyordum... Batı Ukrayna'daki çarpışmaların içindeydik. Almanlar olanca güçleriyle bizi durdurmaya çalışıyorlar, biz habire ilerliyorduk. Çok geçmeden sınıra dayanacağımızı, yurdumuzun kurtulacağını biliyorduk. Savaş insanın duygularına, düşüncelerine ayrı bir keskinlik veriyor. Sa-

bur o günlerde öyle ateşli şiirler yazmaya başlamıştı ki, Ayşe-Apay'ın söylediği gibi, herkes bizi tanır olmuştuk. O sırada bendeniz bile bayağı güzel şeyler döktürmüştüm. Sabur ulusal gazetemizde bastırıldı onları. Şimdi bütün bu cephe şiirlerimi öteki eserlerimle birlikte yayınlamak istiyorum. Çok değil, topu topu üç cilt olur. Artık zamanı gelmedi mi dersiniz? Ellisini bulduk, şurada jübilemize ne kaldı! Yıllar ilerledikçe insan başarılarını kutlamak istiyor.

GÜLCAN: Yaşarsak o günleri göreceğiz... Sen şimdi Sabur'a neler olduğunu anlat.

İSABEK: Çarpışa çarpışa ülke sınırına ulaştık. Talih yüzümüze gülüyordu. Yurdumuzun saldırganlardan ayıklanmasından dolayı sınırsız bir sevinç içindeydik. Sonra... İşte ondan sonrası benim kendi düşüncelerim. Ama bunları kimseye aşlamak istemem... Öyle sanıyorum ki, Sabur'da bir değişiklik başlamıştı. Bir gün bambaşka havada bir şiir okudu bize. Bir poemin ilk dizeleliydi bunlar. Tam olarak hatırımda kalmadıysa da anlamı şöyleydi: «Savaştan bezdim, kan görmekten bıktım artık. Yurdum kurtulduğuna göre kanat takıp doğduğum topraklara, Aladağ'a uçayım...» filan. Hüzünlü, lirik iç dökmeler...

ALMAGÜL: Bunda bir şey yok ki. Herkesin kolayca anlayacağı duygular bunlar.

İSABEK: Acele etme, Almagül. Sandığın gibi basit değil.

MEHMET: O şiiri neden yazdığına bir türlü akıl erdiremedik. Ülkemizi kurtarmıştık ama daha savaş son bulmamıştı. Yurdumuz için verdiğimiz savaş Avrupa halklarının faşizmden kurtarılması gibi tarihsel bir göreve dönüşmüştü. Sabur gibi akıllı, mert bir yurtsever nasıl olur da anlamazdı bunu? Onun şiirlerinin ruhuna aykırı, böylesine çarpık yılgınlık nereden gelmişti? «Sabur, neden anlamıyorsun? Tarihin yapısı böyle. Savaşı yoketmek için savaşa gitmek gerekiyor.» dedim ona.

GÜLCAN: Peki, o ne karşılık verdi?

MEHMET: Hiç... Yalnız, «Bu işin sonu neye varacak? Sönen yaşamları, çekilen üzüntüleri düşünebiliyor musun?» dedi birgün. Ben de «Bundan kaçamayız. Tarih bize tek yol gösteriyor, neye mal olursa olsun zaferin sonuna değin çarpışacağız.» dedim. «Sana hak veriyorum.» karşılığını verdi. Poemini yazıyordu o sıralar. Uyku-tünek biliyordu, her dakikasını bu işe harcıyordu. Sanki

yaşlanmıştı birden... Poemin adı «Tehlike Çanları Susar Susmaz»-
dı.

Tehlike çanları susar susmaz
Ölenlerin gölgeleri doğrulacak,
Görünmez bir kalabalık halinde
Sessizce yanımıza yaklaşacak.
Onlara ben ne diyeceğim?
Bu de savaşta ölenleri
Hangi tatlı sözlerle
Hangi tatlı sözlerle avutacağım?
Ölüm hepsini eşit yaptı,
Ölenler birbirine denk şimdi,
Ne mareşallik kaldı, ne erlik...
Onlara ben ne diyeceğim?
Eşin-dostun da karıştığı
Bu ölümler kalabalığına
Şimdi ne söyleyeceğim?
Nesillerin yazgısını
Yukardan kim yazıyor?
İnsanlık denen denizde
Acıların sonu nerededir?
Bütün bu insanlara
Ben şimdi ne diyeceğim?
Öteki dünyada da olsalar
Onlar için değişen nedir?..

Şiir böyle sürüp gidiyor. Sabur'un düşünceleriydi bunlar. Savaşta gördüklerinden sarsılan içli, dürüst bir sanatçının, onu üzen büyük sorulara bir çeşit yanıtıydı... Yazdıkça bölüm bölüm getirip okuyordu bize. Bazen beşimiz birden, bazen ikişer-üçer toplanıyorduk. Yüksek sesle okumayı severdi. Dikkatle dinlendiğini bile rek okumaktan büyük bir zevk alırdı.

ANVAR: Sonunu kısaca anlatsana...

MEHMET: Fıkra değil bu, nasıl kısa anlatayım?

İSABEK: Kısalık dâhiliğin kız kardeşidir.

MEHMET: Telif ücretinin de üvey kızıdır. Bir keresinde kendin böyle söylememiş miydin?

İSABEK: (Kızarıp bozarak) Şimdi bunun sırası mı?

MEHMET: Ya hiç karışma ya da kendin anlat. Sabur'un şiirlerini sesin titreyerek, gözlerinde yaşlarla göklere çıkaran sendin.

İSABEK: Madem başladın, başladığın gibi de bitir. Sabur'u bir ozan olarak sevmek, şiirlerini övmek başka; onun kişiliğini beğenmek başka.

MEHMET: Neden başka oluyormuş? Hepimizin yolu birdi, savaşa birlikte katılmıştık. Yürekliklik gösterip gerçekleri yüzüne söylememişsen suç benim mi?

İSABEK: Sen hangi gerçeği söylemişsin, sorabilir miyim?

MEHMET: Üzerime düşen her şeyi söyledim ona. Yardım etmeye çalıştım. Poeminin ana fikrine katılmadığımı anlattım. «Bak, Sabur» dedim. «Bizler kurtarıcılarız. Senin sarsıcı bir güçle yazdığın bu evrensel asker ağıdı en azından şimdilik zamansızdır, yersizdir. Ölenlere ağlamanın, uğruna bunca insanın can verdiği bir kavgeden döneminin sırası değil.»

ALMAGÜL: İnsanlar ölenlere her zaman üzölmüşlerdir.

MEHMET: Zafer kazanıldıktan sonra yapılacak iş o. Oysa daha savaş sürüp gidiyordu, devletlerin kapışması yaşamak için değil, ölmek içindi sanki.

İSABEK: Doğru. Sabur'un poeminin ana fikri yanlış değilse bile doğruluğu şüphe götürürdü.

MEHMET: Şimdi öyle söylüyorsun, oysa o zaman göklere çikarıyordun. Sana güvenen bir insana karşı görevini tam yapmadın.

İSABEK: O zamanki söylediklerimi yadsımayacağım. Şiir sanatının doruğuna çıkmıştı gerçekten. Duyduğum coşkunluk sahte değildi. Hiç olmazsa Sabur'la ilişkilerimiz kavga ile bitmedi ve kargaha onu ben ihbar etmedim.

MEHMET: Ne iyi ettin de aklına geldi! Dayanamayıp söyleyeceğini biliyordum, içime doğmuştu.

İSABEK: Derin sezgin bana vız gelir. Vicdanım temizdir benim. Yarası olan gocunsun.

DOSBERGEN: Biraz yavaş! Kayalıklardaki kuşları ürküteceksiniz. Sizin gibi belaları nereden sardım başıma! Olmaz beyler! Aklınızı başınıza toplayın.

AYŞE-APAY: Mehmet, gerçekten Sabur'la kavga ettiniz mi?

MEHMET: Ettik ya... Hep şu poem yüzünden. Birgün ikimiz

topun yanındaydık. «Bak, Sabur» dedim. «Bir ozan olarak yanlış yoldasın.» Bana, sanatta ismarlama iş olmadığını, öncülerimin onunkileri tutmadığını söyledi. Ben de bunun üzerine yazdığı poemini bencillik, korkaklık belirtisi olduğunu haykırdım yüzüne. Suratı sapsarı kesildi, bana bir tokat attı. Ben de ona aynı karşılığı verdim. Kavgaya başladık. Sonra o çıktı gitti. Arkasından yetişip, bundan böyle düşman olduğumuzu; ikimizden birimiz ölür ya da yaralanırsak artık yüreğimizin sızlamaması gerektiğini söylemek istiyordum... O karşılaşmanın uzun yıllar sürecek ayrılığımızın son karşılaşması olduğunu nerden bilecektim. Şimdi, yaptığımız kavgadan değil de ona söylediğim küçük düşürücü sözlerden dolayı utanıyorum. İnsanoğlunun acıklı durumunu anlayan, ruhunun derinliklerine inen bir ozana, bir dosta, hem de tam savaşın ortasında bu suçlamaları nasıl yakıştırabilmişim? O, insanoğlunun içindeki sonsuz ve yüce gerçeği anlatmaya çalışıyordu. Sabur'un gücü de, güçsüzlüğü de buradaydı işte... Ne yazık, bunu çok sonra, ancak savaş bitince anlayabildim. Kavgadan hemen sonra onu notlarıyla, şiir deterleriyle apar-topar alıp götürmeselerde ve başına o işler açılmasaydı, belki de biz şimdi büyük bir ozanın çağdaşları olacaktık.

İSABEK: Çok güzel! Sözünü bitirip noktayı koyabildin en sonunda. Ve böylece Sabur'un, cephede yazdığı şiirlerin ana fikrinde bir yanlışla düşmediği sonucunu çıkardın. Öyle değil mi? Demek oluyor ki, ben onun şiirlerine durup dururken «sesim titiyerek, gözlerim yaşararak» hayran kalmamışım! Demek oluyor ki, bir ozan olarak onun...

MEHMET: (Konuşmayı keserek) Ne diye şimdi bile kendini suçsuz çıkarmaya çalışıyorsun? Daha demin Sabur'un poemini şüphe götürür, hatta yanlış olduğunu kendin söylemedin mi? Ben bir konuyu aydınlatmaya çalışırken sen hemen kendini kurtaracak kaçamaklar arıyorsun. (Susma) Aydınlığa kavuşturmak istediğim sorun şu: Biz Sabur'u en derin ruhsal çelişiklere düştüğü bir sırada anlayamadık, bu ise bir sanatçının suçu değildir. Olsa olsa sanatçının diyalektikliği, gerçeği araması olabilir. Bu nedenle kendimi bağışlayamıyorum.

İSABEK: Hadi, günündesin gene. Fakat bundan eline bir şey geçmeyecek. İçtenliğime inanmazlık edemezsin. Karargaha koşan ben değilim.

MEHMET: Karargaha ben gittiysem ne olmuş? İkinci kez sözünü ediyorsun. Sabur'un başına o felaket gelmeden birgün önce gitmişim oraya. El yazımı beğendiği için tabur komutanımız göndermişti. Bana oradan, ödüllendirilecek savaşçıların isim listelerini ve onlarla ilgili belgeleri verdiler. Bütün gün listeleri yazmakla uğraştım. Sipere döndüğümde vakit hayli geç olmuştu. Sabur'u defterleriyle, hatta kâğıt parçalarına yazılmış notlarıyla birlikte gizli işler şubesine götürdüklerini ancak birgün sonra öğrenebildik. Ben ortada ciddi bir durum olduğunu hemen anladım. Savaş sırasında insanın başına her türlü iş açılacağı için, ne yapıp edip onu bir an önce kurtarmalıydık. Biliyorsunuz, dördümüz toplandık. Ben, birlik komutanına gidip, üst makamlardan arkadaşımızın hakkını aramak için izin isteyeceğimi söylediğim zaman, en başta sen, Yusufbay, sen İsabek, sen Dosbergen beni bu düşünceden caydırmak için uğraştınız; ben de size kandım. Kendi vicdanıma karşı suçluyum, biliyorum. Bana kırk dereden su getirdiniz. Orduda şöyle yapmalıymış, böyle yapmalıymış. Arkadaşımıza yardım edelim derken zarar verebilirmişiz. Eğer gerekli görürlerse bizi çağırırlar, biz de o zaman söyleyeceğimizi söylermişiz. Daha bir sürü laf... Sesimizi kesip oturduk. Sabur'a yardıma gücüm yeter miydi, bilmiyorum. Fakat denemeye bile kalkışmadım... (Susma)

DOSBERGEN: Yemin ederim, şimdi bana Sabur'un o şiiri konusunda ne düşündüğümü sorsalar, hepsini cehennem dibine yollardım. Çünkü o sıralar başkasının zihnini bulandırmanın ne gereği vardı? Savaştan sonra hepimiz yalnız barış türküleri söylüyorduk. Barışı korumaktan başka amacımız yoktu. Bundan öte inceliklere aklım ermez. Şiirden pek anlamadığımı bilirsiniz. Doğruluğu şüphe götürmeyen bu şiirlerin bir dinleyicisi olarak ortaya çıkmaktansa susmanın benim için daha iyi olacağını düşündüm ve sustum. Ama o zaman çağırıp sorsalardı bir şeyler söyledim. Sonra başıma neler gelirdi, bilinmez. Zaman kötüydü.

YUSUF TATAYEVİÇ: Elbette pişmanlıktan dolayı dizlerimi dövecek değilim. Hani nasıl derler, ben sahnede baş kahraman değildim. Bu konu beni fazla ilgilendirmemekle birlikte Sabur'un bütününü suçsuz olduğunu sanmıyorum. Bir şeyler vardı ki, yargılayıp sürgüne gönderdiler.

ALMAGÜL: Ama sonra tertemiz aklandı, bütün haklarını

geri verdiler.

YUSUF TATAYEVİÇ: O sonraydı. O zaman ne olacağını bilebilir miydik?

MEHMET: Seni çoktandır tanıyoruz, korkulacak bir adam-sın, Yusufbay.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ben günümün adamıyım. Ne kahra-manlık taslarım, ne de başkalarının sorumluluğunu üzerime alırım. İncancım, yaşamın nimetlerini, erişeceğim mevkileri alın terimle kazanmak, gerek düşüncede, gerekse şirde konulmuş düzene saygı duymaktır. Korkulacak bir adam olduğuma gelince, orası daha belli değil. Hiç olmazsa o felaketten birgün önce karargaha ben gitmedim.

İSABEK: Mehmet, kanıtlayacak durumda değilim, hatta senden şüphe bile etmek istemem, fakat o günler karargahta bulunmuş olman aklımdan çıkmıyor. Ne diyeceğimi bilemiyorum.

MEHMET: Feleğin bana bir oyunu bu.

İSABEK: Orasını bilmem artık.

AYŞE-APAY: Bu işe ben de şaştım. Herkes başka türlü konuşuyor. Birlikte büyüdünüz, savaşa katıldınız, fakat birinizin başına bir felaket geldiği an sanki birbirinizi tanımayan kişiler olmuşsunuz. Bu ne biçim iş böyle?

İSABEK: Sakın, Sabur'a yardım elimizi uzatmadığımızı sanmayın. Sürgünden döndüğünde ben gazeteye girmesini sağladım. Fakat fazla durmadı, çıktı oradan. İçmeye başlamıştı. Sonra başka bir gazeteye yerleştirdim, oradan ayrılınca da radyoya... Kimseye haber vermeden oradan da ayrılmış gitmiş.

GÜLCAN: Bunları ilk kez işitiyorum. (İsabek'e) Neden daha önce Sabur'dan hiç söz etmedin?

İSABEK: Etsem ne olacaktı?

GÜLCAN: Ne olacağı var mı? Bunca yıl birlikte yaşamışsınız. Yaşamlarında başarıya ermiş arkadaşlar olarak buraya onu da çağırılmaz mıydınız?

İSABEK: Aman sen de, Gülcan! Adam kendini iyice salmış. Karısı onu bırakıp gitti, kızı geçenlerde evlenirken babasını düğüne bile istemedi. (Susma) Çağırsak da gelmezdi zaten.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hep kendi hatası... Sürgüne gönderilen yalnız o değildi ki. Pek çoğu geriye döndüler, döner dönmez de günlük yaşama uyum sağladılar. Bunda küsecek, darılacak ne

vardı? Hem küssen kime küseceksin. Tarihe mi? Hangi büyük tarih kusursuzdur ki, Yaşamı kolay sanmayın. İnsan dediğin güçlüklerin üstesinden gelmesini bilmeli. Kendine güvenini, kişiliğini yitirmemek için derin anlayış ister, yürek ister. Oysa Sabur ne yaptı, Büyük bir değerken silindi gitti.

GÜLCAN: Eh, şimdi beni dinleyin!

DOSBERGEN: Yaşasın, şölen başkanımız canlanabildi!

GÜLCAN: Deminden beri bütün dikkatimle Sabur'un öyküsünü dinledim. Anladığıma göre, Sabur savaşı gözleriyle gördükten sonra içine işleyen acıları şiire dökmüş. Savaş insan soyunun can düşmanıdır. Doğru söylemiyor muyum? (Susma) Fakat düşmanı ezmek için kahramanca sürdürülen bir savaş sırasında bu savaşın, orada çarpışanlardan biri tarafından kötülenişi kabaca bir anlatımla savaştan kaçınma, savaşmak istememe diye değerlendirildi? Öyle mi? (Susma) Cephede benim de babam öldü, herhalde ben de aynı şeyleri düşünmüşümdür. (Susma)

ALMAGÜL: Benim iki kardeşim öldü. Gencecik iki kardeş... Biri pilot, öteki tankçıydı. Fakat şimdi söz konusu o değil. Konuşulanları ben de dikkatle dinledim, Sabur'un başına bu işlerin neden, nasıl geldiğine kayıtsız kaldığımı sanmayın. Yalnız, önce bir şeyi anlamak isterdim. Sabur'un poemi gazetelerde, dergilerde basılmamış; radyodan yayınlanmamışsa...

İSABEK: Hayır, hiçbir yerde yayınlanmadı. Şiirlerini hepimizin çok iyi bildiği muşamba kaplı yeşil bir deftere, hepimizin ortaklaşa kullandığı deftere yazardı.

ALMAGÜL: Demek, bu defter bir çeşit şiir günlüğüydü. O zaman kendisini, çevresinde dönen olayları anlattığı bir günlük. Doğru mu anlamışım? İnsan yanılabilir...

İSABEK: Yanılabilir, yanılmaz ne demek? Bilmem için söylüyorum: Viyana'ya iyice yaklaştığımızda işittik ki, Sabur hâlâ poemine sınırsız sarılıyor. İşte bu yüzden sürgünü boyladı.

ALMAGÜL: Ama savaş alanından kaçmamış, elinden silahını bırakmamış, askerlik görevini savsaklamamış. Bütün suçu düşünmek. Şiirleriyle duymak ve düşünmek...

YUSUF TATAYEVİÇ: Onun hakkında gerekli kararı verenler aynı kanıda değillerdi herhalde. Düşünmekmiş... İnsan önce nasıl düşüneceğini bilmeli. Bizler bu zaferi bütün gücümüzle dövüştüğümüz için kazandık.

DOSBERGEN: Haksızlık etme, Yusufbay. Sabur'un askerliği bizden aşağı kalmazdı. Anımsar mısın, Viyana'ya vardığımızda bir gazeteci onun bir pusulasını iletmişti bize. «Beni cezalıları taburuna vermelerini istedim. Kabul etmediler. Elveda!» diye yazıyordu. Bu pusulayı niye gönderdiğini biliyor musun? Hiç düşündün mü?

YUSUF TATAYEVİÇ: Suçunu kanıyla temizlemek istemiştir. Fakat onu cezalıları taburuna bile göndermediklerine göre inanmamış olmaları.

GÜLCAN: Oysa Sabur sizlere inanmıştı. İçinizden biriniz tuttunuz, arkadaşınızı ihbar ettiniz...

ANVAR: Bırakın, canım, bunları! Belki de sizden biri değildi. Durumu bilen bir başkası haber vermiş olamaz mı?

İSABEK: Sanmam.

MEHMET: Taburda dilimizi bilen başka insan yoktu. Biz dördümüz, bir de Sabur... Şiir yalnız anlayanlarca okunduğuna göre...

GÜLCAN: Kendinizi boşuna temize çıkarmaya çalışıyorsunuz. Sabur'a karşı davranışınız düpedüz hayınlıktır. (Susma)

İSABEK: Yo—o, o kadar da değil.

YUSUF TATAYEVİÇ: Böyle bir suçlamayı kesinlikle reddedim. Toplumun yararı için girişilmiş bir iş hayınlıkla adlandırılmaz. Sakın bu sözü kendimi savunmak için söylediğimi sanmayın. O işi yapan ben değilim, ama yapsam bile aynı şeyleri söyledim.

GÜLCAN: Siz her türlü kötülüğü haklı bulmanın bir yolunu buluyorsunuz.

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlamam, ben düşündüklerimi söyledim. Başkasına aklım ermez. Herkesin inancı kendine.

DOSBERGEN: Hey, aranızdan bir Tanrı'nın kulu çıkıp da, sizi Fuji—Yama denen şu batası yere çağırarak tedbirsizliğini gösterdiğim için bana acımayacak mı? Adını koyan da kendi karım. Almagül, ne diye şu Japon dağının adını verdin buraya, ki! Belki de bu yüzden konuşumuz olduklarını utanarak Buda tanrısının önünde günah çıkardıklarını sanıyorlar. Size söylüyorum, bırakın artık tartışmayı! Nasıl olsa elinize bir şey geçmeyecek. Öyle değil mi, Ayşe—Apay?

AYŞE—APAY: Doğru. Bu kördüğümü çözemeyeceğinize göre, bizi de kendinizi de üzme.

DOSBERGEN: Haydi, yiyip—içip keyfimize bakalım, ciğerle-

rimize temiz hava dolduralım! Fuji-Yama'nın tepesinde öyle bir ateş yakalım ki, bütün dünya bizi görsün! Yönetimi eline al, şölen başkanı! Kadehleri doldurun, içelim! (Canlanarak kadehleri doldurdular. Mehmet yerinden kalkıp çadıra doğru yürür)

ALMAGÜL: Semaver soğumuş olmalı. (Mehmet'in peşinden yürür. Mehmet'e) Bana niçin Sabur'dan hiç söz etmedin?

MEHMET: Ne bileyim! Dosbergen anlatmıştır diye düşündüm. Sonra, bu, durup dururken açılacak bir konu değil ki!..

ALMAGÜL: Ne olursa olsun anlatmalıydın bana. Başkasından değil, senden dinlemek isterdim. Ama şimdi... Bir korku var içimde. Şurada sizleri ağırlamak zorunda olmasam kaçır giderdim. Fakat, biliyorum, sen değilsin onu ele veren. İnaniyorum sana. Böyle bir şey yapmayacağını adım gibi biliyorum.

MEHMET: Elimde hiçbir kanıt yok. Sabur'a o zaman yardım edememişim, şimdiyse çok geç.

ANVAR: (Yusuf Tatayeviç'e yavaşça) Mehmet'in buradaki görevliklerinden sonra... Herhalde ona yardım etmek istemezsin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Niçin etmeyeyim? Yeter ki kendisi istesin. Biliyor musun, kocanın aptalca bir gururu var. (Susma) Ah, Anvar! Seninle güzel bir deniz kıyısına gitmek isterdim. Senin gibi bir kadının yanında gönlüm şenlenirdi. Ama, biliyorum, olanak dışı bu. (Çadırın yanında dururlar.)

ALMAGÜL: Sabur'u senin ele vermediğine inanıyorum. Hadi, ötekilerin yanına dönelim. Semaveri götürmeme yardım et. (Mehmet, Almagül'ün semaveri taşımasına yardım ettikten sonra çadırın arkasına gider. Almagül konuşanlara katılır.)

DOSBERGEN: Ayşe-Apay, Sabur'la birlikte ne hoş anlar geçirdik, bilmeniz! Şiirleri her yerde basılıyor, yazdıklarından şarkılar yapıyordu. Genç kızlardan aldığımız mektupları okumaya zamanımız yetişmiyordu. Ne yalan söyleyeyim, bazen Sabur'un adını kullanırdım. Bilirdi Sabur, hep gülerdi. Mektuplaşma yoluyla az mı serüvenim oldu! Yalnız bir şeyi hiç beceremezdim. Her mektuba iki dize şiir karalamak gerekiyordu. Bundan da beni İsbek kurtarırdı. Şiir yazardı o sıralar İsbek.

AYŞE-APAY: Güzel şiirleri vardı. Yazık etti. Yazmaya bırakmamalıydı....

GÜLCAN: Gerçekten güzel miydi?

İSABEK: O çağlarda kim şiir yazmaz ki? Bir arayıştı benim-

kisi. Daha ağırbaşlı bir çığır buldum, güçlü düz yazıya döndüm.

GÜLCAN: Öyle emin konuşuyorsun ki!..

İSABEK: Hani, nasıl derler: «Ne vücudunu yakından gören karın, ne de kıskançlıktan çatlayan dostların beğenir artık seni.»

GÜLCAN: Hep aynı nakarat. Karısı beğenmezmiş, dostları birer Salyeri'ymiş...

İSABEK: Yalan mı? Her Mozart'ın bir de Salyeri'si⁽⁴⁾ vardır. Doğa yasası bu. İnsanlar günahlarıyla birlikte doğarlar.

DOSBERGEN: (Araya girer) Beni dinle, İsabek, eti pişirsem yer misin?

İSABEK: Yerim.

DOSBERGEN: Hemen yapalım öyleyse.

İSABEK: İnanmazsınız, Ayşe–Apay, çalışıp yaşamak öyle zorlaştı ki! Hele yurtdışı gözlemlerim yabancı dillere çevrilmeye başladıktan sonra... Üstelik şimdi Asya–Afrika konferanslarına katılmak zorundayım. Adım başına açık–gizli bir sürü düşmanım var. Hoş bir şey değil... Boşuna dememişler «Komşu komşunun başarısını kıskanırsa ortada huzur kalmaz.» diye.

AYŞE–APAY: Aldırma öyle şeylere. Kimseye zarar vermeden çalışmana bak.

İSABEK: Çalışıyorum tabii. Geceleri uyumuyorum, bütün gücümü işime veriyorum. Kalburüstü kimi yazarlarımızın, tutup, sizin dar çerçevenizi kırmanızı, yapıtlarınızın başka dillerce çevrilmesini kıskanarak bütün yazdıklarınıza «döküntü» diyebilmeleri öyle kolay ki! Başarınızın üstüne bir çarpı koyarlar, tamam. Buna katlanmak çok zor. İşte bu yüzden ezeli Salyeri'lerle savaşa tutuşmak gene bize düşüyor.

MEHMET: Salyeri, Mozart'ın eserlerine, hiçbir zaman «döküntü» dememiştir. Tam tersine, onlara hayranlık duyardı. Mozart'a ağlayarak itiraf etmiştir bu gerçeği. Ama dâhiyi öldürdükten sonra gene de ona karşı üstünlük sağlayamadı. Amacına erişemediği için azaptan kıvranarak geberdi gitti.

İSABEK: Ah, Mehmet, şimdiki Salyeri'ler bambaşka. Mozart'ın Salyeri'si büyük adamdı. En önemlisi de cinayeti kendi eliyle işlemek yürekliğini gösterdi. Ona saygı bile duyabiliriz. Şim-

(4) Aleksandr Puşkin'in «Mozart ile Salyeri» adlı şürlü dramında Mozart'ın dehasını kıskanan dostu Salyeri onu zehirler, fakat onu geçemeyeceğini bildiği için çok üzgündür. (Ç. N.)

dikiler öyle mi ya? Toplantılarda, gazetelerde çamur atıp dururlar. Öldüremiyorlar, ama yaşamı insana zehir ediyorlar.

MEHMET: Görüyorum, ekmeğin parası kazanmak zor.

İSABEK: Orası öyle, bazı geceler gözüme uyku girmiyor.

MEHMET: Kafanı hep bunlarla mı yoruyorsun?

İSABEK: Bunlarla ya... (Susma) Günler öyle hızlı geçiyor ki, bir an önce bir şeyler yapmalı. Yeri gelmişken söyleyeyim, Ayşe—Apay savaş yıllarında Sabur'un yazdığı şiirlerin, öykülerin basıldığı dergileri, gazeteleri size göndereceğim. Hepsisi bende var. Hatta cephede çıkan gazeteleri sakladım. Şunu da haber vermeden geçemeyeceğim: Sabur'un bütün şiirlerini nerede gördüysem topladım, bunlardan bir kitap yayınlamak istiyorum. Sizden dileğim şu, okul sergisi düzenlediğiniz zaman Sabur'un şiirlerinin yanına benimkileri de koyun, olmaz mı?

AYŞE-APAY: Bu isteğini seve seve yerine getireceğim.

MEHMET: (İsabeğe) Neden yapıyorsun bunu? Felakete uğrayanın karşısında başarı kazananın caka satması gibi gözükmez mi?

İSABEK: O ne biçim söz! Böylece ruhsal yakınlığımızı göstermiş olurum. Bu düşünce nereden aklına geldi bilmem! (Susma) Ruhunda bir Salyeri'lik var senin.

MEHMET: Sana karşı mı?

İSABEK: Bana karşı bile olsa...

MEHMET: Yok canım. Sen Mozart değilsin ki!

ALAMGÜL: Geçenlerde bir dergi okumuştum. Salyeri'lik hakkında ilginç şeyler yazıyordu. Her işin Mozart'ları, Salyeri'leri varmış. Karşıtlarının çektiği acıları görmezlikten gelmek, yalnız Mozart'ların tarafını tutmak insanlığa yakışmazmış. Hatta dünya yalnız dâhilerden oluşmadığına göre, işlerin yürümesi için Salyeri'lerin büyük yararı dokunmuş.

İSABEK: Hımm... Gerçekten ilginç. Okumadım.

MEHMET: Dâhi ile kötü adam konusunda başka açıklamalar yapmış mı yazar?

ALMAGÜL: Hayır. Bütün söylediği şu: Madem ki insan soyunda Salyeri'lik kaçınılmaz bir gerçektir; öyleyse bunların çektikleri azaplara karşı insanca tavır alalım, acıyalım onlara.

GÜLCAN: Tuhaf! İnanılacak gibi değil. Bu durumda «Yaşasın sıradan insan!» diyesim geliyor. Öyle değil mi?

YUSUF TATAYEVİÇ: Bunda şaşacak ne var? Kişisel yaşan-

tısında herkes kendi çıkarına çalışır. İnsanoğlu dünyaya iki kez gelmeyeceğine göre, ne diye sonlarda sürünsün? Dâhi insan Őhretin doruklarına çıkarken sıradan insanın eteklerde dolaşmasını mı bekliyorsunuz? Hayır, bu durumda hiç kimse eli boş durmaz; altta kalan ötekinin tırmandığı doruktan çekip düşürmek ister. Bu bakımdan Salyeri'lere hak vermek gerekiyor.

GÜLCAN: Onur verici bir davranış değil. Düpedüz alçaklık, kalleslik!

YUSUF TATAYEVİÇ: Evet, Gülcan, ben de o kanıdayım.

İSABEK: Geçen yıl Seylan'dayken bir Budist rahibiyle tartışmaya girmiştim. Benim savım Şuydu: Yeryüzünden kötülükler gider, yalnız iyilikler kalırsa yaşam durur.

MEHMET: İyilerin kötülerle savaşı son bulursa eğer...

İSABEK: Orası yle. Arabistan'da da bir yazarla konuşmuştum...

GÜLCAN: Şimdi sırayla Hindistan'a, Mısır'a, oradan da Japonya'ya gelecek. Her yerde herkesi Őařırtmıř, inandırmış, savlarını kabul ettirmiştir bizimkisi... (nnde önlük, elinde cmçeyle Dosbergen görünür.)

DOSBERGEN: Değerli konuklarım, kuzu işi yoluna girdi demektir. Biraz daha dişinizi sıkarsanız Fuji-Yama'lı dostlarımın bütün düşleri gerçekleşecek.

AYŞE-APAY: Ben artık gitsem... Hava kararıyor...

DOSBERGEN: Gene bilgece konuşmalar başlayıp ortaklık karışmadan söyleyeceğim bir Şey var. Ayşe-Apay bugün bizimle birlikte olmakla bize büyük bir onur vermiştir. Fuji-Yama dağında sizi bir kere daha selamlıyorum, Ayşe-Apay! Her ne kadar arabanız geldi, aşağıda sizi bekliorsa da -bunu durumu açıklamak için söylüyorum- gitmekte acele etmeyiniz. Yıllar süren öğretmenlik çabalarımızın onuruna kadehimi bir daha kaldırıyorum. Bizler size layık mıydık, yoksa değer mi, orası zamanı gelince belli olacak. Ancak yaltakçı durumuna düşmeden Şunu belirtiyim ki, içimizde iyi olan ne varsa tümünü size borçluyuz; sağlığınız, yüce gnlllğnz için içiyorum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Size ne denli teşekkür etsek azdır, Ayşe-Apay. Bir nice iyi insan yetiştirdiniz. Anne olarak, ğretmen olarak vnebilirsiniz. İşte aramızda bulunan İsabek Mergenov'u ele alalım. Onu ülkede tanımayan var mı? Bizim Mehmet, cum-

huriyetimizin en değerli öğretmenlerinden biridir. Yeri gelmişken söyleyeyim, kendisinin artık başkentte bir okula atanması gerekiyor. Sonra, baş tarım uzmanımız, işinin ustası Dosbergen, baki bizi Fuji-Yama'da nasıl ağırlıyor!

DOSBERGEN: Bizler için büyük bir zevk bu... E-e, yoldaş Yusufbay, kendini de unutma bakalım. Bilimler akademisi üyeliğine şurada ne kalmış ki!.. Kimbilir, bilmediğimiz daha nice değerlerin vardır! Birgün bakan filan olursan başımıza kakma sakın. «Eskiden beni gözünüzün gördüğü yoktu,» diye...

YUSUF TATAYEVİÇ: Alay et bakalım... Ayşe-Apay, resmen duyuruyorum. 6 Kasım'da bize buyurunuz. Umarım, Fuji-Yama fatihleri, sizler hepiniz gelirsiniz. Maksude çok sevinir. Göreceksiniz, eşsiz bir kadındır karım.

AYŞE-APAY: Gelirim, neden gelmeyeyim?.. Yalnız, eğer beşiniz birden toplanırsanız...

YUSUF TATAYEVİÇ: Benden kabul...

DOSBERGEN: Boşuna uğraşmayın, Ayşe-Apay. Birkaç kez görüştüüm Sabur'la. diz çöküp yalvardım, «Gel, bizim köye gidelim. Oraya yerleşip çalışırsın. Geçmişini unutturuz,» diye. Sonuç ayı...

AYŞE-APAY: Artık gitsem iyi olacak, çocuklar. Çok teşekkürler. (Susma) Bir zamanlar düşünürdüm de... Biliyor musunuz, Sovyet yönetimiyle birlikte ben de toprağın derinliklerinden bitmiş gibiyim. Daha beş yaşındayken karşı devrimciler annemle babamı gözümün önünde öldürdüler. Çocuk bakımevine düştüm, okudum orada. «Okuma-yazma öğrenerek bizler için dünyaya yeni bir kapı açıldı» diye deli gibi sevinirdi bütün çocuklar. Daha o zamanlar, «Herkes okuyacak, bilinçlenecek; duru bir göldeki temiz sular gibi dingin, aydın bir yaşam başlayacak,» diye düşünürdüm. Oysa yaşam coşkun bir ırmağa benziyor. İşte sizler bunca şeyi öğrendiğiniz halde gene de durmadan tartışıyorsunuz... Aynı şeyleri, neyin iyi, neyin kötü olduğunu biz de tartışırdık. İnsan gerçeği öğrenmek, doğruyu yanlıştan ayırmak istiyor. Öğrenme susuzluğu sönmez insanoğlunun. Eğer sönmüş olsaydı... (Susma) Sabur'un söylediğinden daha iyisini söyleyemeyeceğim. Bu şiir dergide ilk çıktığı zaman pek anlamamıştım. Ama ezbere öğrendim. yıllar geçtikçe derinliğini daha iyi anlıyorum. «İnsan Nasıl İnsan Olmalıdır».

İSABEK: «Bitmez Tartışma»ydı adı.
AYŞE-APAY: «Bitmez Tartışma»

**Hayır, bitmez bir tartışmadır bu.
İnsan nasıl insan olmalıdır
Savaşta bile aynı tartışma:
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Zafer çılgınlıklarında aynı tartışma.
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Ecel çılgınlıklarında aynı tartışma.**

MEHMET: İnsan nasıl insan olmalıdır?

**Yensek de gene o tartışma:
İnsan nasıl insan olmalıdır?
Başımıza kim sardı,
Kim gönderdi bu bitmez tartışmayı:
İnsan nasıl insan olmalıdır?**

GÜLCAN: O genç yaşında nasıl söylemiş bunları?

ALMAGÜL: Lermontov genç değil miydi?

İSABEK: Dostlarım, savaş en iyi okuldur.

GÜLCAN: Fakat herkes için olmasa gerek.

İSABEK: Sözlerine dikkat et. Bana taş atayım derken yanı-
mızdakilere de degecek.

YUSUF TATAYEVİÇ: Boşuna heyecanlanma, İsabek. Nasıl
olsa bana değmez. Şu şiire gelince... Nasıl söyleyeyim, bilmem ki!
Soyut bir işleniş var konunun. Ne kimin için söylendiği belli, ne
de belirli bir zaman var ortada...

MEHMET: Bence şiirin üstünlüğü de burada ya... Bütün in-
sanlığı kapsıyor. Toplumsal deneyimiz herkes adına, bütün insan-
lık adına konuşmamızı olanaklı kılıyor. Hiçbir toplum bizim geç-
tiğimiz yolu geçmiş değıldir...

ANVAR: Lermontov'un yanında Sabur da ne oluyor? Saç-
manın saçması bir karşılaştırma bu.

MEHMET: Sence böyle bir karşılaştırma yapılmayabilir. A-
ma bence var oluşumun, edindiğim değerlerin yarısıdır Sabur.

İSABEK: Sabur'u tekeline alma bakalım. Konuyu, sanki yal-

nız sen acı çekiyormuşsun, ötekiler umursamıyormuş havasına dökme.

DOSBERGEN: Aman Tanrım! Gene mi Sabur! Onsuz adım atamaz mısınız? Bütün konuşmalarınız gelip Sabur'a dayanıyor. Artık rahat bırakın şu adamcağızı! Ayşe-Apay'a da mı saygınız kalmadı? Kadıncağız uğurlaşıp gidecek, ağzını açmasına fırsat vermiyorsunuz.

AYŞE-APAY: Önemi yok, iki gözüm. Sabur'un ne bakımdan haklı, ne bakımdan haksız olduğuna ben karar verecek değilim. Yalnız, bugün durmadan onun adını andınız; demek ki onsuz edemiyorsunuz, o gene aranızdadır... Hadi, siz oturmanıza bakın, rahatsız olmayın.

HEPSİ: -O da ne demek?

- Sizi geçirmeden olur mu?

- Olmaz öyle şey.,

- Teşekkür ederiz, Ayşe-Apay!..

AYŞE-APAY: Esen kalın, kimse rahatsız olmasın... Kendim dağdan yavaş yavaş inerim. Benim de suçlulukta sizden geri kalır yanımla yok hani... (Bir süre susuştan sonra) Bir anne gibi gidip Sabur'un hatırını mı sordum, onun için bir şey mi yaptım? (Susma) Oysa durmadan beni örnek bir insan diye gösteriyorsunuz. Eski bir komünist olarak parti toplantılarına katılıyorum, konuşmalar yaptığım doğru. Ben artık sakın bir yaşam süremem, size de rahat durmanızı öğütlemem. Hoçsa kalın! (Gider)

(Kadınlar uğurlamak için kalkarlar. Susma)

İSABEK: Hava karardıkça çevrenin güzelliği kat kat artıyor. Sanki dağlar başka bir güç kazanmış gibi duruyorlar.

MEHMET: Evet, hoş bir görüntü.

DOSBERGEN: (Bir şişe konyak, birkaç bardak getirir.) Dinleyin beni, arkadaşlar. Aptalca tartışmalarımız yüzünden doğru--dürüst içemedik bugün. Kadınlar gitmişken askerlere yaraşırcaasına içelim. Gönlümüzce eğlenelim. Şu körolası dağda eğlenmek için konaklamadık mı? Haydi, vahşiler gibi bağıralım, şarkı söyleyelim! (Dosbergen bir şişe konyak dağıtır. Hep birden canlanırlar, seslerinin dağlardan yankılanmasını dinleyerek bağırıp çağırırlar. Dosbergen kar adamının bağırmasını öykünür. Kahkahayla gülerler) Haydi, dağdan taş atalım. Çocukluğumda en çok sevdiğim oyundu taş atmak. Biliyor musunuz, çobanlıktan geldim ben?

İSABEK: Neden olmasın, deneyelim. Bakalım kim daha güçlüymüş, kim daha uzağa atabilirmiş!

(Yusuf Tatayevîç sırtından ceketini fırlatır, boyunbağını çıkarıp atar, kollarını sıvar. Hepsi cin çarpmış gibidirler. Kayalar gümbürdeyerek yuvarlanmaya başlar.)

ANVAR: Tanrım, neler oluyor! Bu adamlar orada ne yapıyorlar?

GÜLCAN: Bizimkiler harekete gelmişler, taş atma yarışı yapıyorlar. Kentli insan boşalacak yer arıyor.

İSABEK: (Bir taş fırlatır) Gördün mü, Yusufbay, bana yetişemedin. Gücüm yerinde daha.

YUSUF TATAYEVİÇ: Aslanlarım, kadınlar gelsinler de görsünler bizi! Biz meğer neymişiz, gösterelim kendimizi!

MEHMET: Hele dur, arkadaş, gözlüğümü düşürdüm. (El yordamıyla bulmaya çalışır) Hiçbir şey göremiyorum, gözlüğüm kayboldu.

YUSUF TATAYEVİÇ: Git şuradan! Ayaklarımın altında dolaşıp durma.

DOSBERGEN: İşte miyop bir aydın olmanın sonu! Arkadaş, işin zor senin!

ANVAR: Dikkat edin. Kayaların altında yılan olabilir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yılan mı? Yılan bana vız gelir! Onları da işte şöyle alır fırlatıveririm!

GÜLCAN: Aferin: Şimdi bana bakın!

DOSBERGEN: Kadınlar! Ne duruyorsunuz? Hadi, sizleri de görelim! (Kadınlar ufak taşlardan atarlar.)

ANVAR: Boyunbağın nerede, Yusufbay?

YUSUF TATAYEVİÇ: Canı cehennem! Evde iki yüz tane daha var.

MEHMET: Almagül, beni çadıra götür. Gözlüğümü düşürdüm, bir şey göremiyorum. (Almagül, Mehmet'i elinden tutup götürür. Kalanlar taş atmaya sürdürürler).

ALMAGÜL: Nereye düşürdün gözlüğünü?

MEHMET: Kırılmadıysa sabahleyin buluruz.

ALMAGÜL: Dur biraz (Mehmet'i durdurur.) İlerde bir ateş yakmışlar. Alevi görüyor musun?

MEHMET: Görüyorum. Nedir o acaba?

ALMAGÜL: İzci ateşi. Orada bir izci kampı var.

MEHMET: Aferin çocuklara!.. Ne güzel bir görüntü değil mi? Gözümün önüne getiriyorum da, çepeçevre karanlık dağlar, karşısında oynayıp duran alevler. Dinle beni, Alma... Bir zamanlar biz de izci ateşi yakardık.

ALMAGÜL: Artık söndü onlar... Bizler de değiştik.

MEHMET: Aşağıdaki şu çocukları ateşin çevresinde düşünüyorum da... Hoplayıp zıplıyorlar, şarkı söylüyorlar, ilerde onları nelerin beklediğine aldırış bile etmiyorlar. Herhalde aralarından bizim gibiler çıkacaktır. Bir kız çocuğu büyüüp senin gibi bir kadın olacak; bir başkası çıkıp benim seni sevdiğim gibi umutsuz, çetin bir aşkla sevecek. Belki de Yusufbaylar, İsbekler çıkacak aralarından. Kendi Gülcanları, Saburları olacak...

ALMAGÜL: Belki de bu sefer Sabur'un şansı iyi gidecek, çevresinde sizin gibi arkadaşları bulunmayacak... (Susma)

MEHMET: Sana gücenmek elimden gelmiyor. (Susma) Biliyor musun, Sabur benden kaçıyor hep. Bazen geçmiş günleri düşümde görürüm... Hepimiz bir arada... Soğuk terler basar uykumda... Korkudan, utançtan terlerim... Geride kaldı o günler, bir daha dönmez artık. Kaputum eskidi, çizmelerim aşındı.⁽⁵⁾ Askerlik giysilerimin nasıl görüldüğünü bile unuttum.

ALMAGÜL: (Gülerek) Oysa seni kaputunla, çizmelerinle bugünkü gibi anımsıyorum. Ama sen unutmuşsundur... Eğitim enstitüsünü yeni bitirmiştim, öğretmenlerin ilk toplantısına katıldığımda salonda birkaç sıra önümde oturuyordum. İki de birde dönüp bana öyle bir bakışın vardı ki! Farkına varacaklar diye ödüm patlıyordu... Gözlerini benden ayırmıyordun. Hem hoşuma gidiyor, hem de korkup heyecanlanıyordum. Sanki herkes bize bakıyormuş gibi geliyordu.

MEHMET: Unutur muyum hiç! Hatta limonota ismarlamak için arada kalkıp seni aramıştım.

ALMAGÜL: Niye ismarlamadın öyleyse?

MEHMET: Utandım. Gençlerin arasında duruyordun, gencecik bir kızdın daha. Oysa ben...

ALMAGÜL: Utanacak ne var bunda? Altı-üstü bir bardak limonata...

MEHMET: Aptallık işte... Sonra seni gözden kaybettim. Yıllar sonra Tiyen-Şan'dan dönüp yeni görevime başladığımda o-

(5) Savaştan dönen askerler cephedeki giyeceklerini sivil yaşamda da giydiler. (Ç. N.)

kulda gene karşıma çıktın ama bir arkadaşımın karısıydın. Şans, ne yaparsın?..

ALMAGÜL: Bak, ne diyeceğim: Şimdi şu ateşin çevresinde oturanları öyle kıskanıyorum ki! Onlar daha hangisinin sen, hangisinin ben olacağını bile bilmiyorlar. Ama öğrendiklerinde bazen üzülecekler, bazen sevinecekler. Hadi, seni çadıra götüreyim. (Uzaklaşırlar. Bağırışmalar işitilir.)

DOSBERGİN'İN SESİ: Ben kar adamıyım! Ben kar adamıyım!

YUSUF TATAYEVİÇ'İN SESİ: Kar adamına imreniyorum. Hiç olmazsa özgürdür. İstedığı kadını mağarasına sürükleyebilir.

ANVAR'İN SESİ: Mağaran nerede? Mağaran nerede?

İSABEK'İN SESİ: Yaşasın kar adamı! Yaşasın özgürlük!

GÜLCAN'IN SESİ: Dikkat et, İsabek! Uçuruma yuvarlanacakısın.

İKİNCİ BÖLÜM

Sabah. Pırıl pırıl bir güneş. Yarı bellerine değin soyunmuş olan Dosbergen, Mehmet, Yusuf Tatayevîç, İsabek derede ellerini-yüzlerini yıkamaktadırlar.

YUSUF TATAYEVİÇ: (Canı sıkkın) Arkadaşlar, iyi yapmadık dün. Doğrusunu isterseniz ben hiç memnun değilim.

İSABEK: Bırak şimdi bunları, temiz havada güzelce dinlendik, çılgınlar gibi eğlendik. Daha ne istiyorsun?

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim demek istediğim o değil. Biz erkek miyiz, yoksa neyiz? İliklerimize değin kadınlaşmışız. Atalarımız dememişler mi: «Kadın erkeğin koynundaki düşmanıdır,» diye? Neydi o dünkü halimiz? Kadınların yanında iyice cıvıdık, o lur olmaz tartışmalara girdik. Bakın, yarın konuşuklarımızı dört bir yana nasıl yayacaklar!

İSABEK: Biz dört bir yana yayacak ne söyledik ki?

YUSUF TATAYEVİÇ: Gene de ellerine fırsat vermemeliydik. İyi ki karım yoktu aralarında, olsaydı görürdünüz gününüzü.

İSABEK: Haksızlık etme. Maksude akıllı kadındır.

YUSUF TATAYEVİÇ: Size göre akıllı. Komşunun tavuğu komşuya kaz, karısı kız görünürmüş. Onunla yaşayan benim, ne mal olduğunu bilirim.

DOSBERGEN: Boşuna yoruluyorsun, Yusufbay.

YUSUF TATAYEVİÇ: Anlamazlıktan gelmeyin. Siz de... Cepheden döner dönmez evlendi¹, ne olduğumuzu bile anlayamadık. Çoluğa-çocuğa karışık şimdi. Artık durumumuz başka şeylere elvermiyor. Bir şey yapmayagör, hemen namustan, ahlaktan söz edilir... Kimin haddine düşmüş? Başka ülkelerde olsa, kimse kimenin işine burnunu sokmaz. İster evlen, ister boşan; kime ne? Oysa bizde ağzını aç da görelim!

DOSBERGEN: Değerli bilim doktoru yoldaş, gerçekten imrenilecek bir durumun yok. Böylesi çekilir yaşam değil.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sen önce kendine bak. Kendine fazla güvenme, zararlı çıkarsın.

DOSBERGEN: Ne diye güvenmeyecek mişim?

YUSUF TATAYEVİÇ: Üstü kapalı konuşma şimdi. Hıncını

benden çıkarıyorsun anlaşılın. Niçin?

YUSUF TATAYEVİÇ: Bağışla, Dosbergen! Hayli canım sıkkın.

MEHMET: Hey, çocuklar! Gözlüğümü buldum.

YUSUF TATAYEVİÇ: Sabah sabah keyfimi kaçırdı şu Mehmet. Daha yeni uyanmış, elimizi-yüzümüzü yıkamadan, bir haberle koştu geldi. Sabur'u görmüş düşünde. Gene hepimiz cephedemişiz, Sabur bize şiirler okuyormuş. Olacak şey mi bu? Dün bütün günümüzü berbat ettik. Anladık, seviyoruz... Ama bu kadarı da fazla artık!

MEHMET: Yoksa düşlerden de mi korkmaya başladık?

İSABEK: İnsanların sinirini bozmaya birebirsin.

MEHMET: Düşlere böyle bir anlam vereceğini bilmezdim doğrusu.

İSABEK: Ne demek istiyorsun sen şimdi?

MEHMET: Ne diyeceğim, hiç! Söyleyecek çok şey var ama sağlam dayanak bulamıyorum.

İSABEK: Boşuna arama, bulamazsın. Sen bizden ayrı mısın, o kişi kendin de olabilirsin.

MEHMET: Doğru. Bunu yapan biri var. Hem de aramızda...

DOSBERGEN: Bir türlü akıl erdiremiyorum. Ortada ne kanıt var, ne dayanak; durmadan aynı konuyu açıyor, birbirimizden kuşkuluyoruz. Bilmem, bunun kime yararı dokunacak!

YUSUF TATAYEVİÇ: Gelin, elbirliğiyle akıllı-uslu bir çözüme varalım. Ben dün «Hangi büyük tarih kusursuzdur?» derken bir düşündüğüm vardı.

MEHMET: Eğer bu kusurdan zarar gören kendin olsaydın öyle sanıyorum ki ikide birde aynı konuya dönmezdin.

YUSUF TATAYEVİÇ: Öyle mi dersin?

MEHMET: (Konuşmayı keser) Bizim tarihimiz yanlışını düzeltti. İşte, onun büyük adaleti de burada ya! Sabur'un kendisini toplum dışında hissetmesi için ortada hiçbir neden yok artık. Bütün haklarına yeniden kavuştu. Hem ahlaksal yönden, hem de hukuksal yönden benim gibi, senin gibi bir yurttaşdır o.

YUSUF TATAYEVİÇ: Doğru, ben de öyle düşünüyorum. Kendimizi üzmemiz için nesnel nedenler kalmadı.

MEHMET: Ama öznel nedenler duruyor. Hem de önemi hiç azımsanmayacak öznel nedenler... Bunlar insanı öyle bir derinden

yaralar ki, sonu gelmez bunalımlarda bulursunuz kendinizi. Biz sorumluyuz ondan, sorumlu olduğumuzu ne diye anmak istemiyorsunuz? İşte beni deli eden de bu ya! Rahat köşemize çekilmemişiz; «İçki içiyor, kendisi suçlu,» deyip çıkıyoruz işin içinden. Oysa adamın cevheri bitmiş, bütün gücünü tüketmiş. Onu bu hale getiren biziz. Öyleyse küçümsemeye hakkımız var mı?

İSABEK: Sen ya büyük bir aktör ya da gerçekten mutsuz bir adamsın, Mehmet. (Susma) Karamsarlıktan kurtulmaya çalış. Bir yandan kendi halinde bir öğretmen olmakla övünürsün, bir yandan da başkalarına duyduğun kinden, hınçtan ötürü çatacak yer ararsın. Hastasın sen. İyileşmen gerekir.

DOSBERGEN: Daha fazla konuşursanız tutamayacağım kendimi. Fuji-Yama denilen şu yerden hepinizi yaka-paça atmazsam bana insan demesinler. Yoksa siz buraya benimle, karımla, yedirdiğim iki lokma ekmekle alay etmeye mi geldiniz? Sizleri insanca ağırlamak için bir haftadır hazırlanıyorum; siz de kalkmışsınız, köpek gibi hırlaşıyorsunuz. İzinizden kimin bilmem ne yaptığı vız gelir bana! Ben basit bir tarım uzmanıyım, ama işimi bilirim ve her şeyin yapılması gerektiği biçimde yapılmasını isterim. Rica ediyorum, biraz saygılı olun; yok, olmayacaksınız, cehennemin dibine kadar yolunuz var!

MEHMET: Seni gücendirmek istemedim, Dosbergen. Bağışla beni.

İSABEK: Hadi, kızma. Yerden göğe kadar haklısın.

YUSUF TATAYEVİÇ: Ben de aynı kanıdayım. (Susma)

DOSBERGEN: (Saatine Bakar) Fazla zamanımız kalmadı, nerdeyse arabalar gelir. (Gülümser) Bütün söylenenleri unutalım, çocuklar. Sabahı bari insan gibi geçirelim. Söz mü, Sabur'un lafi geçmeyecek bir daha! Hanımlarımızı eğlendirelim, ciddi konuşmalara dalacak hiçbir durum yaratmayalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yapılacak tek şey bu işte!

DOSBERGEN: Dinlenelim, ciğerlerimize temiz hava dolduralım, çevredeki dağları seyredelim.

İSABEK: İnsan tatil günü bundan başka ne ister?

DOSBERGEN: Hadi, gidip çadırı toplayalım.

(Sahne döner. Kadınlar kahvaltı hazırlamaktadırlar. Semaverin dumanı tüter.)

GÜLCAN: Kocalarımız dün bir açmaza düştüler, biz de yan-

gına körükle gittik. Ayşe–Apay’ın yanında çok güç durumda kaldılar zavalılar. Ama hak yerini buldu; eğer aralarından biri hayınlık yapacak derecede alçalmışsa, bundan o utansın, ötekiler utansın, bizi ilgilendirmez.

ALMAGÜL: Gerçekten öyle biri varsa o kişi birimizin kocasıdır, değil mi?

GÜLCAN: Haklısın, Almagül.

ANVAR: Orası öyle. İşte kendileri de geliyorlar. Biz en iyisi dün olanları anımsatıp keyiflerini kaçırmayalım. Zaten çok kalmadan gideceğiz.

MEHMET: Günaydın, hanımlar! Fuji–Yama’da gününüz aydın olsun.

İSABEK: Selam size, yüce dağın kadınları!

ALMAGÜL: Aman, ne güzel sözler bunlar!

ANVAR: Günaydın. İyi uyudunuz mu? Geceleyin üşümediniz ya?

DOSBERCEN: Biz mi? Hayır, üşümedik. Uyku tulumları sımsıcaktı. Ya siz?

GÜLCAN: Çadırımızda ölü gibi uyumuşuz.

YUSUF TATAYEViÇ: Nasıl, sivrisinekler rahatsız etmediler ya? Ne de olsa kadın teni naziktir.

GÜLCAN: Hayır, Fuji–Yama’da edepli durdular.

MEHMET: Biz de size iltifat etmek istemiştik.

GÜLCAN: Sivrisineklerin yardımıyla mı? İstemeyiz, öyle iltifat bizden irak dursun.

MEHMET: Çekilmez kadınsın sen de. İsabek’e acıyorum doğrusu. (Yusuf Tatayeviç yanından hiç ayırmadığı radyosunun düğmesini çevirir.)

SPİKERİN SESİ: Venüs’e gönderilen otomatik istasyon bu bilinmeyen gezegenin gizlerini insanoğluna açacaktır...

DOSBERGEN: Kapat şunu. Uzayla hiçbir ilgim yok. Ne ekilir, ne de biçilir. Ekin ekilemeyecek olduktan sonra, bilmem hangi gezegenden bana ne!

İSABEK: Ama uzayın gizlerini çözmek nice yararlar sağlar...

DOSBERGEN: Ne yararlar sağlayacağını bana mı sordular? Burada ben de boş durmuyorum. Bütün gücümü ortaya koymuşum, yıllık plan hedeflerini bile aşmaya çalışıyorum. Demek ki, saygı duyulacak bir insanım ben de. Öyleyse gelip bir görüşümü

almak yok mu? İstedüğim zaman yağmuru ver, işim bitince de al götür; eğer bilim bunu yapamıyorsa neye yarar? Yoksa tarlalar güneşin altında çatır çatır yanarken ağlamışsın ya da yağmurdan ekin kökleri çürürken dövünmüşsün eline bir şey geçer mi?

ALMAGÜL: İklimi ayarlayabilmek için önce dünyamızın çevresinde olup bitenleri öğrenmeliyiz. Uzay araştırmalarının yararını görmezlikten gelemezsin.

İSABEK: Senin de isteklerinin sonu yok, Dosbergen. «Yağmur ver, şunu ver, bunu ver...» doymak bilmiyorsun. Bizim sade emekçimiz şu bakımdan kahramandır ki, en zor koşullarda bile çalışır.

DOSBERGEN: Hayır, benim öyle kahramanlıklara karnım tok; işimin efendisi, yaratıcısı olayım, işte benim bütün istediğim bu. Ne doğadan, ne de başka yerden gelen yenilmez güçlükler benden uzak dursun.

İSABEK: Güçlüklerle boğuşmadan yaşamak nerde görülmüş?

DOSBERGEN: Güçlüklerle boğuşan yalnız kendin mi sanıyorsun?

İSABEK: Biz yazarların da nice zorluklarımız vardır. Sözün gelişi, hadi gle de senin gibi birinden olumlu bir adam, çağımızın anlayışına uygun bir kahraman yarat. Kendin kahraman olmak istemedikten sonra bizim elimizden ne gelir?

MEHMET: Sana göre bütün amaç kahraman olmak mıdır?

YUSUF TATAYEVİÇ: Yeryüzünde ne diye yaşıyoruz öyleyse?

ANVAR: Doğru, kahramanlıktan yüce bir şey yoktur.

İSABEK: Şimdi sanat üzerinde konuşuyoruz. Bizde buna çağdaş konular üstüne yazılmış yapıtların özel durumu derler.

MEHMET: Nasıl bir şeymiş şu özel durum? Bir yapıtta neyin bulunup, neyin bulunmayacağı önceden bilindikten sonra ne biçim sanattır o?

YUSUF TATAYEVİÇ: Mehmet, senin sorunlara öyle bir bakış açın var ki, kimseninkilere benzemiyor. Böylece özgün (orijinal) olduğunu mu sanıyorsun? Yanılıyorsun, arkadaş! Her şeyde, düşünmede bile bir disiplin bulunmalıdır. Bana ister katı düşünceli de, ister ne dersen de, ben yolundan şaşmam. Senin yolunu güvenilir bulmuyorum. Bir de İsabek Mergenov'un yapıtlarını e-leştirmeğe kalkıyorsun. Ne hakkın var buna?

ANVAR: (Kocasına) Madem bu işten anlıyorsun, otur bir tane de kendin yazsan a!

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorun yazıp yazmamakta değil. Sanatımızın bize öğretmesi gereken şey nedir? Dürüstlük, özveri, güvenilirlik, sağlam karakter, en sonunda kahramanlık değil mi? Kahramanlık olmadan çağımızın, yaşadığımız günün insanını gözümün önüne getiremiyorum... Koca bir savaşın içinden çıktık, başkalarının öyküneceği bir örnek de mi olamayacağız?

MEHMET: Yerden göğe kadar haklısın, ben de senin gibi düşünüyorum. Sanat insan ruhuna yüksek ahlak tohumları ekmelidir. Ama nasıl? İşte bütün sorun burada. Sanatçının bitmez sorunu... Demin coşkuyla saydığın o nitelikler bir tek şeyde toplanır: İnsanlık. Ötesine aklım ermez. Sanatın başlıca eğitime konusu bu olmalıdır. Görüşlerimde ne bakımdan aksaklık gördün, bilmem ki! Bakın, ozanın biri ne der:

**En tehlikeli şey yarım bilgidir.
Her bir işe görgüsüzlükle başlar,
Tek istediği, şaşmaz doğrularının
Adım başına onaylanmasıdır.**

İSABEK: Biliyoruz, biliyoruz. Geçen yıl Gine'deydim. Sanat üstüne görüşlerim...

GÜLCAN: İsabek! Gene başlama!

YUSUF TATAYEVİÇ: Görüşler çoğaldıkça yaşam içinden çıkılmaz bir hal alıyor.

DOSBERGEN: Doğru. Örnek vermek için uzağa gitmeye gerek yok. Kalkmışız, Fuji-Yama'ya gelmişiz. Sizi dinlerken, «Şu batası dağa niçin çıktık?» diye soruyorum kendime. Geçmişini anımsayıp bugüne sevinmek için mi? Yoksa durmadan gerektiği biçimde yaşayıp yaşamadığımızı tartışalım diye mi? Bütün bu tartışmalardan amaç ne? İnsan insan olalı aradığı gerçeği bulmak bize mi düştü,

MEHMET: Ama biz de insanız. Durmadan gerçeği aramak

bizim en zayıf yanımızdır.

ALMAGÜL: İyi ki Fuji-Yama'da yalnız yiyip içmekle kalmadık, «yaşamın anlamını» da doya doya tartıştık. Demek, tartışma, araştırma özelliğimiz yitmemiş daha. Bu duruma göre hâlâ genç; sayılır mıyız? (Yusuf Tatayeviç radyoda canlı, neşeli bir müzik bulur.)

OSBERGEN: (Kulak kabartır) Birisi bize doğru geliyor. (Gelen yabancıya doğru yürür. Yüksek sesle) Hey! Nerden geliyorsun? Aşağıda bir araba gördün mü? Bizi almaya gelecekti de... (Bir orman işçisi yaklaşır)

ORMAN İŞÇİSİ: Evet, bir araba duruyordu. Peki, burada ne yapıyorsunuz?

DOSBERGEN: Ne mi yapıyoruz? Dinleniyorduk, gördüğün gibi...

ORMAN İŞÇİSİ: Çoktan beri mi buradasınız? Geceyi dağ başında mı geçirdiniz?

İSABEK: (Alçak sesle) Tuhaf bir adam...

DOSBERGEN: Evet, geceyi burada geçirdik. Sana ne bundan?

ORMAN İŞÇİSİ: Sorduğuma göre bir nedeni var demektir.

ANVAR: Bekçi olsa gerek. Şuna bakın! Sanki hiç adam görmemiş.

MEHMET: Ne diye tasalanıyorsunuz, canım? Yangın filan çıkarmadık, dağ sapasağlam yerinde duruyor.

YUSUF TATAYEVİÇ: Hey, ahbap! Saygıdeğer insanlarla karşılaşınca selam vermek yok mu sizin buralarda?

ORMAN İŞÇİSİ: Selam verilecek yer var, verilmeyecek yer var...

YUSUF TATAYEVİÇ: O da ne demek? Kiminle konuştuğunu biliyor musun?

ORMAN İŞÇİSİ: Pek mi önemli?

DOSBERGEN: Dur bakalım, aslanım, burada söz sahibi benim. Söyleyeceğin bir şey varsa bana söyle. Devlet çiftiliğinin baş tarım uzmanıyım. Bunlar da benim konuklarım.

ORMAN İŞÇİSİ: Orman bölge işçisiyim. Sanıyor musunuz, keyfimden geldim buraya? Tam kent pazarına alış-verişe gidiyor-

dum, aşığıdaki boğazda bir polis durdurdu beni. Motosikletini kenara çekti, yolun kenarında yatan ölü bir kadını göstererek, «Sen de tanık olacaksın» dedi. (Hep birden bağırlılar: «Ne, ölü bir kadın mı! Haydutlar!») Hangi haydut! Atılan bir taştan ölmüş. Tam uçurumun dibinde. Başına nasıl geldiyse parçalamış...

İSABEK: (Sararır) Peki, bundan bize ne? (Susma. Herkes korkulu bir sessizliğe bürünür).

DOSBERGEN: Sen ne zırvalayıp duruyorsun? Doğru-dürüst anlat. Ne zaman, nasıl olmuş?

ORMAN İŞÇİSİ: Ne zırvalaması! Hep sizin yüzünüzden!

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne demek «sizin yüzünüzden?» Bu sözlerinizin hesabını vereceksiniz.

DOSBERGEN: Susun! Durumu anlayalım önce. Delikanlı, bildiklerinin hepsini anlat. Açık konuş...

ORMAN İŞÇİSİ: Fazla bir şey bildiğim yok ki. İhtiyar çoban Ertay'ın karısı dün devlet çiftliğine gitmiş. Bütün gece dönmemiş evine. Ertesi gün şafakla birlikte kadıncağzın atı eyeri boş dönmüş. Bunun üzerine Ertay karısını aramaya çıkmış; işte şurada, dağın eteğinde soğuk cesediyle karşılaşmış. Çok olmuş öleli. Çoban Ertay hemen bölge polisinin evine koşmuş. Evde bulmuş onu. Olanları anlatmış, deli gibiymiş, onu da hastaneye kaldırmışlar. İşte polis buraya gelirken yolda benimle karşılaştı. Benden başka biri daha var orada. Bir şeye el sürmesinler diye onu cesedin yanında bıraktı, beni de buraya gönderdi. Kendisi savcıcı çağırarak için kente gidiyor şimdi. Yukardan sizin bağışmalarınızı duyduk; tartışıyor muydunuz, kavga mı ediyordunuz, pek anlayamadım.

ANVAR: Bu tartışmaların sonunun iyi gelmeyeceğini biliyordum.

MEHMET: Sus da dinleyelim.

İSABEK: E, sonra? .

ORMAN İŞÇİSİ: Sonrası bu işte. Polis beni size haber vermek için gönderdi. Savcı ve bilirkişiler gelene değin yerinizden ayrılmayacakmışsınız. (Uzun bir susma)

YUSUF TATAYEVİÇ: Bize ne bundan? Öldürme olayı ta aşığıda olmuş, biz ise yukarda, Fuji-Yama'nın tepesindeyiz. Kötü bir kaza olsa gerek.

ORMAN İŞÇİSİ: Kimin nerede olduğuna aklım ermez ama bana, «Haber ver,» dediler, ben de size haber veriyorum işte.

MEHMET: İyi ediyorsun... Fakat bizim bununla ne ilgimiz var? Bir toprak kayması olamaz mı?

ORMAN İŞÇİSİ: Toprak kaymasına hiç benzemiyor. Çevrede öyle bir şey görmedik. Yola on-on beş taş düşmüş yumruk büyüklüğünde... Daha büyükleri bile var. İşte bu taşlardan biri kadını başına değmiş.

MEHMET: Kadının yattığı yeri tahminen gösterebilir misin bize?

ORMAN İŞÇİSİ: İşte şurada. (Herkes gergin bir hava içinde yerlerinde kalır, Mehmet ile orman işçisi birgün önce taş fırlattıkları uçurumun kıyasına doğru yaklaşır.) İşte burası. Yanılmadığımı sanıyorum.

MEHMET: (Alçak sesle) Anlaşıldı...

YUSUF TATAYEVİÇ: (Yüksek sesle) Ne anlaşıldı? Ne hakla başkaları hakkında yargıya varıyorsunuz?

MEHMET: Yargıya vardığım filan yok. Ben durumu anlamaya çalışıyorum, hepsi bu...

ORMAN İŞÇİSİ: Görüşüne bakılırsa hepiniz okumuş, yasaları bilen kişilersiniz... Boşuna vakit kaybetmeyelim. Gelin bana adlarınızı verin de hemen işime gideyim. Polis gelene değin beklerseniz neyin ne olduğunu anlarsınız. (Herkes susar)

(Yusuf Tatayeviç'e Bunların başı sizsiniz, sanıyorum, önce sizden başlayalım. Necisiniz, nereden geldiniz, adınız-soyadınız?)

YUSUF TATAYEVİÇ: Sorularınızı yanıtlayacak değilim. Üstelik benim bu işlerle hiçbir ilişğim yok.

ORMAN İŞÇİSİ: Ben öyle bir şey demedim ki... Kim olduğunuzu söyleyin, yetişir.

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim söyleyeceğim bu kadar. Ötekilere sorun.

ORMAN İŞÇİSİ: Eh, öyleyse siz bilirsiniz.

İSABEK: Sizin resmen sorguya çekme hakkınız yok. Siz kim oluyorsunuz da bize soru soruyorsunuz?

ORMAN İŞÇİSİ: «Orman bölge işçisiyim» diye söyledim ya! Kente gidiyordum, polis yolumu çevirdi, haber vermem için buraya yolladı...

DOSBERGEN: Tamam, aslanım. Hadi, sen yoluna git. Biz ilgililere gerekli yanıtı verir; kim olduğumuzu, buraya niçin geldiğimizi anlatırız.

ORMAN İŞÇİSİ: Sizin bileceğiniz iş, uzman yoldaş. Ama ben hepinizi tanıyorum, hepinizi... (Gider)

DOSBERGEN: Gelin, şimdi ne yapacağımızı düşünelim.

MEHMET: Bunda düşünülecek bir şey yok. Her şeyi olduğu gibi anlatırız, olur biter...

YUSUF TATAYEVİÇ: Ne demek «Anlatırız, olur biter?» Sen de fazla ileri gidiyorsun artık! Bunun başımıza ne işler açacağını, ne gibi tatsızlıklarla karşılaşacağımızı düşünsene bir kez! (Susma) Hay, yere batsın Fuji-Yama'nız! Nerden de geldim şu berbat yere?

DOSBERGEN: Kızmakla eline bir şey geçmez... Polis gelmeden oturup düşünelim, bir karara varalım.

YUSUF TATAYEVİÇ: Bu işten sıyrılmak için bütün aklımızı kullanmalıyız. Hepimizin çocukları, ailesi, toplumda bir yeri var. Ötekileri kurtarmak istiyorsa aramızdan birinin bütün sorumluluğu üzerine alması gerekir.

İSABEK: O da nesi, aklını mı oynattın sen? Yani şimdi çocuğum yok diye bütün sorumluluğu ben mi alayım istiyorsun?

GÜLCAN: (Öfkeli) Bu ne cüret! Siz insanın derdinden ne anlarsınız, Pisler, mendeburlar! (Ağlar)

ALMAGÜL: (Gülcan'ı kucaklar, yatıştırır) Sen onlara bakma, Gül'cüğüm, öyle şey mi olur? (Kocasına) Ne duruyorsun, Dosbergen, bir şeyler yapsan a! Ev sahibi değil misin?

DOSBERGEN: Ben... Ben mi?.. Ev.. Ev sahibi olarak ben ne yapabilirim? (Susma) Yapabileceğim bir şey var. Sanırım kimse itiraz etmez... Taş atarken aramızda kadınlar yoktu.

ANVAR: E, bundan ne çıkar?

DOSBERGEN: Hiç... Bilmem...

GÜLCAN: Aman, ne korkunç işler!

YUSUF TATAYEVİÇ: Benim diyeceğim şu ki, buraya gelmekle büyük hata ettim. Fakat meseleyi dallandırıp budaklandırmaya hiç niyetim yok. Bu olaya karışmak istemiyorum ve hiçbir polis yetkilisinin önünde ifade vermeyeceğim. Bakanla görüşmeden kimsenin sorusunu yanıtlayamam. Sizler için yapacağım bir şey var, o da bir an önce kente gitmek, durumunuzu düzeltecek yollar aramak.

İSABEK: Of, ne salaklık bizimkisi? Söyleyin, şimdi ben ne yapayım? Öğleden sonra saat ikide havalanında yabancı bir heyeti karşılayacaktım...

ANVAR: Benim de nöbetim vardı, hemen gitsem iyi olacak. Bakarsınız, önemli bir iş çıkar.

GÜLCAN: (Başını sallar, fısıltıyla) Ne korkunç! Ne korkunç! Aşağıda ölü bir kadın yatıyor, bizim yüzümüzden ölen bir insan.. Bunların aldıkları bile yok, sorumluluğu kimse üzerine almak istemiyor. Diz çöküp pişmanlıklarını söyleyecek, af dileyebilecek yüreklilikleri olsa bari! Orada bir kadın ölmüş yatıyor, bunlar batan bir gemiden kaçışan sığınlar gibi, her biri sıvışacak bir delik arıyorlar. Aman Tanrım, ne insanlarmış! Ne küçük, değersiz, korkak yaratırlarmış bunlar!

İSABEK: Sus artık! Ağlayıp sızlamanın sırası mı şimdi! Ben gidiyorum. Gelmek istiyorsan elini çabuk tut.

YUSUF TATAYEVİÇ: Yavaş olun, ortalığı velveleye vermeyin. Bir kez daha yineliyorum, kente gider gitmez gerekli önlemleri alacağım. Hadi, İsabek, araba aşağıda bizi bekliyor.

İSABEK: Gülcan, son kez rica ediyorum, çabuk ol!

GÜLCAN: Ne kötü yazgım varmış! Nedir benim çektiğim! (Yusuf Tatayeviç, İsabek, Anvar, Gülcan dağdan aşağı hızla yürürler).

DOSBERGEN: Eh, hepsi bu kadar. (Arkalarından gider).

ALMAGÜL: Sen nereye, Dosbergen?

DOSBERGEN: Benim de ivedi işlerim var. (Koşar.) (Susma)

ALMAGÜL: Böylece Fuji-Yama'da yalnız ikimiz kaldık... Biliyordum, Sabur'u senin ele vermediğini biliyordum. (Susma.) Ne korkunç bir gün!

MEHMET: Böyle günler olmasa yaşam çok anlamsızlaşırdı

herhalde... (Uzaktan Dosbergen görünür.)

ALMAGÜL: Dosbergen geliyor. Demek, Sabur'u ele veren o da değil. Tanrım, şaşırıtma beni...

Perde iner

**DENİZ KIYISINDA KOŞAN
ALA KÖPEK**

UÇSUZ-BUCAKSIZ OKYANUSTA DÖRT KİŞİ ÜZERİNE

Cengiz Aytmatov'un son uzun öyküsünde neler anlatılıyor?

İlk bakışta çalışma ve yaşam deneylerinin kuşaktan kuşağa aktarılışı anlatılır. İçinde Nivih oymağından üçü büyük, biri çocuk dört kişinin bulunduğu bir kayık, yetişme çağı gelmiş bulunan on bir-on iki yaşlarındaki bu oğlan çocuğunun denize alışması ve zor bir meslek olan fok avcılığını öğrenmesi amacıyla denize açılır. Avlanma yerine varıncaya değin Orhan Dede, Kirisk adındaki çocuğa açık denizde yön bulmayı, kayalar arasında fokları seçebilmeyi öğretir. Hatta çocuk ilk seferinde fokları kayalardan ayırt edemeyince sandalı aynı yere ikinci kez yanaştırır...

Evet, isteyen öyküyü böyle okuyabilir. Fakat, öyle sanıyorum, geniş kapsamlı, düşünsel içerikli bir sanat türü olan öykünün en tanınmış örnekleriyle şiirsellik ve yeryüzünü anlatış bakımından boy ölçüşebilecek güçteki bu öyküden, derin anlamlı bir felsefe yapıtı olarak söz etmek daha doğru olur.

Marquez'in romanı «Yüzyüzlük Yalnızlık»ı ele alalım. Bir meseldir bu yapıt, ama eleştirmenlerin adlandırdıkları gibi «son vahiy» cinsinden bir mesel değildir bütünüyle. Yiğitçe bir uyarmadır aynı zamanda. Aytmatov'un öyküsü de özünde aynı uyarma niteliğini taşıyan, insanoğlunun sarsılmaz, mantığına, çeşitli durum ve sıkıntılara katlanışındaki direncine duyulan inancı vurgular.

Öykünün olumlu yanı, Cengiz Aytmatov'un, sözcüğün altışılmış anlamıyla, iyimser olmasında, yani hem coşku ögesiyle, hem de mutlu sonla yaşamayı desteklemesinde değildir. (Kirisk, Ala Köpek Dağı'na sağ, hatta erkekleşmiş, kendi şarkısını söylüyor olarak döner.) Öykünün, insan kişiliğinin dramatik oluşumunu sergileyen bir menkıbe, iyiliğin kötülüğe üstün gelmesini gösteren bir mesel olarak benimsenebilmesi de önemli değildir bence. Burada önemli olan, insa-

noğlunu insanlaştırmamanın, kendini harcayan bir özgecilik pahasına (aynı zamanda yoluyla) elde edilebileceğinin anlatulmasıdır. On iki yaşındaki bir çocuk uğruna üç yetişkin, saygıdeğer, yiğit insan ölümü göze almışlardır. Orhan Dede, Mılgun Amca ve çocuğun babası Emrayın ne umutsuzluktan, ne de dayanma güçlerinin tükenmesinden dolayı yaşamlarına son verirler. Tam tersine, bilinçli olarak, ecellerinden önce davranarak; asıl önemlisi de çocuğun, kimselerin gelip geçmediği, uçsuz–bucaksız denizden kurtulup kurtulmayacağını, okyanusu kaplayan yoğun sisin dağılıp dağılmayacağını, küçük fiçidaki suyun çocuğun hayatta kalmasına yetip yetmeyeceğini, kavaktan o-yulmuş kayığın Ala Köpek Dağı'na ulaşıp ulaşmayacağını bilmeksizin denize atarlar kendilerini.

Eğer bu insanlar çocuğun karaya ulaşacağını bile bile suyu içmekten vazgeçseler, ecellerinden önce ölmenin boşa gitmeyeceğini kesinlikle bilselerdi öyküde hiçbir dramatism, hiçbir gerilim olmazdı. Mükemmellik derecesine, çlgünlük derecesine varan o ölümsüz yiğitlikten de eser kalmazdı.

Öykü birçok bakımdan ilginçtir. Cengiz Aytmatov önceki yapıtlarında da dar çerçeveli ulusal sorunlara saplanıp kalmamış; küçük ülkesini anlatırken bile büyük, kalabalık, çok uluslu bir dünyaya açılmıştı.

Fakat bu sefer yaban ellere çevirmiş gözünü. Sonsuz bir okyanusta Lura adındaki bir ördeğin yuvasından oluşmuş bir kara parçasında, Ala Köpek Dağı çevresinde geçer olaylar. Yazar, uzlaşmayan iki doğa gücünün, denizle karanın boğuşmasını; insan akıyla doğanın kör güçlerinin çarpışmasını düşündürecek biçimde anlatır bize.

Aytmatov dış koşulların değişmeyeceği, ancak insanda birtakım iç değişikliklerin olabileceği bir ortamı tam bir isabetle seçmiştir. Ortam değişmez ama bu ortamda insanın iç evreni değişebilir.

Böyle bir konudan, Nivih'lerin yaşantısını anlatan ne güzel bir öykü çıkarılabilirdi! Okyanusun ortasında susuz kalmış insanların dayanma güçleri incelenir, aynı yazgıyı paylaşanların davranışları anlatılır, uçsuz–bucaksız okyanus koşullarına uyarlanmış «babalar ve oğullar» özel sorunu üzerine felsefi bir tez hazırlanabilirdi. Ama öyküde bunların hiçbiri yok. Ne egzotizm, ne de yaşam betimlemesi

denen şey. Egzotizm yerine hepimizin bildiği insanlar, yaşam betimlemesi yerine felsefe...

Şiirselliği bakımından Aytmатов'un öyküsü Hemingway'in «Yaşlı Adam ve Deniz»ine yakındır.

«Yaşlı Adam ve Deniz»de bitey ve direyin (bitkiler ve hayvanlar evreninin) betimlenmesi önemli değildir. (Oysa yapıta mükemmel betimlemeler vardır). Önemli olan insan ruhundaki sonsuzluğa, bitmezliğe sesleniştir.

Hemingway ve Aytmатов'un gerçekçi mesellerini (ters bakımlardan da olsa) Saint-Exupery'nin masalımsı meseliyle kıyaslamak ilginç olurdu. İlk iki yazarda gerçekten yaşanabilir türden somut olaylar (Hemingway'de hiç de çapraşık olmayan bir çerçeveye ustaca oturtulmuş, Aytmатов'da ise bir efsanenin renkli kılıfına sokulmuştur) karada ve denizde olağan bir süreç içinde olup bitenlerden, Exupery'de, tam tersine, yeryüzü insanların sorunlarını çözmek üzere Küçük Prens dünyayı ve altı küçük gezegeni dolaşarak bir kralla, bir ikbal düşkünlüyle, bir sarhoşla, bir iş adamıyla, bir sokak feneri bekçisiyle, bir coğrafyacıyla görüşür. Exupery'de insan tiplerinin çeşitleri yatay bir kesitle ele alınırken Hemingway ve Aytmатов'da bu kesit dikey olarak, derinlemesine alınır. Bu iki yazar değişik insan tiplerinin yaşayışlarını değil, sınırlı bir malzeme kullanarak, insanı ve insanlığı özdeşleyerek insan yaşantısının bir çeşidini, yani yaşamın özünü anlatırlar. (En azından Eduardessa Mejelaytisa'nın «İnsan» adlı yapıtını anumsarsak, bu, oldukça yaygın bir anlatış tarzıdır.)

«Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek»i bir yazın türüne sokmak zordur aslında. Bu bir menkıbe midir, mesel midir, yoksa efsane mi? Eğer menkıbeyse, birtakım kehanetlere dönüşen bir menkıbedir. Bu kehanetler yalnız öykünün anlattığı olaylarda değil (çocuğun düşlerinin gerçekleşmesi gibi), bu olayların dışında, çağımızın gerçeklerinde de vardır.

Eğer bu bir meselse, o zaman yalnız bir kişinin moral eğitimiyle, ona verilen öğütlerle ilgili değil, bütün insanlığın yazgısıyla ilgilidir.

Eğer bir efsaneyse, belgelere dayanan bir gerçeklikten daha az doğru değildir bu efsane. Aytmатов'un efsanesi yalnız gerçeklik açısından değil, estetik açıdan da incelenmeye değer. Özellikle zamanı-

mızda gereklidir bu. Çünkü birtakım sanat kuramcıları sanat dünyalarını ile gazetecilik konusunu birbirine iyice karıştırır olmuşlardır.

Cengiz Aytmatov'un yeni öyküsü (yazın türü sözkonusu değil artık) yaşamla ölüm, iyilikle kötülük, insanın varoluşunun önemi gibi insan yaşamındaki köklü sorunların bizleri sürekli olarak heyecanlandıracağını kesinkes bir anımsatma gibidir. Ayrıca yazara göre bir yapıta felsefe, öykü kahramanlarını yüksek konularda derin derin düşündürme eyleminde değil; yazarın kendi düşünceleri bizimki ile karışarak, en çetrefil toplumsal sorunlarımızın çözümüne yöneldiğinde, Puşkin'in kendi zamanında formülleştirdiği, «Yolumuz bizi nereye sürüklüyor?» sorusuna kendisi için ve bizler için yanıt aramasında vardır. İyiliğin kötülükle çarpışmasına, her şeye güç yetiren insan zekâsının ondan daha güçsüz olmayan doğa güçleriyle yaptığı o başlangıcı-sonu olmayan boğuşmaya karşın, bizi hümanizmin üstün geleceğine inandıran, ahlaksal ve ruhsal ülküleri tutmamız için zorlayan nedir? Yazar bu soruları doğrudan doğruya yanıtlanamamakla birlikte öyküsünün yaşamayı destekleyen coşkusu, insanoğlunun olanaklarına ve gücüne olan inancımızı pekiştiriyor.

Şu anlatış tarzı ne derece mümkün, bilmem ama, şiirinin gerçeğe mecazi bir bağının olması, Aytmatov'un bir özelliğidir. «Ala Köpek» öyküsünde, örneğin kahramanların yaşamak için verdikleri savaşım, sonunda kayığı bırakışları daha ayrıntılı, daha etkili biçimde anlatılabilir, denebilir. Çünkü denizde aç-susuz kalındığında balıkların göz çukurundan su çıkarıldığını, kabukluların yakalanıp yenildiğini biliyoruz. Fakat böyle «kılı kırk yaran» bir gerçekçilik, yapıtın temel öğesinden, yani kahramanların kayığı terketmeleri gerektiği bilinene varışlarından ve onların felsefesinden uzaklaştırırdı okuyucunun dikkatini. İşte bir ölçüde koşullu (konvansiyonel) olma, yaşamsal önem taşıyan, somut durumları tek yanlı, bir kerelik bir olgu değil; evrensel bir tutum yapar, olaylara somut-olay-üstü bir anlam kazandırır. İşte bu koşulluluk, yapıt türünün kurullarına göre, yazarın mecazi sürdürmesini sağlar; Orhan'ı rüzgâr, Milgun'u dalga, Emrayin'i yıldız yapar; yani kahramanları, ölümlerinden sonra bile, sağ kurtulan Kirisk'e yardım eden güçlere dönüştürür. Yalnız yapıt türünün kurullarına göre değil, Avustralya, Amerikan yerlisi ve Nivih boylarında görüldüğü üzere, geçmişin efsane tasarımlarına uygun o-

larak da bu dönüşümler saptanmıştır.

Aytmatov'un yeni uzun öyküsü onun öbür yapıtlarının, ilk sırada «Beyaz Gemi»nin doğal bir uzantısıdır. «Deniz Kıyısında Koşan Ala Köpek», coşkusu, insanlık adına yılmaz savaşımı, ahlak yasalarının sarsılmazlığını pekiştirmesi bakımlarından «Beyaz Gemi»ye çok benzer.

Belli bir yaşa kadar her insan bu yasaların, uyulduğunda yapıcı, çiğnendiğinde ise cezalandırıcı, yıkıcı olan gücünü «Beyaz Gemi»deki Hamarat Momun'un kavradığı gibi tam olarak kavrayamaz. Yaşamın manevi yönünü hiç düşünmedikleri için, kendilerinin dar-çıkarcı yönelişleri sırasında başkalarının gerçek değerlerini, ülkülerini görmemekte direnerek, hatta bunların varlığından kuşkuya bile düşmeyecek «Beyaz Gemi» öyküsünün öbür kahramanına, gözünün önünü görmeyen Orozkul'a benzeyen çok insan vardır. Fakat bu yasalar yasarlar ve insanların bedensel ölümlerine karşın kuşaktan kuşağa aktarılırlar. Yazar «Gözünü aç!» diyor, bizim de gözümüze yeni bir evren açılıyor; bu yasaların özüne erişiyoruz. Eğer Orhan, Mülgun, Emrayin mantıklarının belirlediği sınırı aşsalar, bedensel ölümlerinden çok daha önce kendi değerlerini yitireceklerdi, özlerinden eser kalmayacaktı. Bunu çok iyi anlıyoruz. Artık biliyoruz ki, onların insan kalmalarının tek yolu yaşamın en bunalımlı anında bile insanlıklarını korumalarıdır. Tek seçenekleri vardır, bundan başkası yanılmaz olurdu.

Bütün insanlar için aynı şey geçerli değil midir? Aklın çizdiği sınırın ötesine giden yol bizi kaçınılmaz bir yozlaşmaya, vaktinden önce yok olmaya götürmez mi?

İşte Cengiz Aytmatov'un yeni öyküsünde bunlar anlatılıyor.

Viktor Levçenko

Vladimir Sani'ye

Geceleyin, deniz kıyısı ayazının ve yoğun bir nemin çöktüğü sahillerde –Ohotsk denizinin bütün kara ve su cephelerinde– sonsuzdan beri sürüp gelen, iki doğa gücünün savaşı vardı: Denizin saldırılarını önleyen karanın ve durmadan saldıran dalgaların savaşı.

Dalgalar karanlıkta kayalara çarptıkça parçalanıyor, sanki acıdan kıvranıyordu. Denizin dayanılmaz vuruşlarına karşı koyan taş sertliğindeki toprak ise dalgalar dövdükçe inim inim inliyordu.

Yaratılıştan düşman güçlerdi kara ile deniz. Gecelerin geceleri, gündüzlerin gündüzleri doğurduğu çağlardan başlayıp, karanın ve denizin var olacağı bütün geceler, bütün gündüzler boyunca boğuşacaklardı.

Bütün geceler, bütün gündüzler boyunca...

Bir gece daha sona eriyordu. Denize açılıştan önceki gece...

Çocuk gözünü kırpmamıştı daha. Yaşamında ilk kez uykusu kaçıyor, ilk kez gözüne uyku girmiyordu. Ah, gün hemen başlamıştı, bir an önce denize açılışlardı! Fok postunun üstünde yatarken gecenin sessizliğine kulak kabartıyor; dalgalar kıyılarına vurdukça toprağın belli belirsiz titreyişini, denizin koyda kükreyişini, acı çekişini dinliyordu.

Oysa bir zamanlar bambaşkaydı dünya. Şimdi o günleri ne kimse bilebilir, ne de böyle bir değişikliğin olabileceğine aklı erer. Evet, sonsuz çağlar öncesinde Lura adında bir ördek yaşamasaydı, dünya başka türlü kurulacak; kara, denize, deniz de karaya karşı böyle kinle, savaşmak zorunda kalmayacaktı. Gerçek şu ki, sonsuz zamanlar öncesinde doğada kara denen bir şey yoktu. Toprağın zerrisi bile... Yeryüzünü çepeçevre sular kuşatmıştı. Denizin karanlık uçurumlarından, dipsiz derinliklerinden, dönen burgaçlarından kudurmadan sular kaynaşyordu. O çağların uçsuz–bucaksız okyanuslar dünyasında dalgalar dalgaları kovalıyor, dalgalar bir engelle karşılaşmaksızın dört bir yana yayılıyordu.

Şu Lura ördeği –hani hepimizin bildiği, bugün bile başımızın üstünden sürülerle uçup giden bağırtlakların atası Lura– tek başına dolanıp duruyor, yumurtlayacak bir kovuk arıyordu. Yeryüzü

yalnız sulardan oluştuğu için yuvasını recek bir sap ot bile bula-mamıştı.

Lura rdeği bağırıyor, yumurtasını tutamayıp denizin dipsiz derinliklerine dşreeği korkusuyla çığlık üstüne çığlık atıyordu. Zavallı Lura nereye usa su, her yer su. Ne kıyısı, ne başlangıcı, ne sonu olan su... Kanat sallamaktan yorulmuştu, koca dünyada yuvasını yapacağı bir avuç toprak yoktu.

O zaman denizin üstüne kondu, göğsünden yolduğu bir tu-tam tyden kendine bir yuva yaptı. İşte bu yüzden yuvadan ilk toprak oluşmaya başladı. Toprak genişledikçe genişledi, çeşitli canlı yaratıklar arđı ardına ortaya ıktı. Bu yaratıklar arasından insan denen varlık hepsine üstün geldi; kayakla karlarda gezmesi-ni, kayıkla denizlerde yüzmesini öğrendi. Karada yaban hayvanı, denizde balık avladı, karnını doyurdu, redi...

Sonsuz denizler ortasından karanın çıkmasıyla yaşamın bu derece gleşeceğini nerden bilecekti Lura rdeği? Evet, toprak oluşalı beri denizin dinginliği sona ermişti. O günden beri deniz karaya, kara denize karşı çarpışıyor. İnsanoğlu da karayla deniz, denizle kara arasında didinip duruyor. İnsanın toprağa daha çok bağlı olduğunu bilen denizin onu sevmemesi işte bu yzendir...

Sabah olmak üzereydi. Bir gece daha sona eriyor, birgün da-ha doğuyordu. Ağzından çıkardığı boz buğular arasından bir geyi-đin dudaklarının görünmeye başlaması gibi, kuduran denizin ka-rayla birleştiği kıyılar da gittikçe işıyan sabahın loşluğunda yavaş yavaş belirmeye başlamıştı. Ağzından buğu saçıyordu sanki deniz. Karayla denizin birleştiği yerlerde soğuk zerrelere oluşmuş bu-lutlar uçuşuyordu; kıyıları gümbürtüyle, durmaksızın dövüyordu dalgalar.

Ardı arası kesilmeyen bir boğuşmaydı bu. Dalgalar sahillere birbirinin peşinden ullanıyor; yıkanmış kumların oluşturduğu soğuk, sert toprağa, yosun bağlamış kaygan kayalara olanca güçle-riyle çarparak göklere yükseliyordu. Sonra, güçleri tkenmişcesine geriliyorlar, arđlarında hemen snen köpükler, rmş deniz ot-ları bırakarak denize doğru çekiliyorlardı.

Arada bir dalgalarla birlikte kıyıya buz parçaları da vuruyor-du. Kimbilir, okyanusun hangi ılınan köşesinden kopup gelen bu buzlar kumların üstünde bir süre umarsız, yabansı, yadırgı duru-yorlar; sonra yeni bir dalganın srkleyişiyle denizin kucağına d-

nüyorlardı.

Karanlık yok oldu, sabahın aydınlığı doldu sahillere. Toprağın girinti-çıkıntıları, denizin maviliği yavaş yavaş seçilmeye başladı.

Gece çıkan fırtınanın ayaklandığı dalgalar ak yeleli diziler halinde kıyılarda parçalanırken, deniz, göz alabildiğine uzanan enginlerde kurşun donuğu çalkantılarla gittikçe yatışıyor, durgunlaşıyordu.

Ala Köpek Koyu'nun bir ucundan denize uzanan kayalık bir dağ, çevrenin en çok göze çarpan dağı, uzaktan bakılınca gerçekten deniz kıyısında koşan kocaman bir ala köpeğe benzetilebilirdi. İki yanını tüy biçimi bürüyen alaca bulaca ormanlarıyla; başının üstünden yazın sıcak günlerine değin kaybolmayan, sarkık kulak görünümündeki kar örtüsüyle; gene çukur bir yere dolduğu için erimeyip, kısığında beyaz bir benek gibi duran kar lekesiyle denizden, karadan, her yerden görünürdü Ala Köpek Dağı.

İşte buradan, Ala Köpek Dağı'ndan, güneş iki kavak boyu yükseldiğinde denize bir Nivih kayığı açıldı. Kayıkta üç erkekle bir de oğlan çocuğu vardı. Erkeklerden daha genç ve dinç görünen ikisi küreklerin başına oturmuştu. Ağzındaki ağaç pipoyu çalılımlı çalılımlı tütüren üçüncü adam, en yaşlıları da kayığın kışında dümen kullanıyordu. Yüzünün rengi kahverengiye çalan, cılız, gırtlığı çıkıntılı ihtiyarın özellikle boyun derisi öylesine buruştu ki, ilk bakışta bütün suratı dilim dilim kesilmiş sanırdınız. Yaşlı adamın iri elleri de bütün görünüşüne uygundu, parmak eklemleri şişmişti, derisi çatlaklarla, kırışıklarla kaplıydı. Saçları dersenez, kırılmış, hemen hemen ağarmaya yüz tutmuştu. Yüzünde ilk göze çarpan şey ise pamuk gibi ağarmış kaşlarıydı. Adamcağız, yaşam boyu denizin parlak yüzüne bakmaktan olacak, kızarıklık, yaşaran gözlerini sürekli kısıyor; sanki gideceği yeri görmeden yönlendiriyordu sandalı. Kayığın öbür ucunda ise çocuk oturmaktaydı. Bu on bir-on iki yaşlarında, kara gözlü bir çocuktü. Kayığın ta ucuna çulluk kuşu gibi tünemiş, ikide bir kürek çekenlere kaçamak bakışlar fırlatıyor; kayığı sallayarak somurtkan ihtiyarı öfkelen-dirmemek için, oturduğu yerde kıpırdamamaya çalışıyordu.

Öylesine coşkuluydu ki... Burun delikleri açılıp açılıp kapanıyordu. Sevincinden bütün gizli çilleri yüzüne vurmuştu. Annesinden geçme bir özellikti bu, annesi de bir şeye sevinince yüzü çil çil

olurdu.

Kirisk sevinmekte çok haklıydı. Çünkü denize açılışları onun için, onun avcılık mesleğine geçişi içindi. O yüzden çulluk gibi başını sağa-sola fırt fırt döndürüyor, çevresinde olan-biten her şeyi ilgiyle, sabırsızlıkla izliyordu. İlk kez oymaklarının büyük avcı kayığıyla açık denize çıkmış, ilk kez gerçek avcılarının arasına katılmıştı. Deniz hayvanı avlayacakları adalara bir an önce ulaşabilmek amacıyla oturduğu yerden doğrulup kürek çekenleri sıkıştırmak, hatta küreklerin başına kendisi oturup bütün gücüyle asılmak için büyük bir istek duyuyordu. Ama böyle çocukça isteklerin ağırbaşlı insanlara gülünç görünmesinden korkuyor, bundan ötürü heyecanını belli etmemeye çalışıyordu. Hoş, pek de başaramıyordu ya... Mutluluğunu nasıl gizleyebilirdi ki! Esmer, körpe yanaklarını, alev alev yanan bir kırmızılık kaplamıştı. En başta da çocukça saf, çabuk inanan, ıslıl ıslıl gözleri ruhunu dolduran sevinçli, coşkuyu açığa vuruyordu. İlerde deniz, ilerde av bekliyordu onu!

Orhan adındaki ihtiyar çok iyi anlıyordu onun durumunu. Gözünün bir ucuyla kayığın yönünü ayarlarken, bir ucuyla da heyecandan yerinde duramayan çocuğun davranışlarını gözlüyordu. Ah, çocuklar böyledir işte!.. Ne hoştur çocukluk çağı! Ama şimdi ona biraz yüz verse olmaz. Dudaklarının çökük köşelerinde beliren gülümsemeyi yarı sönmüş piposunu üst üste çekerek bastırdı. Güldüğünü gösteremezdi, buraya gönül eğlendirmeye gelmemişlerdi çünkü. Bir çocuğun deniz avcılığına başlaması söz konusuydu. Sonu denizde bitecek olan bir başlangıçtı bu. Deniz avcılığından daha zor, daha tehlikeli bir iş bulunmadığına göre deniz avcısının yaşantısı da tehlikeyle iç içeydi. Küçüklükten alışmalıydı mesleğe. Onun için eskiler: «Akıl gökten, beceri küçüklükten» derlerdi. Bir de, «Kötü avcı oymağa yük olur» diye bir söz vardı. Bunlardan çıkan sonuç şu ki, bir erkeğin kazanç getirebilmesi mesleğe küçük yaştan, iyi başlamasına bağlıydı. İşte şimdi Kirisk'in de denize açılma çağı, balıkçılığı öğrenme zamanı gelmişti.

Bugünkü deniz yolculuğunun, geleceğin avcısı, ekmek kazancısı Kirisk onuruna yapıldığını herkes, Ala Köpek Dağı eteğindeki Deniz Kızı Oymağı'nın bütün insanları biliyorlardı. Gelenekti bu, oymakta erkek doğan her çocuk, deniz onu tanıсын, o da denize saygı duysun diye küçüklükten başlayarak denizle dost ol-

maya zorlanırdı. O nedenle, büyüklerin küçüklere karşı borçlu oldukları geleneğine uyarak, oymağın en saygıdeğer yaşlısı Orhan ile en iyi iki balıkçısı –Kirisk’in babası Emrayın ve babasının amca oğlu Milgun– Böyle bir sefer düzenlemişlerdi. Gerek başarılarında, gerekse başarısızlıklarda, çocuk, yaşam boyu denizle içli–dışlı olacaktı artık. Kirisk adındaki bu çocuk –dudakları henüz anne sütü koksa da, sonunda adam olup olmayacağı bilinmese de– kayıktakiler birgün yaşlanıp elden–ayaktan düşünce belki oymağa destek olacak, oymak halkını besleyecekti. Nesilden nesile geçen, babadan oğula kalma bir görenekti bu. Yaşam bunun üstüne kurulmuştu.

Ama kimse bunu açıkça söylemez, başkalarına sözünü etmezdi. Herkesin kendine sakladığı bir düşünceydi bu. O nedenle Ala Köpek koyu kıyısında oturan Deniz Kızı Oymağı’nın insanları Kirisk’in ilk ava çıkışı olayına özel bir ilgi göstermediler. Tam tersine, bir çocuğun büyüklerle denize açılmasını görmezlikten gelmeye çalıştılar. Sanki ciddiye almaya değmez bir olaydı bu.

Çocuğu yalnızca annesi uğurladı; o da yapılacak seferden tek söz bile etmeden, koya bile inmeden... Kadıncağız oğlundan ayrılırken denize değil de ormana doğru bakıyordu. «Hadi, yolun açık olsun, oğlum. Odunların kurusunu seç. Ormanda yolunu yitirme sakın!» dedi. Kadın oğlunun nereye gittiğini cinlerden saklayıp onu kötü ruhlardan korumaya çalışıyordu böyle yaparken. Üstelik kocasına da ağzını açıp bir çift laf etmedi. Oğlunun yanında giden babası değildi de bir yabancıydı sanki. Burada da amacı Emrayın ile Kirisk’in baba–oğul olduklarını cinlerden gizlemektir. Cinler baba ile oğulun birlikte ava çıkmalarından hiç hoşlanmazlardı. İnsanlara kötülük etmek için hep fırsat kollayan şeytanlar, birbirine yakın iki insandan bir tanesi yaşam boyu bir daha ormana gidemessin, bir daha denize açılmasın diye ötekini öldürebilir, elden–ayaktan düşürebilirdi.

Kirisk büyümüşü artık, cinlerden korkusu kalmamıştı. Oysa annesinin ödü patlıyordu. Çocuğu küçük bulup bir zarar verecekler, hastalık, sakatlık getirecekler diye oğlunun üstüne titriyordu. Öyle ya, sakat kalan bir çocuk ne işe yarar, nasıl avcılık yapardı? Çocuklar küçükken onları cinden, şeytandan sakınmak gerekiyordu, büyüüp adam olunca kendilerini korurlardı nasıl olsa. O zaman cinler onlardan kaçarlardı.

Anne ile oğul işte böyle uğurlaştılar. Üç günlük deniz yolculuğuna azık hazırlayan kadın, sanki onların nereye gittiklerini bilmiyormuşçasına, başını döndürüp denize bakmaz, kocasına bir çift söz söylemeden sessizce dururken, bu suskunluğunda korkuşunu, umudunu, iyilik dileklerini saklıyor; oğlunun başına kötü bir şey gelmesinden korktuğundan, cinler içinden geçenleri sezmeler diye kaygısını dışa vurmamaya çalışıyordu.

Anne koya inmeden geriye döndü; oğlu ise, annesi böyle bir günde üzülmeyen diye, görünmeyen cinlerden gizlenmek için çalışanların arasından dolanarak, geride bıraktığı izleri silerek, hayli ilerlemiş olan büyüklerin arkasından seğirtti.

Çok geçmeden yetişti onlara. Adamların ellerinde yükler, tüfek ve başka gereçler olduğundan ağır ağır yürüyorlardı. Oymağın yaşlısı Orhan dede en önde; sakalı, uzun boyu, geniş omuzlarıyla hemen tanınan babası Emrayın ortada; çarpık bacaklı, kütük gibi tıknaz, yuvarlak gövdeli Mılgun ise en arkadaydı. Üçünün de sırtında, onları denizin soğuğuna, suların ıslatmasına karşı koruyan, hayvan derisinden yapılmış eski giysiler vardı. Annesinin çocuğu çoktandır böyle bir sefere hazırlamasından dolayı, Kirisk'in urbası ötekilerininkinden daha düzgündü. Deri çizmesinin, kürk ceketinin kenarları ince işlemelerle süslenmişti. Oysa denizin nesine böyle şeyler? Anne yüreği işte...

Kirisk arkadan yetişince Mılgun alaylı alaylı takıldı:

– Ah, biz de seni gelmeyecek sandıydık. «Annesi elinden tutup eve götürmüştür.» dedik aramızda.

Kirisk bu şakadan hayli alınmıştı.

– Neden götürecekmış? Siz beni ne sanıyorsunuz?

– Hey, sen şakadan hiç anlamaz mısın? Dur, küsme hemen. Denizde birbirimizle konuşmazsak kiminle konuşacağız? Al, sen de şu tüfeği taşı bakalım.

Böyle diyerek elindeki tüfeğin birini ona verdi, Kirisk'in yüreği ılık bir şükran duygusuyla doldu.

Geriye, ağırlıklarını kayığa yükleme, sonra da denize açılma kalmıştı.

Böylece denize doğru yürüyüşlerini sürdürdüler. Eğer şansları açık gider, köye iyi bir avla dönerlerse, bunun anlamı büyük olacak, küçük avcı onur kazanacaktı. Köyde şenlikler düzenlenecekti o zaman. Derinliklerinde güçlü, gözü pek avcıların avlanması için balıklar, hayvanlar üreten denizin cömertliği üstüne şarkı-

lar söylenecekti. Soylarının anası olan Deniz Kızı yüceltilecekti bu şarkılarda, Akçaağaçtan yapılma tokmakların dövdüğü, kütükten oyulmuş davullar gümbürder, herkes çılgınca dans ederken oymağın şamanı –en bilge kişisi– Toprak ve Su'ya köyün yeni avcısı Kirisk'i anlatacaktı. Evet, dualar okuyacak, Toprak ve Su'yun ona cömert davranmalarını, onun iyi bir avcı çıkararak karada ve denizde şansının her zaman açık gitmesini, getirdiği avları küçükler, yaşlılar arasında eşit biçimde dağıtacak büyüklüğe erişmesini dileyecekti. Bundan başka, bilge şaman, Kirisk'e birçok çocuk vermesi, çocuklarının uzun ömürlü olması, Deniz Kızı suyunun çoğalıp üremesi için yalvaracaktı, Toprak ve Su'ya.

**Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı,
Sıcak karnın yaşam verdi bize,
Sıcak karnın bizi deniz kıyısında doğurdu,
Sıcak karnın en iyi yer bizim için.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Ak memelerin fok başı gibi iri.
Ak memelerin denizde emzirdi bizi.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Karnın yeniden çiçeklensin,
Soyun yeryüzünde üresin diye,
Erkeklerin gen güçlüsü gelecek sana...**

İşte herkes dansedip eğlenirken böyle şarkılar söylenecekti şenlikte. Kirisk için bir de büyü yapılacaktı. Böylece Kirisk'in avcılık yazgısı delice danseden şaman tarafından gökteki yıldızlardan birine bağlanacaktı. Çünkü her avcının koruyucu bir de yıldızı vardır. Ama Kirisk'in yazgısının hangi yıldızla bağlanacağını kimse bilmez. Yalnız şamanın kendisi, bir de koruyucusu yıldız bilir. Gökte de yıldız öylesine çok ki!

Elbette Kirisk'in annesiyle kız kardeşi herkesten çok coşacak, şarkı söyleyecek, dans edeceklerdir. Babası Emrayin'in artık gerçek bir oğlan babası olduğu duyurulacaktı oymak halkına; Emrayin bundan övünç duyacak, gurur duyacaktı. O güne değin baba değildi Emrayin. Hoş, denizde babalık–oğulluk yoktur; herkes eşittir ve avcılar–başına bağlıdırlar. Avcılar–başı ne derse o olur. Babalar onun işine karışmaz, oğullar sızlanmaz. Görenek böyledir.

Belki de küçükten beri hep birlikte oynadıkları Muzluk kız da sevinecekti bu işe. Şimdilerde onunla daha az oynuyorlar. Ama bundan böyle hiç oynayamayacaklardı, çünkü avcılar oyun oynamaz.

*

Kayık dalgalara bata çıka ilerliyordu. Ala Köpek Koyu gerilerde kalmıştı. Uzun Burun'u geçip açık denize çıktıklarında, burada dalgaların körfezdekinden daha küçük olduğunu gördüler. Dalgalar düzgün aralıklarla, aynı boyda kalkıp kalkıp iniyordu. Böylesi bir denizde sandal daha hızlı giderdi.

Ulu bir kavak ağacından oyulmuş bulunan kayık çevik, dizgün atılışlarla ilerliyordu. Dümenin yönetimine kolayca uyuyor, dik dalgalarla yan dalgalar arasında yalpalamadan kayıyordu.

Çoktan sönmüş piposunu ağzından düşürmeyen Orhan Dede, sandalın bu sarsıntısız yüzüşünden öylesine hoşnuttu ki, ona sorsanız yarı yarıya buzlu suya gömülerek ilerleyen sandal değil, kendisiydi; iskarmozların biteviye gıcirtıları, küreklerin ölçülü vuruşları arasında yüzen oydu; dalgaların çarpışından hafif hafif sarsılarak, kaburgasıyla suyu yararcasına atılıp göğsüyle esnek dalgaları iten oydu. Sandalın devinmeleriyle bütünleşmişlik duygusu aklına tuhaf düşünceler getiriyordu. Hoşnuttu kayığından, hem de çok hoşnut. Beş kişinin baş edemeyeceği ulu bir kavağı el birliğiyle devirmişler, kendisi onu yontup tomruk yapmış, üç yaz kurumaya bıraktıktan sonra içini oymuştu. Yaşamında yaptığı kayıkların en iyise olacağını daha o zamandan biliyordu. Bir yandan da şöyle bir hüzün kaplamıştı içini: Ya bu kayık yaptıklarının sonucusu olursa? Yaşamaya doymamıştı daha. Kulakları işittiği, gözleri gördüğü sürece birkaç kayık daha oymak, uzak deniz avcılığına çıkmak istiyordu.

Bu düşünceler arasında içinden kayıkla konuşmaya başladı: «Seni severim, sana güvenirim, güzel kayığım. Denizin huyunu, denizin dilini bilirsin; gücün bundadır senin. Yaptıklarımın içinde en çok değer verdiğim, en beğendiğim sensin. İki denizayısı ile bir de fok sığır içine. Bize şans getiriyorsun, o yüzden seviyorum seni. Yalnız ben değil, avımızın ağırlığı altında ezildiğin, kenarlarına değin suya batarak, içine sular dolarak iskeleye yanaştığın zaman seni hepimiz seviyoruz. Böyle avlar sonunda seni karşılamak için

herkes kıyıya koşar. Ben ölürsem av hayvanı bakımından zengin denizlere açılmaktan hiç bıkmam. Ben ölürsem genç, güçlü yiğitlerle çık sefere. Uçta oturan şu delikanlıyı görüyorsun, onun büyümesini bekle, onunla birlikte uzak-yakın denizlere git. Şimdi bakma sen ona, karada değil de denizde bulunmasına kızan, bir çırpıda koşup işleri bitirmeye can atan, o yüzden yerinde kıpır kıpır kıpırdanan bu çocuğa aldırma. Toydur daha, bizimle denize ilk çıkışıdır. Ama iyidir, zamanla alışır. Bizden sonra uzun yıllar yaşayacak. Babası Emrayin'e benzerse akılsız değil, akıllı bir adam olur. Emrayin şimdikiler arasında belki en iyi avcı. Hamarat, dayanıklı delikanlı. Bir zamanlar ben de onun gibiydim. Gerçekten öyle. Kadınlar severlerdi beni, yaşam bitmeyecek sanırdım. Bunun böyle olmadığı sonradan anlaşılıyor; gençlere sorsan, Emrayin ile Milgun bile aynı şeyi söylerler. Ne yapalım, günü gelince gerçeği anlayacaklar. Bak, ne güzel kürek çekiyorlar! Birbiriyle uyumlu, güvenilir, yorulmak bilmez bir çift... Kayık sanki kendiliğinden, kayarcasına yüzüyor. Oysa hiç de öyle değildir. İnsan sandalda kollarıyla yürür. Durmadan kürek çekmezsen bitmez bu yollar. Bugünü ele alalım, akşama Üç Memeler'e varıncaya değin durup dinlenmek yok. Yarın da sabahtan akşama dek yorulacağız. Gidişin bir de dönüşü var. Bazen birinin, bazen ötekinin yerine geçeceğim. Bütün gün kürek çekmeye can mı dayanır? Ama bir de bol avla dönersek, gör sen o zaman şenliği!

Beni işitiyor, beni anlıyor musun, sevgili kayıgım? Bizi büyük av yerimize, Üç Memeler'e ulaştıracaksın değil mi? İşte onun için gidiyoruz şimdi. Adadaki yataklarında fokları bulacağız. Yakında döl dökümü var, bütün ayıbalıkları bir araya toplanırlar.

Beni anlıyorsun, değil mi, kayıgım? Sen daha denizi bilmezken, ormanda ulu bir kavağın karnında yatarken konuşurdum seninle. Seni kavağın karnından ben doğurttum, şimdi birlikte yüzüyoruz.

Ben bu dünyadan gidince, unutma, denizlerde yüzerken anımsa beni...»

Kıyıdaki baş nirengi noktası Ala Köpek Dağı'ndan açık denize doğru düz bir rota tutturmuş olan Orhan Dede bunları düşünüyordu. Ala Köpek Dağı'nın olağanüstü bir özelliği vardı. Denize açılanların söylediğine göre, açık havalarda kayalık tepe sahilinden uzaklaşıldıkça yükselirdi göklere doğru. Sanki efendilerinin

izinden ayrılmak istemeyen ala bir köpeğe benzerdi. Ufukta görünür dururdu hep, sonra denizin tümsekliği arkasında birden gözden silinirdi. Ala Köpek'in eve döndüğünü, yani karanın çok uzaklarda kaldığını söylerdi o zaman...

O zaman Ala Köpek Dağı'nın nerede kaldığını iyi anımsamak, rüzgârın esiş yönünü, tepeye göre güneşin duruş açısını, durgun havalarda bulutların yerini unutmamak gerekir. Engin denizde yolunu yitirmemenin tek çaresi üç adalara varana değin Alaca Köpek'in bulunduğu yeri akılda tutmaktır.

Hemen hemen bir günlük uzaklıktaki adalara yönelmişlerdi bugün de. Sonsuz denizin ortasında birdenbire ortaya çıkan, kayalık, ıssız, minicik üç adaydı bunlar. Sipsivri birer memeye benzedikleri için de Küçük, Orta, Büyük Meme diye adlandırılmışlardı. Eğer daha öteye gidilecek olursa adını bile bilmedikleri, uçsuz-bucaksız bir okyanus başlardı. Kimsenin uğramadığı bu ulu deniz, dünyanın yaratıldığı çağlardan, Lura ördeğinin yuva yapmak için dönüp dolaştığı, ama bir avuç toprak bile bulamadığı zamanlardan kalma kendi içinden oluşmuş bir sonsuzluktu. İşte okyanusla denizin sınırındaki bu adalarda bahar günleri ayıbalıklarının yatakları bulunurdu. Yolculuklarının amacı oraya varmaktı.

Kirisk denizin görkemli görüntüsü karşısında afallamıştı. Deniz, Ala Köpek Dağı'nın sarp yamaçlarında oynarken, kıyı göllerinde sandalla yüzerken gördüğünden çok ayırdı. Körfezden açıldıklarında iyice anladı bunu. Gittikçe yayılıp genişleyen, gözün alabildiği tüm alanları kaplayan, sınırsız, uçsuz-bucaksız, yepyeni bir evren oluşturan, ta enginlerde gökyüzüne karışan bir sonsuzluktu deniz.

Böyle bir görüntüyle karşılaşmayı hiç beklemediğinden çocuğun aklı başından gitti. Çevresinde devinip duran sudan, ansızın dirilip gene apansız ölen dalgalardan, altta üç ürpertici karanlık bir uçurum ile, üstte durmaksızın yer değiştiren, erişilmez yükseklikteki uçucu bulutlardan başka bir şey görünmüyordu. Kış-yazı olmayan deresi-tepesi bulunmayan, yalnız dalgalardan ve sudan oluşan bambaşka bir dünyaydı burası.

Bir uçtan öbür uca bütün evreni kaplamıştı deniz.

Dalgalara bata-çıkma ilerliyordu sandal. Büyük bir av bekleyişi içindeki çocuk seviniyor, çevresiyle oyalanıyordu. Ama suda, suyun üstünde gördüğü her şey, beklediği daha önemli olayların heyecanıyla fazla dikkatini çekmiyor, bayram şenliğine çıkmış bir ço-

cuğun dalgınlığı arasında unutulup gidiyordu. Başka bir zaman olsa, ışığın deniz yüzeyindeki bitmez-tükenmez oyunu, renklerin soluk mor ve acı yeşilden kayığın gölgesinde koyu bir karanlığa dönüşümü ilgisini çeker; kayığın yakınlarında görünürken tuhaf balıklara, bunlarla aynı sürü içinde karıştıktan sonra ürküp kaçacakları yerde, korkudan bir araya toplanan, sonra sudan dışarı sıçrayıp bir süre havada asılı kaldıktan sonra sırt üstü denize düşen som balıklarına bakar bakar gülerdi.

Kirisk'in fazla aldırıldığı yoktu, çocuksu buluyordu bunları. Onun tüm istediği bir an önce adalara varmak, bir an önce işe koyulmaktı.

Ama çok geçmeden ruh durumu değişmeye, pek belli etmese de, bir tuhaflık duymaya başladı. Sandal kıyıdan uzaklaştıkça, özellikle Ala Köpek'in tepesi denizin koyu tümseği arkasında yavaş yavaş gözden silindikçe denizin içinden fışkırmış hissinin veren, belirsiz bir korku sardı benliğini. Çevresini kuşatan sınırsız suyun karşısında güçsüzlüğünü, savunmasızlığını, daha doğrusu hiçliğini seziyordu gittikçe.

Bu onun için yeni bir duyuydu. Yamaçlarında korkusuzca koşup oynarken, tepesinde pek uysal görünen denizi seyrederken, Ala Köpek Dağı'nın ne işe yaradığını hiç düşünmemiş, değerini bilememişti. Sarsılmaz külesiyle yerinde dimdik yükselen Ala Köpek'in ne denli iyi, ne denli güçlü olduğunu yeni yeni anlıyordu.

Şimdi anlıyordu karayla denizin arasındaki büyük ayırımı. Karadayken kara düşünülmez, ama denizdeyken denizi unutamazsınız; aklınızda başka şey varken gene onu düşünürsünüz. Bu buluş çocuğun rahatını kaçırdı. Denizin hep kendini düşündürtmesinde çözülemeyen, etkisinden sıyrılanamayan, insanı ezen bir giz saklıydı.

Oysa büyükler kayıtsızdılar. Emrayin ile Mılgun, sanki ikisi bir kişiymiş gibi, düzgün, uyumlu vuruşlarla çekiyorlardı küreklere. Dört kürek birden suya dokununca yumuşak, sürekli bir devinimle itiyordu kayığı. Ama bu da kürek çekenlerin sürekli çalışmalarını, durmadan eğilip kalkmalarını gerektiriyordu. Her ikisi de çocuğa sırtları dönük oturmuşlardı. O yüzden Kirisk onların kamburlaşmış düzleşen gergin omuz başlarından başkasını görmüyordu. Çıt çıkmıyordu kimseden. Arada bir babası. «Ee, işler nasıl?» dercesine geriye dönüp bakarak, sakallı yüzüyle oğluna bir

gölücük gönderiyordu.

Büyüklerin kendilerine güvenen, sakın çalışmalarıyla yolculuk sürüp gitmekteydi. Dümende oturan, durmadan piposunu emen Orhan Dede'nin özellikle serinkanlı bir görünüşü vardı. Herkes kendi işine koyulmuştu. Kirisk bu arada iki kez, birisinde babasının, ötekinde de Milgun'un küreklerinden birini alarak çekmeyi denedi; her ikisinden de büyük bir anlayış gördü. Ama çok sürmedi kürekçiliği; hem sandal, hem kürek ona büyük geldiğinden, küreğe iki eliyle birden yapışıp döndürdüyse de, çok geçmeden bıraktı. Kimse ona acımış görünmedi, kimse beceriksizliğini yüzüne vurmadı. Sessiz bir çalışma içindeydi herkes.

Ala Köpek görünmez olunca birden canlandılar.

- Ala Köpek eve gitti, dedi babası.

- Evet, öyle, dedi Milgun.

Yaşlı dümenci yüzünü o yana çevirdi.

- Eh, işler tıkrında gidiyor demektir.

Sonra Kirisk'e döndü, kurnaz kurnaz güldü.

- Ee, delikanlı, çağır bakalım, Ala Köpek geri gelecek mi?

Hepsi gülüşmeye başladılar, Kirisk de güldü. Çocuk az sonra.

- Eğer dönmesini istiyorsanız, kayığı geriye çevirin, diye sürdürdü şakayı.

Yaşlı adam gülüyordu.

- Anlaşılan, sen işi tez yoldan bitireceksin. Ee, şaka bir yana, elimizi çabuk tutalım biraz. Kirisk, yanıma gel bakayım. Durmadan denizi seyretmek karın doyurmaz.

Kirisk oturduğu yerden kalktı, kıça doğru yürüdü. Kayığın dibinde geyik derisine sarılmış bir çift tüfek, bir zıpkın, bir kangal urgan, küçük bir su taşı, azık torbası, birtakım çıkınlar, giyecek öteberiler vardı. Küreklerin üzerinden atlayıp kürek çekenlerin arasından sıyrılırken terli sırtlardan, omuzlardan çıkan keskin ter ve tütün kokusu yaktı genzini. Babasının giysilerinden hep aynı koku yayılırdı. Babası denizdeyken annesi onun gocuğunu alır, yüzünü içine gömerek derin derin koklardı.

Emrayın küreği bırakmadan omzuyla oğlunun böğrünü usulca dürttü, sonra da selam verir gibi başını salladı. Ama Kirisk'in, babasının bu bir anlık okşaması üzerinde durmaya, oyalanmaya hiç niyeti yoktu. Burası denizdi çünkü, denizde babalık-oğulluk olmazdı, herkes birbirine eşit davranırdı. Yalnız, herkesin sayaca-

ğı bir büyük vardı, o söylemeden hiçbir şey yapılmazdı.

Eklemleri şişmiş uzun elini çocuğun omzuna koyan Orhan Dede ona yanında bir yer gösterdi.

- Hadi, otur. Korkmuyorsun, değil mi? Başlangıçta biraz öyle olur ama geçer sonra.

Kirisk afalladı: Demek, yaşlı adam sezmişti. Gene de karşı çıktı:

- Hayır, dede. Bunda korkacak bir şey yok ki...

- Ne bileyim. Denize ilk açılışın da...

- İlk açılışım sa ne olmuş? Hiç de korkmuyorum işte!

- Eh, diyecek bir şey yok, öyleyse. Ben sefere ilk çıktığımda, ne yalan söyleyeyim, korkmuştum, hem de çok korkmuştum. Çocukluk işte. Kıyılar uzakta kalıp Ala Köpek de gözden yitince ödüm patladıydı. Dalgalardan başka bir şey kalmamıştı çevremde. Bir an önce eve dönmeye can atıyordum. Sor istersen babanla Milgun'a, onlar neler hissetmişler, söylesinler.

Berikiler yanıt olarak halden anlarcasına gülümsediler, küreklere asılırken başlarını salladılar.

- Ama ben korkmadım! diye direniyordu Kirisk.

- Öyleyse aferin sana! Şimdi söyle bakalım, Ala Köpek hangi yönde kaldı?

Kirisk bu beklenmedik soru karşısında bir an duraladı, sonra elini uzattı.

- İşte şu yönde.

- Niye elin öyle titriyor? Emin değil misin?

Kirisk elinin titremesini önleyerek biraz daha sağı gösterdi.

- İşte şurada.

- Bak, işte şimdi doğru! Kayık burnunu şu yana çevirirse Ala Köpek ne yanda kalır?

- Şurada.

- Rüzgâr bizi şöyle döndürürse nerede kalır?

- Şu yanda.

- Sola gidersek nerede kalır?

- Şurada.

- Aferin, Kirisk! Şimdi söyle bakalım. Çepeçevre sudan başka bir şey görünmüyor, bu durumda yönünü nasıl bulabiliyorsun?

- Benim başka gözlerim var da ondan.

- Göstersene, neredeymiş o gözler?

- Bilmem... Karnımda işte, bakmadan görüyorum...

Gülüşmeye başladılar.

– Karnındaymış!..

Orhan Dede dayanamadı.

– Dediği doğrudur. Yalnız, karında değil, kafanın içinde bulunur öteki gözler.

Kirisk yaşlı adamın dediğini kabul etmekle birlikte diretiyordu.

– Hayır, benimkiler karnımdadır.

Bir süre sonra yaşlı adam Kirisk'in yön bulma yeteneğini bir daha denedi, başardığını görünce hoşnut kaldı.

– Karnındaki gözleri hiç de kötü değilmiş, dedi.

Bu övgüyle koltukları kabaran Kirisk kendi kendine yön bulma sorularını yöneltip yanıtlarını verme uğraşına koyuldu. Deniz dingin oluşu işini hayli kolaylaştırmaktaydı. Ala Köpek Dağı, her seferinde, dik yamaçlarındaki saçaklı ormanlarıyla, «başındaki», «kasığındaki» kar lekeleriyle, kocaman cüssesiyle, eteklerindeki kesintisiz, yorulmak bilmez çağiltılı dalga vuruşlarıyla her zamanki durduğu yerde göründü çocuğun iç gözlerine. Kirisk Ala Köpek'i gözlerinin önüne getirince ister istemez öteki tepeleri ve evini de düşünmeye başladı. Sahildeki tepeler arasında bir vadi, vadiden akan derenin kıyısında, orman kenarına kurulmuş bir balıkçı köyü, köyün ağaç evcikleri, ambarları, köpekleri, tavukları, çiroz hevenkleri, bacalarından tüten dumanlar, insan sesleri, bunların arasında annesi, kızkardeşi Psulk sırayla zihninde canlandılar. Yalnız onları değil, ne yaptıklarını da görebiliyordu. Annesi onu, babasını, denizdeki öteki avcılarını düşünüyor olmalıydı gizli gizli. Hem düşünüyor, hem de cinler kafasındakileri okuyacaklar, korktuğunu anlayacaklar diye ödü patlıyordu. Kirisk'i düşünenlerden biri de Muzluk'tu. Kardeşi Psulk'la oynamaya gelmiş gibi yapacaktı gene. Muzluk onun, Kirisk'in, denize gittiğini ağzından kaçırır, başkalarına bundan söz ederse Kirisk'in annesi çok kızacaktı. «Ne gevezelik ediyorsun, geberesi! Kirisk'in ormana gittiğini bilmiyor musun?» diye çıkışacaktı Muzluk kıza. Muzluk toparlanacak, kızarıp bozarakcak, susacaktı. Kirisk kızcağızın bu durumuna acıdı. Muzluk'un kendisini düşünmesini istiyor, ama onun kendi yüzünden azarlanmasına gönlü razı olmuyordu.

Kayık dalgalara bata-çıkı ilerliyordu hep. Çepeçevre dalgalar oynuyor, ince köpükler güneşte ışıllı ışıllı parlıyordu. Nivihler öğle üzeri, en geç ikinci vakti birinci adaya (üç adadan Küçük Meme

adasına) varmayı, ilk ava orada başlamayı tasarlıyorlardı. Hava karmadan Orta Meme'ye ulaşırlarsa kayıkları için kuytu bir yer bulup, geceyi de orada geçirirlerdi. Ertesi sabah da yeniden açılırlardı denize. Şansları yüzlerine güler, akşamdan kayığa üç ayıbalığı atarlarsa üçüncü sabah erkenden tutarlardı evin yolunu. Şöyle ya da böyle, güneş iki kavak boyu kalkmadan dönüşe başlamaları gerekiyordu. Denizden ne denli erken ayrılırlarsa o denli iyiydi.

Orhan Dede bunların hepsini öngörmüş, hepsinin hesabını yapmıştı. Ayrıca yardımcıları Emrayin ile Milgun'un Üç Memeler'e gidişleri ilk değildi. Neler yapılması gerektiğini onlar da biliyorlardı. En önemli sorun havanın bozmaması, bir de deniz hayvanlarını yataklarında bastırmaktı. Bundan ötesi için herkes kendine göre bir çıkış yolu bulurdu.

Orhan Dede gibi kocamış bir adamın denize çıkmasının birinci nedeni buna gereksinme duymasıydı (yiyeceğini denizden elde edemezse başka nerden bulacaktı?); ikinci nedeni de denizin onu hep kendine kendine çağırmasıydı. Engin deniz zihnini açıyor, onu başka bir evrene götürüyordu. Değer verdiği, gizemli düşünceleri vardı Orhan'ın. Derin düşüncelere dalmasını engellemediği, üstelik burada kendini Deniz'le, Gök'le daha yakın hissettiği için seviyordu denizi. Oysa karada, bir sürü kaygı-tasa arasında düşüncelere dalmaya fırsat mı kalıyordu ki?..

Bu sonsuz genişlik içinde kayıkta bir insan hiçti, bunu hemen anlardı. Ama o insan gene de düşünebilir, düşündükçe Deniz'in, Gök'ün yüceliğine erişirdi. Ancak düşündükçe doğa güçleriyle, evrenin derinliğiyle, genişliğiyle boy ölçüşebilirdi insanoğlu. İşte bu yüzden yaşadığı sürece Deniz gibi güçlü, gök gibi sonsuzdur; çünkü düşüncenin sınırı yoktur. Ölünce bir başkası daha ötesini düşünür, ondan sonraki daha ötesini, böylece sürer gider. İşte bunu anlamak, yazgısına razı olmanın acı lezzetini tattırıyordu yaşlı adama.

Ölümün kaçınılmazlığını, ölümün her şeyin sonu olduğunu, yaşamın bitiminin gençliğindeki gibi uzaklarda bulunmadığını biliyordu. Öte yandan, her nedense, en gizemli, en değerli düşünceleri olan Deniz Kızı'yla ilgili hayallerini o öldükten sonra da yaşayacağına, düşlerinin onun yanında kalacağına inanıyordu. Düşler başka bir insana aktarılamazdı, aktarılmaması gerekirdi, bu duruma göre iz bırakmadan yok olmamalıydılar... Ulu Deniz Kızı ölümsüzdü, öyleyse onunla ilgili düşler de olumsuz olacaktı.

Denize açıldığı zamanlar sık sık düşünürdü bu konuyu. Susar, yol arkadaşlarının konuşmasına katılmaz, kendi iç evrenine dalardı. Denize bakarken de, birisiyle konuşurken de tek dileği Deniz Kızı'yla ilgili düşüncelerinde yalnız bırakılmasıydı. Acaba insan öbür dünyaya giderken düşleri de onunla birlikte gelemez miydi? Sonsuza dek göreceği düşleri olurdu o zaman. Ama yanıt bulamazdı sorularına, acı çekerdi. Gene de düşlerinin onunla birlikte geleceğine inandırmaya çalışırdı kendini...

...Çok çok eski zamanlarda Ala Köpek Dağı yakınlarındaki bir sahilde üç erkek kardeş yaşarmış. Kardeşlerden en büyüğü ayağına çabuk, her işe koşan, her yere yetişen bir delikanlıymış. Bu hamaratlığı sonucu bir geyik sürüsü sahibinin kızıyla evlenmiş, kayın-babasından ona kalan geyik sürüsünü alarak tundralar bölgesine yerleşmiş. Küçük kardeş iyi bir iz sürücü, keskin bir nişancıymış. O da bir avcının kızıyla evlenerek avcı olmuş, ormanlık bir bölgeye yerleşmiş. Ortanca kardeşe gelince, topalmış zavallıcık. Ağabeyi gibi geyik güdemediği, küçük kardeşi gibi av süremediği için gecesini gündüzüne katıp çalışsa da fazla bir şey kazanamazmış. Yörede kimse kızını vermemiş ona, kardeşleri zavallıyı bırakıp gitmişler, mavi denizin kıyısında yalnız başına kalmış. Balık yakalayarak zar-zor geçinebiliyormuş ancak. Bakla nasıl bir geçim sağlanabileceğini herkes bilir...

Topal delikanlı birgün gene sandalından oltasını sarkıtmış, bekliyormuş. Birden elindeki ip gerilmiş, titremeye başlamış. O sevinçle çekmiş oltayı, koca bir balığı sandala doğru çekmeye başlamış. Avı sandala yaklaşınca bir de ne görsün, kadın biçiminde bir balık değil mi oltanın ucundaki? Suyun içinde debeleniyor, kaçmak için çırpınıyormuş. Öyle de güzelmiş ki, insan bakmaya kıyamazmış. Teni gece ay ışığında parlayan çakıllar gibi gümüş ışıltılarla kaplıymış, koyu uçlu apak memeleri dimdikmiş, gözlerinden yeşil ışıklar saçıyormuş. Balıkçı Deniz Kızı'nı sudan çıkarmış, kollarına almış, kız da onu kucaklayınca kayığı dibine yatırmışler. Mutluluktan topal balıkçının başı dönüyormuş. Kayık göklerle yükselmiş sanki, deniz gökyüzüne ağmış, gökyüzü denize... Sonra, fırtına dinmişcesine, her şey durgunlaşmış birden. O sırada Deniz Kızı kayıktan dışarı atlamış, yüzmüş gitmiş. Topal balıkçı da arkasına düşüp onu çağırılmaya, dönmesi için yalvarmaya başlamışsa da ne gelen varmış, ne de ses veren. Denizin derinliklerinde yitip gitmiş Deniz Kızı.

İşte herkesin yalnız bıraktığı topal ortanca kardeşin başına böyle bir olay gelmiş. Deniz Kızı gittiği engin denizden bir daha geri dönmemiş. Topal balıkçı o günden sonra hergün ağlayıp sızlamış, gece-gündüz demeyip deniz kıyılarında dolaşmış, Deniz Kızı'nın bir kerecik olsun görünmesi için hergün gözyaşı dökmüş.

Deniz yükselince seslenirmiş:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?

Deniz çekilince seslenirmiş:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?

Ayışıklı gecelerde dolanır seslenirmiş:

**Bu deniz kederim benim,
Bu sular göz yaşlarım.**

Karanlık gecelerde dolanır seslenirmiş:

**Bu toprak kara başım,
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?**

Deniz yükselince seslenirmiş, deniz çekilince seslenirmiş.

Derken kış gelip geçmiş, arkasından bahar gelip geçmiş; bir yaz günü topal balıkçı gene diz boyu dalgalarda dolaşıp sevgilisini çağırırken birden kulağına sıgılıktan bir çocuk sesi çalınmış. Sanki bir çocuk ağlıyor, arada bir bas bas bağıriyormuş. Balıkçı koşmuş bakmış ki, ne görsün? Çıplak bir çocuk denizin tam kıyısında sular içinde oturuyor, dalgalar vurdukça üzerinden aşırıyormuş. Çocuk bir yandan da, «Kim benim babam? Nerede benim babam?» diye bağırmış. Adam bunları işitince daha çok şaşırılmış, ne yapacağını bilmez olmuş. Tam o sırada çocuk görmüş onu, «Sensin benim babam! Beni al yanına, senin oğlunum ben!» diye ağlamaya başlamış.

Gördünüz mü şimdi olanları? Adam oğlunu almış, evine götürmüştü.

Çabuk büyümüş küçük oğlan. Denizlerde avlana avlana yiğit

bir avcı olmuş. Hem talihi öylesine açılmış ki, ağ atsa balıklar dolar, ok fırlatsa deniz hayvanını deler geçermiş. Delikanlının ünü dağları aşmış, ormanlara ulaşmış. Orman içinde yaşayan oymaklardan birinden bir kızla evlendirmişler, çok geçmeden çoluk-çocuğa karışmış. İşte Nivihler, Deniz Kızı soyu, bunlardan üremiş.

Bu yüzden bayramlarda hep o şarkı söylenir:

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Sıcak karnın yaşam getirdi bize,
Sıcak karnın bizi deniz kıyısında doğurdu,
Sıcak karnın en iyi yer bizim için.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Ak memelerin fok başı gibi iri,
Ak memelerin denizde emzirdi bizi.
Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Karnın yeniden çiçeklensin,
Soyun yeryüzünde çoğalsın diye,
Erkeklerin en güçlüsü gelecek sana...

Bu düş yavaş yavaş sökün eder, dalgaların enginlerden karşı konulmaz bir güçle gelerek, deniz kıyısı toprağını, otlarını, kumullarını bir süreliğine su altının büyümlü karanlığına gömmesi gibi, Orhan Dede'yi gizemli bir evrene sürüklerdi.

Yaşlı adam düşün etkisiyle kendinden geçer, bu etkiyi uzun süre atamazdı üzerinden. Düşlerin gerçekliğine o derece inanmaktaydı ki, Deniz Kızı'yla buluşmalarını kimselere anlatamaz, gerçek bir sevgiliyle buluşmasını gizlemiş gibi gizlerdi herkesten.

Bu düşler yakasını bırakmayan yol arkadaşıydı Orhan'ın; ona hem sevinç, hem elem verir, ruhuna göksel acılar çektirirdi. Düşlerinin şaşırtıcı bir özelliği de, akıl almaz değişimleri, gariplikleri yanında, özünün tükenmez, anlatmak istediklerinin çok anlamlı oluşuydu. Orhan Dede canlı yaşamla düşlerin bir türlü ele geçmeyen, durmadan değişen ilintisini bulmak ister; bilinmeyen belirtileri ve kapalılığı ile insana azap veren büyük gizi çözmeye çalışırdı. Azap çekmesi, ruhunun altüst olması vız gelirdi ona. Her an düşlerini özler, sevgili Deniz Kızı'yla buluşacağı anı dört gözle beklerdi.

Denizde buluşurlardı onunla. Masaldaki ortanca kardeş gibi,

sevgilisini karşılamak için sahile çıkar, gelmesini beklerken ıssız kıyı kumlarında yürürdü. Hiç iz tutmazdı kıyı kumları; ancak, batan güneşin solgun ışıkları kimiltisiz, koyu gölgeler bırakırdı. İliklerine işleyen dayanılmaz bir özlemin kahrettiği ihtiyaç, siyah karlara basıyormuşcasına basar geçerdi bu gölgelerden. Denizin ıssızlığı, umursamazlığı karşısında onun içi aşk ateşiyle, bekleyişin verdiği ince sızıyla yanardı. Kulakları duymaz olurdu birden. Yalnız evrenin gerilimli suskunluğunu ne bir rüzgâr bozardı, ne bir hışırtı, ne bir ses... Orhan hep bekler, gözlerini denizden ayırmaz, bir mucize sonunda sevgilisinin geleceğine inanırdı.

Yükselen denizin, sessiz dalgaların, yolunun üzerine beyaz köpükler getirip bırakması büyük bir üzüntü verirdi zavallı adama. Martılar başının üstünde, gökyüzünden döne döne düşen iri kar taneleri gibi, çılgılık atmadan uçuşurlardı. Orhan Dede bu suskun, bu sağır evrende durup dinlenmeden dolaşır; bir yandan da, dinmek bilmeyen, amansız özleminin gittikçe arttığını, sevgilisini bekledikçe acılarının koyulaştığını hissedirdi. Sevdiği gelmezse, onu göremezse bu ıssız boşlukta yok olup gideceği hiç çıkmazdı aklından. Bazen çektiği acıya dayanamayarak, gelmesi için onu çağırılmaya başlardı. Ama düşlere daldığı sırada işitemediği bütün öteki gürültüler gibi, kendi sesi de erişmezdi kulağına. Bu sessiz denizin, bu suskun evrenin ortasında iki şey peşini hiç bırakmazdı. Bunlar, inanılmaz derecede hızlı ve kesik kesik çıkan soluğu ile şakaklarında zonklayan şiddetli yürek vuruşlarıydı. Zavallı ihtiyar içinden gelen gürültüleri dinledikçe geriye döner, kendinden kaçıp kurtulmak için ne yapacağını bilemezdi. Tek umudu, tek kurtuluş yolu Deniz Kızı'nın gelmesiydi. Onu mutluluğa yalnız Deniz Kızı'nın kavuşturacağına inandığından onun gelmesini dört gözle beklerdi.

Ve en sonunda, sevdiği, iyice seçilemeyen yüzü dalgalar arasından sık sık görünerek su yüzüne çıkmaya, gözlerini ondan ayırmaksızın yanına doğru yüzmeye başlayınca sessiz dünyası yok olurdu birden. Dalgaların gümbürtüsü, rüzgârın uğultusu, martıların bağırışmaları sevinç çılgınlıkları gibi birbirine karışırdı. Orhan Dede çılginca atılırdı suya, bir deniz canavarının, bir balinanın hızıyla yüzerdi sevgilisine doğru.

O sırada Deniz Kızı da onu beklemekte, coşkulu sıçrayışlarla gitgide yakınlaşmakta olurdu. Orhan, sevgilisini, suyun üstüne her

sıçrayışta bütün bedensel güzelliğiyle görürdü. Bu, her nasılsa okyanusun derinliklerine dalmış, biçimli kalçalarıyla basbayağı bir kadından başkası değildi.

Orhan Dede, Deniz Kızı'na ulaşınca birlikte enginlere doğru açılırlardı.

Gövdeleri birbirine usul usul dokunarak yan yana, hızları gittikçe artarak yüzerler, yüzerlerdi... Sağır bir yalnızlık ve özlem acıları içinde kıvrınmasının ödülünü almış olurdu yaşlı adam.

Artık hiç ayrılmazlardı. Erişilmez bir güçle, erişilmez bir hızla gecenin bu karanlığında dipten gelen olağanüstü ışıkların ufka değin aydınlatığı engin okyanusa doğru açılırlardı. Ard arda dizilmiş dalgaların akyeleklerini yara yara, denizin oynak yüzeyinde tümseklere, çukurlara bata-çıkta, yürekleri dolduran coşkuyla uçarçasına ileri atılırlar, dalarlar, çıkarlardı. Hemen yanbaşılarında ay yükselirdi. Onları izleyen, bir adım bile geri kalmayan, onlar ileri atıldıkça ışıltılı bir leke gibi suda kayan sarı bir aydede. Yalnız aydede ve onlar olurdu okyanusun sonsuzluğunda. Mutluluğun doruğunda özgürlüğün sevincini, buluşmalarının zevkini doya doya tadarlardı.

Onlar böyle karış konulmaz bir arzunun tutsağı olarak aralıksız kulaç atarlarken, yaşamın başlangıcı ve sonu olan tüm hazları, tüm acıları bir anlığına tadarak birleşecekleri yere, evrenin onlara ayırdığı noktaya ulaşmaya çalışırlardı.

Amaçlarına bir an önce erişme umuduyla çırpınarak yüzerler, hep yüzerlerdi...

Orhan Dede hızını artırdıkça tadacağı ten zevkinin ateşi sarardı bedenini. Yumurta dölleme yerine varmak için yaşam erkini son damlasına değin tüketen bir som balığın sabırsızlığı, ivcenliği bulunurdu kulaç atışlarında. Deniz Kızı ise okyanusun derinliklerine doğru onu hep ardından sürükleyerek, su zerrecikleri, pırıl pırıl gökkuşakları arasında dalgadan dalgaya sıçrar; inci parlaklığındaki gövdesinin çevikliği, kıvraklığı ile yaşlı adamı büyülerdi. Orhan denizin mavili-beyazlı çağlıtı içinde sevgilisini olanca güzelliğiyle gördükçe akıl başından giderdi. Hiç konuşmazlardı. Bütün yaptıkları şey, su püskürtülerinin, sellerinin belirsizleştirdiği yüzlerini seçmek istercesine gözlerini ayırmadan bakışarak hep ileri atılmak; yazgılarının onlara buluşma yeri olarak seçtiği noktaya varmak için, gittikçe artan bir sabırsızlıkla aralıksız yüzmek,

yüzmekti...

Ama o noktaya hiçbir zaman varamazlar, buluşma anı hiçbir zaman gelmezdi...

Çoğu kez Orhan Dede'nin düşleri apansız bitiverir, bir sis bulutu dağılmışçasına, bütün gördükleri kopar, yok olurdu. O zaman çok şaşırırdı zavallı adam. Yarım kalan bir zevkin doyumsuzluğu sarardı bedenini, büyük bir üzüntüyle olanları düşünmeye koyulurdu. Aradan ne denli zaman geçse de her şeyi bir bir anımsar, yaşadıklarının yalnızca bir düş olduğuna inanmak istemediği için, olanların anlamını, neden böyle olduğunu bulmaya çalışırdı. Böyle davranmakta haklıydı da adamcağız; çünkü düş denen şey bir süre anımsansa bile sonra unutulur giderdi. Abuk sabuk düşler insanın başını ağrıtmaktan başka neye yarardı ki! Oysa Orhan Dede, Deniz Kızı'nı unutamaz, yaşamına girmiş gerçek bir sevgiliymiş gibi düşünürdü onu. İşte bu yüzden onunla buluşmasını, sonra da ansızın ayrılmalarını yaşamış bir olayın derin etkilenimiyle anardı.

Ama düşleri acıklı bir sonla bitince Orhan Dede'nin yüreği daha bir parça parça olurdu. Gördüğü düşün bu biçimde bitişine ne anlam vereceğini bilmediği için büyük bir üzüntüye kapılırdı.

Düşte onları bekleyen yere yaklaşmaktadırlar, uzakta bir sahil gözükmektedir. Sevişecekleri yer işte orasıdır. Kendilerini birbirlerine verecekleri, karşı konulmaz birde arzunun tutsağı olarak bir an önce ulaşmaya çalıştıkları aşk köşesidir orası. İşte sahile iyice yaklaştılar. O hızla Orhan'ın ayakları birden kumlara gömülür, yolculuk sona erer. Yaşlı adam bir yanibaşına bakar ki ne görsün! Deniz Kızı batağa girmiş, durmadan debelenmiyor mu? Gövdesini soğuk terler basar bunu görünce, hemen sevgilisinin yardımına koşar. Ama sanki bataklığa saplanmışçasına kendisi de yürüyemez; onu dinlemeyen, gevşeyip uyuşan bacaklarını kıpırdatmak için çabalar. Deniz Kızı hemen yanındadır, elini uzatsa degecek gibidir. Ne çare ki, erişemez ona, ayaklarına dolaşan deniz otlarının, çamurun, batağın içinden kurtulmaya çalışırken boğulmasına ramak kalır, soluğu kesilir. Fakat sevdiği Deniz Kızı'nın sığılık yerde kaldığını, yüzemediğini, orada çırpınıp durduğunu görmek ona daha büyük bir elem verir. Son bir atılımla onu kurtarıp kucağına alarak kıyıya doğru sendeleye sendeleye yürümeye başladığında kızın parçalanırcasına çarpan yürek vuruşlarını işitir. Kucağında-

ki, sevgilisi değil de yakalanmış bir kuştur sanki. Kızın bu y¼rek çarpışları, bir de onu k¼c¼k bir çocuk taşır gibi bağrına basıp g¼t¼rmesi yaşlı adamda oyle bir acıma duygusu uyandırır ki, g¼zyařları boğazına d¼ę¼mlenir, içinden ağlamak gelir. Ama utanır Deniz Kızı'ndan, ağlamamak için kendini zor tutar. Her adımda onu d¼ř¼nerek, kollarında taşıdığı sevgilisini incitmemeye çalışarak, s¼z¼l¼rcesine, yavaş yavaş y¼r¼r sahilde. Ama Deniz Kızı yalvarmakta, onu gerisin geriye denize g¼t¼rmesi için ağlayarak dil d¼kmemektedir. Kızın yaşlı g¼zlerinin, insanın içine işleyen oyle bir bakışı vardır ki, dayanamaz Orhan Dede. Geriye d¼ner, sığlıktan geçer, her adımda denize biraz daha g¼m¼lerek ilerler, sevgilisini usulca bırakır kollarının arasından.

Deniz Kızı y¼zerek uzaklaşınca Orhan Dede gene yapayalnız, gene suskun kalır kıyıda. Onun ardından bakarken uyanır, yatağında h¼ng¼r h¼ng¼r ağlamaktadır.

**Nerelerde y¼z¼yorsun sen, ey ulu Deniz Kızı?
Bu deniz kederimder benim,
Bu sular g¼z yaşlarım,
Bu toprak kara başım,**

Deniz Kızı'nı kucakında taşması, sonra da onu kendi eliyle denize bırakması, aklına geldikçe b¼y¼k acılar verirdi adamçağıza. Neden b¼yle oluyordu? Neden insan sevdiklerine d¼řlerinde bile kavuşamıyordu? Kim ayarlıyordu b¼t¼n bunları? Bu d¼řlerin arkasında kim vardı, bunlarla ne s¼ylemek istiyordu, amacı neydi? Orhan Dede bu sorulara yanıt veremediği için d¼řlerini unutmayay, Deniz Kızı'nı d¼ř¼nmemeye çalışırdı.

Ama her ava çıkışta farkına varmadan gene sevgilisini d¼ř¼nmeye, onunla ilgili her şeyi kendince yorumlamaya koyulurdu. Bu olaęan¼st¼ d¼řlerin verdiği acılar, oylemler yeniden canlanırdı y¼reęinde; geçkin yaşında gerçekte ilgisi olmayan bir Deniz Kızı'na tutuluşunu anlamaya, ayık kafayla buna bir açıklama getirmeye uğraşırdı. Ote yandan şoyle bir avuntu bulurdu kendi kendine: Deniz Kızı olmasay bu yaşam çekilmeye değer miydi? Yaşlanmış, g¼çten d¼řm¼ř, dişleri d¼k¼lm¼ř, g¼zellięini yitirmişti artık. Ama g¼n¼l işte; eskiden oev¼nd¼ę¼ b¼t¼n g¼zellięleri elden gitse de, bir ayağı çukurda olsa da g¼n¼l kocamıyor; g¼ęs¼ndeki y¼reęi hep

gençlikteki gibi çarpıyor. İşte o yüzden insanın düşleri, düşünceleri hiç değişmezler; o yüzden insan düşlerde, düşüncelerde ölümsüzdür, özgürdür. Düşlerde yedi kat göğe çıkar, düşlere yedi kat yerin dibine inerdi. İnsanoğlu yücedir, çünkü ecel saatine değin yaşamdan kopmaz, kendini ölmüş saymaz. Ama ölüm öyle midir? İnsanın neler çektiği, düşünceleriyle nerelere yükseldiği, hangi düşler kurduğu, zekâsının nerelere, ne derece eriştiği vız gelir ölümüne. Neden böyledir bu? Evren neden böyle kurulmuş?.. Deniz Kızı bir düşmüş, varsın düş olsun! Yeter ki sonsuza dek sürsün, öbür dünyada da var olsun.

Orhan Dede, Deniz Kızı'na inandığı gibi, denizin ona kulak vereceğine de inanırdı. İçini denize döker; soluk alış, düşünceleri denizde düzene girerdi. İşte böyle dalmış gitmişken, «Yoksa Deniz Kızı'yla buralarda mı yüzdük?» diye sorardı bazen.

Böyle dakikalarda piposunu yeniden doldurur, derin derin çekerdi. «Tütün denen şu ot nasıl bir şey acaba? Zararlı derlirse de aldırma, ferahlık veriyor insana... Mançurya'dan getirirlermiş tüccarlar. Mançurya... Uzak ülke. Bizlerden kimse gidip görmedi... Tütün orada yetiştirmiş, ormanda ot yetişir gibi. Bir mucize işte, neler oluyor şu dünyada!»

*

Vakit öğleyi geçmişti. Sabahtan beri güneş birçok kez girip çıkmıştı bulutların arkasından. Bulutlar, sanki bozuk havanın ürettiği bir yuvadan çıkar gibi, ufkun ötesinden sökün ediyor; güneş kaybolunca denizin yüzü somurtup karararak iç karartıcı bir görünüm alıyordu. Ama güneş bulutlar arasından çıkıp yeryüzüne parlak ışıklarını saçınca denizin suları binlerce ışıltıyla dolarak hareketleniyor, insanın gözünü kamaştırırsa bile ruhuna neşe veriyordu.

Kirisk denize alışmış, giderek biraz sıkılmaya bile başlamıştı, ama denizin göz alabildiğine uzanan genişliği, sonsuzluğu onu şaşırtmaktan geni de geri kalmıyordu. Kara hiç de öyle değildi, orada genişlikler şaşırtmazdı insanı.

Oysa büyükler için denizde şaşılacak bir şey yoktu, çoktan alışmışlardı onlar. Emrayin'le Milgun kürekleri ölçülü vuruşlarla çekiyorlar, hep ilerliyorlardı. Orhan Dede'nin, kürekçilerden birinin yerine geçme önerisini bile geri çevirmişlerdi. Şimdilik dümenin başında otursundu o, dönüşte kayık yükünü alınca yardım e-

derdi. Dümenin başında iki büklüm eğilmiş oturan Orhan Dede uzun boynu, fırlak gıdısıyla, avını bekleyen bir kartala benzetilebilirdi. Konuşmaktan çok kendi düşüncelerine dalmıştı.

Sandal dalgalara bata çıka ilerliyordu. Yine aynı ölçülü çalkantı vardı denizin yüzeyinde. Alçaktan alçaktan, kesintisiz bir yel esiyordu.

Sürüp gidiyordu yolculuk...

Kirisk yaşlı adamın kolundan çekerek sevinçle bağırdı:

– Dede! Dede! Bak, ada! Küçük Meme olmalı.

– Hani nerede?

Orhan Dede elini gözüne siper ederek baktı. Kürekçiler şaşkın şaşkın bakışlarını çocuğun gösterdiği yöne doğru çevirdiler.

– Olmaz, dedi Orhan Dede.

Çocuk başka bir yönü, onların hiç beklemedikleri bir yönü gösteriyordu parmağıyla. Ama onun söylediği de doğruduydu. Çünkü çok uzaklarda, denizden fırlamış, kayalık bir adaya benzeyen kirli boz renkte bir şey, pürüzlü bir karartı gözükmekteydi. Orhan Dede gözlerini bir süre ayırmadan baktıktan sonra:

– Hayır, orası ada olamaz, dedi kendinden emin bir sesle. Küçük Meme'ye varmak için gittiğimiz yönde, güneşin doğduğu yere doğru hayli yol almamız gerekiyor. Oysa orası yan tarafa düşüyor. Ada olamaz, hayır, bence değil.

– Bu sularda daha önce böyle bir ada yoktu. Hep gelir gideriz, görmedik öyle bir şey. Küçük Meme sola düşer, bunun ne olduğunu bilmiyorum, dedi Milgun.

Emrayin de şunları söyledi:

– Sakın bu bir buluş ya da sis olmasın! Dalgaların parçalanıp köpüklenmesi de uzaktan öyle gözükür. Ama bu hiç kıpırdamıyor.

Orhan Dede.

– Kimbilir, neyin nesidir! dedi. Sis mi, bulut mu? Ama ada olmadığına kalıbımı basarım. Eğer sisse başımıza gelecekler var demektir.

Emrayin küreklere asılırken düşündüklerini şöyle açıkladı:

– Rüzgârın yönü değişmezse, sisin bize bir zararı dokunmaz. Yerinde kıpırdamadan duruyor işte. Bizim o yönde bir işimiz bulunmadığına göre dursun durduğu yerde.

Kirisk ilk olarak gördüğü şeyin ada çıkmayışından dolayı önce bayağı üzüldüye de sonra unuttu bunu.

Avcılar yorulmuşlardı. Çok geçmeden Küçük Meme sol yandan, suyun üstünde belirmeye başladı. Burası gerçekten memeye benzeyen, salt kayalardan oluşan küçük, sivri bir tepeydi.

Adayı görünce, denizin bitebileceğini anlayan Kirisk başta olmak üzere hepsi canlandılar. Yolculuğun en ilginç bölümü şimdi başlamıştı.

Orhan Dede çocuğun başına dokunarak:

– Görüyorsun, Ala Köpek köyde kaldıysa da bizi adaya getirdi. Zaten arkamızdan gelse denizde boğulurdu, diye takıldı.

Kirisk yaşlı adamın şakasını anlamıştı. Dede konuşmasını sürdürdü.

– Ala Köpek köyümüzü beklemek için kalmalı. Ayrıca yolunuzu şaşırmadan avlanma yerine varmamıza da yardım ediyor. E-e, Kirisk Ala Köpek gene işimize yarayacak mı, ne dersin?

– Hayır, artık o bizim hiçbir işimize yaramaz. Gideceğimiz yeri görüyoruz artık.

– Biraz kafanı çalıştır, delikanlım. Sen akıllı bir çocuksun, biraz düşünsene!

Denizin ta ortasında kıyıda bir tepenin neye yarayacağını anlamayan çocuk:

– Ala Köpek'in bize burada bir yararı dokunmaz ki, dedi.

– Peki, köye nasıl döneceksin? Dönüşte yolunu kendi kendine bulabilir misin? Anladın şimdi, değil mi? Köyün yolunu tutturabilmek için adaya yaklaştığımız yönü, adanın Ala Köpek'e dönük yüzünü iyi öğrenmemiz gerekir.

Kirisk yaşlı adamın düşüncesine katılmakla birlikte hayli bozulmuştu. Bu yüzden biraz öfkeli bir sesle şöyle sordu:

– Peki, hava kararınca ne yapacağız? Geceleyin yola çıksak, çevrede bir şey göremesek? Ala Köpek'in hangi yönde bulunduğunu nasıl anlayacağız?

Orhan Dede'nin yanıtı sakindi:

– Onun da kolayı var. Gökteki yıldızlar ne güne duruyor? Yıldızlar aldatmazlar insanı. Her zaman doğru yolu gösterirler. Yeter ki, insan hangi yıldızın nerede bulunduğunu bilsin. Sen de zamanla hepsini öğreneceksin. Lura ördeği yıldızını biliyor musun, bakalım?

– Sanırım, biliyorum.

Kirisk böyle söyledikten sonra babasına kararsız kararsız

baktı. Emrayin oğlunun güç durumda kaldığını anlamıştı.

- Dedesi, ben ona bir zamanlar biraz göstermiştim ama yetmez bu. İlerde daha iyi öğrenecek, dedi.

Adaya yaklaşıyorlardı gittikçe. Kıyıdaki kayalar, taşlar tek tek seçilmeye başlayınca adayı çepeçevre dolaşmaya koyuldular. Bu arada ayıbalığı yataklarını görmek için hepsi de dikkat kesilmişlerdi. Kirisk gözünü dört açmış, fok sürüsünü en önce bulmaya çalışıyordu. Büyükler sürüyü görünce bağırmasını tembihlediler ona. Ayıbalıkları güneşlenmek için kıyıya, taşların, kayaların arasındaki düzlüklere çıkarlardı. Hayvanların yattıkları yeri belirleyince, ür-kütmeden, yavaş yavaş sahile çıkmak gerekirdi. Ama bomboştu kıyıları, Kirisk hiçbir şey görememişti. Zamanla parçalanıp saçılmış, kocaman kocaman kayalar bağlamıştı bütün sahili. Adanın çevresindeki taş yığınlarının üzerinden aşır kayalara ulaşmak istercesine, beyaz köpüklü dalgalar dört bir yandan dövüyordu adayı. Kirisk'e göre ada ıssızdı, üst üste duran kayalardan başka bir şey yoktu.

Deniz hayvanlarını ilk farkedene Mılgun oldu. Kirisk başını sağa sola çevirip fokları görmeye çalışırken sandal oradan uzaklaşmıştı. Böyle yapmalarının nedeni, ayıbalıklarının kayığı görmesini önlemektir.

Yaşlı adam Kirisk'in bir şey göremediğini biliyordu.

- Ne o, Kirisk, ayıbalıklarının seçemedin mi? diye sordu.

Yalan söylemezdi Kirisk.

- Hayır, seçemedim.

- Hadi, bir kere daha yaklaşalım öyleyse. Onları kayaların arasından tanımayı öğrenmelisin. İyi avcı olmanın ilk koşulu budur.

Hayli sakıncası da olsa, kürekçiler kayığı aynı yere bir kez daha yanaştırdılar. Sakıncası şundandı ki, foklardan biri başını kaldırıp onları görse, bir çığlık atmasıyla hayvanların denizi boylamaları bir olurdu. Bereket versin görmediler ayıbalıkları. Ta denizin kıyısında şuraya buraya dağılmış pürtüklü kayaların arasında yatıyorlardı.

Mılgun:

- Kirisk, bak, şu sivri kayayı, onun biraz ilerisindeki kırmızımsı çıkıntıyı görüyor musun? diye sordu.

Kirisk gösterilen yere dikkat kesilmiş bakarken Mılgun ile

babası da kayığı kılıdatmadan tutmaya çalışıyorlardı. Kirisk gördü en sonunda deniz hayvanlarını, kocaman gövdeleri, perde ayakları, kuyrukları vardı. Güneşte parıldayan, külrengi, benekli sırtları hiç kıpırdamıyordu. Alışmış gözler için uzaktan bakılınca tıpatıp kayaya benzetilebilirdi.

O andan başlayarak çocuğun benliğini bir heyecan sardı. İşte ayıbalıkları hemen ilerde, gözünün önündeydi; büyük av başlayacaktı az sonra.

Başka bir yerden kıyıya yanaşıp karaya çıkarlarken çocuğun yüreği coşkuyla, bir avcının atikliğiyle doluydu. Kendini o anda çok güçlü, çok önemli biri olarak hissediyordu. Büyüklerin becerikli, uyumlu devinimlerle kayığı sığığa sokmalarını, babası ile Orhan Dede sandalı dalgaların çalkantısında kımıltısız tutarlar-ken Milgun'un çakılların üzerine sıçrayışını, atılan ipi Milgun'un bir omzundan aşırarak kayığı sahile çekişini, sonra babasının iki tüfeği birden kapıp kıyıya atlayışını hayranlıkla izledi. Kirisk'in kendisi de Orhan Dede'nin yardımını olmaksızın karaya atladı, ama bu arada ayaklarını ıslattığı için babasından alçak sesli bir azar işitti. Sandalın dalgalara kapılıp sürüklenmesini önlemek için Orhan Dede kayıktaki kalmıştı. Emrayin, Milgun ve Kirisk de fok yatağına yöneldiler; içgüdüsel bir hareketle, kayadan kayaya sıçrayarak ilerlemeye başladılar. Yüreğinin göğsünde küt küt attığını hissediyor; heyecandan, kendini önemli biri sanmaktan arada bir başı dönen Kirisk büyüklerinden geride kalmamaya çalışıyordu.

Deniz Kızı soyunun tüm insanları onu böyle bir günde yetişkin avcılarla birlikte deniz hayvanının üstüne gittiğini görmeliydiler. Annesi oğlunun gerçek bir avcı, oymağın ekmek kazancısı olduğunu bilse kimbilir ne denli övünürdü! Şimdiye değin birlikte oynadıkları, şimdi ise artık adına «avcı» deneceği için bir daha oynayamayacakları Muzluk kız da görmeliydi onu. Kirisk'in Ala Köpek Dağı'ndan çok uzaklarda, tanımadığı bir adanın çağılıtlı kıyısında, yabancı kayaların, taşların arasından fok yatağına doğru ilerlemesini izlemeliydi. Tüfeklerin Milgun'la babasında olmasının bir zararı yoktu. Çünkü ateş etme zamanı gelince nasıl olsa birini ona vereceklerdi.

Fok balıklarına hayli yaklaşınca avcılar sürüne sürüne ilerlemeye başladılar.

Keskin taşların, pürtüklü buzların üzerinde sürünmenin zor-

luğu Kirisk'in gözünü yıldırılmıyordu, çünkü amaca erişmenin başka bir yolu yoktu.

Tere suya batmış bir durumda derin derin soluyarak sürünürlerken bazen başlarını kaldırıp bakıyorlar, bazen iyice siniyorlardı. Nişan alıp ateş edecekleri yere varınca, büyük bir sessizlik içinde üçü birden kıvıltısız durdular.

Kirisk bu anı, bir bahar gününde buz kesmiş kayalık bir adanın bu görüşünü yaşam boyu unutmayacaktı. Bitmez tükenmez bir denizin ortasında ıssız bir ada; kör bir doğa gücünün adanın kıyısına rastgele saçtığı, koyu kızıl renkli yabancı kayalar, Kirisk'in üzerinde yüzükoyun uzanıp yattığı, kaskatı buzlarla örtülü, çıplak, ölü bir toprak; yanbaşımda tüfeklerini dolduran babası ile Mılgun; ilerde hemen denizin kenarında ise dalgaların, fırtınanın parçalayıp dağıttığı, yosun bağlamış, pürüzlü kaya yığınları arasında hiçbir şeyden habersiz sakın sakın yatan küçük bir ayıbalığı sürüsü. Tepelerinde, deniz hayvanlarının, adanın, denizin üstünde ise, ilk tüfek patlamasını beklerken donup kalmış gibi görünen, hafifçe sisli bir gökyüzü...

Kirisk, babasının verdiği tüfeği omzuna koyup dipçığı iyice yerleştirirken, «İsabet ettirebilsem bari!» diye düşünüyordu.

Uzun zamandır beklediği bu kısıcak anda bir yandan kendini ünlü, yiğit bir avcı olarak düşünürken, bir yandan da, fersiz güneşte birazcık ısınabilmek için taşlık bir çukura dolmuş, besili, hantal, kanlı canlı fokların ne derece umarsız, ne derece korunmasız olduklarını aklına getiriyordu. Ama bu bir anlık duraksamaydı. Hemen ardından köyde insanların kendisinden av beklediklerini, ayıbalığı eti, yağı getiremezse yaşamlarının güçleşip yoksullaşacağını anımsadı; ilk atışı yaparak kendisini göstermesi gerektiği düşünceyi bir anda çaktı zihininde. Soluğunu kesip tüfeği babasının söylediği biçimde omzuna bastırdı, benekli iri bir erkek fokun sol ön bacağının üstüne, biraz sağa, tam yüreğine nişan aldı. Fok başına gelecekleri sezmişcesine dikkat kesildi birden. Oysa rüzgâr deniz yönünde estiği için bir şey işitemez, avcıları da göremezdi. Önünde bir çıkıntının hedefini tam olarak görmesini önlemesi üzerine Kirisk biraz yana kayarak yeniden nişan almaya çalışırken, dirseğinin altından kayan bir taş ansızın yuvarlanıverdi, aşağı doğru yuvarlanırken de başka taşları sürükledi. Bunu işiten benekli ayıbalığı havlarmış gibi keskin, kısa bir çığlık attı; ardından bütün sürü ayaklanarak denize doğru aktı. Aynı an-

da da bir tüfek patlaması duyuldu. Sürünün kenarındaki iri bir foku vuran Mılgun durumu biraz olsun kurtarmıştı. Kirisk şaşır-
mış, aval aval bakıyordu.

- Ateş et! diye bağırdı babası.

Omzu şiddetle geriye itildi, kulaklarının dibinde patlayan ses-
ten dolayı çocuk hiçbir şey işitmez oldu. Karavana attığı, becerik-
sizliği yüzünden her şeyi berbat ettiği için utancından yerin dibine
geçmişti. Ama babası bir şey olmamış gibi ona bir fişek daha uzat-
tı.

- Doldur şunu! Bir daha at!

Daha önceki atış eğitimlerinden birçok kez yaptığı doldurma
ateş etme işini bu sefer nedense beceremedi. Tüfeğin mekanizma-
sı açılmak bilmiyordu. O arada Mılgun bir dizinin üstüne otura-
rak iki ateş daha yapmış, denize doğru akan sürüden bir foku da-
ha tam suyun kıyısında vurmuştu. Avcılar yaralı hayvanı yakala-
maya koşarlarken bütün sürü denize dolmuştu. Kıyıda kalan fok de-
beleniyor, kendini suya atmaya çalışıyordu. Mılgun ile Emrayin
hayvanın düştüğü yere erişmiş; sonra da perdeli ayaklarıyla çırpı-
na çırpına denizin saydam sularına dalmış bulunuyordu. Hayvanın
korkudan belermiş gözleri lie sırtındaki, ensesinden kuyruğunun
ucuna değin uzanan uçuk mor çizgi uzaktan açıkça seçiliyordu.
Mılgun bir daha ateş etmek için kaldırdığı tüfeği yere indirdi. Na-
sıl olsa bir yararı olmayacaktı. Hayvan ölse bile suya gömülür gi-
derdi.

Kirisk afallamış, soluğu kesilmiş bir durumda üzgün üzgün
dineliyordu. Ne ummuş, ne bulmuştu? Şu büyük avcıya bakın!

Çocukcağz uzun süre ağzını açamadı, üzüntüden ağlamamak
için kendini zor tuttu. Gururu öylesine incinmişti ki...

İlk vurulan ayıbalığını keserlerken Mılgun çocuğun gönlünü
almaya çalışıyordu:

- Ziyanı yok, bu işi başarırısın sen. Orta Meme'ye varalım da,
bak, ne çok fok göreceksin.

Kirisk'in dili çözülmeye başladı.

- Biraz acele ettim galiba, dedi.

Babası dayanamadı:

- Üzülme, oğlum. İlk seferinde kimse attığını vuramaz. Ca-
nın sağ olsun. İlerde nice ayıbalığı avlayacaksın.

Kirisk karşılık vermedi, ama büyüklerinin, beceriksizliğini

başına kakmamalarından dolayı onlara minnettardı. Söz verdi kendi kendine: İkinci avcılığında hiç acele etmeyecek, kafasına başka bir şey de takmayacaktı. Babasının öğrettiği biçimde, soluğu ile gözü «hedefin tam üzerinde durunca» basacaktı tetiğe...

Vurdukları fok kocamandı, henüz soğumadığı için canlıymış gibi ılıktı. Milgun hayvanın karın derisini yüzerken ellerini kıvançla ovuşturuyordu: «Aman şu yağa bakın! Tam dört parmak kalınlığı var!» Üzüntüsünü unutan Kirisk de hevesle Milgun'a yardıma koyuldu. O sırada babası, Orhan Dede'ye sandalı kıyıya yanaştırmasını söylemeye gitmişti.

Az sonra geriye döndüğünde yüzü kaygılıydı.

– Elimizi çabuk turalım! dedi göğe bakarak. Vaktimiz yok. Hem, havanın durumu da hiç hoşuma gitmiyor.

Hayvanın yalnız yüreğiyle karaciğerini bırakarak karnının içini boşalttılar, ayaklarından bir sırığa astıktan sonra kayığa götürdüler. Kirisk onların peşinden tüfekleri taşıyordu.

Orhan Dede sandalın yanında onları beklemekteydi. Avı görünce çok sevindi.

– Göktanrı güldü yüzümüze. Şimdilik bu da yeter.

Sonra şölen için bıçağını kınından çıkardı. Avcıların böyle durumlarda yaptıkları en önemli şeye, av yerinde çiğ karaciğer yeme işine girişti. Hayvanın yarılmış karnından karaciğeri çıkarıldı, dilim dilim kesildikten sonra herkese dağıtıldı. Payını alan, üzerine biraz tuz serpiyor, lokmaları büyük bir iştahla çiğneyerek yutuyordu. Ilık karaciğer öylesine körpe ve lezzetliydi ki, ağızda eriyiveriyordu sanki. Kirisk'in düşleri gerçekleşmiş, ağzına doldurduğu çiğ ayıbalığı karaciğerinin yağlı suyu dilini sararken tam bir erkek olduğunun bilicine varmıştı.

– Hadi, ye! diyordu Orhan Dede durmadan. Gece soğuk geçecek. Karaciğer sıcak tutar insanı. Sonra, her hastalığın ilacıdır.

Tıka basa yemişlerdi. Karınları iyice doyunca su içmek istediler. Su, kayığın dibindeki küçük fıçıdaydı.

Emrayin gökyüzüne tasalı tasalı baktı.

– Hayvanı kayığa parçalamadan koysak.

– Öyle olsun, o işi sonra yaparız dedi Orhan Dede. Gece Orta Meme'de konaklarız, çay yapar ısınırız. Böylece yükleyelim kayığa.

Adadan ayrılmadan önce avcılar toprağı doyurmayı da unut-

madılar. Fok yüreği ufak ufak bölünüp toprağa serpildi. Öbür gelişlerinde adanın efendisi işlerini kolaylaştırsın diye dualar edildi. Ondan sonra da açıldılar denize.

Küçük Meme gerilerde kalmıştı. Somurtkan suların ortasında yapayalnız duran ıssız ada insanda acıma duygusuyla birlikte bir tedirginlik uyandırıyor. Vakit öğleyi geçmişti. Hava kararmadan Orta Meme'ye varmak, kayığı dulda bir yere çekip geceyi orada geçirmek için acele eden kürekçiler küreklere asıldılar. Az sonra Küçük Meme denize batmışçasına silindi gözlerden, gene dört bir yanlarını sular kuşattı. Orta Meme görünürlerde yoktu daha.

Avcılar foku kesmekle uğraşırken deniz hayli değişmişti. Kabaran dalgalar daha yüksek gözüküyordu şimdi. Rüzgâr biraz yön değiştirmekle birlikte dalgaların akıntısı aynıydı. Kayık daha çok sallanıyor, dalgalar daha şiddetli çarpıyordu. Ama avcıları asıl kaygılandırılan havanın durumuydu. Neyin belirtisiydi bu değişiklik? Böyle bir mevsimde ne gibi tatsız bir olayla karşılaşabilirlerdi? Sanki uzak bir orman yangınından rüzgârın koparıp getirdiği dumanlar gibi, gökyüzünü ince bir sis sarmış, her yeri uçuşan beyaz zerrecikler kaplamıştı. Bu sisin göğü örtmekten başka kimseye bir zararı dokunmamasına karşın avcıların suratları asıldı.

Orhan Dede bakışlarını yöresinde gezdirdikten sonra tasalı bir sesle;

– Kahrolası pus neyin nesidir? diye homurdandı.

Kürekçiler büyük bir sinir gerginliği içinde çalışıyorlar, her kürek çekişte Orta Meme'nin önlerine çıkivermesini bekliyorlardı. Bu ada sığınak olarak en uygun, en güvenilir yerd.

Bu arada hava aydınlanmış, denizin bir ucundan güneş bile görünmüştü. Fakat öylesine uzak bir güneşti ki bu, kimse gözlerine inanmadı ve gözleri kamaşmadan baktılar. Kızıl renkli bakır bir sini gibi gittikçe ufka kayan, çevresindeki bulanık havayı da kirli kızıla boyayan solgun bir güneşti bu. Gene de ortalığın aydınlanması, güneşin görünmesi avcıların neşelenmesine, sınırlarının yatışmasına yetmişti. Şimdi hepsi adaya varıp dulda bir koyda dinlenmeyi keyifle bekliyorlardı.

Orhan Dede yanında oturan Kirisk'in sırtını okşayarak;

– Biraz daha dişini sık, oğul, dedi. Az sonra Orta Meme'ye varacağız.

Kirisk çok susamıştı, fakat tam bir çocuk güveniyle babasının

yasaklarına uyduğu için sesini çıkarmıyordu. Babası birgün önce ona denizde suyun kıt olduğunu, evdeki gibi her canı çektiği zaman içemeyeceğini söylemişti. Adaların üçünde de tatlı su yoktu, kayığa yük yapmasın diye fazla su alamazlardı. Herkesle birlikte içebilirdi ancak.

Güneşin uzaktan yüzünü göstermesi ve ortalığın aydınlanması üzerine yaşlı adam bir yumuşayınca;

– Dede, çok susadım, dedi.

Çocuk bunları söylerken bir yandan da babasına bakıyordu korkusuzca gülmüseyerek. Yaşlı adam da gülmeye başladı.

– Ya, demek susadın? Karaciğer insanı böyle susatır işte! Anlaşıldı, hepinizin canı su içmek istiyor.

Emrayın ile Milgun oun onaylarcasına başlarını salladılar. Yalnız kendisinin susamamış olması Kirisk'i çok sevindirdi.

Orhan Dede;

– Madem öyle, önce suyumuzu içelim, sonra da pipomuzu tütürürüz, diyerek dümeni bağladı, kayığın dibinden su dolu küçük fıçıyı aldı, onu yanına koyduktan sonra içi kalaylı bakır tasa dökmeye başladı. Ala Köpek Dağı'nın yamacındaki bir pınardan doldurdıkları, soğuk, pırl pırl bir suyu bu. Yörede duruluğuyla, tadıyla herkesin sevdiği bu su yazın toprak ve taze ot kokardı.

Tası elindeki Kirisk tutuyordu. Çok susamıştı zavallılık. Tas yarı yarıya dolunca yaşlı adam fıçının tıpasını kapadı.

– Hadi, iç bakalım. Sonra da ötekilere vereceğiz. Yalnız, dökmeyesin sakın.

Kirisk önce büyük bir açgözlülükle, sonra gittikçe hızı kesilerek içmeye başladı. Ancak sonuna geldiğinde suyun çürümüş ağaç koktuğunu anladı.

– Nasıl, kandin mi?

– Evet, kandım.

– Ama gözlerin öyle söylemiyor. Karaciğer bu çok su içirir insana. Ne yapalım, biraz daha içmene izin vereceğiz. Karada olan iç içebildiğin kadar, ama burası deniz...

Yaşlı adam böyle diyerek tasın dibine biraz su daha koydu. Kirisk iyice kanmıştı. Keyfine diyecek yoktu.

Sonra, kürekçilere tasın dörtte üçünü doldurdu Orhan Dede. Tası onlara Kirisk veriyordu. Suya iyice doyduğu için hiçbir söz söylemeye hakkı yoktu ama Orhan Dede gene de kürekçilere daha çok su vermesinin nedenini açıklamayı gerekli buldu:

– Sen küçüksün, yavrum. Bir de onlara bak! Hem durmadan kürek çekiyorlar. Kürek çeken insan çok su içmek ister.

Gerçekten de kürekçiler kendilerine verilen suyu bir dikişte bitirmişlerdi. Sıra ikinci kez doldurmaya geline Orhan dede onlara hafifçe çıkıştı:

– Yavaş olun, delikanlılar. Kendinizi dere kıyısında mı sandınız?

Emrayin ile Mılgun gülmekle yetindiler. Kendi payını içince Orhan Dede de gülümsedi:

– Dere kıyısında olmayı çok isterdim doğrusu. Çiğ ciğer ama da besleyici şeymiş...

Sonra piposunu doldurup yaktı, derin derin içine çekti, domanlarını zevkle savurdu. Adamcağız bunun, tattığı son zevk olacağını nerden bilecekti?

Felaketi ilkin Kirisk gördü...

*

Susuzlukları geçmiş, duydukları mutluluğun peşinden garip bir sessizliğe gömülmüşlerdi.

Sevinçliyidiler, çünkü avladıkları ilk ayıbalığı kayıklarında yaşıyordu. Az sonra adada güzelce dinlenecekler, ertesi sabah da gene ava çıkacaklardı. İşleri bitince doğruca eve. Bundan iyisi can sağlığıydı.

Sandal dalgalarda bata çıka ilerliyordu eskisi gibi. Orhan Dede gene piposunu tütürerek dümen çeviriyor, belki de sevgilisi Deniz Kızı'nı düşünüyordu. Emrayin'le Mılgun'a gelince, sanki kürek çekenler onlar değildi. Öyle rahat, öyle ölçülü, öyle çalmlı ileri geri gidip geliyorlardı ki! Kirisk onları seyrederken dalmış gitmişti. Çocukça bir içtenlikle her birini ayrı ayrı düşünüyor, onlarla birlikte denizde bulunmasından dolayı büyük bir kıvanç duyuyordu.

Kirisk onları hiç başka türlü düşünemezdi. Orhan Dede hep o bildiği Orhan Dede; uzun boyunlu, fırlak gıdılı, parmakları ağaç budakları gibi düğüm düğüm şişmiş, elleri çalışmaktan uzamış, sulu gözleri anlayışla bakan aynı yaşlı adamdı. Başka biri olabilir miydi zaten? Köy, herkesin saydığı, herkesin sözünü dinlediği Orhan dedesiz ne yapardı? Düşünmek bile tuhaf geliyordu insana.

Annesi Kirisk'in tıpkı babasına benzediğini söylerdi, büyü-

yünce babasının bir eşi olacaktı. Gözleri babasınınki gibi pelit elası, dişleri onunkiler gibi sağlam, hatta önden iki tanesi biraz öne fırlamış... Büyüyünce onun da babası gibi sık, sert, kara sakalları çıkacaktı. Boşuna adama Sakallı Emrayın dememişlerdi. Kirisk küçükken –daha derede çıplak yüzdüğü sıralar– annesiyle teyzeşi onu seyredeler, aralarında kıkır kıkır gülerlerken birbirlerine yaramaz şeyler fısıldarlardı. «Tıpatıp babası!» derdi annesi. «Oğlum düşecek kıza gün doğdu demektir. Ayrıca bir dediğini iki etmeyiz gelinimin.» Kirisk, babasına benzemekle alacağı kızın ne bakımdan rahat edeceğini, gün göreceğini anlamazdı bir türlü.

Kayığın öndeki bir çift küreğini çeken Emrayın böyle bir adamdı işte. Kirisk, bu, inci gibi ak dişli, kara sakallı, geniş omuzlu adamın, babasının birgün olsun ona bağırıp çağırdığını, sonra da acıyıp gönlünü almaya kalktığını görmemişti. Babasının olgun pelit rengindeki gözlerinin yumuşak, tatlı bakışı ona her zaman büyük bir güven verirdi.

Babasından iki yaş küçük olan, amca oğlu Milgun ise arkadaşları kürekleri çekiyordu. Milgun, Kirisk'in babasına hiç benzemezdi, çünkü köseydi, sakal yerine biten birkaç kıl da ayıbalığı bıyıkları gibi dimdik dururdu. Bu görünüşünden dolayı ayıbalığına benzetirlerdi onu. Sonra, çok kavgacı, şamatacı bir adamdı. Altta kalmaktan hoşlanmadığı için, bir keresinde, köye gelen dışarıklı bir tüccarla dövüşmeye kalkışmıştı. Köy halkı alttan alıp yabancı tüccarı yumuşatmaya çalıştıkça o tam tersine, adamın üstüne üstüne varıyordu. Yerden bitme, kütük gibi yuvarlacık gövdesine bakmaksızın öyle de çevikti ki! Üstelik fitil gibi de sarhoştı, içkiyi çok severdi. Emrayın'le birkaç kişi Milgun'u zor tutmuşlardı. Kısa boylu oluşuna karşın güçlü kuvvetliydi. Kirisk ona Milgun Amca derdi. Babasıyla iyi arkadaşlıklar. Birbirlerine güvendikleri, bir de oymağın en önde avcıları oldukları için ava hep birlikte çıkarlardı. Yeni yeni yürümeye başlayan bir oğlu ile iki de kızı vardı Milgun'un. Kirisk kızları kardeşleri gibi korur, onlara toz kondurmazdı. Kızlar hergün kızkardeşi Psulk'la oynamaya gelirlerdi eve, annesi de onları çok severdi.

Ama kızların en güzeli Muzluk kızdı. Ne yazık ki, büyüyünce onu komşu köyden birine gelin vereceklerdi. Şeytan, «Kaçır şu kıızı, verme!» diyordu.

Köyündeyken Kirisk böyle şeyleri çok seyrek düşünürdü, ama

burada, uzakta, en basit olay önceden hiç farkına varmadığı doku-
naklı bir anlam kazanıyordu.

Ala Köpek Dağı'nın eteğindeki bir dere kenarına kurulmuş, dört bir yanı ormanlarla çevrili eski bir balıkçı köyü –Deniz Kızı oymağının, Nivihler'in köyü– burnunda tütüyordu şimdi. Annesi, evleri gözünün önünden gitmiyordu. Ama deniz kıyısında koşan Ala Köpek Dağı'ndan, doğup büyüdüğü sahillerden öylesine uzak-
tı ki şu anda. Özlediği yerlerin gerçekten uzak olup olmadığını bir kez daha anlamak niyetiyle başını geriye çevirmişti ki, hiç bekle-
mediği bir durumla karşılaşmıştı.

Ufkun yarısını kaplamış olan külrengi koyu bir sis duvarı, birbirine bitişik iki dil halinde onlara doğru uzanmıştı. Bu iki yay-
van dil, denizin kararmış yüzeyini yalayarak, geçtikleri her yeri ko-
yu bir örtüyle örterek gözle görülür bir hızla ilerlemekteydi. De-
nizin üstünde ne varsa: Sandalıyla, insanlarıyla, görünen–görün-
meyen her şeyiyle yutmaya niyetli bir devdi sanki. Sis, daha önce
Kirisk'in uzaktan görüp, hep birlikte denizin ortasında bilinmeyen
bir adaya benzettikleri boz bulanık kütlelerin bulunduğu yönden
geliyordu. İşte o kütle şimdi gözlerinin önünde şişip kabarak,
fırtınanın itişiyile kesintisiz, sessiz ilerleyerek onlara doğru yakla-
şmaktaydı.

Kirisk korkuyla:

– Bakın! Bakın şuna! diye bağırıldı.

Kayıktakiler bir an şaşakaldılar. Bu bir anlık denetimden u-
zak kalan sandal dalgadan şöyle bir kaykıldı ve o anda da yoğun
sis örtüsü altından fırlayan ikinci dalga şiddetli bir şakırtıyla pat-
ladı. Aynı dalga gittikçe artan bir gürültüyle kabarıp yuvarlanarak,
fişirdayan suların öfkesiyle parçalanarak sandalın üzerine abandı.

– Sandalın burnunu çevirin! diye haykırdı Orhan Dede.

Küreğeçiler sandalın burnunu dalgaya doğru ancak çevirebil-
mişlerdi ki, az kalsın alabora oluyorlardı. Dalga onları hoplatarak
geçip gitti, ardından bir sis duvarıyla burun buruna geldiler. Sis
onlara iyice yaklaştığı sırada, bunun, karşı konulmaz bir güç, ku-
durgan öfkesiyle önüne çıkan her şeyi yerle bir etmeye kararlı,
içinden çıkılmaz bir karanlık olduğunu gördüler.

Orhan dedenin:

– Fırtınanın yönünü belleyin! Fırtınanın yönünü belleyin! diye
bağırmasıyla birlikte o koyu karanlığa gömüldüler.

Sanki tepelerine yıkılan bir çıgın dondurucu karları altında kalmış gibiydiler. Göz açıp kapayınca da değin bir evrenden başka bir evrene geçtiler, bildikleri her şey ortadan yok oldu. Ne deniz, ne gök, ne sandal seçilebiliyordu şimdi; birbirlerinin yüzünü bile göremiyorlardı. O andan sonra da durdurak bilmediler. Sandal bazen şahlanıp burnuyla havaya kalkıyor, bazen yarılan dalgalar arasında açılan uçuruma gömülüyordu. Giysileri, üzerlerine püs-küren sulardan ıslanıp ağırlaşmıştı. Fakat felaketin daha da büyüğü, sis yüzünden çevrelerini görememeleri, denizde olup biteni ve ne yapmaları gerektiğini bilememeleri idi. Onlara kalan tek şey, gözü kapalı, gelişigüzel bir çabayla sandalı su yüzünde tutmak, böylece devrilmesini önlemektir. Bu durumda hedeflerine doğru ilerlemenin sözü bile olamazdı. Dalgalar onları kendi istedikleri yere sürüklüyordu; nereye, ne kadar zamanda gideceklerini bilmek olanaksızdı artık.

Kirisk çok iştmişti: Denizde sise yakalanan avcılar evlerine dönmemişler; yas tutan karıları, çocukları, babaları döner umuduyla Ala Köpek'in yamacında günlerce ateş yakıp beklemişlerdi. Kirisk o zamanlar açık denizde ölmenin korkunçluğunu, akla sığmazlığını birazcık olsun gözünde canlandırmaya çalışmamıştı. Gözünde canlandırmaya çalışmak bir yana, kış mevsiminin bu sessiz, zararsız konuşunu büyük bir sevinçle karşılar, sisi zevkle seyredirdi. Sisli havalarda her şey süt rengi, büyülmüş gibi görünürdü. Bazen de düşlere dalarak, yüreğinde açıklayamadığı bir yılgınlık ve korkuyla, sisin görüntülerini birtakım hortlaklara, dehşet salan canavarlara benzetirdi. Sonsuz irilikte bir yün yumağı gibi, bazen çözülüp açılan, bazen kat kat sarılan bu sisler, denizin hışırtılı dalgaları üzerinde bir yılanın kıvrıla kıvrıla sürünmesini anımsatırdı.

Kirisk oturduğu yere sınımsız sarılarak, korku içinde Orhan Dede'sinin bacakları arasına büzüldü.

Çocuk için söyleyecek ya da yapacak başka bir şey bulamayan yaşlı adam;

– Tutun bana! Sıkı tutun! diye bağırarak yetindi.

Korkunç doğa gücü karşısında kayıktakilerin hepsinin de aynı durumda olması çocukcağızı yazgısıyla başbaşa bırakmıştı. Kirisk, dedenin dizi dibine büzüleceği yerde bağırarsa, ağlasa, babasını

yardıma çağırır, Emrayın bile küreği bırakıp koşmazdı oğlunun yardımına. Çünkü dalgaların yükselmesini, çekilmesini anında hissederek, kayığı dengede tutan, batmasını önleyen Milgun ile ikisiydi.

Dalgalar sandalı göz gözü görmez sisin içinde gelişigüzel sürüklüyordu. Orhan Dede kayığı belirli bir yöne çevirmek amacıyla birkaç kez dümeni kullanmayı denediyse de hiçbir yararı olmadı, çünkü fırtına durmadan artırıyordu hızını.

Vakit gece yarısı olmalıydı. Yoğun sisten zamanın akışı izlenemiyordu. Ancak, karanlığın daha bir koyulaşmasından gecenin bastırıldığını anlamışlardı. İşte bu karanlıkta, sonlarının ne olacağını, bilmeksizin aralıksız, bezdirici, çalkantılı bir didişmeye koyuldular. Boranın, başladığı gibi kesilivereceği, sisin dağılacağı, sonra da başlarının çaresine bakacakları umudunu yitirmeden dayanıyorlar, habire uğraşıyorlardı. Bir keşesinde bu umut gerçekleşir gibi oldu. Boranın şiddeti azalmış; dalgaların çarpması, suların fıçkırması, kayığın sallanması yatışmaya yüz tutmuştu. Ama onları kuşatan, bütün koyuluğuyla üzerlerine abanan karanlık aynıydı. Denizin gürültüsünü bastırarak ilk bağırın Orhan Dede oldu:

– Hey, sesimi işitiyor musunuz? Ben Orhan! Kirisk benim yanımda!

– İşitiyoruz! Biz de yerimizdeyiz! diye haykırdı Emrayın.

– Fırtınanın yönünü bellediniz mi?

– Bunun ne yararı var?

Milgun'un öfkeli haykırışı üzerine Orhan Dede sustu. Haklıydı genç adam. Bunca sürüklenmeden sonra rüzgârın yönünü belleşeler ne çıkardı? Nirengi noktası olarak kullanacakları adaların nerede kaldığını, onlardan ne denli uzaklaştıklarını bilmedikten sonra... Belki de Üç Memeler'i hiçbir zaman bulamayacaklardı. Çalkantının, karanlığın verdiği bezginlikle susan koca Orhan şimdi derin derin düşünüyordu. Fırtına çıktığından beri talih belki yüzlerine bir kezcik gülmüş, sandallarını adaların yakınından savuşturarak, onları kıyı kayalıklarına çarpıp parçalanmaktan korumuştur. Ondan ötesi büyük bir şansızlıktı. Gecenin ve sisin orta yerinde adasız, yıldızsız yön bulmanın hiçbir yolu yoktu. Umarsızlık içinde çırpınan yaşlı adam gene de düşündüklerini söyledi:

– Kayığın burnunu çevirirken rüzgâr güneydoğudan esiyor-du...

Fakat kimseden yanıt gelmedi. Kürekçilerin onunla uğraşacak vakitleri yoktu çünkü. Bunun üzerine yaşlı adam gene sustu. Bacaklarının arasına sığınmış bulunan Kirisk tir tir titriyordu.

– Şimdi biz Kirisk ile sandalın suyunu boşaltacağız, siz kendi işinize bakın! diyerek eğildi, karanlıkta çocuğun her yanını yokladı, sapaşlam olduğuna inanınca onunla konuşmaya başladı:

– Kirisk, korkma, oğlum. Hadi, sandalın suyunu boşaltalım. Boşaltamazsak sonumuz kötü olur. Yalnız, elimizde tek kepçe var. İşte şurada, buldum. Sen de taşı al. Aldın mı? İkimiz birden çalışırsak işimiz daha çabuk biter. Hey, Kirisk, işitiyor musun beni?

– İşitiyorum, dede. Taşı aldım. Çok mu sürecek? Korkuyorum...

– Ben de korkuyorum. Ama erkeğiz biz. Böyle şeylere aldır-mamamız gerekir.

– Batmayız değil mi, dede?

– Hayır, batmayız, Batsak bile «Yazgımız böyleymiş» diyeceğiz... Şimdi bir elinle bana tutun, öbür elinle suyu boşalt.

İyi ki, Orhan Dede zamanında toparlanmış; boranın biraz ya-tışmasından yararlanarak, kayığa dolan suyu atmaya akıl etmişti. El yordamıyla ikisi iki yandan çalışırken birden suç fıçısını dü-şündü Orhan Dede. Çocuğa bunun önemini anlatmalıydı. Elinden tuttu, fıçıya yaklaştırdı.

– Bak, yavrum, bu bizim su fıçımız. Elin değıyor, değil mi? Bizlere ne olursa olsun bu fıçıyı korumalısın. Sarıl ona, sım-sıkı yakala, yanından hiç ayırma. Denizde susuz kalmaktansa ölmek daha iyidir. Anladın mı? Bizden çok o gerekli sana.

Yaşlı adam iyi etmiş de su konusunda çocuğu zamanında u-yarmıştı. Çünkü az sonra bunun önemi anlaşıldı.

Biraz kesilir gibi yapan fırtına yeniden şiddetlenmeye başladı. Bu sefer azgınlığını daha da artıracığa benziyordu. Sanki gecenin örtüsü altında karanlıktan, sisten hiçbir şey göremeyen insanoğlu-nun güçsüzlüğünden yararlanmak, işlerini bir an önce bitirmektir amacı. Bir sürelik yavaşlamanın acısını çıkarırcasına, bütün ku-durganlığıyla yüklendi üzerlerine. Görünmeyen dalgalar Orhan Dedenin kayığını dört bir yandan dövmeye, oradan oraya savur-maya, boşlukta fır fır döndürmeye başladı. Sandal dalgaların ser-pintilerinden ağırlaşıyor, gittikçe suya gömülüyordu. Orhan Dede

diz üstü oturarak, içeri dolan suyu var gücüyle boşaltmaya çalıştıysa da hepsi boştu. Durumu anlayan kürekçiler acı acı haykırdılar:

– Kayıkta ne varsa atın! Batıyoruz! Kayığı boşaltın!

Kirisk korkudan ağlamaya başladı; onu ne işiten vardı, ne de ona aldırın... Çocukcağız kış tarafında, dipte duran su fıçısını sım-sıkı kucakladı, onunla birlikte sallanarak acı acı ağladı. Başlarına ne gelirse gelsin fıçıyı elinden bırakmaması gerektiğini iyice anlamıştı. Orhan Dedenin söyledikleri kulaklarındaydı, batsalar bile fıçıyı korumak onun göreviydi.

Yarı batmış sandalı bir an öcne kurtarmalıydılar. Mılgun sandalın devrilmesini önlemek için olanca gücüyle çalışır, kürekleriyle dengeyi sağlarken, Orhan ile Emrayın kayıktakileri dışarı fırlatma işine giriştiler. Başka kurtuluş yolu kalmamıştı. İki tüfek, zıpkın, urgan kangalı, bir sürü ıvır zıvır, bu arada Orhan Dedenin çaydanlığı denizin dibini boyladı. Sıra ayıbalığı gövdesini atmaya gelince işler zorlaştı. Islanan et kütlesi iyice ağırlaşmış, kayganlaşmıştı. Alttan biraz kaldırıp kayığın kıyısından yuvarlamaya karar verdiler. Uğruna yollara düştükleri avlarını kendi elleriyle yok edeceklerdi. Oflayıp puflyarak kara yazgılarına sövgüler, lanetler yağdırarak koca gövdeyi kayığın kenarına doğru ittiler, sonra da denize deviriverdiler. Denizle aralarında geçen amansız çatışmanın o akıl almaz kargaşasında bile fokun ağırlığından kurtulan kayığın şöyle biraz yalpalayarak silkindiğini hissettiler. Batmalarını önleyen de buydu belki.

*

İlk kendine gelen Orhan Dede oldu. Nerede bulunduğunu, çevresini kuşatan kımiltısız cansız buhanık beyazlığın ne anlama geldiğini bir anda kavrayamadı. Sisti bu, evet, düpedüz sis. Okyanusu bir baştan bir başa kaplayan, yayıldığı her yerde aynı kusursuz, sessiz durgunluğunu sürdüren sis... Denizin üstünde donup kalmıştı, büyük bir suskunluk içindeydi.

Gözleri biraz alışınca kayığın belirgin çizgilerini, sonra dipte yatan insanları seçebildi. Emrayın ile Mılgun hemen küreklerin dibine yığılmışlardı. Tehlikeli bir fırtınanın pençesinden kurtulmuş olduklarını anımsayıp, yatanların boğuk horultularını duymasa, ikisinin de öldüğü kanısına varabilirdi. Kirisk gene dizlerinin dibindeydi. Zavalıcık su fıçısına yaslanmış, öylece uyuyakalmıştı.

Orhan Dede çocuğun soğuktan, ıslanmaktan buz kestiğini anlıyorsa da yapacağı bir şey yoktu.

Geçirdiği gecenin uyuşukluğu içinde kıvıldamadan baktı. Ak saçlı başı önüne düşmüş, düğüm düğüm uzun elleri iki yanından sarkmıştı. Sızım sızım sızıyordu bütün bedeni. O güne değin sayısız belalarla karşılaşmıştı ama bunun gibi acımasızını hiç anımsamıyordu. Neredeydiler şimdi? Fırtına onları ne denli uzağa atmıştı? Henüz Ohotsk denizinde miydiler, yoksa okyanusa mı sürüklenmişlerdi? Son fırtınadan beri ne kadar zaman geçmişti? Sisin ışık sızdırmaz tekdüze donukluğunda geceyi gündüzden ayırmak olanaksızdı. Eğer fırtınanın genellikle sabaha karşı dindiği göz önüne alınırsa vakit gündüz olmalıydı. Belki de öğle sonrasıydı.

Her nasılsa yaşamda kalmış olmanın sevincini duymakla birlikte, Orhan Dede başını önüne eğmekte haklıydı. Deniz yolculuğunda işlerine yarayacak bütün gereçlerini, yüzlerce samur derisi karşılığında gezici bir tüccardan aldıkları tüfeklerine varıncaya değin her şeylerini yitirdikten sonra, birazı içilmiş bir fıçı su ve iki çift kürekle ne yapabilirlerdi denizin ortasında?

Küreçiler kendilerine gelince hep birlikte bir çıkış yolu arayacaklardı elbet. Ama hangi yöne gideceklerini nereden bilebileceklerdi? En önemlisi de buydu zaten. Geceyi bekleseler, hava bulutlu olmasa, yıldızlara bakarak kendilerine yön çizebilirlerdi. Bu sefer de ne kadar kürek çekecekleri belli değildi. Sonuna değin dayanabilecekler; sahile ulaşmaya zamanları, güçleri yetecek miydi?

Sis de ne sisti hangi! Denizin üstünde kaskatı, devinimsiz duruyordu. Bütün evreni sisler kuşatmış, sonsuza dek böyle kalacak gibiydi.

Biraz su içse, piposunu tüttürseydi... Tütün konusunda fazla düşünmeye değmezdi. Islanan tütün kurur, piposunu da bir yerlerden arar bulurdu. Ama su? Yiyecek? Bunları düşünmekten korkuyordu. Şimdilik dayanabildiğine göre düşünmese de olurdu.

Deniz süt limandı, en ufak bir kıpırtı yoktu. Olduğu yerde duran sandal hafif hafif sallanıyordu. Suya öylece bırakılan kürekler yan yatmış yüzüyorlardı. Küreklerin bu duruşundan, Milgun ile Emrayın'ın, yorgunluğun son sınırına vardıkları, sonra da kürekleri kayığa almaya bile fırsat bulamadan derin bir uykuya daldıkları anlaşılabilirdi.

Bu durağanlık, bu beyaz karanlık içinde her şey tam bir ölü sessizliğine gömülmüştü. Deniz duruyor, sis duruyor, sandal duruyordu. Zaten ne gidecekleri yer belliydi, ne de ne kadar dayanacakları...

İşte bu umutsuzluk içinde dümenin başına kıvrıldı, öylece uyuyakaldı.

Onu uyandıran Kirisk'in dürtüklemeleri oldu.

– Dede! Dede! Kalk, su ver bize.

Silkindi yaşlı adam; kayıktakilerin uyandığını, başkanları olması dolayısıyla su dağıtımının kendine düştüğünü anladı. Görevlerin en zoru başlıyordu şimdi.

Sis bütün yoğunluğunu, bütün kımıltısızlığını sürdürüyordu. Denizde ise tam bir durgunluk vardı.

*

Günün kalan bölümünde sisler arasından yavaş yavaş kürek çektiler. Gidecekleri yeri bilmiyorlar, hiçbir hedef gözetmiyorlardı.

Kendilerine gelip durumlarını yakından gördüklerine göre artık oldukları yerde kalamazlardı, bir şeyler yapmalıydılar.

İlerliyorlardı şimdi. Fakat karaya doğru mu, yoksa tam tersine, karadan uzaklaşarak mı?

Devinmek onlara bir çeşit düş kurma olanağı sağlıyordu.

Bütün umutları sisin dağılması, yapacakları şeyi açıkça görebilmeleri idi.

Sis dağılırsa geceleyin yıldızlardan yönlerini bulabilirlerdi. Yıldızlara sığınmak onlar için tek kurtuluş yolu idi.

Bir umutları da karşlarına bir adanın çıkmasıydı. Adaya varınca yönlerini saptamak işten bile değildi.

Böylece sisler içinde gittiler, gittiler...

Bu arada Orhan Dede kayığa biraz çeki düzen vermişti. Önce ayaklar altında şapırdayıp duran suları kürekçilere boşalttırdı, sonra da iyice ısınıp kurusun diye Kirisk'i koltuğunun altına oturttu. Sıra içecek su dağıtmaya gelince, her birine eşit miktarda, çeyrek tas dolusu verdi. Kürekçilere kalsa hiç olmazsa fırtınalı gecenin ardından kana kana su içmek isterlerdi. Fakat Orhan Dede onlara gerekli uyarıyı ta baştan yaptı: Su yalnız onun uygun gördüğü zamanlarda, yalnız onun vereceği kadar içilecekti. Kararının

gerekçesine inandırmak istercesine birkaç kez salladı fıçıyı: Yarı yarıya boşalmıştı.

Hiç beklemedikleri, sevinçli bir olayı da belirtmeden geçmeyelim. Kayığın sularını temizlemeye giriştikleri sırada, kış tahtası altında, fıçının arkasında fok derisinden bir torbaya doldurulmuş balık çirozu buldular. Kayığı boşaltırken bir sürü gereçle birlikte büyük yiyecek torbasını da denize atmışlar, fakat Emrayin'in karısının azık olarak hazırladığı çiroz torbası şans eseri sandalda kalmıştı. Çünkü torbayı Kirisk'in, gözü gibi koruduğu su fıçısının arkasına, tam oturma tahtasının altına koymuşlardı kayığa binerken. Zaten tuzlu olan çirozlar bir de deniz suyunu emince ağza alınmayacak bir tuzluluk kazanmışlardı. Fakat gene de yiyecekten sayılabılırdi. Ellerinde yeterince içme suyu olsa onlara yeter de artardı bile.

Susamak korkusuyla çirozlara kimse dokunmadı.

Sisin dağılmasıydı bütün istedikleri...

Denizin sessizliğinde, havanın durgunluğunda iskarmozların gıcirtısı duyuluyordu hüzünlü hüzünlü. Büyük sessizliğin, kesintisiz durağanlığın ortasında bu gıcirtılar yolunu yitirmiş bir insanın inlemelerini, yakarışlarını andırıyordu: «Neredeyim, neredeyim, neredeyim?»

Hepsi sisin dağılmasını bekliyorlardı...

*

Ama sis ne dağılıyor, ne da dağılıcağa benziyordu; yerinden kıpırdamıyordu bile. Sanki havsa'ya sığmayacak büyüklükte bir dev, soludukça puslu hava püskürten gerçeküstü bir yaratık; yeri, göğü, denizi, bütün bu beyaz dünyayı yutuvermişti.

Sis devinin karnında yeniden gece oldu. Gecenin geldiği, karanlığın yavaş yavaş artmasından anlaşılıyordu. Yukarda gene ne gök vardı, ne yıldızlar...

Bir yerlere gitmiş olmak için kürek çekmenin hiçbir anlamı kalmamıştı.

Her an gökte yıldızların çıkmasını bekliyorlar, bu umutla dayanıyorlardı. Her an bir yel çıkabilir, o kahrolası, o yere batası sisi sürüp götürülebilirdi. Uyku girmiyordu gözlerine. Yıldızlı gök kubbesini açsın diye göklerin tanrısına; yeledi, saçaklı yüzüyle denizlerin ötesinden uzanıversin diye rüzgârların efendisine yalvardılar.

Ama boştu hepsi; kimse onların yakarışlarına kulak asmiyor, sis, olduğu yerde kaskatı duruyordu.

Kirisk de bekliyordu yıldızların çıkmasını. Minik oyuncaklar gibi gökte ışıltı ışıltı oynayan o yıldızlar şimdi ne çok işlerine yarayacaktı! Çocukcağız bir gece önce yaşadığı felaketten öylesine sarsılmış, ürkmüştü ki... Zaten çocuk ruhu hemencecik kırılıp dökülür, bütün umutları bir anda yıkıntıya dönebilir. Fakat onunla aynı kayıkta bulunan büyüklerin, yaşamlarının sona erdiğini sandığı o öldürücü tehlike karşısında direnmeleri, kudurgan doğa gücünü en sonunda alt edebilmeleri onun umutlarını yeniden canlandırmış; bir kurtuluş yolu çıkacağına inandırmıştı. Gökyüzünde yıldızların parlamasıyla birlikte acılarının da son bulacağına güveni tamdı şimdi.

Yeter ki, çabucak gerçekleşsindi umutları, geldiği kıyılara, Ala Köpek Dağı'na bir an önce dönebilsindi. Çok acıkmış, susamıştı. Üstelik açlığı, susuzluğu her geçen dakika artıyordu. Annesine, evine, tanıdığı insanların yanına, köyünün dumanlarına, derelerine, otlarına dönmek için karşı konulmaz bir istek duyuyuyordu.

Felakete uğrayanların bütün gece sabırsızca bekleyişleri boşa çıktı: Ne sis dağılmış, ne yıldızlar görünmüş, ne de denizin durumu değişmişti.

Rutubet ve soğuk neyse ama susuzluk dayanılacak gibi değildi. Kirisk yalnız kendisinin susadığını sanmaktaydı, ama ötekiler de susuzluktan kırılıyorlardı. En çok susayan gene de Kirisk'ti ve kendisinin herkesten çok susmasına üzülüyordu.

Kirisk'in dayanamayıp biraz su istemesi üzerine Orhan Dede kestirdi attı:

– Hayır, şimdi olmaz! Katlanmalısın!

O günün sonuna doğru babası, Milgun, Kirisk, açlığa karşı koyamadıkları için, biraz çiroz yemek zorunda kalmışlardı. Çirozu yerken su da içmişlerdi azıcık, gelgelelim yetmemişti bu onlara, biraz vakit geçince daha çok susamışlardı. Oysa dede çirozlara el sürmemiş, dayanmış, bir yudum bile su içmemişti. O gün üçü, bir kez sabahleyin bir kez de akşamleyin su içtiler. Ama Orhan Dede içmedi, bekledi. Akşam payı tasın dibinde, azıcıkta zaten. Fıçıdaki su gittikçe azalüyordu.

İnsanın canı durmadan isterse beklemek iki kat acı gelir.

İşte o gece de bitmek bilmedi. Öte yandan sis dağılmadı, ol-

duğu yerde donmuş gibi durdu. Deniz hiç kıpırdamadı...

*

Sabahleyin gene hiçbir değişiklik olmadı. Yalnızca kirli boz sis kütlesi biraz aralandı, aydınlandı. Birbirlerinin yüzlerini, gözlerini seçebiliyorlardı ancak. Kirisk o güne değin ne böyle durgun bir sis görmüştü, ne de cıvayla doldurulmuşçasına donuk donuk parlayan, ağır, kıpırtısız, böyle bir deniz...

En ufak bir esinti yoktu.

Fakat büyüklerin yüzlerinde o sabah gördüğü değişiklik çocuğu afallattı. Zayıflayan yüzlerden sert kıllar çıkmış, bakışlar süzül-müş, gözlerin çevresinde ölümcül hastalarda görülen koyu halkalar oluşmuştu. Babasının, o her zaman güçlü, kendine güvenen adamın bile yalnız sakalı kalmıştı değişmeyen. Isırıla ısırıla kan oturmuş dudaklarıyla, acıklı bakışlarıyla, suskun duruşuyla hüzün veriyordu insanın yüreğine. En fazla çöken de Orhan Dedeydi. Beli ikiye bükülmüş, saçları ağarmış, fırlak gıdılı boynu iyice uzamıştı. Şimdi gözleri daha çok sulanıyordu. Onun Orhan Dede olduğunu gösteren tek şey somurtkan bakışıydı. Oymağın bilge kişisininin o anlam dolu, derinliğine erişilmez, saygı uyandıran bakışı...

Gün, adam başına birkaç yudum su dağıtmak gibi zorlu işle başladı. Fıçıyı koltuğunun altına alan yaşlı adam elleri titreye titreye, az az döküyordu. İlk Kirisk'e verdi tası. Tası kaptığı gibi ağızına götüren çocuk, dişleri birbirine vurarak suyu yudumladı. İçinin ateşi bir anda söndü, başına korkunç bir sızı girdi. Fakat tası geri verirken aynı ateş gelip oturdu döşüne. Hatta içindeki azgın hayvan uyanmış gibi, susuzluğu daha da arttı. Sonra Milgun ile Emrayın içtiler. Onların su içişine bakarken insanın yüreği parçalanırdı. Tası titreyen elleriyle kapıyorlar, içtikten sonra dedenin yüzüne bakmaksızın geri veriyorlardı. İçeceklerinin az kalışından o suçluydu sanki. Sıra kendisine gelince yaşlı adam fıçının tıpasını kapattı, yerine koydu. Onun bu yaptığı Kirisk'e inanılmaz bir şeymiş gibi geldi. Fıçı onun elinde olsa tası ağızına değin doldurup içer, kana kana içer, bayılıncaya dek içerdi. Bir kerecik doya doya için de sonra ne olursa olsun. Oysa Orhan Dede payına düşen suyu içmemişti. Tasın dibini bile zor örten suyu esirge-mişti kendinden.

Emrayın dayanamadı, güçlkle çıkan boğuk sesiyle:

– Niye öyle yapıyorsun, dede? Dün de içmedin. Ölmekse hep birlikte ölürüz, dedi.

– Aldırma sen bana, oğul.

– Hayır, bu yaptığın doğru değil!.. Bak, sen içmezsen ben de içmem.

– Şurada içecek ne kaldı ki! Niye böyle diyorsun?

Az sonra, «Amma da anlayışsız adamlara çattık!» dercesine acı acı gülümsedi, fıçıyı yerden aldı, tıpasını açtı, tasa biraz su döktü.

– Benim yerime Kirisk içsin, dedi.

Çocuk şaşırды, ötekiler yerlerinde donakaldılar. Dede tası uzattı.

– Al, Kirisk. Senin bu, iç!

Kirisk hep susuyordu.

– İç! dedi Mılgun.

– İç! dedi Emrayin.

– İç! dedi Orhan Dede.

Kirisk karar veremiyordu. Susuzluktan dili damağı kuruduğı, kendisine uzatılan birkaç yudum suyu içmeyi ölesiye istediğı halde yapamıyordu bunu. Göğsünü yakan ateşi bastırmaya çalışarak;

– Hayır, sen iç, dede, dedi.

Gözleri kararmıştı, başı dönüyordu.

Bu yanıt karşısında yaşlı adamın eli titredi, okşayan bakışları çocuğun yüzünde erirken derin derin göğüs geçirdi.

– Yavrum, ömür boyu ben öyle çok su içtim ki! Artık içmesem de olur. Ama sen yaşamak için...

Yaşlı adam cümlesini yarıda kesti:

– Beni anlıyorsun, değil mi? İçeceksin bunu, içmek zorundasın. Beni hiç düşünme. Al...

Kirisk suyu yudumlar ken içinin gene bir anlığına scrinlediğini, yangının söndüğünü hissetti. Fakat hemen peşinden su içme isteğı yeniden alevlendi. Bu sefer biraz çürümüş ağaç tadı kalmıştı ağzında. Ama önemi yoktu bunun. İçecek su olsun da nasıl olursa olsun. Gelgelelim gittikçe azalıyordu o su da...

Yaşlı adam kürekçilere döndü:

– E, ne yapıyoruz? Böyle hep aynı yerde duracak değiliz ya?

Hepsi susuyorlar, sandaldan iki kulaç ötesi görünmeyen yoğun sise gözlerini dikmiş bakıyorlardı.

– Gidecek yerimiz var mı? dedi Emrayın içini çekerek. Mılgun birden öfkelen-di.

– Ne demek «Gidecek yerimiz var mı?» Böyle aynı yerde çalı-lıp gebersek daha mı iyi?

– Ha yürümüşüz, ha durmuşuz, ne farkeder? Bu siste nereye gideceğimizi bilmedikten sonra.

Mılgun’un öfkesi kabarmıştı bir kere.

– Sisine başlatma şimdi! Yürüyeceksek yürüyelim, değilse de-vireyim şu namussuz kayığı! Hep birden balıklara yem oluruz hiç olmazsa. Anladın mı, sakallı Emrayın? Gidelim diyorum sana!

Kirisk afalladı. Mılgun Amcası adına büyük bir utanç duydu. Bir insan kendisinden büyüğe bu sözleri nasıl söylerdi? Demek ya onun ruh düzeni allak bullak olmuş, ya da kayıktakilerde birbirine saygı diye bir şey kalmamıştı. Herkes susuyor, yaratılan ağır hava-nın etkisiyle kara kara düşünüyordu. Hırsını yenemeyen Mılgun’un, göğsü kalkıp kalkıp iniyordu. Emrayın başını önüne eğmişti. Bakışını onlardan kaçır-an Orhan Dedenin yüzünde, dört bir yan-larını kuşatan sisin donukluğu vardı.

Emrayın dayanamadı;

– Kusura kalma, Mılgun. Ben laf olsun diye söyledim. Gitme-yip de ne yapacağız? Hadi, yapış küreklere! dedi.

Iskarmozlar yeniden gıcırdamaya, kürekler uçlarından sular sıçratarak yeniden inip inip kalkmaya, sandalın ardında hiçbir iz bırakmayan deniz yeniden açılıp kapanmaya başladı. Fakat gitmi-yorlar, yerlerinde sayıyorlardı sanki. Nereye giderlerse gitsinler, büyü-lü bir sis halkası çevreliyordu onları. Bu durum Mılgun’u çil-leden çıkarmaya yetti.

– Hay, senin sisin yerin dibine batsın, e mi? Dinle beni, Sa-kallı Emrayın, buna kürek çekme mi derler? Kıpırdan biraz, hay-di! Çalıştır kollarını! Durma!

Böyle derken bir yandan da bütün gücüyle asılıyordu kürek-lere. Amca oğlunu kızdırmamaya çalışan Emrayın, onun sözlerine kırıldığı için bu delice oyuna kaptırmıştı kendini.

Sandal hızını artırdıkça artırdı, nereye ne için varacağı bilin-meyen çılınca bir gidiş tutturdu. Mılgun ile Emrayın birbirlerin-den geri kalmamaya çalışıyorlar; sisi yenmek, içinden kaçıp kur-tulmak istercesine, şiddetli, kudurgan, gözü dönmüş bir yarış sür-dürüyorlardı.

Kürekların uçlarından sular saçılmaya, deniz, kayığın yanla-

rından şırl şırl akmaya, terle kaplı, sırtarmış suratlar eğilip eğilip kalkmaya başladı. Omuzlar öne eğilirken kürekler geriye savruluyor, dikleşirken ileri fırlıyordu.

Soluk alıyorlar, soluk veriyorlar, soluk alıyorlar, soluk veriyorlar... Alıyorlar, veriyorlar, alıyorlar, veriyorlardı...

Önde sis, arkada sis, çpeçevre sis...

Mılgun'un;

- Hadi, hadi, hadi! diye kıskırtıcı çığlıkları yükseliyordu arada bir.

Kirisk başlangıçta canlandı, hareketin aldatıcılığına kandı, umutlandı. Ama bunun boş, yararsız bir şey olduğunu anlamakta gecikmedi. Bu saçma yarışı durdurmasını bekleyerek korkuyla baktı Orhan Dede'nin yüzüne. Oysa yaşlı adam oralarda değildi; dalgın bakışları uzakta bir noktaya çakılmış, yüzünde katı bir umursamazlık donup kalmıştı. Ağlıyor muydu, yoksa her zamanki gibi gözleri mi sulanıyordu; yanaklarına inen yaşlardan belli değildi. Kayığın kıçındaki yerinde, olanlara aldırmaksızın, kıpırtısız oturuyordu.

Sisler arasında parçalanırcasına çırpınan sandal nereye, niçin gittiğini bilmeden koşturuyordu.

- Hadi, hadi, hadi, hadi! sesleri yükseliyordu çığlıklar halinde.

Hayli sürdü bu kovalamaca. Sonra kürekçiler solumaya, kayığın hızı gitgide azalmaya başladı. Çok geçmeden, solukları iyice kesilen yarışçılar kürekleri yanlara bıraktılar. Mılgun utancından başını doğrultamıyordu.

Acı gerçeği böylece anlamış oldular. Ne sisi yenebilmişler, ne de onları kuşatan koyuluğun çemberinden kurtulabilmişlerdi. Denizin ölü dinginliği, yoğun sisin kesintisizliği, bunların ortasında tam bir bilinmezlik değişmeden sürüyordu. Kendi başına bırakılan kayak o hızla bir süre daha yüzdü, sonra yavaşladı, durdu.

Niçin, yapmışlardı bunu? Ellerine ne geçmişti? Ama ilk yerlerinde dursalar daha mı kazançlı olacaktardı? Genç değil.

Belki hepsi aynı şeyi düşünüyorlardı. İki gündür yiyip içmeyen Orhan Dede, bedeninin de kalan son gücü korumak istercesine ağır ağır konuşarak;

- Şimdi beni dinleyin, dedi. Sis günlerce kalabilir. Olmuştur böyle zamanlar. Siz de biliyorsunuz... Bu çeşit olayları hep işittik. Öldürücü hastalık, salgın gibi, süresi doluncaya değin yedi, sekiz,

belki on gün daha kalabilir denizde. Bu sefer ne kadar sürer, kimse bilemez. Eğer bu da onlardan biriye durumumuz zor. Çirozumuz azaldı, zaten su olmadıktan sonra çiroz ne işe yarar. «Suyumuz» dersiniz, işte şuncağız...

Orhan Dede böyle diyerek fıçıyı salladı. Fıçının dibinde çalkalanan su yarım karış ya var, ya yoktu.

Herkes susuyordu. Yaşlı adam da sustu. Onun söylemek istediğini anlamışlardı: Suyu günde bir kez, tasın azıcık dibinde içerlerse daha uzun süre dayanabilirlerdi. Bir de şans yüzlerine güldü mü, sisin baskınını yendiler gitti demekti. O zaman güneş çıkar, yıldızlar görünür, belki de karaya ulaşmayı bile başarılılardı.

Durum buydu, başka bir çıkış yolu yoktu. Fakat söylemek kolaydır da yapmak zordur. İnsanın aklıyla benimsediğini bedeninin benimsemesi güçtür çoğu zaman. İşte bu yüzden, susuzluktan kıvrananlar hemen su içmek, hem de tasın dibinde değil, çok, pek çok içmek istiyorlardı.

İçine düştükleri çıkmazı anlayan Orhan Dedenin durumu hepsininkinden ağırdı. Göz göre göre eriyordu adamcağız. Derin buruşuklarla kaplı yüzü her saat kararıyor, bedenini kasıp kavuran sancıların etkisiyle gitgide kuruyup çöküyordu. Kendini acılara katlanmaya zorlamak ne derece güç olmalı ki, sulanan gözlerinin yumuşak bakışları bile sertleşmişti. Ama henüz bu bedende can vardı, çürümekte olan bir ağacın, kökleri üzerinde dimdik durması gibi, dik duracaktı bir zaman daha. Ölmeden önce, kurtuluşları için önem taşıyan her şeyi söyleyip bitirmeliydi.

– Hak, aklıma gelen bir şey daha var. Bir gözünüz havada, kulaklarınız tetikte olsun; bir de bakmışsınız aguguk⁽¹⁾ kuşu uçurmuş üstümüzden. Böyle havalarda denizlerde uçan tek kuştur aguguk. Bulduğumuz yer bir ada ile kara arasındaysa bize yönümüzü gösterir. Açık denizlerde bu kuşlar sağa sola sapmaksızın, dümdüz uçarlar. Unatmayın bunu.

Milgun hep öyle başı önünde, kaşları çatık;

– Eğer adayla kara arasında değilsek ne olacak? diye sordu.

– Ne olacak, kuşu göremeyiz o zaman.

Kirisk aguguk kuşunun denizlerde ne aradığını sormak üzereydi ki, Milgun, asık suratında acı bir gülümsemeyle daha önce davrandı:

(1) Kutup baykuşu (Yazar).

– Peki, dede, aguguk bizim üstümüzden değil de başka bir yerden, ta uzaklardan uçarsa ne yaparız?

– O zaman da göremezsiniz onu.

– Demek, göremeyeceğiz? Öyle de olsa, böyle de, bitik işimiz! O halde ne diye bekliyoruz burada!

Milgun sinirli bir kahkaha attı, sonra sustu. Hepsi bir tuhaf olmuşlardı; ne yapacaklarını, ne diyeceklerini bilemiyorlardı.

O sırada aklına birtakım gariplikler gelen Milgun, elinin ayaısıyla küreklerden birine vura iskarmozundan çıkardı, sonra kayığın ucuna dinelenerek küreği denge sırığı gibi elinde tutmaya başladı. Ne ötekiler ona bir şey söyleyebiliyorlar, ne de o onlara aldırıyordu.

Milgun elindeki küreği öfkeyle sallıyor, olanca hıncıyla bağıırıyordu.

– Ey, kancık köpek! Ey, rüzgârların şamanı denen kaypak herif! Eğer rüzgârların efendisi gerçekten sensen hani nerde rüzgârın? Yoksa ininde geberdin mi? Yahut dünyanın bütün erkek köpekleriyle teker teker çiftleşiyor da bizim şu pis sisin içinde kalakaldığımızı, bize rüzgâr göndermen gerektiğini unuttun mu? Yanımızda bir de çocuk bulunduğunu görmüyor musun? Bu çocuk yemek ister, içmek ister, her şey ister! Ömründe ilk kez ava çıktığını söylüyorum sana! Bize bunları yapman, böyle davranman mertliğe sığar mı? Kokuşmuş ayıbalığı boku değil de rüzgârların efendisiysen yanıt ver bana! Gönder rüzgârını! İşitiyor musun? Topla sisini kuyruğunun altına! Anlıyorsun beni, değil mi? Hadi, köpek, gönder rüzgârını, en korkunç fırtınanı, Tlangila'nı⁽¹⁾ gönder! Gönder ki bizi denize yuvarlasın, dalgalar yutsun bizi, uyuz köpek! İşitiyor musun? İşitiyor musun beni? Senin kuratına, kıllı suratına işeyeyim! Gerçekten rüzgârların efendisiysen gönder rüzgârlarını, gönder de batır sandalımızı! Eğer batırmazsan, sen köpeklerin en kancığı, ben de en uyuz erkek köpek olarak yanaşacağım sana! Ama yağma yok, yapmam seni! İşte al, al al, al!.. Isır, isır!..

Böylece en ağır sözlerle şamana, rüzgârlarını nerede, nasıl sakladığı bilinmeyen kutsal şamana sövgüler yağdırdı. Kısılan sesiyle bir yandan bağıırıyor, küfrediyor, aşağılıyor; bir yandan da rüzgârların efendisine rüzgâr göndermesi için yalvarıyordu.

(1) Şiddetli, soğuk güneybatı rüzgârı. (Yazar)

Sonra küreği bütün gücüyle denize fırlattı, yerine oturup başını ellerinin arasına alarak hüngür hüngür ağlamaya başladı. Mılgun'un, çocuklarının adlarını anarak, hıçkırıklardan boğulurcasına ağlaması, bir erkeğin ağladığını hiç görmemiş olan Kirisk'i irkiltti, şaşırttı.

- Dede! Dede! Neden öyle yapıyor, neden ağlıyor! Mılgun Amca?

Yaşlı adam çocuğun elini tuttu.

- Korkma, yavrum, geçer. Sen ona bakma. Ağlaması durur şimdi. Üzülme. Hadi...

Gerçekten de az sonra Mılgun yatıştı, ama ellerini yüzünden çekmeksizin bir süre daha omuzları sarsıldı, sessiz sessiz hıçkırdı. O arada Emrayin sandalı küreğin düştüğü yere yaklaştırdı, yüzen küreği yakaladı, sudan çıkarıp yerine taktı. Bir yandan da Mılgun'un gönlünü alıyordu:

- Mılgun, canını sıkma, kardeşim. Haklısın, sisin içinde boğulup kalmaktansa boraya tutulmak daha iyi. Biraz bekleyelim. Bir de bakmışsın, deniz açılıvermiş. Beklemekten başka çıkar yol yok...

Mılgun karşılık vermedi. İnsanın yüzüne bakmaktan korkan kaçıklar gibi öne doğru eğildikçe eğiliyor, sanki başını bacaklarının arasına sokmaya çalışıyordu.

Denizin üstünde asılıp kalan Ulu Sis yeryüzünü kesintisiz, ölü, donuk bir karanlığa gömmüştü. Ne bir esinti vardı, ne de kıpırtı. Mılgun'un bütün sövülerine, aşağılamalarına karşın rüzgârların şamanı suskun, aldırma görünüyor. Oysa yer yerinden oynamalı; borasıyla, fırtınasıyla çullanmalıydı onların üstüne.

Aynı yerde durmuş olmamak için Emrayin kürekleri yavaş yavaş çekiyor, kayak süzülerek ilerliyordu. Orhan Dede gene kendi evrenine dalmıştı, belki de sevgili Deniz Kızı'nı son kez düşünmekteydi.

Adamcağızı gamlı düşüncelerden çekip çıkararak Kirisk oldu:

- Dede, dede! Agukuk kuşu neden adalara uçar?

- Ha, sana söylemeyi unuttum, yavrum. Böyle havalarda denizlerde uçabilen tek kuştur aguguklar. Adalara avlanmaya giderler; balık mı olur, fok yavrusu mu, ne bulurlarsa avlarlar. Geceleyin, böyle sisli havalarda gündüz gibi görür gözleri. Baykuşların en irisi, en güçlüsüdürler.

Kirisk kurumuş dudaklarıyla mırıldandı.

– Ah, benim de öyle gözlerim olsaydı. Size ne yana gideceğini söyleyeyim, hemen karaya çıkarırdım. Ondan sonra çok çok su içer, doya doya içerdik. Benim de gözlerim öyle olsaydı...

– Herkesin kendine göre gözü vardır, oğlum.

Uzun bir sessizlikten sonra yaşlı adam aynı konuşmaya dönmek istiyormuş gibi çocuğun yüzüne dik dik baktı.

– Çok mu zor susuzluk? Dişini sık, çocuğum. Dayanırsan büyük avcı olursun. Suyu aklına hiç getirme, hep başka şeyler düşün. Erkekçe dayan.

Kirisk yaşlı adamın dediğini yapmaya çalıştıysa da eline pek bir şey geçmedi. Üstelik suyu düşünmemek için uğraştıkça içinin su içme isteği daha çoğalıyordu. Hem öyle de acıkmıştı ki! Elinde gelse Milgun gibi bas bas bağıracaktı.

O gün de öyle geçti. Bütün gün uzaklardan dalgaların hışırdamasını, esecek serin bir rüzgârın sisi üzerlerinden süpürüp götürerek onlara kurtuluş yolunu açmasını beklediler. Fakat aynı sessizlik, kafalara, kulaklara uğultu veren aynı durgun, ölü sessizlik sürdü gitti. Kesintisiz, dayanılmaz susuzluk içlerindeydi hep. Engin bir denizin ortasında bulunmak ve susuzluktan gebermek akıl alacak şey değildi.

Akşama doğru Milgun iyice kötüledi. Ağzını bıçak açmamış, bakışları gitgide körleşmişti. Boğazını ıslatsın diye ona biraz su içirdiler. Orhan Dede, gözlerini fiçiden ayıramayan Kirisk'e, arkasından Emrayin'e de verdi tasın dibinde azıcık azıcık. Kendisi ağzına gene bir damlacık koymadı. Fiçiyi oturağın dibine yerleştirdikten sonra kıpırdamaksızın oturduğundan, gözlerinin dalgın, aydınlık bakışından onun uzak, yüce düşüncelerle içli dışlı olduğu anlaşılabilirdi. Bu duruşuyla kayanın tepesine tünemiş, suskun, kararlı bir kartal gibiydi. Sanki ne susuzluk ateşi, ne de başka bir bedensel acı yıkabilirdi onu. Başına geleceklerin bilincinde, gücünün her damlasını korumaya ve yaşamın son olayına hazırlanıyor gibiydi. Ah, şimdi yanında bir de piposu olaydı! Sevgili Deniz Kızı'nı düşünürken son kez piposunu tütürmeyi nasıl canı istiyordu.

Nerelerde yüzüyorsun sen, ey ulu Deniz kızı,

Orhan Dede kendini tanıyor; Sonsuzluk'un eşiğinde gücünün, onurunun daha ne kadar ayakta kalacağını biliyordu. Onu, düşündüğü şeyden alıkoyan Kirisk'ti. Son günlerde ona iyice bağlanan, bir korunak, sıcaklık aranışıyla dizinin dibine sığınan Kirisk... Acıyordu çocuğa. Gene de onun uğruna yapmalıydı aklındaki.

Orhan Dedenin, bilge ihtiyarın, uzun süren son günü, kederli günü böyle bitti.

Sisler kararıyordu. Bir gece daha bastırmıştı.

Hava o gece de değişmedi. Sis in durağanlığı, uyuşukluğu sürdü gitti.

Akşamın suskun karanlığı ardından gelen gece dayanılmaz derecede uzun ve ürkütücüydü. İster rüzgâr essin, ister fırtına çıksın, isterse ne olursa olsun, yeter ki hava açılsın, yıldızlar görünsündü. Fakat gece hiçbir değişiklik getirmede. Ne suda bir çırpıntı vardı, ne havada bir esinti, ne de sonsuz sessizlik ve karanlıkta en ufak bir kıvıltı. Susuzluktan, açlıktan kırılan dört kişinin bindiği yitik sandal sislerin, bilinmezliğin ve yazgıya bırakılmışlığın içinde yalnız başına dönüp duruyordu.

Kirisk farkına varmadan uyudu. Uyumadan önce dayanılmaz susuzluğun kemirici sancularıyla uzun süre kıvranmıştı. Onu canlı canlı yiyip bitiren acıların sonu geleceğe benzemiyordu. Ah, biraz su olaydı; iç sızılarını dindirecek, göğsündeki yangını söndürecek biraz su!.. Karın ağrısının yavaş yavaş uyuşması, körleşmesi gibi açlık duygusu da derinlere kaçmış; onun yerine susuzluk tüm benliğini sarmıştı. Bu yangını söndürecek hiçbir şey yok muydu?

Çocukluğunda, yakalandığı ağır bir hastalıktan dolayı döşesinde terin-suyun içinde yatarken gene böyle, uzun bir zaman susuzluktan kıvranmıştı. Annesi her an başucunda bekliyordu; ıslak bir bezle alev alev yanan alnını serinletiyor, gizli gözyaşları arasında kendi kendine bir şeyler mırıldanıyordu. Yağ kandilinin titrek ışığında annesinin kaygılı yüzü, üzerinden hiç gitmedi. Kirisk hep su içmek istiyor; bir yandan da, o sırada ava çıkmış bulunan babasının dönmesini bekliyordu. Fakat her iki isteği de gerçekleşmiyordu çocukcağının. Çünkü babası uzaklardaydı, annesinin ise su vermeye niyeti yoktu. Hastayken su içilmezmiş, zararlıymış. Annesinin bezle dudaklarını ıslatması susuzluğunu bir an için yatıştırıyordu, işte o kadar. Sonra gene susuyor, içi cayır cayır yanıyordu.

Annesi suç içmemesi, dayanması için dil döküyordu durmadan. Hastalık ancak böyle geçermiş.

- Dişini sık, yavrum; göreceksin, sabaha değin bir şeyin kal-mayacak. En iyisi kendi kendine; «Mavi yarasa, su ver!» diye üste-le. Bak, o zaman susuzluğun nasıl azalacak! Mavi yarasadan su getirmesini iste... Ama çok çok iste, durmadan iste...

O gece susuzlukla boğuşurken hep annesinin öğrettiği sözləri mırıldanmış, hep mavi yarasının su getirmesini beklemişti: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa su ver!» Ateşten kendini oradan oraya atarken sayıklamaya başlamıştı zaman zaman: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa, su ver!» Mavi yarasanın gelmesi için yalvarmış, ağlamış, hep onu çağırmişti: «Mavi yarasa, su ver!» En sonunda koşup gelmişti mavi yarasa. Ormanda öğle vakti çıkan bir esinti gibi serin, ele geçmez bir yaratıktı bu. Onu iyice seçememişti. Ma-vi bir kelebeğin görünmez kanatlarıyla uçuyor, yumuşak tüyleri yüzüne, boynuna, ellerine değdikçe onu serinletiyor, susuzluğunu gideriyordu. Ona su da getirmiş olmalıydı. Çünkü doya doya, kana kana içmişti; onu çepeçevre kuşatan sular hışırdayarak başını ıs-latmaya başlamıştı.

Ertesi sabah gözlerini açtığında bir yeğnilik vardı üstünde, kuş olup uçacaktı sanki. İyileşmişti, yalnız çok cılızdı. O günden sonra, hastalığında ona su getiren, iyileşmesini sağlayan mavi ya-rasa hiç aklından çıkmadı.

İşte şimdi, sandalda susuzluktan kıvranırken gene mavi yara-sayı düşündü. Ah, şimdi gelirse, ona biraz su getirseydi. Mavi yarasa ile birlikte annesinin özlemi düştü yüreğine. Yatağında bu-ram buram terlerken, başucunda üzerine eğilen annesini acıyla, içi burkularak anımsadı. Gözyaşlarından ıslanmış yüzü, ne üzüntülü, bakışları ne tasalı, sevgi doluydu! Oğlu için elinden gelen her şeyi yapmaya hazır, korkulu gözlerini ondan ayırmaksızın hep yanında beklemiş, dua etmişti. Şimdi neredeydi, ne yapıyordu? Deniz kıyı-sında ağlayıp sızlıyor, dövünüyor, oğlunu mu bekliyordu? Denizin dili yok ki, söylesin! Kimse yardım edemeyecek, acısını dindireme-yecekti. Kadınlarla çocuklar Ala Köpek Dağı'nın sırtlarında ateş yakmaktan, zavallı annesine umut vermekten başka ne yapabilir-lerdi ki...

Kayık hep öyle, yavaş yavaş son kurtuluş umutlarını da yiti-ren yolcularıyla birlikte, gece karanlığının çöktüğü ölüm boşlu-

ğunda ağır ağır süzülüyordu. Hayır, güçler denk değildi: Güneş'in Evren'i aydınlatışından önce var olan sonsuz karanlığa karşı, dayanıksız bir sandalda kendi başlarına bırakılmış dört kişi... Okyanusun ortasında susuz, yiyeceksiz, yol gösterici yıldızları bile bulunmayan dört kader ortağı...

Kirisk kısa ömründe ne böyle karanlık bir gece görmüştü, ne de susuzluk acılarının bu derece dayanılmaz olduğunu bilebilirdi. Kendine güvenini biraz olsun artırmak için, hasta yatağında yardımına koşan, ona su veren mavi yarasa'yı düşünmeliydi en iyisi.

Annesinin öğrettiği duayı bıkmadan usanmadan fısıldamaya koyuldu: «Mavi yarasa, su ver! Mavi yarasa, su ver!» Mucize gerçekleşme de hep yalvaracak, mavi yarasa'yı çağıracaktı. Susuzluğa karşı bu onun tek büyüsü, tek umuduydu...

Mavi yarasa, su ver!

Böyle kendi kendine mırıldanıp oyalanırken kimi uyukluyor, kimi yeniden uyanıyor; o arada Orhan Dede ile babası arasında geçen konuşmalara kulak kabartıyordu. Arkası gelmek bilmez, alçak sesli bir konuşmaydı bu. Araya uzun suskunlukların karıştığı bu garip mırıltı, kimi sözcüklerin boğuntuya getirilmesi, eksik söylenmesi yüzünden tam olarak anlaşılıyordu. Ama Kirisk, koltuğunun altına büzüldüğü Orhan Dedenin sözlerini açıkca seçebiliyordu. Yaşlı adamın zorlamalı bir konuşması vardı; boğazından çıkan hırıltıları, guruldamaları güçlkle bastırıldığı ortadaydı. Babası ise kürek başında uzakta olduğundan sesi doğru dürüst duyulmuyordu.

Emrayın, konuşmasının işitilmesinden korkarcasına;

– Benden akıl öğrenecek değilsin, ama iyi düşün, dede. Sen ki, bilge bir kişisin... diyordu.

Orhan Dede aklına koyduğundan kolay döneceklerden değildi.

– Düşündüm, çok düşündüm. Böylesi daha iyi, oğlum.

Uzun bir aradan sonra Emrayın şunları söyledi:

– Hepimiz bir kayıktayız, birimize ne olacaksa ötekilere de aynı olur.

Orhan Dede hırıltılı, acı bir sesle;

– Alnyazım böyleymiş, oğul dedi. Yazgının elinden kaçıla-

mayacağını bilirsin. Ölümden kimse kurtulamayacağına göre, ona bir an önce koşarsan başkalarına zaman kazandırabilirsin. Şöyle bir düşünsene: Bakmışsın birden yolunuz açılmış, toprak görünmüş, ama birkaç yudum suyun yokluğu yüzünden karaya ulaşamıyorsunuz. Böylesi daha mı akıllıca bir davranış olurdu?

Kirisk'in tam anlamadığı bu yanıtın sonra ikisi de sustular.

Kirisk bir yandan uyumaya çalışırken, bir yandan da mavi yarasayı çağırıyordu. Hele bir uyuyabilse, mavi yarasa yüzde yüz gelecekti, inanıyordu buna. Ama uyuyamıyordu ki...

Mavi yarasa, su ver!

– Mılgun'un durumu nasıl? diye sordu Orhan Dede.

– Hep öyle, yatıyor.

Yaşlı adam bir süre sustu.

– Demek, yatıyor... Kendine gelince diyeceklerimi ona ilet, emi?

Emrayin'in sesi çatallaştı, zorlamalı bir öksürükle düzeltti sesinin pürüzünü.

– İletirim, dedi.

– Onu sevdiğimi söyle. Yaman bir avcı, yiğit bir insan. Her zaman saygı duymuşumdur.

Yeniden sustular.

Mavi yarasa, su ver!

Babasının söylediği başka bir şeyi Kirisk açıkça duyamadı, Orhan Dede ise şunları söyledi:

– Hayır, bekleyemem. Görmüyor musun, dayanacak gücüm kalmadı. Cins köpek gözden irak geberir. Ben de öyle yapacağım. Ulu bir kişi olduğuma inanıyorum. Deniz Kızı düşlerimden hiç eksik olmamıştır. Ama sen bunu anlamazsın. Onun yanına gideceğim...

Onlar böyle mırıl mırıl konuşadursunlar, Kirisk hep su getirecek yarasasını çağırarak uyumaya çalışıyordu.

Mavi yarasa, su ver!

Emrayin, Orhan Dedeye yaklaşıp şunları söyledi:

– Anımsıyor musun, dede, birgün tüccarlar ren geyiklerinin çektiği kızaklarla gelmişlerdi de, onlardan balta filan almıştık? Hani, kızıl saçlı, iriyarı bir adam vardı? Uzak bür ülkede ulu bir kişinin yürüyerek denizi geçtiğini anlatmıştı...

– Evet, böyle bir işi yapacak insanın çok büyük olması gerekir. Bizim ulu varlığımız da Deniz Kızı'dır.

Uykusu gelmiş olan Kirisk'in kulağına şu sözler belli belirsiz çalındı.

– Bekle biraz dede, biraz daha düşün.

– Ben yaşayacağım kadar yaşadım, yetişir, oğul. Artık dayanamayacağım, karşı koymaya çalışma.

– Bu karanlıkta mı?

– Ne farkeder?

– Sana söyleyeceklerim bitmedi daha...

– Konuşmanın sonu gelmez. Bizden sonra da sürer gider...

– Ah, ne karanlık!

– Tutma beni, dayanamıyorum, gücüm tükeniyor. Bu işi hemen bitirmeliyim...

– Ne karanlık!

– Hiç olmazsa siz dayanırsınız, az çok suyunuz var nasıl olsa.

Kirisk, iri, sert bir elin yoklaya yoklaya başını bulduğunu, onu okşadığını anladı uykusunun arasında. Orhan Dedenin eliydi bu. Ilık, ağır, iri el onu korumak, tanımak istercesine bir süre oyalandı başının üstünde...

*

Düşünde denizde yürüdüğünü gördü Kirisk. Karanın bulunduğu yere, su içmeye gidiyordu. Ne batıyor, ne devriliyordu yürürken. Çevresindeki görüntü şaşırtıcıydı, çok da göz alıcıydı. Tertemiz, duru bir su dört bir yanda uzayıp gitmekteydi. Denizden, deniz suyundan başkası yok sanırdınız yeryüzünde. İşte Kirisk bu suya basarak, karada yürüyormuş gibi yürüyordu. Dalgalar çalkanıyor, ışıldıyordu. Bu dalgaların nereden gelip nereye gittiği de belli değildi.

Suyun üzerinde yürürken yapayalnızdı Kirisk. Önceleri önden gidip suyu bulduktan sonra Orhan dedeyi, babasını, Milgun'u çağıracağını sanmıştı; ama sonra orada tek başına olduğunu anla-

dı. Çünkü haykırmalarına, çağırımlarına ses veren çıkmamıştı. Tek canlı, tek gölge, tek kıpırtı yoktu ondan başka. Çevresinde tek kişinin, hiçbir kara parçasının olmayışı içine bir korku düşürdü. Koştı, koştı, koştı; soluğu kesilene dek koştı... Gene de hiçbir yere varamamış, hep olduğu yerde kalmıştı. Üstelik susuzluğu dayanılacak gibi değildi. Derken, tam tepesinde uçan bir kuş gördü. Lura ördeğiymiş, yuvasını kurmak için bağıra çağıra toprak arıyordu. Ama bir avuç toprak yoktu çevrede, her yer suyla kaplıydı. Lura ördeği acıklı acıklı ötmeye, ne yapacağını bilmez bir durumda kendini oradan oraya atmaya başladı.

– Ey, Lura ördeği diye seslendi Kirisk. Susuzluktan ölüyorum, kara ne yanda?

– Yeyüzünde kara denen bir şey kalmadı. Her yeri su bastı.

Kirisk kaybolan yakınlarını sordu kuşa.

– Hani nerde babam, dedem, Milgun Amcam?

– Yok onlar. Arama, hiçbiri yok!

Sözlerle anlatılmaz bir yalnızlık korkusu, bir iç sıkıntısı sardı Kirisk'in yüreğini. Oralardan kaçıp gitmek, bir yerlere sığınmak istediye de onu kuşatan sonsuz denizden başka bir şey göremedi. Lura ördeği ise gitgide uzaklaşıyordu, ufukta bir noktaya dönüşmüştü.

– Lura ördeği, bırakma beni, beni de götür! Su içmek istiyorum! diye yalvardı.

Kuş ses vermedi, bir avuç kara parçası bulmak umuduyla gözden silindi. Güneş ışıl ışıl parlıyordu gökte.

Kirisk hıçkırıklar arasında, sonsuz korkunun, iç sıkıntısının ağırlığıyla ezilmiş bir durumda açtı gözlerini. Düştü gördükleri, düşünde ağlamıştı. Kayık usul usul salınıyordu denizin ortasında. Kayığı dört bir yandan çevreleyen sis şimdi ağarmaya yüz tutmuştu. Demek, gece bitmiş, sabah yaklaşmıştı. Yerinde şöyle bir devindi. Yaşlı adama doğru elini uzatarak;

– Dede, susadım, dedi. Düşümde...

Ama kimseye dokunmadı eli, Orhan Dedenin oturduğu yer bomboştı.

– Dede, dede! diye inledi.

Kimseden ses çıkmıyordu. Ürkerek başını kaldırdı.

– Dede, dede? Neredesin? diye inledi bir daha.

Emrayin hemen oğlunun yanına gitti, onu kucaklayıp bağrına

bastı.

– Ağlama, oğlum, deden yok artık. Deniz Kızı'nın yanına gitti. Onu boşuna çağırma!

Ama Kirisk söz dinlemiyordu.

– Dedem nerde? Nereye gitti dedem?

– Dinle beni, oğlum, ağlama! Deden gitti diyorum! Giderken sana su vermeme söyledi. Biraz daha suyumuz var. Bak, ağlamazsan su veririm. Hadi, ağlama artık. Yakında sis dağılır, ne yapacağımıza o zaman karar veririz.

Fakat Kirisk yatışmak bilmiyor, babasının kollarında çırpınıyordu durmadan. O çırpındıkça kayık da sallanmaya başlamıştı. Emrayin bir süre şaşkın bekledi.

– Şimdi yürüyeceğiz, dedi az sonra. Hey Mılgun, kalk, gidiyoruz!

Mılgun toparlandı, küreklere sarıldı. Sandal yavaşça süzülür sislerin arasından. Dört bir yanlarını kuşatan, süt aklığindeki sislerin içinden nereye, niçin gittikleri bilinmeyen bir yolculuğa koyuldular.

– Yeni bir günü böyle karşılamışlardı. Kayıkta artık üç kişiydiler.

Mavi yarasası, su ver!

Kirisk biraz yatışınca Emrayin de yerine geçti, dört kürekle biraz daha hızlı yol almaya başladılar. Fakat nereye, niçin gittikleri gene belli değildi. Dedenin birdenbire yok oluşundan şaşkına dönen Kirisk sandalın ortasında öksüz öksüz oturuyor, durmadan hıçkırıyordu. Küreklere yapışmaktan başka bir çıkış yolu bulamayan Emrayin ile Mılgun, çocuğa yardım edememenin ezikliği içinde suskun çalışıyorlardı. Kürek çekmiş olmak içindi bütün didinmeleri. Ak dumanlar içinde kapkaraydı yüzleri. Aynı acımasız susuzluk, açlık belası onların yakasına da sımsıkı yapışmıştı.

Konuşmaktan korktukları için ağızlarını bıçak açmıyordu. Neden sonra Mılgun kürekleri bıraktı.

– Suyu paylaşır! dedi katı bir sesle Emrayin'e dönerek.

Emrayin tasın dibine her birine birkaç yudum su koyup verdi. Çürümüş ağaç tadında, pis kokulu bir suyu bu; ama o bile tükenmek üzereydi. İki üç bölüşmeden sonra onu bile bulamayacaklar-

di. Öte yandan içtikleri birkaç yudum suyla hiçbiri kanmamıştı.

Yeniden ezici, körleştirici bir bekleyiş başladı. Havanın değişip değişmeyeceği konusunda kimse bir şey söylemek istemiyordu. Bezmiş, yenik düşmüş bir durumda kayıtsız somurtuyorlar; ölüm sisinin orta yerinde sandalda dönüp duruyorlardı. Yazgılarına boyun eğmekten başka yapacakları bir şey kalmamıştı. Bir yandan sis onlara göz açtıramamacasına habire bastırıyordu. Milgun ancak bir kerecik sunturlu bir küfür savurduktan sonra nefretten titreyen sesiyle şöyle bağırdı:

– Şu duman dağılsın, ölmeye razıyım. Kendimi sandaldan atmazsam adam değilim! Yeter ki, şu gözlerim bir kerecik kara parçası görsün!

Emrayin sesini çıkarmadı, kafasını çevrip bakmadı bile. Kayıttakilerin başı olarak onlara ne diyebilirdi? Nereye gideceklerini, ne yapacaklarını kendi de biliyordu.

Zaman akıyordu durmadan. Sandal kâh yerinde sallanıyordu, kâh belirsiz bir yöne doğru süzülüyordu usul usul.

Ölüm tehlikesi bir yöne her saat artmaktaydı. Sönmek bilmez susuzluk ateşinin yanına şimdi açlığın kırıp dökten yıkıcı gücü de eklenmişti. Tenlerindeki son canlılık da çekiliyordu yavaş yavaş.

Kirisk gözleri yarı kapalı yatmaktaydı sandalın arkasında. Ağırbaşlı başı fır fır dönüyordu, soluk alması güçleşmişti, boş mide-i ikide bir kasılıyordu. Ah, su içebilseydi biraz! Bir yudum suya neler vermezdi!

Mavi yarasaya, su ver!

Su verici yarasaya yalvarıp dil dökererek unutmaya çalışıyordu gerçeği. Şimdi Ala Köpek'in eteklerinde kalmış bulunan o malsalması, erişilmez yaşamın anılarına dalmaktı tek kurtuluş yolu.

Dudaklarının arasından, «Mavi yarasaya, su ver!» diye fısıldar, başı durmadan fır fır dönerken, dağın otlu yamaçlarından kütük gibi yuvarlanmaları geldi aklına. Çok eğlenceli, hoş bir oyundu bu. Çocukların en beceriklisi, en dayanıklısı da oydu. Koşa koşa dik yamaçlara tırmanır, oradan, budakları düzlenmiş bir kütük gibi aşağı salıverirdi kendilerini. Yuvarlanmak için önce kendini biraz itmek, sonra kolları gövdeye sınımsız sarmak yetiyordu. Bir iki yuvarlandıktan sonra artık istesen de duramazdın. Öylesine

hoşlarına giderdi ki, katıla katıla gülerlerdi yuvarlandıkça. Gökyüzü bir o yandan, bir bu yandan görünür; bulutlar kıvrır kıvrır döner, ağaçlar baş aşağı gelerek takla atar, güneş gülmekten kırılırdı. Hele seyirci çocukların çılgınlıklarına, şamatalarına ne demeli!

Gittikçe hızlanarak yuvarlanırsın aşağı doğru, arkalarından gelen seyirci çocukların uzamış yüzleri, çarpılmış bacakları fıldır fıldır döner durur. Derken, birden çakılırsın olduğun yerde. Kullaklarında bir ses vınlr, uğuldar. En zor an ondan sonra başlamaktadır. «Bir-iki-üç!» diye sayılınca fırlayıp kalkmak, baş dönməsinden dolayı yere düşmeksizin ayakta durmak gerekmektedir. İlk kalkışta çoğunlukla düşerler. Ayakta durmaya çalışıkça toprak alttan kayar, duramazsın. Bunun üzerine gülüşmeler, kıkırdaşmalar başlar. İster istemez kendin de gülersin. Ama Kirisk düşmezdi, ayakta durmaya çalışırdı ve başarırdı. Muzluk kız bulunurdu her zaman yanında. Ona zayıflığını, dayanıksızlığını göstermek istemezdi.

Hele Muzluk'la birlikte yuvarlanmaktı en çok hoşuna giden. Kızlar da yuvarlanırlardı oğlanlar gibi. Ama çoğu ödlekti kızların; yarışa katılanların ya saç örgüleri bir çalıya takılır ya da başka bir şey olurdu. Böyle eğlenceli bir oyundan yarasız beresiz çıkılmayacağı için buna pek aldırılmazlardı.

Kirisk, Muzluk'la birlikte yuvarlanırken, onu geçmek istemediği için dirseklerini yere dayardı. Böylece gülüşe çığırışa aynı zamanda yamaç aşağı yuvarlanırlar, «Bir-iki-üç!» sayısıyla birlikte ayağa fırladıktan sonra düşmemeye çalışırlardı. İşte asıl zevk o zaman başlardı. Kirisk, Muzluk kız düşmesin diye ona sımsıkı sarılır, ayakta sendelerken kucaklaşırlardı. Al al olurdu Muzluk'un dudakları gülerken. Düşecekmiş gibi yaparak Kirisk'e tutunur, onun da kendine sarılmasını, kucaklamasını isterdi. Bu kucaklaşma sırasında tatukları uçarı mutluluğu, ürkek zevki çevredekilere kimse ayırımsamazdı (farketmezdi). Kirisk kızın incecik entarisi altında yüreciğinin küt küt attığını hisseder, ona sarılırken yeni yeni kabarmış sert memelerinin ellerinin altına geli geliverdiğini anlardı. O sırada kendinden geçerdı Muzluk kız; gözleri tuhaf tuhaf parlar, başının dönmesinden bayılıyormuşçasına titreyerek sarılırdı Kirisk'e. Yerde gökte ne varsa hepsi onların gülüşlerinde, mutluluklarında onlarla birlikte erir giderdi. Hiç kimse, hiç kimse anlamazdı onların o sırada duyduğu o doyumsuz zevki.

Ancak bir keresinde Kirisk'ten büyücek bir oğlan işin farkına vardı, başının dönmesinden duramıyormuş gibi yaparak kızın üzerine doğru sendelemeye başladı. Pis çocuk, aptal çocuk! Muzluk ister mi onu? Oğlandan çekinip kaçtıkcı beriki sırnaşarak üzerine varıyor, sözde baş dönmesinden duramıyarak ona tutunmaya çalışıyordu. Kirisk zorlu bir kavgaya tutuştu yüzşüz oğlanla. Fakat öbürkü ondan bir iki yaş büyüktü, o yüzden Kirisk'i birkaç kez yere yıktıysa da Kirisk altta kalmadı, kavgayı başa baş bitirdi. Bir başkasının Muzluk kıza sataşmasına nasıl göz yumardı?

Oyundan terlemiş, ateşleri başlarından çıkar bir durumda deden su içmeye koşmaları görölmeye değeri.

Mavi yarasa, su ver!

Ah, mavi yarasa su ver!

Hemen yakından akardı küçük dere. Ormandan çıktıktan sonra oyun oynadıkları yerlerden geçer giderdi. Taşların üzerinden şırıldayarak akan sular ormanın serinliğini, loşluğunu içerisinde saklar gibiydi. Derenin iki yakasını otlardan yeşil bir şerit çevrelemişti. Kıyıdaki otlar sularda yıkanırken, uzamış dallar derenin neşeli akıntısına karşı koyarcasına oynasır dururdu. Kâh güneşin ışıklarıyla parıldayan, kâh dik kıyıları, kaya kovuklarına sokulan, kâh otların, söğüt dallarının arasında yitip giden küçük dere denize doğru durmamacasına koşar, koşardı...

Bütün hızlarıyla dereye seğırtirler, otları iki yana yatırarak suyun kıyısına atarlardı kendilerini. Ellerini yıkadıktan sonra avuçla içmeyi kim düşünür? Başlarını uzatıp suratlarını ışıl ışıl akan suya daldıracak geyik gibi kana kana içerlerdi. Ağzı dolusu serin suyu içine çekmek ne büyük zevkti!

Mavi yarasa, su ver!

Mavi yarasa, su ver!

Ah, mavi yarasa su ver!

Dere kıyısında yan yana dizilmiş, elleri suyun içinde birbirine değerek, başları suya batmış bir durumda yatarlardı öylece. Arada bir durup soluk alarak, sonra yeniden çağılıtlı suyu içlerine çekerek içerler, içerlerdi. Oradan kalkıp gitmek, uzayıp kısalan, çarpı-

tılmış görüntülerinin yansıdığı sudan başlarını kaldırmak istemezlerdi bir türlü. Birbirlerine, sudaki görüntülerine bakıp bakıp güllerlerdi.

Mavi yarasa, su ver!
Mavi yarasa, su ver!
Mavi yarasa, su ver!
Ah, mavi yarasa su ver!

Muzluk kız başını sudan kaldırmaksızın, badem gözlerini kurnaz kurnaz kıсарak bakardı ona. Kirisk de kıza bakardı kurnazca gülümseyerek. Muzluk onu omzuyla iter, sözde yanından uzaklaştırmak isterdi. Sonra ağzına su doldurup yüzüne püskürttü. Kirisk altta kalır mı hiç! O da ağız dolusu suyu olanca gücüyle yüzüne fışkırtırdı kızcağzın. Bunun üzerine bir kovalamacadır başlardı. Bütün çocuklar birbirlerini kovalarlar; gülüşerek, çığışarak, birbirlerini tepeden turnağa ıslatarak derenin içinde bir aşağı bir yukarı koştururlardı.

Mavi yarasa, su ver!

Kirisk bunların bir daha olmayacağını düşündükçe göğsü daralıyor, soluk alması güçleşiyor, midesinin kasılıp büzüşmesi sıklaşıyordu. Kurtarıcı mavi yarasasına bir daha, bir daha seslendi; içindeki sıızlara dayanamadığı için koygun koygun ağladı.

Mavi yarasa, su ver!

Düşlere dalıp avunmaya çalışması, içinde bulunduğu gerçeği değiştirmiyordu. Onları kuşatan beyaz sis kaskatı donmuştu sanki. Kayıktakilerin her biri olduğu yere serilmişti. İşte böyle, ilerde ne olacağını bilmeksizin beklerken kayık birden sarsıldı; Kirisk, babasının korkuyla;

– Mılgun! Mılgun! ne yapıyorsun? Dur! diye haykırdığını işitti.

Kirisk başını kaldırıp bakınca donakaldı: Kayığın kenarından denize sarkan Mılgun tasa doldurduğu deniz suyunu içiyordu.

Babası atıldı, tası Mılgun'un elinden kapmaya çalıştı.

- Dur! Yapma!

Milgun vurmak istercesine kaldırdı.

- Yaklaşma, Sakallı! öldürürüm sonra!

Kimsenin ağzına bile almayı düşünmediği kekremsi-tuzlu suyu tas dolusu titreyen elleriyle tepesine dikti, giysisinin yenlerini, göğsünü ıslatarak, içinden gelmeye gelmeye zorla içmeye başladı. O sırada suratında yabancı bir hayvanın yırtıcılığı vardı.

Sonra taşı kayığın dibine fırlattı, böğürtüler, hırıltılarla çıkarak sırt üstü yuvarlandı. Onun böyle debelenmesi insanın içine dokunuyordu, ama yapılacak bir şey yoktu... Kirisk korkudan köşesine iyice sindi. Susuzluğunu, karnındaki keskin sızıyı şimdi daha çok duyuyordu. Elinden bir şey gelmeyen Emrayin ise yeniden küreklerin başına geçti, sandalı bilinmeyen bir yöne doğru yavaş yavaş çekmeye başladı.

Milgun arada bir dinginleşiyor, sonra yeniden çırpınıp titreyerek hırıldamaya başlıyordu. Neden sonra başını kaldırdı, giysisinin göğsünü paralayarak haykırdı:

- Dayanamıyorum! İçim yanıyor!

Emrayin durdu.

- Söyle, na yapabiliriz, Milgun? Şurada biraz su kaldı, vereyim mi sana?

- Hayır, istemem. «Geceye dek dişimi sıkayım da Orhan Denenin yaptığını yapayım» dedim ama dayanamayacağım artık. Kararımı verdim, düşündüğümü gerçekleştiremezsem abuk sabuk şeyler yapacağımı biliyorum. Hayır, içmem suyu! Gidiyorum, sonum geldi artık. Bedenimde biraz güç kalmışken yapmalıyım bunu.

Issız denizin ortasında, uçsuz bucaksız sisler arasında kendini ölüme adayan bir adamın sızlanmalarını dinlemek ürkütücü, katlanılması zor bir şeydi. Emrayin amcasının oğlunu, can yoldaşını biraz olsun yatıştırmak istediye de çaresiz kaldı. Milgun onu dinlemeye hiç niyetli değildi, acılarını bir an önce dindirmeye kararlı görünüyordu. Deliler gibi homurdanıyordu durmadan:

- Artık çok geç. Bana bir şey söyleme! Kendim yapacağım, kendim... Baba oğul başınızın çaresine bakın. Bu duruma düştüğüm için bağışlayın beni. Böylesi daha iyi. Baba oğul kalırsınız. Biraz suyunuz var. Ölüm benim için işte şurada...

Böyle diyerek kayığın kenarına tutuna tutuna belini doğrulttu,

kalktı. Ayakta sendeliyordu. Emrayin'den yana somurtkan bir bakış fırlattıktan sonra güçlükle şunları söyledi:

- Bak, Sakallı, sakın engel olayım deme! Böylesi daha iyi! Yoluma durmayasın sakın! Hadi, hoşça kalın. Şimdi bitecek işim... Benden sonra durmayın buralarda... Hızlı çekin kürekleri. Beni tutmaya kalkarsanız kayığı batırırım. Şimdi çek, Sakallı, daha hızlı çek! Batırırım diyorum size!

Milgun'un korkutmalarına, yalvarmalarına boyun eğmekten başka yol yoktu. Sandal sessiz suları, sessiz dumanı yararak hızla ileri atıldı. Kirisk ağlamaya başlamıştı.

- Milgun Amca, yapma! Ne olur, yapma, Milgun Amca!

Tam o sırada da Milgun denize atladı. Sandal şiddetli bir yalpalamadan sonra yeniden düzeldi.

Buz gibi suda debelenen Milgun;

- Gidin! Uzaklaşın buralardan! diye bağıyordu!

Sis çabucak yuttu onu. Her şey yeniden sessizliğe gömüldü, biraz sonra da suda boğulan bir insanın son çığlığı yükseldi. Emrayin daha fazla dayanamayacaktı.

- Milgun! Milgun! diye haykırarak kayığı geriye döndürdü.

Hemen yetiştilerse de Emrayin yoktu ortada. Sanki hiçbir şey olmamış gibi suyun üstü boş ve durgundu; Milgun'un nereye battığı bile belli olmuyordu.

Günün kalan bölümünde o yerlerden ayrılmaksızın döndüler durdular. Üzüntüleri öylesine büyüktü ki, ikisi de ağlıyordu. Kirisk babasının ağladığını o güne değin ilk kez görüyordu. Sakalına akan gözyaşlarını silen Emrayin, hiçkırıklar arasından;

- İşte, yalnız başımıza kaldık, dedi. Ah, Milgun, benim sadık dostum Milgun, niye yaptın bunu?

Gün sona eriyordu ya da öyle bir şeydi. Eğer güneş denen bir nesne varsa, eğer bu güneş denizlerin, sislerin üzerinden aşırıp gidiyorsa batacağı yere yavaş yavaş ilerliyor olmasıydı. Denizin orta yerinde, gitgide kararan koyu bir sis örtüsü altında ise kayıplara karışan bir sandalda baba oğul iki kişi yalnız başlarına dolanıp durmaktaydılar.

Akşamın yaklaştığını anlaması üzerine Emrayin su içmeleri gerektiğine karar verdi. Kirisk de o anı dört gözle beklemekteydi. Fakat susuzluğunu, açlığını belli edecek en ufak bir sızıltı vermemişti. Milgun'un ölümü çocukcağızın susuzluğunu çıkartırcasına, çoğalan bir ateşle susuzluk içini kavurmaktaydı.

Emrayin kokan suyun bir damlasını bile dökmekten korkarak önce oğlunun payını verdi. Kirisk'in tası babasının elinden kapmasıyla tepesine dikmesi bir oldu. Emrayin sonra kendi payını aldı. Kalan su ancak bir fıçının dibini örtmekteydi. Fıçının, babasının elinde duruşundan Kirisk de anlamıştı bunu. Sonucun böyle olacağını önceden bilmekle birlikte Emrayin'in yüzü sapsarı kesildi. Elindeki suyu içmeksizin süre bekledi. O anda beyninde çakan düşüncenin korkunçluğu karşısında susuzluğunu söndürme isteği hiç kalırdı.

– Al, tut şunu! dedi, tası oğluna vererek.

Yapmamalıydı bunu. Çocuğun, tası elinde tutarken suyu içmemesi bir çeşit işkence olacaktı.

Bir eli boşta kalınca onunla fıçının mantarını deliğe sıkıca soktu, kaldırıp eski yerine koydu.

– İç! dedi oğluna.

– Sen ne yapacaksın?

– Ben sonra içerim. Hadi, iç onu, beni düşünme.

Kirisk kokuşmuş suyu bir dikişte bitirdi. Susuzluğu geçmemekle birlikte içindeki yangın az da olsa dinmişti.

– Ee, nasılsın şimdi?

– Biraz daha iyiyim.

– Sakın korkuya kapılma, oğlum. İnsan bir damla bile içmeden birkaç gün yaşayabilir. İlerde başına ne gelirse gelsin hiç korkmayacaksın...

Kirisk;

– Sen onun için mi içmedin? diyerek babasının konuşmasını kesti.

Emrayin böyle beklenmedik bir soruyla karşılaşacağını bilmediği için biraz afalladıysa da;

– Evet, demekle kurtuldu şaşkınlıktan.

– Peki, yemeden ne kadar yaşar insan? Biz çoktandır bir şey yemiyoruz...

– Su olsun da ötesi kolay... Hadi, kafanı böyle şeylerle yorma. Buradan uzaklaşalım biraz. Seninle konuşacaklarım var.

Kürekler gıcırdamaya başladı, sanki buldukları yerde konuşamazlarmış gibi, sisler arasında yavaş yavaş ilerlediler. Emrayin'in amacı kendini toparlamak; yapacağı konuşmaya, içine ürpertiler salan düşüncelere biraz olsun alışmaktı. Kendisinin kürek

çektığı yetmiyormuş gibi, öbür çiftin başına da Kirisk'i oturtmuştu. Oysa ne bunun, ne de buldukları yeri değiştirmenin hiçbir gereği yoktu. Bir küreğe ancak gücü yeten çocuk iki küreği birden çeviremiyordu. Çünkü hayli güçten düşmüştü. Emrayin kendisi de her saat gücünü yitirmiyor muydu? Öyleyse çabuk davranmalı, akıp giden zamana karşı elini tez tutmalıydı. Yapacağı iş pek gecikmeye gelmezdi.

Küreklere gelişigüzel kaldırıp indiren Kirisk konuşmuyor, hep önüne bakıyordu. Emrayin'i üzen, oğlunun bu işi kıvıramayışı değildi. Arkadan, çocuğun kamburlaşmış sırtına, henüz tam olarak gelişmemiş, çelimsiz gövdesine baktıkça yüreği kan ağlıyordu. Bütün üzüntüsüne, başka bir çıkış yolu olmayışına karşın gene de başlayamıyordu konuşmasına.

Sisin derinliklerine karanlık çökmüş, görüş mesafesi iyice azalmıştı. Kara kara düşünen Emrayin'in zamanı ise daraldıkça daralıyordu. Yapsının dayanıklı olmasına, kendini durmadan zorlamasına karşın gücünü yiyip tüketen açlığa, susuzluğa karşı koyamayacaktı artık. Elden ayaktan kesilmeden oğlunu alıştırmalı, düşündüklerini yapmalıydı.

Orhan Dede ile Milgun'un yaptıkları gibi kayıktan ayrılmaya kararlıydı. Oğlunun yaşamını tümüyle kurtarmasa dahi fiçinin dibinde kalan suyun yettiğince yaşamasını uzatabilirdi. O gece ya da ertesi gün sisin dağılıp dağılmayacağını bilemezdi; hele, sis er ya da geç dağılsa bile, denizin ortasında yapayalnız kalan çocuğun sonunda kurtulup kurtulamayacağını hiç söyleyemezdi. O değil, kimse bilemezdi sonunun ne olacağını. Gerçekleşmesi güç, hatta mantık dışı olmakla birlikte Emrayin'in kendini inandırmaya çalıştığı tek umut, havanın açılmasından sonra beyaz insanların bindiği koca kayığın çocuğu bulmasıydı. İşittiğine göre beyaz insanlar okyanusun bir ucundan öbür ucuna giderlerken Nivihler'in buldukları yerlerden, sahilten hayli uzak geçerlermiş. Kendisi onlarla hiç karşılaşmamıştı ama her şeyi görüp bilen tüccarlar anlatmışlardı. Hatta beyazların dağ büyüklüğündeki kayıklarına kendilerinin de bindiklerini söylerlerdi. Havanın açılması, kayığın önüne bir geminin çıkması, beyaz insanların koskoca okyanusta kütükten oyma ufacak bir sandalı görmeleri gibi mucizelerin gerçekleşmesi zayıf, akıl dışı, hemen hemen olmayacak bir umut, fakat gene de bir umuttu.

Sandaldan ayrılmadan önce işte bunları anlatmak istiyordu Emrayın oğluna. Onu, son nefesini verene değin kayıkta kalması için kandırmalı, akli başında olduğu sürece kayığı bırakmamasını sıkı sıkıya öğütlemeliydi. Suyu bittikten sonra ölecekse bile kayıkta ölmesi daha iyiydi. Orhan Dedesi, Mılgun Amcası, (sonradan yapacağı üzere) kendisi gibi denize atlamayı düşünmemeliydi. Başkaca bir yolu yoktu. Acımasız yazgısı neyse ona katlanmalı, boyun eğmeliydi. Bununla birlikte on bir yaşındaki bir çocuğun göz gözü görmez sisin arasında, uçsuz bucaksız denizde açıklıkla, susuzlukla karşı karşıya, yapayalnız kalacağını düşündükçe Emrayın'ın yüreğini bir ürküntü kaplıyordu. Nasıl razı olurdu böyle bir şeye? Oğlunu tek başına bırakmaktansa onunla birlikte kalıp ölmek düşüncesini atamıyordu aklından...

Çok geçmeden hava iyice karardı, puslu bir gecenin bütün koyuluğu çöktü üzerlerine. Gündüzleyin sisler içinde kürek çekmek anlamsızsa, geceleyin aynı şeyi yapmak deli saçmasıydı. O yüzden kayığı kendi durumuna bıraktılar. Havanın değişeceğini bildiren tek belirti yoktu. Deniz esintisiz uzanıyordu.

Baba ile oğul geceyi geçirmek üzere sandalın dibine yattılar, birbirlerine iyice sokuldular. Açlığın, susuzluğun verdiği acıdan kıvranarak başlarına gelecekleri düşünüyorlar; gözlerini kırpıyorlardı.

Kirisk babasının son birkaç günde bir deri bir kemik kaldığını, gövdesinin büzülüp ufaldığını ona sokulunca hissetti. Değişmeyen tek şey çalı sertliğindeki sakalıydı. Babasının koynuna girmiş yatarken, ona karşı duyduğu acımayla için için ağlıyor, eskiden bilmediği bir oğulluk yakınlığını ta derinden hissediyordu. Sözlerle anlatamayacağı, fakat yürek vuruşlarında, damarlarında, öz benliğinde gizli bir bağlılıktı bu. Eskiden babasına benzemekle övünür, babası gibi yapmaya, onun gibi davranmaya özenirdi. Ama şimdi babasının, kendisi olduğunu; onun bir başlangıç, kendisinin de onun uzantısı bulunduğunu anlıyordu. İşte o yüzden kendisiymiş gibi yanıyor, acıyordu babasına. Mavi yarasanın su getirmesi için yalvarırken duasına babasını da kattı:

Mavi yarasa, su ver bize!

Mavi yarasa, su ver bize!

Oysa Emrayin, gittikçe artarak dayanılmaz bir durum alan susuzluk acıları içiade kıvrılırken artık düşünmüyordu suyu. İçinin cayır cayır yanması, göğüs boşluğunun kuruyup daralarak demir bir mengene ile sıkışması, başının uğuldaması ona Milgun'un son dakikalarda çektiği azapları çok iyi anlatmaktaydı. Ama aldır-mıyordu o bunlara. Kana kana su içmeyi bile geçirmiyordu aklın-dan. Eğer yanında oğlu olmasaydı, ya da bu son karanlık gecede koltuğunun altına sığınan yavrusunu tek başına bırakmak zorunda kalmasaydı, bitmez tükenmez azaplarını bıçak gibi keser atardı. Ancak, hiçbir kurtuluş umudu olmasa bile, tüm olanaklarını kul-lanarak esirgediği, elinden geldiğince yaşamasını uzatmaya çalıştı-ğı oğlu uğruna terketmeliydi kayığı. Bütün amacı, bütün umudu, yapması gereken son davranış buydu artık onun için. Öte yandan, gene oğlunun yüzünden, onu kara yazgının eline bırakmak iste-memesinden dolayı karar veremiyordu yapması gereken şeye. Büt-tün bunların yanında, işi savsaklamak, sürüncemede bırakmak da sakıncalıydı. Çünkü kendini çekip çevirmesine yarayacak gücün son damlaları erimekteydi...

Yaşama süresi doluyordu Emrayin'in...

Nasıl, hangi sözlerle anlatmalıydı bunu oğluna? Onu, onun için bırakacağını nasıl söylemeliydi?

Yaşama süresi doluyordu Emrayin'in...

– Baba! diye seslendi Kirisk babasının düşüncelerini sezmiş-çesine.

Sonra, mavi yarasasına yalvararak ona iyice sokuldu.

Mavi yarasa, su ver bize!

Mavi yarasa, su ver bize!

Emrayin dişini sıkıyorsa da kederden inlemesini durduramadı, ama oğluna gene düşündüklerini söylemeyi göze alamadı. Oğluyla içinden içinden uğurlaşıyor, uğurlaşması uzadıkça son adımı at-ması daha zorlaşıyordu. O gece, bundan önceki tüm yaşantısının geçirdiği bu son gecenin hazırlayıcısı olduğunu anlamıştı. Demek, doğması, ölmesi son gücüyle oğlunda kendini sürdürmesi içindi. Oğluyla sessizce uğurlaşıırken işte bunları düşünüyordu. Yeryü-zünde var oluşunun, son nefesine değin kendini oğlunda sürdür-mek olduğunu anlaması o gecenin tek kazancıydı. Bunu daha ön-

ce hiç düşünmediyse, bunun nedeni, ortada böyle bir sebep bulunmamasıydı.

Fakat anımsıyordu da, bu gibi düşüncelerin zihninde bir şimşek hızıyla çakıp geçtiği olaylar yaşamıştı eskiden de. Bir keresinde Milgun ve öteki oymak arkadaşlarıyla ormanda büyük bir ağacı keserlerken onları şimdi daha iyi anlıyordu. Ağaç çevresinde her şeyi kırıp dökerek devrildiği yönde bulunmaktaydı. Arkadaşları durumun korkunçluğunu görmüşlerdi.

– Kaç, Emrayin, kaç! Ağaç geliyor! diye haykırdılar.

Emrayin davrandı ama geç kalmıştı. Dev ağaç tepesinde koca bir gökyüzü boşluğu bıraktıktan sonra çatırtılar, kütürtüler arasında, olanca ağırlığıyla yan yatarak, yavaş yavaş onun üzerine inmekteydi. Bir an için aklından geçen şunlar oldu: Oğlu Kirisk – henüz küçüktü ve tek çocuğuydu, Psulk daha doğmamıştı– ölümden sonra kendi yerini alacaktı. O sayılı saniyelerde, kaçınılmaz ölümün eşliğinde Emrayin’in düşündüğü işte bundan başka bir şey değildi. Ağaç korkunç bir gürültüyle az ötesine dümüş; yapraklardan, toz topraktan oluşan bir fırtına yüzüne çarpmıştı. Herkes rahat bir soluk aldı. Emrayin kurtulmuş, sağ kalmıştı.

Şimdi bu olayı anımsayınca, onu kendisi yapan şeyin oğlunun dünyaya gelişi olduğunu, yaşamında babalık duygularından daha yüce, daha güçlü hiçbir şey tatmadığını anladı. İşte o yüzden çocuklarına, özellikle oğluna şükran borçluymuştu. Kirisk’e şimdi bunları anlatmak istedi ama zaten kötü bir durumda olan çocuğun keyfini kaçırmaktan vazgeçti.

Yaşama süresi doluyordu babanın...

Mavi yarasa, su ver bize!

Mavi yarasa, su ver bize!

Ayrılmakta güçlük çektiği birkaç anısı daha vardı. Zamanı iyice daralmakla birlikte bunları düşünmeden gidemezdi. Kaygı terketmek vakti geldiğini hiç aklından çıkarmaksızın bu anılarıyla da uğurlaşmalıydı...

İlk günden sevmişti karısını. Şaşılacak bir şey ama onun denizde düşündüklerinin tıpkısını karısı da evde düşünürdü. Her zaman böyle olmuştu. Birbirlerinden uzaktayken karşılıklı ne düşündüklerini bilirlerdi. Uzaktan birbirlerini anlama yetisi kimse-

nin bilmediği, yalnız ikisinin arasında var olan, birbirlerine yakın olma mutluluğunun ta kendisiydi.

Daha Kirisk doğmamıştı. Karısında ilk gebelik belirtilerinin başladığı, fakat durumun kesinlik kazanmadığı günlerden birgün eve döndüğünde karısına şöyle demişti:

– E, söyle bakalım, oğlumuz mu oluyor?

Kadın birden irkilmiş, sonra gözleri sevinçten parlamıştı.

– Yavaş, cinler duyar sonra! Peki, sen nerden biliyorsun?

– Bugün öyle düşündüm... Çok da istiyordun.

– Ya sen?

– Senin ne düşündüğünü bildiğimi biliyorsun. Ben de aynı şeyleri düşündüm.

İstedikleri gibi de oldu, önsezileri gerçekleşti. Kirisk daha doğmamışken erkek olacağı kesinleşmiş gibiydi. O gün gittikçe yaklaşıyordu. Karısı, Emrayin'in eski, yama üstüne yama vurulmuş deri pantolonunu giymeye başlamıştı. Açıklamasına göre, kocası balığa çıktığı zamanlar evde erkek ruhu eksik olmasın, dünyaya gelecek oğlu tam gelişsin diye yapıyormuş bunu. Kendi pantolonunu giydiği zamanlar kadınların en güzeli, en alımlısı olurdu. En güzeli, en alımlısı!

Onları anne–baba yapacak varlığın kim olacağını düşündükleri o günler en coşkulu, en mutlu, en özel günleriymiş...

O varlık Kirisk'miş...

Kirisk'ten, onunla ilgili her şeyden ayrılması gerekiyordu şimdi.

Kirisk daha küçükken birgün annesini kızdırmış, annesi de ona, o dünyaya gelmeden daha mutlu yaşadığını söylemişti.

Çok alınmıştı çocuk bu sözden.

Babası eve döner dönmez;

– Ben bu eve nerden geldim? diye sormuştu.

Gel de gülme! Karı–koca bakışarak gözleriyle gülmüşlerdi. Emrayin'in oğluna ne karşılık vereceğini bilmediği için apışıp kalması karısına hazların en büyüğünü tattırması olmalıydı.

Şimdi olsa oğluna dünyada yokken kendi içinde yaşadığını; kendi kanından, belinden annesinin karnına aktığını; o dünyaya geldikten ve kendisi yok olduktan sonra kendinin onun benliğinde süreceğini, onun çocuklarının çocuklarında varlığını sürdüreceğini söylerdi.

Ona işte böyle derdi, ölmeden önce bunları söyleyebildiği için de mutlu olurdu; oysa sonu geliyordu artık, soyu tükenmek üzereydi. Oğlunun topu topu birgün, en çok iki gün daha yaşayacağı apaçık ortadaydı. Mutsuzluğunun asıl kaynağı, felaketin büyüğü buydu işte. Yoksa oğlu uğruna kayığı seve seve terkederdi.

Kirisk'e iletmek istediği başka bir şey de, oğlunun kalan zamanında Orhan Dedesiyle Milgun Amcası hakkında şükran duyularını beslemesinin gerektiği idi. Onlar yoktu artık, onları birileri iyilikle anmış anmamış, farketmezdi, fakat insanın kendi huzuru için böyle davranması iyi olurdu. Ölümünden önceki birkaç saniyede bile böyle yapılmalıydı. İnsan başkalarını düşünerek ölmeliydi.

Ama sonra, oğlunun bunları kendi kendine anlayabileceğine karar verdi...

*

Kirisk gözlerini açtığı anda geçen gecelerden daha rahat uyuduğunu anlayarak şaşırı. Üstünde babasının deri ceketi örtülüydü. Başını kaldırıp baktı: Babası yoktu sandalda. Hemen fırladı yerinden, sandalın içini kolaçan etti, babasını bulamayınca sislerin kapladığı sessiz deniz çölünde çın çın yankılanan bir çığlık koyverdi. Ondan sonra acıyla umutsuzlukla dolu öksüz çığlıklarının ardı arkası kesilmek bilmedi. Kendinden geçercesine, hiçkırıklardan boğulurcasına ağlıyor, haykırıyordu. Sonra dövüne dövüne gücü tükenip soluğu kesilerek kayığın ortasına düştü. Ondan ayrılan büyüklerine karşı sevgi, elem, ağıt borcuydu bütün bu çırpınışları...

Yerinden kıpırdamaksızın, gözlerini açmaksızın kayığın dibinde yatmaktaydı. Zaten ne gidilecek bir yer, ne de bakılacak bir şey vardı çevresinde. Dört bir yanını saran sis tüm koyuluğuyla bozarmakta, belli belirsiz kımıldamadan deniz sandalı sallayarak olduğu yerde döndürmekteydi.

Kirisk uyuyakaldığı için kendini suçluyor, üzüntüden durmadan ağlıyordu. Uyumamış olsa babasını bırakmaz; elleriyle, dişleriyle sımsıkı yapışarak kayıktan gitmesini engellerdi. Bu korkunç, bu kahredici boşlukta yalnız başına kalmaktansa onun yanında açıklıktan, susuzluktan can çekişe çekişe ölmek daha iyiydi. Geceleyin sandalın sert bir itilişle sarsılıp oynadığını hissettiği zaman uyanmadığı, ayağa fırlayıp bağırmadığı için kendini kahrediyor, gözyaş-

ları arasında kendine sövgüler yağdırıyordu. Babasının denize atlamasını önleyemez miydi? Daha olmadı, onunla birlikte bu karanlık uçuruma o da atlayamaz mıydı?

Sonra ağlaması, hıçkırıkları azaldı, yavaş yavaş uykuya daldı. Biraz geçince de, sanki başka elemeler karşısında gerileyen susuzluk duygusu bunun acısını çıkarırcasına, çullandı çocuğun üzerine. Zavallılık uykusunda bile susuzluktan kıvrandığını, acı çektiğini hissediyordu. Susuzluk gene baskın çıkmış; küçük gövdesini kasıp kavurmaya başlamıştı. O zaman yarı uykulu fıçıya doğru süründü. Şaşılacak şey! Kolay açılınsın diye fıçının tıpası gevşetilmiş, tas da yanına konmuştu. Kirisk tasa su doldurdu, başka bir şey düşünmeksizin kana kana içti. Bu sırada, birbirine yapışmış olan dudakları açılmış, kuruyan boğazının kasılması durmuştu. Tası bir kez daha doldurup içmek istediye de güçlüklerle durdurabilirdi kendini. Çünkü fıçıda ancak iki içimlik su kalmıştı.

Sonra babasının kendine birşey söylemeden gitmesine akıl erdirmeye çalıştı. Neden öyle yapmıştı? Yalnızlıktan, korkudan eli kolu bağlı beklemek ya da denize atlamak için kendini zorlamaktansa birlikte sulara gömülmek daha iyi değil miydi? Gücünü toplar toplamaz yapacaktı bunu...

Belki öğleydi, belki öğle sonrası. Sis in aydınlanmasına bakarak Kirisk bu kaniya varmıştı. Demek, güneş tam tepede bir yerde parlıyor olmalıydı. Bununla birlikte güneş ışınları denizin üstünde donup kalan Ulu Sis'i delemiyordu. Sis biraz aralanmış, kuru odun dumanı gibi bozarmıştı. Gene de yirmi beş-otuz kulaç ötesini görmek olanaksızdı. Görülen yerlerde ise kıpırdanan koyu denizden başka bir şey seçilemiyordu.

Ne kürekleri çekip çevirecek gücü vardı, ne de kayığı götüreceği bir yer... Babasının, Milgun Amcasının sudan çıkarıp düzgünce yerleştirdikleri küreklere üzgün üzgün baktı. Sisler arasında kendi kendine sürüklenen sandal bilinmeyen bir yöne doğru yol almaktaydı. Çevresini aynı sezgisizlik, insanın tüylerini ürperten, ipliklerini kurutan aynı korku sarmıştı.

Akşama doğru yeniden büyük bir susuzluk duydu. Açlıktan, dermansızlıktan başı fır fır dönmeye başlamıştı. Canı ne kıpırdamak, ne de çevresine bakınmak istiyordu. Zaten niçin başını çevirecek, neye bakacaktı? Öylesine zayıflamıştı ki, fıçıya uzanmaya bile üşeniyordu. Dizlerinin üstünde sürüne sürüne ilerledi, fıçının

yanına varınca durup dinlendi. Bir süre sonra kımıldayacak gücü kalmayacağına inanıyordu. Elini yüzüne yaklaştırıp bakınca korku ile irkilid: Eli kurutulmuş bir tarla sıçanının derisi gibi büzülmüş, incelmış ufalmıştı.

Bu sefer suyu gerekenden fazla içti. Şimdi fıçının dibinde ancak bir içimlik kalmıştı. Yakında onu da bulamayacaktı. Ama onun hiçbir şeye aldıracağı yoktu. Hep içmek, doya doya içmek istiyordu. Midesindeki açlık duygusu kütleleşmiş, onun yerini ağrı, burğu gibi delen, kesintisiz bir sızı almıştı.

Birkaç kez bayılıp bayılıp gitti, sonra yeniden kendine geldi. Canlanan akıntuların sürüklediği sandal sisler arasında kendi kendine yol alıyordu.

Öyle bir an geldi ki, denize atlamayı iyice kafasına koydu. Kalkıp diz üstü doğruldu, kayığın kenarından aşağı sarktı. Ama başı, kolları boşlukta sallandığı halde gövdesini kayığın dışına çekecek gücü bulamadı. Zamanla daha da güçsüzleşecek, belki fıçındaki son suyu içmeye bile dermanı kalamayacaktı.

Kayığın dibinde yatıtığı yerde ağlıyor, kurtarıcı yarasına sesleniyordu:

Mavi yarasa, su ver bana...

Fakat gelmek bilmiyordu mavi yarasa, susuzluğu arttıkça artıyordu. Derede çırılçıplak yüzdüğü yaz günlerini yeniden anımsadı.

O zaman yedi yaşlarında ya vardı, ya yoktu. Sıcak mı sıcak bir yaz günü ormana çilek toplamaya gitmişler, sonra yıkanmak için dereye inmişlerdi. Annesi ile teyzesi de vardı yanında, ama ondan hiç utanmıyorlardı. İkisi de çırılçıplak soyunmuşlar, memelerini elleriyle kapatıp esmer kalçaları güneşten parlayarak korka korka suya girmişlerdi. Derede çırpınışları, bağırmaları, çığırmaları görülmeye değerdi. Kirisk derenin kıyısından koşup da o hızla kendini suya attıkça bundan çok hoşlanıyorlar, gülmekten katılıyorlardı. Özellikle de annesi... Bir ara «Şuna bak, hele! Nasıl da babasına benziyor!» demişti. İki kız kardeş aralarında fısıldaşarak birkaç yaramaz laf ettikten sonra basmışlardı kakhahayı. Derenin suyu hep akıyor, bitmek bilmiyordu. İstediyin kadar iç, istediğin kadar yıkan...

Mavi yarasa, su ver bana...

Kirisk aynı derenin kenarında hissediyordu kendini şimdi. Sıcak bir yaz günü soyunmuş, yıkanıyordu. Kıyıda koşup kendini suya atıyor, fakat, ne tuhaf, hiçbir serinlik duymuyordu. Sanki içinde yıkandığı su değil, ele gelmeyen, özdeği (maddesi) olmayan, sis gibi bir şeydi. Gene de üşüyordu bu dokunulmaz sisin içinde. Annesi gülmüyor, ağlıyordu. Yanındaki birine; «Bak, bak, babasına da nasıl benziyor!» diyordu gözlerinden sicim gibi yaşlar inerek... Annesinin gözyaşları tuzlu tuzlu Kirisk'in yüzüne akıyordu...

*

Geceleyn dalgaların sandala çarpıp ırgalamasından açtı gözlerini. Açar açmaz da bir çılgık attı! Tepesinde yıldızları görmüştü. Günlerdir ilk kez yıldızlar! Denizin üstünden geçen bulutların aralıklarından ona bakıp bakıp ışıldıyorlardı. Sık sık bulutlara dalan aydede bile görünmüştü birkaç kez.

Çocuğun aklı başından oynayacak gibiydi. Demek, yıldızlar, aydede, rüzgâr, dalgalar... Hepsi hepsi vardı. Bu, yaşam, devinim demekti. Gerçi sisler top top kümeleşmişti, sandal bu kümelerin arasına girince her şey bozbulanık bir karanlığa gömülüyordu gene, ama fazla sürmüyordu bu. Demek, Ulu Sis bağlandığı yerden kopmuş, rüzgârla, dalgalarla sürüklenerek yer değiştirmeye başlamıştı.

Kirisk yaş dolu gözlerini yıldızlara çevirmişti. Küreklere sarılacak gücü olmadığı, yıldızlara barak yol bulmaktan anlamadığı, nereye gideceğini, ilerde onu nelerin beklediğini bilmediği halde dalgaların kımıldanıp hisirdamasından, rüzgârın canlanmasından, sandalın dalgalarda oynamasından son derece kıvançlıydı.

Yeryüzü aydınlandığı, deniz harekete geçtiği için hem sevinçinden, hem de üzüntüden ağlıyordu. Kayıkta biraz yiyecek vardı, içecek suyu olsa yaşamı daha çok sevebilirdi. Fakat bir daha belini doğrultamayacağını, saatlerinin sayılı olduğunu, çok geçmeden susuzluktan öleceğini anlıyordu.

Kayığın yüzmesi hızlanıyordu durmadan. Akıntıya kapılmış, küreksiz, dümensiz kayıp gidiyordu. Enginlerde ufuk belli belirsiz seçilmeye başlamış, gece de olsa görüş uzaklığı artmış, sis kümele-

ri hayli seyrekleşmişti. Bu seyrek raslanan sis kümeleri eskisi gibi yoğun, bunaltıcı değildi artık. Sis yığınları arasında sessizce gelip geçen, şaşırtıcı görüntüler çıkıyordu arada bir rüzgâr estikçe. Sisleri yarıp dağıtan, sonra kendiliklerinden yitiveren varlıklardı bunlar.

Aydede bulutların arasından göründükçe denizin yüzü birden kırış kırış olup aydınlanıyor, sonra sönüyor, sonra yeniden aydınlanıyordu. Kirisk sessiz sessiz ışıldayan yıldızlara bakarak onlarla konuşmaya başladı: «Aranızdan hanginiz bizim koruyucu yıldızınız? Orhan Dedeyi, Milgun Amca'yı, Babam Emrayin'i hanginiz koruyorsunuz? Hani, nerde benim koruyucum? Son günlerde ne biz sizi görebildik, ne de sizler bizi... Gördüğünüz gibi yalnızım artık! Nereye gittiğimi bile bilmiyorum. Sizleri gökyüzünde gördüğüm için bütün korkum geçti. Hanginizin kimin yıldızı olduğunu bir bilsem! Ama bunda sizin suçunuz yok, beklenmedik bir şey oldu işte. Büyük Sis örttüğü için göremediniz bizi. Artık yalnızım, görüyorsunuz... Ötekiler gititler, üçü de gititler. Sizleri çok severlerdi; karaya giden yolu göstermeniz için hep sizi gözlediler, çıkmanızı beklediler. Orhan Dede yıldızların insanları aldatmadığını söylerdi, böyle öğretmişti bana... Ama ne yapalım, olan oldu, bunda siz suçlu değilsiniz. Çok geçmeden ben de öleceğim. Suyum tükendi, gücüm kalmadı, nereye gideceğimi bilmiyorum... Şurada azıcık bir suyum var, daha fazla bekleyecek gücüm kalmadığından onu da hemen içeceğim. Balık çirozlarının konulduğu, fok derisinden bir torba vardı, bugün onun birazını yedim. Fakat daha fazla yiyemeyeceğim; içim dışıma çıkıyor, kusacak gibi oluyorum... Son kalan suyum içeceğim biraz sonra. Artık bir daha görüşmezsek size söyleyeceğim şu ki, Orhan Dede, Milgun Amca, babam Emrayin sizi çok severlerdi. Sabah çıkarsam sizinle o zaman uğurlaşırız...»

Az sonra sandal büyük bir duman yığınına daha girdi. Her şey yeniden silindi, gitti. Ama rüzgârın, dalgaların sürüklediği sandal durmaksızın ilerliyordu. Hiçbir şeye aldırmayan Kirisk fiçinin dibinde kalan kokuşmuş, son tas suyu da içerek; Orhan Dedenin genellikle oturduğu yere, kayığın kıçına, fiçinin yanına uzandı. Ölüme hazırlanıyordu artık, sisten hiç korkusu kalmamıştı. Üzüldüğü tek şey, yıldızları görememesi, onlarla uğurlaşma fırsatını bulamamasıydı. Durumu gitgide ağırlaşıyordu...

Yarı uykuda, yarı baygın bir durumda ne kadar yattığını bilemiyordu. Belki gece yarısı olmuştu, belki de gece sona ermek üzereydi. Rüzgârın önünde uçşan bulutlar gibi, denizin yüzüne ince bir sis yayılmıştı.

Kimisinin talihi kapanır, kimisinin de açılır. Çocuğun bir ses duyup duymadığı belli değildi. Ama duymuştu, tepesinde birtakım kanat şakırtıları işitmiş, kayığın yakınından geçen bir şeyin hızla uçup gittiğini görmüşü. Kirisk silkindi birden, gözlerini açtı; kocaman kanatlarıyla ıslıklar çıkaran, iri, güçlü bir kuştu bu.

– Aguguk! Aguguk! diye öttü kuş.

Kirisk kutup baykuşunun uçş yönüne dikkat etti, rüzgârın esiş yönünü dinledi. Rüzgâr soldan ensesine doğru esiyordu. Geriden, sol kulağının arkasından...

Kuşun ardından;

– Aguguk! Aguguk! diye seslendikten sonra Orhan Dedenin yerini aldı, baykuşun uçtuğu yöne doğru çevirdi sandalı.

Bütün dikkatini, bedeninde kalan tüm gücünü toplamış; iki eliyle birden dümene sarılırken, kuşun uçtuğu, rüzgârın estiği yönü unutmamaya çalışıyordu.

Kutup baykuşunun nereden nereye gittiği belli değildi. Karadan adaya mı, adadan karaya mı? Orhan Dedenin söyledikleri Kirisk'in kulaklarından çınlıyordu hâlâ: Geceleri ve sisli havalarda dosdoğru uçan güçlü bir kuştu, en güçlü kuş...

Sandal dalgadan dalgaya sekliyordu. Sürekli esintiden sisler dağılıp seyrelmeye, gökyüzünün kenarları aydınlanmaya başlamıştı. Tam ilerde, göğün koyu mavi görüdüğü yerde parlak bir yıldız tek başına ışıl ışıl yanıyordu. Kayığın burnu yıldızın parladığı yere doğruydu. Kirisk hep o yönde gitmesi, oradan hiç ayrılmaması gerektiğini biliyordu. Çünkü baykuş oraya doğru uçmuştu. Gözlerini, tanımadığı bu yıldızdan ayırmıyor, bir yandan da ensesinde duyduğu esintinin yönünü değıştirmemeye çalışıyordu.

«Es, rüzgâr, es, sakın durma! Adını bile bilmiyorum. Orhan Dedem olsa söylerdi adını. Gitme, kardeş ol benimle. Hep böyle es, yönünü değıştirme. İstesen yönünü değıştirmeden eseceğini biliyorum. Ne olur, yardım et bana, hep yanımda kal. Sonra adını da öğrenirim, seni öyle çağırırım. İstersen Orhan Dedenin rüzgârı diyeyim sana. İster misin? Sana Orhan Dedemin rüzgârı diyeceğim. Sonra sen de beni tanırsın...»

Kirisk yol arkadaşı rüzgârla böyle konuşuyor, ona hep yanında kalması için dil döküyordu. Tüm benliğini, tüm gücünü rüzgârın esişiyile birleştirmişken, bir yandan da yöneldiği parlak yıldızdan gözlerini alamıyordu. «Seni seviyorum, yol gösterici yıldızım, yükseklerde, çok uzaklarda duruyorsun. En güzel yıldızsın sen! Yalvarırım, gitme, yerinde dur, kesme parıltını! Aguguk sana doğru uçtu, ben de sana geliyorum. Adaya mı, karaya mı uçtu, bilmem ama geliyorum işte. Adaya bile uça, ölümüm orada olsun. Gitme, ışığını saç, yıldızım! Adını bilmediğim için kızma bana. Öğrenmeye fırsat bulamadım, babam olsa söylerdi. İstersen babamın adıyla çağırayım, Emrayin'in yıldızı diyelim sana. Gökte seni görünce selam vereyim, adını fısıldayayım. Bana yardım et, Emrayin'in yıldızı, vaktinden önce gitme, sönme bulutların arkasına gizleniverme...»

Yol gösterici yıldızıyla böyle konuşuyordu. Sonra dalgalarla konuşmaya başladı:

«Dalgalar, kayığımı sürüklediğiniz için iyisiniz, çok iyisiniz. Size Mılgun Amcamın dalgaları diyeceğim. Aguguk kuşunun uçtuğu yöne gittiğinizi biliyorum. Nereye gitmeniz gerekiyorsa oraya gidersiniz, hiç durmazsınız. Ne olur, bırakmayın beni, yolunuzdan hiç sapmayın! Kendi gücüm olsa kürek çekerdim. Fakat, görüyorsunuz, sizin itişinizden yararlanıyorum. Eğer sağ kalırsam Orhan Dedenin rüzgârıyla birlikte Emrayin'in yıldızına doğru gittiğinizi hiç unutmayacağım. Herkese Mılgun Amcamın dalgalarının denizde herkese iyilik yaptığını söyleyeceğim. Yardım edin bana, gitmeyin, yalnız bırakmayın beni...»

Bütün yıldızlar arasında Emrayin'in yıldızının parıltısı en uzun sürdü, tan vaktine dek mavi gökte tek başına durdu. Şafağa dek pırl pırl temiz ışıklarını saçtı, sonra sabahın bozaran havasında yavaş yavaş söndü. Sevimli, ak lekesi uzun süre silinmedi gökyüzünden.

Sabah böyle oldu. Sonra güneş yükseldi denizden. Kirisk hem sevindi, hem korktu. Güneşe sevindi, denizin uçsuz bucaksızlığından korktu. Güneş ışıklarıyla mavi mavi harelenen deniz koyu bir renkteydi ve göz alabildiğine ıssızdı. Kirisk dümeni elinden bırakmıyor, rüzgârın yönünü şaşırmaksızın hep o yöne çeviriyordu. Çok yoruyordu bu da onu...

Başının döndüğünü, gözlerinin karardığını anladı birden...

Sandal şimdi kendi başına gidiyordu...

*

Çocuk kendine geldiğinde güneş göğün öbür ucuna ağmıştı. Titreyen kollarına dayanıp biraz doğrularak güçlkle oturdu ve başının dönmesi geçinceye değin gözlerini yumdu. Sonra açtı gözlerini, baktı. Sandal dalgalarda sekiyordu. Göz alabildiğince uzanan suların yanıp sönen, titreşen ışıklarıyla dopdolu bir deniz uzanıyordu dört bir yanda. Kirisk kayığın ilerisine doğru bakınca dondu kaldı. Gözlerini ovuşturarak bir daha baktı. Evet, oydu. Denizin koyu yeşil tümseğinin ardından Ala Köpek Dağı ona bakıyordu. Ala Köpek koşuyordu ona doğru. Ulu Ala Köpek!

Bozumsu mavi tepelerden oluşan sahil, denizin bitiminde görünmeye başlamıştı. Beyaz kulaklı, kasığı beyaz lekeli Ala Köpek bütün tepelerin üzerinde yükseliyor; eteklerinden eksik olmayan fırtınlı dalgaların beyaz köpükleri yüksek tepeyi halka gibi kuşatmış gözüküyordu. Kıyıda martıların çığlıkları duyuluyordu arada bir. Kirisk'in sandalını ilk görenler de bu martılar olmuştu. Ala Köpek'in yamacında yakılmış işaret ateşinin son boz dumanları kıvrıla kıvrıla yükseliyordu dağın doruğuna doğru.

**Deniz kıyısında koşan ala köpek!
Sana dönüyorum, yalnızım.
Orhan Dedem yok yanımda,
Babam Emrayin yok yanımda,
Milgun Amcam yok yanımda.
Onlar nerede diye sor ama,
Önce doya doya su ver bana!**

Kirisk ömrünün sonuna dek birlikte yaşayacağı şarkısının, adına düzölmüş şarkının ilk sözlerinin bunlar olacağını biliyordu...

*

... Dalgalar karanlıkta kayalara çarptıkça parçalanıyor, sanki acıdan kıvranıyordu. Denizin dayanılmaz vuruşlarına karşı koyan taş sertliğindeki toprak ise dalgalar dövdükçe inim inim inliyordu.

Yaradılıştan düşman güçlerdi kara ile deniz. Gecelerin gece-

leri, gündüzlerin gündüzleri doğurduğu zamandan başlayıp, karanın ve denizin var olacağı bütün geceler, bütün gündüzler boyunca boğuşacaklardı...

Bütün geceler bütün gündüzler boyunca...

.. Bir gece daha sona eriyordu...

Denizin üstünde Orhan Dedenin rüzgârı uğulduyor, Mılgun Amcanın dalgaları yuvarlanıyor, aydınlanan gökyüzünün bir ucunda ise Emrayin'in yıldızı ışıl ışıl parlıyordu...

... Birgün daha doğuyordu...

Aralık 1976–Ocak 1977

Baytik Köyü

İÇİNDEKİLER

AL YAZMALIM, SELVİ BOYLUM.....	5
ERKEN GELEN TURNALAR	105
FUJİ – YAMA.....	203
DENİZ KIYISINDA KOŞAN ALA KÖPEK.....	269

Yaşayan en büyük Kırgız yazar *Cengiz Aytmatov*, 1928'de Kırgızistan'ın Frunze kentinde doğdu. Moskova Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'ni bitirdi. Doğduğu toprakların insanlarını, onların geleneklerini ve yaşam biçimlerini, sevinçlerini ve acılarını, duygulu olduğu ölçüde gerçekçi bir dille ve evrensel boyutlarda anlattığı roman ve öyküleriyle kısa zamanda tanındı. 1963'te Lenin Edebiyat Ödülü'nü kazanan Aytmatov'un yapıtları çeşitli dillere çevrildi ve ona uluslararası ün kazandırdı.

Cengiz Aytmatov'un tüm yapıtlarını, 4 cilt halinde, *Mehmet Özgül'ün* yetkin Türkçesiyle Rusça aslından tam olarak okurlarımıza kıvançla sunuyoruz.

Kapak Resmi: Güner ENER

ISBN 975-406-405-9

9 799754 064055